

Українська мова, українська та зарубіжна літератури

ІНТЕГРОВАНІЙ КУРС

● **ЧАСТИНА 2**

9

клас

Старагіна І. П., Романенко Ю. О, Новосьолова В. І., Ткач П. Б.,
Панченков А. О., Блажко М. Б., Терещенко В. М.

«Українська мова, українська та зарубіжна літератури»
підручник інтегрованого курсу для 9 класу
закладів загальної середньої освіти
(у 2-х частинах)
Частина 2

ТОВ Видавництво «Ранок»
2026

Створено відповідно до модельної навчальної програми
«Інтегрований мовно-літературний курс
(українська мова, українська та зарубіжні літератури). 7-9 класи»
для закладів загальної середньої освіти
(автори Старагіна І. П., Новосьолова В. І., Терещенко В. М.,
Романенко Ю. О., Блажко М. Б., Ткач П. Б., Панченков А. О.)

Українська мова, українська та зарубіжна літератури

Підручник інтегрованого курсу для 9 класу
закладів загальної середньої освіти
(у 2-х частинах)

ЧАСТИНА 2

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

9 клас

rnk.com.ua/111140
Інтерактивний
електронний додаток

Київ • Харків
Видавництво «Ранок»
2026

ІНТЕГРОВАНІЙ КУРС

УДК 811.161.2+821(477)+821(100)](075.3)
У 45

Авторський колектив:

Ірина Старагіна, Юлія Романенко, Валентина Новосьолова,
Поліна Ткач, Андрій Панченков, Марія Блажко, Василь Терещенко

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

(наказ Міністерства освіти і науки України від 27.01.2026 № 110)

Підручник створено відповідно до модельної навчальної програми
«Інтегрований мовно-літературний курс
(українська мова, українська та зарубіжні літератури). 7-9 класи»
для закладів загальної середньої освіти
(автори Старагіна І. П., Новосьолова В. І., Терещенко В. М.,
Романенко Ю. О., Блажко М. Б., Ткач П. Б., Панченков А. О.)

Підручник успішно пройшов апробацію у 2025/2026 навчальному році
(наказ Міністерства освіти і науки України від 02.02.2026 № 142)

Українська мова, українська та зарубіжна
У 45 **літератури** : підруч. інтегрованого курсу для 9 кл. закл.
загал. серед. освіти (у 2-х ч.) : Ч. 2 / [І. П. Старагіна,
Ю. О. Романенко, В. І. Новосьолова та ін.]. — Харків :
Вид-во «Ранок», 2026. — 240 с. : іл.
ISBN

УДК 811.161.2+821(477)+821(100)](075.3)

Інтерактивний
електронний додаток
до підручника
доступний за QR-кодом
або посиланням
rnk.com.ua/111140

ЗРОБЛЕНО
В УКРАЇНІ

ISBN

© Старагіна І. П., Романенко Ю. О.,
Новосьолова В. І., Ткач П. Б.,
Панченков А. О., Блажко М. Б.,
Терещенко В. М., 2026
© ТОВ Видавництво «Ранок», 2026

Путівник посібником	9
---------------------------	---

Книжки — кораблі думки, що мандрують хвилями часу (Ф. Бекон) ... 12–13

МОДУЛЬ	БАЗОВІ ЗНАННЯ ТА ТЕКСТИ	
3.1 с. 14–34	Комунікація	Принципи етики спілкування
	Інформація	Критерії добору інформації та способи її пошуку
	Мовні засоби	Просте неускладнене й ускладнене речення (повторення). Логічні помилки в простому ускладненому реченні
	Текст	Текст як відображення особистого й суспільного досвіду
	Літературний твір	Великі епічні жанри
	Першоджерела	Інтернет-допис В. Токар «Оповідання, повість чи роман?», матеріали онлайнового джерела «Словник Горох», стаття у вікіпедії «Роман», роман І. Багряного «Тигролови», літературознавчі статті про роман, навчальні відеоматеріали про пошук інформації в інтернеті, матеріали про авторські права, стаття О. Гриньової про Нобелівську премію з літератури, матеріали про дебати, фрагменти з книжки А. Євдокимової «Що таке українська література», відео, присвячені І. Багряному, уривки з книги Р. Семкова «Як читати українських класиків» тощо
3.2 с. 35–57	Комунікація	Конструктивне й деструктивне спілкування
	Інформація	Причини спотворення інформації
	Мовні засоби	Складносурядне речення (узагальнення). Синонімія складносурядного речення та простих речень. Логічні помилки в складносурядному реченні
	Текст	Взаємозв'язок особистого та суспільного досвіду
	Літературний твір	Сучасний роман. Особливості мови твору як ключ до розуміння історичного тла
	Першоджерела	Роман І. Багряного «Тигролови», статті О. Утріско, Д. Щурхала, матеріали «Енциклопедії історії України», часопису «Далекий схід», нар. пісня «Та забілили сніги...», лист-памфлет І. Багряного, мапи, інфографіка, дані з офіційних джерел, пісня «Журавлі» тощо

3.3 с. 58–72	Комунікація	Ненасильницька комунікація
	Інформація	Прийоми верифікації інформації
	Мовні засоби	Синтаксичні синоніми
	Текст	Автор і адресат як носії досвіду
	Літературний твір	Автобіографічний твір. Антагоніст (антигерой)
	Першоджерела	Роман І. Багряного «Тигролови», відео про І. Багряного на «Суспільне. Культура», книжка М. Розенберга та відео про ненасильницьке спілкування тощо
3.4 с. 73–85	Комунікація	Типи конфліктів
	Інформація	Інформаційний простір
	Мовні засоби	Безсполучникове складне речення: стилістичні особливості, логічні помилки
	Текст	Мова твору як інструмент вираження досвіду
	Літературний твір	Психологізація
	Першоджерела	Роман І. Багряного «Тигролови», статті про конфлікт, сайт «Читомо» про прем'єру вистави за романом, художній фільм Ростислава Слинька «Тигролови» тощо
3.5 с. 86–94	Комунікація	Канали комунікації: усне та письмове мовлення
	Інформація	Мова медіа та соцмереж (медіамова)
	Мовні засоби	Складне синтаксичне ціле
	Текст	Ознаки медіатексту
	Літературний твір	Функції літератури як мистецтва
	Першоджерела	Уривок із книги О. Субтельного «Україна. Історія», І. Багрянний «Розповідь про табори ...», матеріали сайту «Радіо Свобода» про освоєння українцями різних земель, сюжет про мюзикл «Тигролови» тощо
3.6 с. 95–103	Комунікація	Невербальна комунікація
	Інформація	Функції мемів у протестному русі
	Мовні засоби	Абзац як композиційно-смілова й графічна одиниця тексту
	Текст	Система взаємопов'язаних за змістом фрагментів різних типів мовлення в тексті
	Літературний твір	Література як форма ненасильницького протесту
	Першоджерела	Роман Гарпер Лі «Убити пересмішника», відео про расизм у США тощо

3.7 с. 104–113	Комунікація	Комунікативний шум
	Інформація	Бульбашка фільтрів, або інформаційна бульбашка
	Мовні засоби	Період
	Текст	Мапа персонажів як інструмент візуалізації
	Літературний твір	Ретроспекція в літературі
	Першоджерела	Роман Гарпер Лі «Убити пересмішника», художній х/ф Р. Маллігана «Убити пересмішника» (уривки)
3.8 с. 114–130	Комунікація	Комунікативний шум
	Інформація	Інформаційна гігієна
	Мовні засоби	Пряма мова
	Текст	Структура есе. Автозаміна в повідомленнях
	Літературний твір	Інтрига в літературному творі
	Першоджерела	Роман Гарпер Лі «Убити пересмішника», х/ф Р. Маллігана «Убити пересмішника» (уривки), відео Є. Соболева «Знайомство з кримінальним процесом», статті «Про стереотипи та упередження», «Що таке Т9», «Майстерність саспенсу в кіно: від тиші до криків»
3.9 с. 131–141	Комунікація	Профілактика комунікативного шуму
	Інформація	Інформаційна перевантаженість
	Мовні засоби	Непряма мова
	Текст	Редагування тексту
	Літературний твір	Роман виховання
	Першоджерела	Роман Гарпер Лі «Убити пересмішника», х/ф Р. Маллігана «Убити пересмішника» (уривки), статті про ненасильницьке спілкування, дописи, відео тощо
3.10 с. 142–153	Комунікація	Екскурсія як колективне дійство
	Інформація	Аудіогід
	Мовні засоби	Цитата як особлива форма прямої мови
	Текст	Прийоми покращення тексту з погляду змісту та форми
	Літературний твір	Урбаністичний роман
	Першоджерела	Фрагмент інтерв'ю з О. Ільченком, роман О. Ільченка «Місто з химерами», опис екскурсійного маршруту «Майдан — Конtrakтова площа»

І все на світі треба пережити, бо кожен фініш — це по суті старт. І наперед не треба ворожити, і за минулим плакати не варт (Л. Костенко) ... 154–155

МОДУЛЬ	БАЗОВІ ЗНАННЯ ТА ТЕКСТИ	
4.1 с. 156–165	Комунікація	Мовні стереотипи
	Інформація	Історичний факт і авторське судження в пам'ятках давньої літератури
	Мовні засоби	Пам'ятка української мови
	Текст	«Слово» як жанр в ораторському мистецтві та в літературі
	Літературний твір	Пам'ятка давньої української літератури
	Першоджерела	«Слово про Ігорів похід» у перекладі М. Рильського, картина «Похід Ігоря на половців» (художник Петро Андрусів), гравюри В. Лопати до «Слова про Ігорів похід»
4.2 с. 166–173	Комунікація	Мовна дискримінація
	Інформація	Достовірність інформації в пам'ятках давньої літератури
	Мовні засоби	Мова твору як динамічна та функціональна система
	Текст	Автентичний текст
	Літературний твір	Проблема авторства
	Першоджерела	«Слово про Ігорів похід» у перекладі М. Рильського, комікс «Слово про похід Ігорів», відео «"Слово о полку Ігоревім": давньоукраїнський епос чи підробка?», уривок статті мовознавців Вінтонова М. О. і Вінтонова Т. М. «Типологія граматичних засобів творення образу ворога в інформаційній війні», стаття О. Крючкова «Розробка характеру героя гри: як уникнути невдачі?»

4.3 с. 174–184	Комунікація	Мовні ознаки маніпуляції в мовленні
	Інформація	Український правопис як надійне джерело інформації
	Мовні засоби	Мовна норма та її динамічність в історико-культурному контексті
	Текст	Текст як засіб комунікації
	Літературний твір	Романтична поема. Байронічний герой
	Першоджерела	Поема Джорджа Байрона «Паломництво Чайльд Гарольда» (пісня 1) в перекладі В. Богуславської, уривок поеми в перекладі П. Куліша, картина Вільяма Тернера «Паломництво Чайльд Гарольда», уривки з хрестоматії «Історія українського правопису XVI–XX століття» та різних інтернет-джерел про український правопис
4.4 с. 185–191	Комунікація	Міжкультурна комунікація
	Інформація	Відеоогляд книги
	Мовні засоби	Лексика як мовне відображення картини світу
	Текст	Постскрипtum як структурний компонент приватного листа
	Літературний твір	Хронологічна фантазія
	Першоджерела	Анотація, рецензії, відеоогляд роману Дани Шварц «Анатомія: історія кохання», анотація та рецензії роману Дани Шварц «Безсмертя: історія кохання», лист Джорджа Байрона Томасу Муру
4.5 с. 192–208	Комунікація	Українська ідентичність
	Інформація	Авторитетні джерела інформації
	Мовні засоби	Морфологія як відображення картини світу
	Текст	Види підтексту
	Літературний твір	Памфлет. Сатира
	Першоджерела	Матеріали онлайн-джерела «Український лінгвістичний портал / УМІФ», уривок статті В. Мельниченка «Шевченків гімн українській ідентичності», інтерв'ю з письменницею та громадською діячкою Т. Олійник, автопортрети Т. Шевченка різних років, поема Т. Шевченка «Сон», картина Франсіска Гойа «Сон розуму породжує чудовиськ», стаття Є. Сверстюка «Про Шевченка, царя, царицю та ін.», випуск «Фемінітиви» подкасту «Вчися вухами»

4.6 с. 209–225	Комунікація	Комунікативні табу
	Інформація	Подкасти з мовної тематики
	Мовні засоби	Синтаксис як відображення картини світу
	Текст	Авторський задум. Авторський світогляд
	Літературний твір	Контраст у літературі
	Першоджерела	Поема Т. Шевченка «Сон», подкаст проєкту «Вчися вухами» про поему «Сон», презентація Інституту майбутнього «Хто ми? Портрет українців очима українців», подкаст на Громадському радіо до 170-річчя Кирило-Мефодіївського братства, подкасти В. Дяченка або інших авторів про українську мову, інтернет-матеріали про авторський задум, авторський світогляд, комунікативні табу, фільм «Сон» (1964) режисера В. Денисенка, рецензія журналістки Ю. Лемешевої на фільм «Сон»
4.7 с. 226–239	Комунікація	Мова ненависті (мова ворожнечі, hate speech)
	Інформація	Види анімації
	Мовні засоби	Модальні форми й соціальні норми в різних мовах
	Текст	Прецедентний текст
	Літературний твір	Поема-послання
	Першоджерела	Поема Т. Шевченка «І мертвим, і живим, і ненарожденним...», матеріали сайтів Європейської місії підтримки України, «Укргідроенерго», публіцистична стаття «Оскільки заперечення Голокосту стає дедалі поширенішим, «ніколи більше» має починатися в класі», анімаційний серіал «Книга-мандрівка. Україна», відео «Види анімації»

Дорогі друзі!

Працюючи з цим посібником, ви виконуватимете різноманітні навчальні завдання, структуровані за такими рубриками: **«Польове дослідження»**, **«Читацький і глядацький форум»**, **«Індивідуальне читання»**, **«Дискусійний майданчик»**, **«Творча студія»**, **«Наукова лабораторія»**, **«Практикум»** та **«Мірило поступу»**. Ці рубрики — ваш «путівник», який допоможе орієнтуватися у видах роботи й упевнено рухатися до поставленої мети. Тож уважно ознайомтеся з наведеною далі інформацією щодо специфіки кожної з визначених рубрик посібника.

Польове дослідження

Ця рубрика передбачає виконання різноманітних завдань, метою яких є збирання інформації шляхом спостереження за власним мовленням і мовленням оточення; дослідження читацьких уподобань рідних, друзів, однокласників і однокласниць чи членів громади. Це такі завдання: анкетування; інтерв'ю; аналіз отриманих даних й узагальнення їх; візуалізація у вигляді таблиць, графіків, діаграм, пошук джерел інформації тощо.

Читацький і глядацький форум

Виконуючи завдання цієї рубрики, ви будете багато спілкуватися — усно або письмово — щодо прочитаного, прослуханого або переглянутого, намагаючись донести свою думку, обґрунтувати її. Усі матеріали, які вам доведеться читати, переглядати чи прослуховувати, щоб виконувати завдання рубрики, ви зможете знайти в **Хрестоматії**, розміщеній в інтерактивному електронному додатку до підручника.

Індивідуальне читання

Крім текстів, запропонованих для опрацювання в завданнях підручника, ви впродовж року читатимете й різноманітні інші тексти, які обиратимете самостійно — за власним розсудом і власними вподобаннями. Щоб у вас був майданчик для обміну думками щодо ваших читацьких уподобань, вам пропонуються завдання в рубриці «Індивідуальне читання». Виконання завдань цієї рубрики допоможе вам розширити власне читацьке коло.

Дискусійний майданчик

У цій рубриці на вас чекають завдання, метою яких буде обговорити ті питання мови й літератури, щодо яких немає одностайності. Ваші дискусії в класі можуть виявитися палкими, завзятими, гострими, але під час будь-якого обговорення важливо пам'ятати: дискусія — це спілкування рівних людей, які поважають одне одного й толерантно ставляться до думок інших, навіть якщо не поділяють їхніх поглядів.

Творча студія

У цій рубриці кожен і кожна з вас зможе розвинути свої творчі, креативні здібності, пишучи різноманітні твори, есе, вірші, оповідання, малюючи, танцюючи, драматизуючи й декламуючи чи розробляючи індивідуальні й групові проекти тощо. Одним словом, під час виконання завдань цієї рубрики ви відчуєте себе вільними, оригінальними й унікальними.

Наукова лабораторія

Хай вас не лякає слово «лабораторія», яке в словнику означене як «спеціальне приміщення, обладнане для проведення експериментів, дослідів, випробувань і т. ін.». Завдання цієї рубрики дадуть змогу розгорнути довкола вас уявну лабораторію, адже ви досліджуватиме мову, якою розмовляєте, або тексти, які читаєте. Підтвердити правильність зроблених під час дослідження висновків вам допоможе **Довідник**, доступний в інтерактивному електронному додатку до підручника.

Практикум

Щоб стати майстром чи майстринею в будь-якій справі в житті — треба багато практикуватися, тобто відточувати свою майстерність, багато вправляючись. Недарма в народі кажуть: без труда нема плода. І саме завдання рубрики «Практикум» допоможуть вам сформувати стійкі вміння письмового мовлення, читацької діяльності. До речі, саме виконуючи завдання цієї рубрики, ви матимете змогу перевірити результати своїх лабораторних досліджень на практиці.

Інтерактивний електронний додаток

Хрестоматія
rnk.com.ua/111173

Довідник
rnk.com.ua/111174

Кожний модуль підручника має інтерактивний супровід, перейти до якого можна за відповідним QR-кодом. Позначка ► біля номера вправи означає можливість виконання завдання за допомогою цифрових засобів. Розміщені матеріали можна опрацьовувати онлайн, а також шляхом попереднього завантаження їх у цифровий пристрій або друкування.

Мірило поступу

Щоб знати, куди рухатися, варто розуміти, де ти перебуваєш зараз. У цьому вам допомагатиме рубрика «Мірило поступу». У ній ви знайдете таблиці, розміщені в електронному додатку до підручника, з переліком усього, чого ви маєте досягти на певному етапі вивчення. Рубрика міститься наприкінці кожного розділу підручника, однак це не означає, що ви оцінюватимете свій поступ лише чотири рази впродовж року. Ні! До цієї рубрики можна звертатися частіше, щоб з'ясувати, що вже досягнуто і на якому рівні, а над чим ще варто інтенсивно попрацювати.

Крім рубрики «Мірило поступу», розуміти те, наскільки ефективною є ваша робота впродовж року, вам також допоможе портфоліо, яке ми радимо регулярно наповнювати матеріалами, створеними під час виконання завдань у межах усіх названих вище рубрик. Ваше портфоліо може бути паперовим або електронним. Саме завдяки портфоліо — такому собі вашому навчальному профілю — ви завжди матимете змогу порівняти себе вчорашніх із собою сьогоднішніми, щоразу дивуючись, як ви змінюєтеся з кожним новим днем і місяцем навчання. **Бажаємо успіхів!**

Розділ 3

Книжки — кораблі думки, що мандрують хвилями часу
(Ф. Бекон)

1

У цьому розділі ви читатимете:

- роман Івана Багряного «Тигролови»;
- роман Гарпер Лі «Убити пересмішника»;
- роман Олеся Ільченко «Місто з химерами»;
- інтерв'ю з письменниками та письменницями;
- есе та інші тексти однокласників і однокласниць;
- наукові й журналістські статті;
- анотації книжок;
- анонси вистав і кінофільмів;
- матеріали вебсайтів, дописи з соцмереж;
- опис екскурсії;
- навчальні тексти, словникові статті.

Особисто для мене найважливішою властивістю є вміння бачити й намагатися побачити те, що зазвичай проминає повз включену побутову увагу. А потім розказати про це словами, якомога більш наближеними до уяви людини. Тобто не просто документальна точність того, що я бачу, а така розповідь, у процесі якої читач побачить свого коня, чи свої черевики, чи власний біль.

Тарас Прохасько

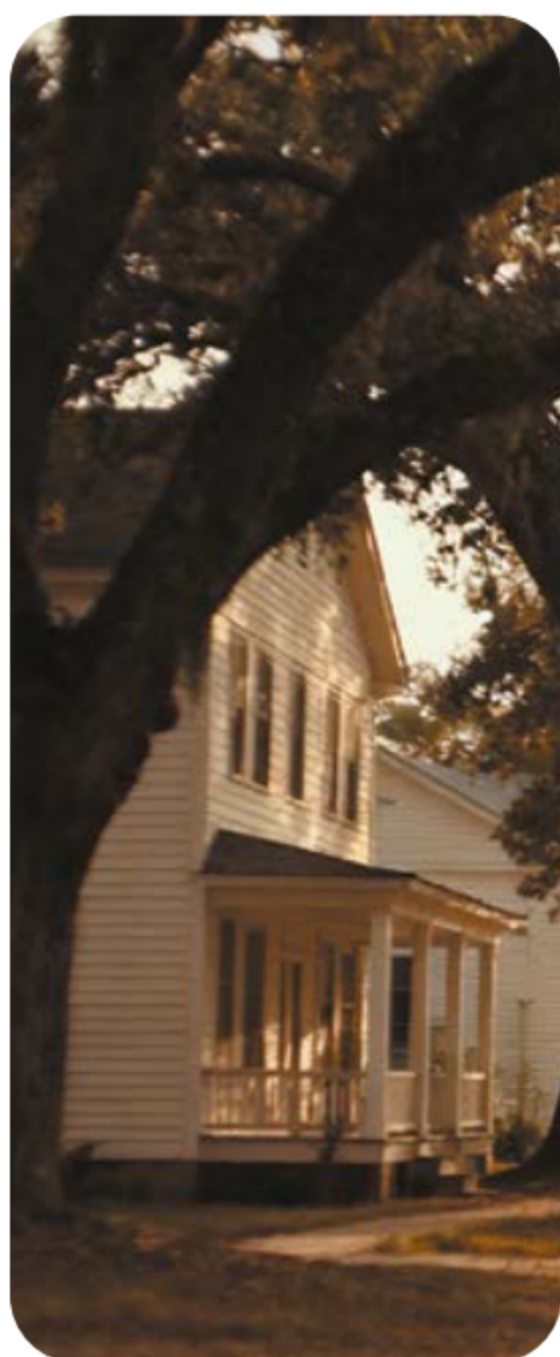
2

У цьому розділі ви писатимете:

- есе;
- текст аудіогіда екскурсії;
- характеристику персонажів;
- текст біографії письменника;
- план публічного заходу;
- дописи в соціальних мережах;
- синопсис;
- опис архітектурної пам'ятки;
- допис про власне індивідуальне читання.

3

У цьому розділі ви обговорюватимете:

- як стиль і мета висловлювання впливають на вибір синтаксичної конструкції;
- як логічні помилки заважають розуміти зміст речення;
- чому виник роман, якщо була повість, чи повість з'явилася як спрощення роману;
- яку інформацію про географічне розташування можуть містити назви;
- як особливості мови твору стають ключем до розуміння історичного тла;
- у чому полягають особливості різних типів конфлікту;
- як сказати «ні» без агресії, висловити прохання ввічливо;
- як новітня високотехнологічна кіноіндустрія змінює процес екранізації літературного твору;
- яку роль відіграє ретроспективна розповідь персонажа в композиції твору.

4

У цьому розділі ви досліджуватимете:

- складне синтаксичне ціле;
- синтаксичні синоніми;
- період як синтаксичну конструкцію;
- абзац як композиційно-сміслову й графічну одиницю тексту;
- ознаки медіатексту, мову медіа й соціальних мереж;
- типи конфлікту;
- види комунікативного шуму;
- канали комунікації;
- особливості «роману виховання»;
- функції літератури як мистецтва;
- текст як форму збереження та передачі індивідуальних і колективних смислів, структуру тексту як основу смислової цілісності.

Модуль 3.1

rnk.com.ua/111156

ПОНЯТТЯ ТИЖНЯ

Комунікація	Інформація	Мовні засоби	Текст	Літературний твір
Принципи етики спілкування	Критерії добору інформації та способи її пошуку	Просте неускладнене й ускладнене речення (повторення). Логічні помилки в простому ускладненому реченні	Текст як відображення особистого й суспільного досвіду	Великі епічні жанри

Полюве дослідження

1

А Чергові канікули промайнули. Зима пролітає білою курявою... Ще трішки — і вже весна з її цвітом залетить у наші вікна. Поділіться своїми спогадами від одного дня зимових канікул, який вам найбільше запам'ятався, розказавши за бажанням свою «історію».

1

Б Після заслуховування кількох історій обговоріть, чому всі ці історії можна вважати відображенням особистого досвіду. Що, на вашу думку, необхідно, щоб ваша індивідуальна історія стала «глобальнішою»?

Дискусійний майданчик

2

А Обговоріть, до якого роду літератури найбільше належатиме твір, в основу якого покладено історії, які ви щойно чули, — драматургії, епосу, лірики чи ліро-епосу. Поясніть свою думку.

2

Б Які форми часу ви здебільшого використовували у своїх усних «історіях»? Із чим це пов'язано?

2

В Поміркуйте, чим відрізняються поняття «дія» та «події». Використайте свої висновки, щоб пояснити різницю між драматургією й епосом як родами літератури.

Епос — багатозначний термін. З одного боку, так називають давні твори, зокрема народні, як-от: міфи, легенди, сказання та ін., про героїв, визначні події минулого, а з іншого, цим терміном означають прозові твори пізніших часів, де оповідь або розповідь ведеться від імпліцитного (невидимого, прихованого) чи експліцитного (відкритого) автора про певні події (сюжет), переважно в минулому часі, інколи — в теперішньому, зрідка — в майбутньому. До епічних літературних форм належать оповідання, новели, повісті, романи, епопеї.

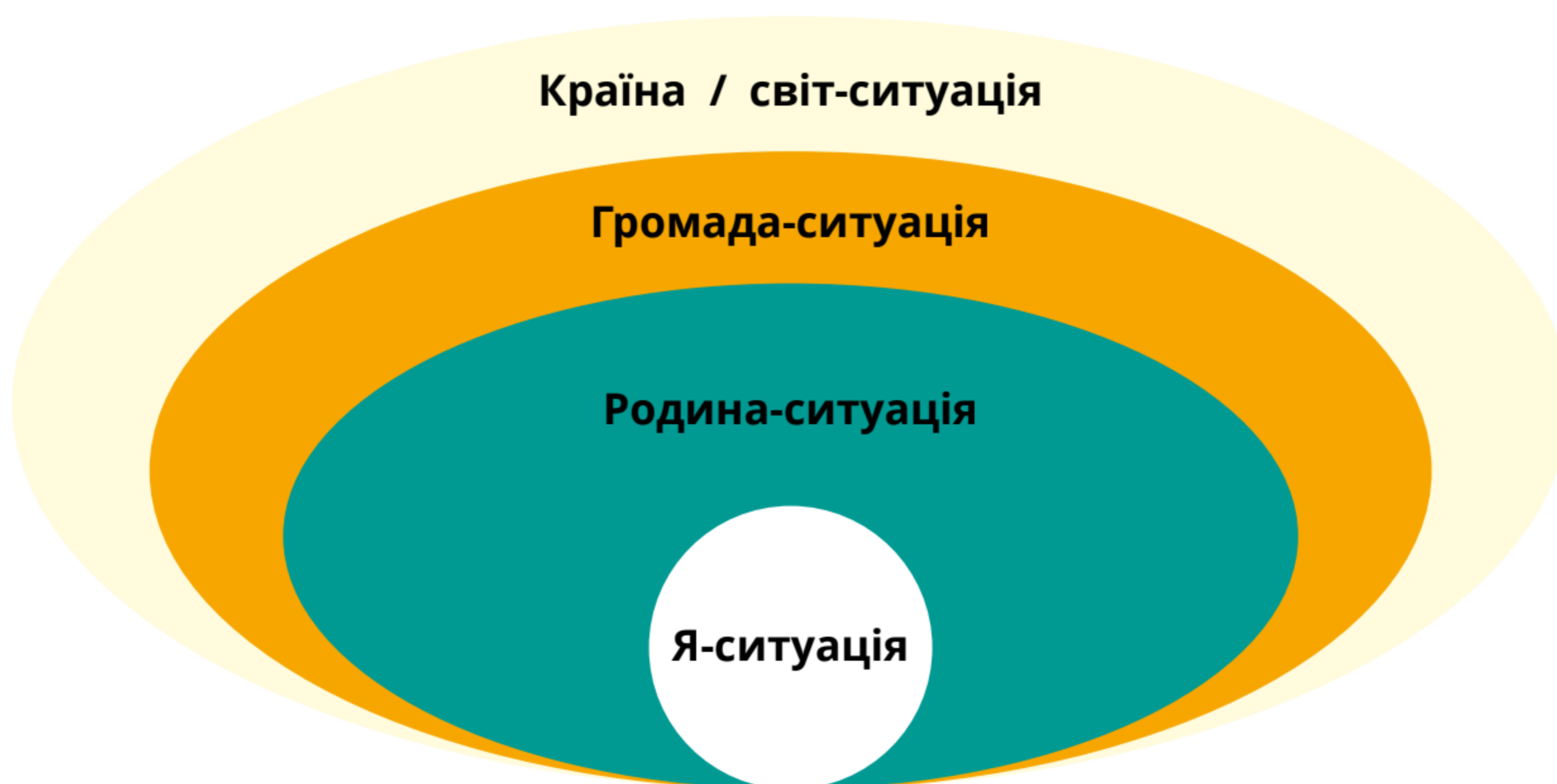

Творча студія

3

Спираючись на попередні розповіді, напишіть свою «художню історію» про один день зимових канікул, який вам найбільше врізався в пам'ять. Для цього скористайтеся наведеною нижче схемою, виконуючи такі дії.

1. Коротко опишіть якусь ситуацію, що вам запам'яталася: коли? де? хто? що відбулося? чому запам'яталося? (**Я-ситуація**)
2. На наступному етапі додайте до своєї історії значущі деталі, які стосуються вашого найближчого оточення: як це пов'язано з вашою історією? чому це важливо? (**Родина-ситуація**)
3. Далі виразним «мазком» поясніть, що в цей час відбувалося у вашій громаді і як це пов'язано з вашою історією. (**Громада-ситуація**)
4. А на останньому етапі поміркуйте, як вписати вашу історію в широкий контекст життя нашої країни або й усього світу. (**Країна / світ-ситуація**)

Ваша «історія» не має докладно описувати все. Уважайте це першим начерком вашого майбутнього великого епічного твору. Поділіться своїм начерком з іншими, розмістивши матеріал на онлайн-новій дошці або за бажанням зачитавши в класі.

Наукова лабораторія

4

А Розгляньте таблицю, де третій стовпчик не заповнений. Спираючись на те, що ви вже знаєте про роди літератури, доповніть цей стовпчик коротким поясненням щодо того, на якій підставі розрізняють жанри в межах кожного роду. Порівняйте свої записи. Чи збіглися ваші міркування?

Рід	Провідні жанри	Підстава поділу творів на жанри
Драматургія	Комедія, драма, трагедія	
Лірика	Вірш, сонет, медитація	
Епос	Оповідання, повість, роман	
Ліро-епос	Балада, поема, роман у віршах	

4

Б У загальних рисах схарактеризуйте специфіку епічних жанрів, згаданих у попередній таблиці, а саме: оповідання, повісті й роману. Який жанр був у центрі нашого курсу в 7-му класі? А у 8-му? Пригадайте художні твори, які ілюструють ці жанри. На їх прикладі поясніть специфічні риси оповідання й повісті. Спрогнозуйте, які ознаки будуть визначальними для роману за такими критеріями: композиція, сюжет і позасюжетні елементи, кількість персонажів, відтинок зображеного часу, просторове охоплення, кількість тем, ідей, проблем (мотивів).

Дискусійний майданчик

5

А Пригадайте художні тексти про один день ваших зимових канікул, які ви вже, мабуть, створюєте, і дайте відповіді на наведені чотири питання, наводячи аргументи:

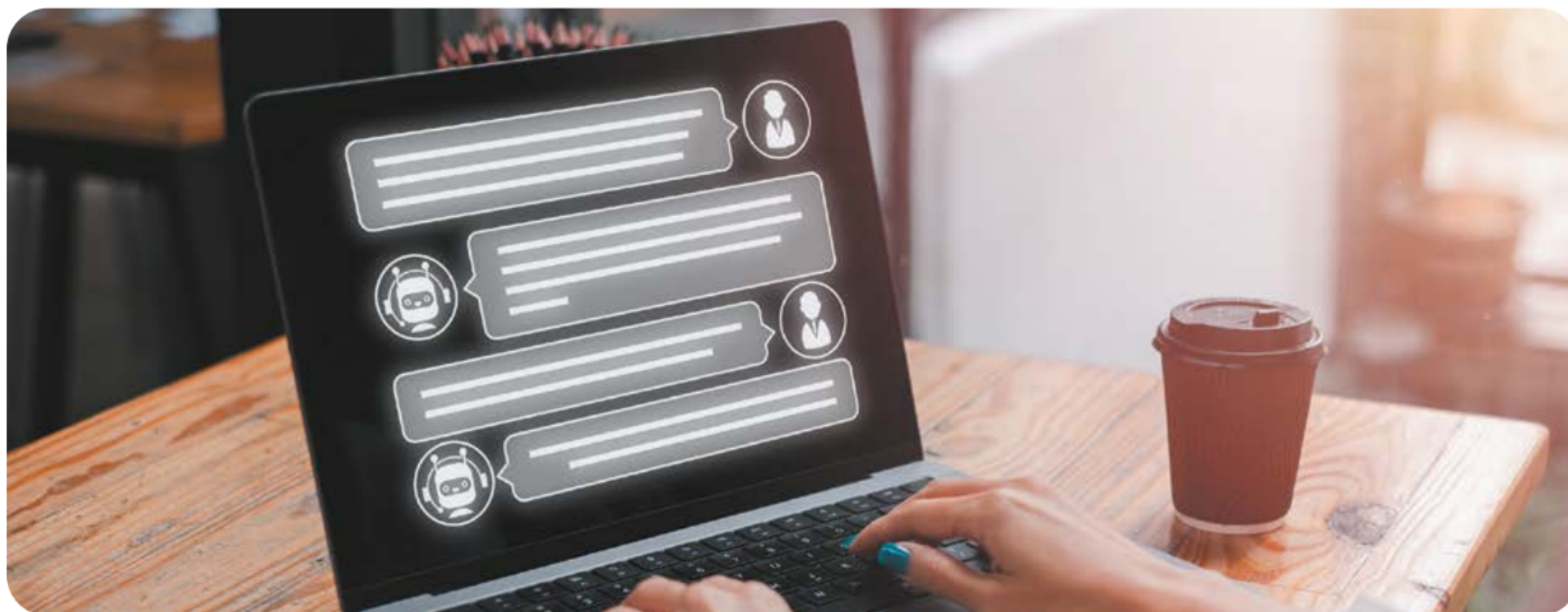
1. Якому жанру епосу відповідав би ваш текст, якби ви зупинилися на «я-історії»?
2. Якому жанру епосу відповідав би ваш текст, коли б ви доповнили «я-історію» деталями із життя своєї родини?
3. Якому жанру епосу відповідав би ваш текст, якби ви зачепили ще й події, які відбувалися у вашій громаді?
4. Якому жанру епосу відповідав би ваш текст, коли б ви «зазіхнули» на те, щоб пов'язати один день свого життя з тим, що відбувається загалом у нашій країні чи навіть у світі?

5

Б За підсумками виконання попереднього завдання обговоріть, чи для епічного жанру дійсно визначальним є те, що саме є предметом зображення (одна людина, родина, колектив, нація, людство), чи, можливо, це не обов'язково, а є щось інше, важливіше, на підставі чого розрізняють епічні жанри. Чи можна, на вашу думку, створити повість або навіть роман, де буде розказано лише про один день із життя якоїсь людини? Наведіть аргументи або й приклади (якщо такі знаєте).

5

В Ознайомтеся в **Хрестоматії** з інтернет-дописом Вікторії Токар «Оповідання, повість чи роман?» і зреагуйте на її міркування, написавши коментар, наприклад, у спільному чаті класу. За підсумками цього проаналізуйте всі коментарі й виробіть спільну позицію щодо ознак різних прозових (епічних) жанрів.

Полюве дослідження

6

А Проведіть пошук у мережі «Інтернет» і з'ясуйте, що означає вираз «золоте правило етики». Попередньо обговоріть, якими критеріями ви керуватиметеся, здійснюючи пошук потрібної вам інформації, а також які способи пошуку інформації ви для цього застосуєте. За потреби зверніться до **Довідника**, щоб з'ясувати більше про критерії та способи пошуку інформації.

6

Б Наприкінці свого посту Вікторія Токар згадує «жанрові війни», а крім того, просить «не кидати в неї капцями з твердими підощвами». Поясніть, як ви розумієте ці вирази. Чому, на вашу думку, у дискусіях, зокрема й фахових, наприклад, про жанрові форми епосу, варто дотримуватися принципів етики спілкування?

Принципи етики спілкування — це засадничі правила, яких треба дотримуватися в міжособистісній, груповій і масовій комунікації, щоб досягти порозуміння, бажаних результатів. Під час спілкування слід керуватися «золотим правилом етики», яке, власне, і є базовим принципом етики спілкування.

6

В Перегляньте ваш чат, у якому ви надавали коментарі до посту Вікторії Токар. Поміркуйте, чи вдалося вам у межах цієї комунікативної взаємодії дотримуватися принципів етики спілкування.

6

Г Обговоріть, які прояви можна вважати порушенням принципів етики спілкування, наводячи життєві приклади з міжособистісної взаємодії, родинного спілкування, спілкування в школі, у громадських місцях тощо.

Практикум

7

А Запишіть усі можливі тлумачення (значення) слова «роман», використовуючи тільки прості неускладнені речення (за потреби зверніться до **Довідника**, де узагальнено основну інформацію про просте речення). Чи легко вам було створити в такий спосіб визначення? Поміркуйте, чому так або чому ні.

Просте речення — це граматично, інтонаційно оформлена синтаксична конструкція, що має одну граматичну основу (підмет і присудок, або тільки підмет, або тільки присудок) і виражає закінчену думку. За ознакою наявності елементів, що ускладнюють зміст, розрізняють прості неускладнені та прості ускладнені речення. Ускладнювати просте речення можуть однорідні члени речення, відокремлені члени речення, звертання, вставні та вставлені слова й конструкції. **Ускладнені прості речення** не є самостійними синтаксичними одиницями. За структурою вони є простим реченням, однак у процесі їх аналізу обов'язково необхідно окремо характеризувати елементи ускладнення.

7

Б Доопрацюйте власні визначення поняття «роман», використовуючи, де це доречно, прості ускладнені речення. Чи простіше вам тепер створювати визначення? Проаналізуйте, які саме форми ускладнення ви використали. Чому саме вони виявилися корисними вам у виконанні цього завдання?

7

В Працюючи зі своїми остаточними варіантами тлумачень слова «роман», дайте відповіді питання нижче. Порівняйте визначення, запропоновані в класі, і сформулюйте спільне тлумачення, використовуючи в ньому лише прості ускладнені речення.

1. Скільки значень має ваше слово (тобто однозначне воно чи багатозначне)?
2. Якщо ви запропонували кілька значень, то ці значення пов'язані між собою як значення багатозначного слова чи як значення слів-омонімів?

Читацький і глядацький форум

8

А Зверніться до відомого вам онлайн-джерела «Словник Горох» і з'ясуйте, скільки значень подають лексикографи в слові «роман», а також з'ясуйте його етимологію. Поміркуйте, чому, здавалося б, не пов'язані між собою значення слова «роман» є не омонімічними. Висловіть припущення, як це може бути пов'язано з історією становлення цього жанру.

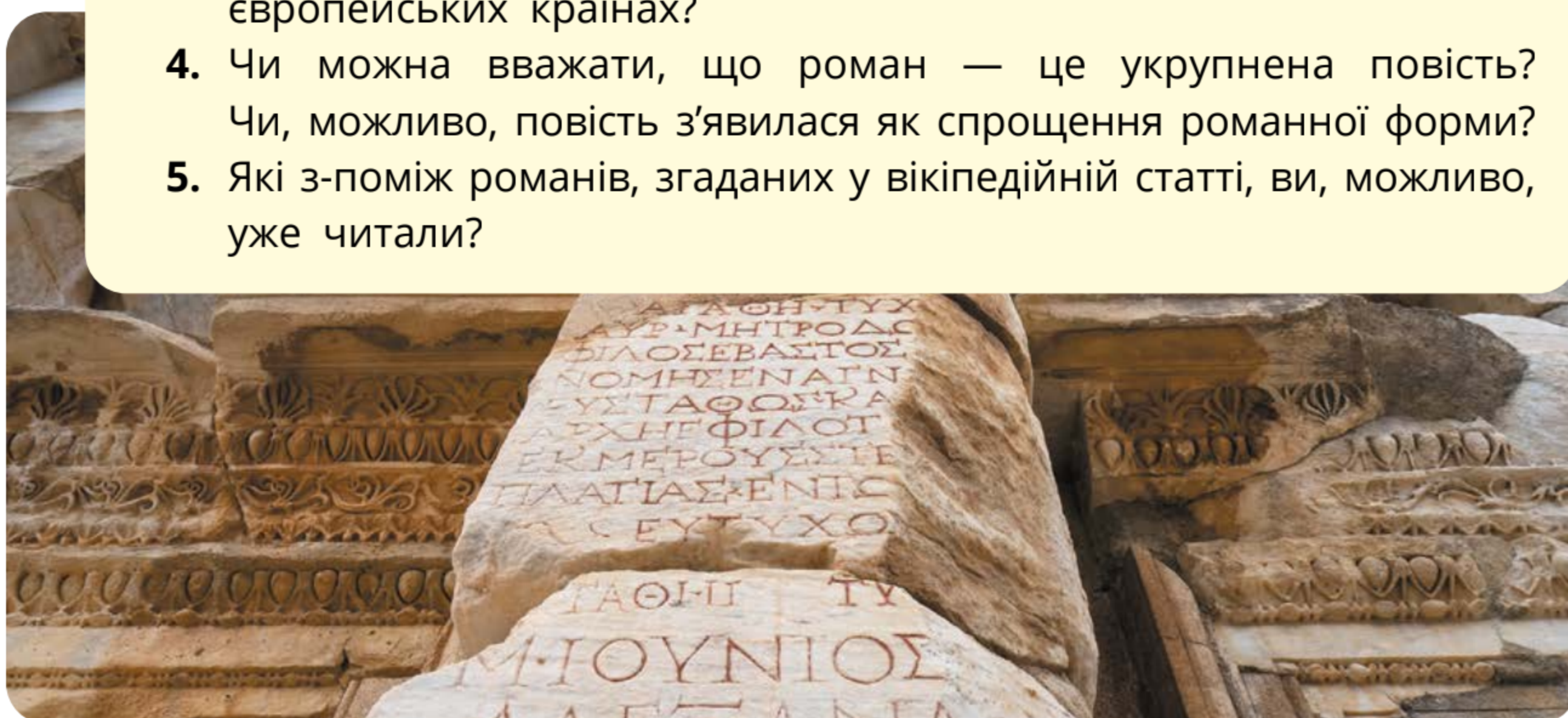
8

Б Поміркуйте, до якого джерела достовірної інформації ви б звернулися, щоб перевірити свою попередню гіпотезу. Обговоріть, чи можна вважати таким джерелом статтю у вікіпедії «Роман». Переконайтеся в цьому, ознайомившись із першою частиною вікіпедійної статті, де йдеться власне про термін «роман».

8

В Літературознавча спільнота сходиться в думці, що роман як окрема жанрова форма досить пізно сформувався — уже в Новий час, хоча насправді романна форма своїм корінням сягає часів Античності й Середньовіччя. Зверніться до вже відомої вам статті «Роман» у вікіпедії й опрацюйте частини «Історія жанру роману» та «Роман в Україні», шукаючи відповіді на такі питання:

1. Чим сучасний роман відрізняється від романів Античності та Середньовіччя?
2. Як романний жанр змінювався впродовж останніх трьох століть?
3. Чому в Україні романна форма з'явилася пізніше, ніж у деяких європейських країнах?
4. Чи можна вважати, що роман — це укрупнена повість? Чи, можливо, повість з'явилася як спрощення романної форми?
5. Які з-поміж романів, згаданих у вікіпедійній статті, ви, можливо, уже читали?

Роман — велика епічна форма, поряд з епопеєю, для якої характерним є зображення значної кількості подій, зазвичай упродовж тривалого часу (складна композиція, великий сюжет або навіть кілька взаємопов'язаних сюжетних ліній), а також здебільшого значної кількості персонажів у контексті їхнього соціального, економічного, духовного життя (складна проблематика).

Наукова лабораторія

9

Зі статті у вікіпедії, а також із матеріалів у **Довіднику**, ви чимало дізналися про жанр роману як основну велику епічну форму, яка характеризується значним різноманіттям. Перегляньте запропоновані нижче класифікації романів за різними ознаками.

Спираючись на свої попередні знання або звертаючись до відповідних завданню джерел інформації, спробуйте пояснити присутні характеристики романних різновидів за такою моделлю:

- **За напрямом (стилем):** просвітницький, середньовічний, готичний, бароковий, романтичний, реалістичний, сентиментальний, модерний, постмодерний.
- **За тематикою:** біографічний, автобіографічний, інтелектуальний, історичний, пригодницький (авантюрний), соціально-побутовий, жіночий, виробничий, соціально-психологічний, фантастичний, філософський, детективний, крутійський, утопійний, мариністичний, географічний, урбаністичний, сатиричний, еротичний.
- **За формою:** роман у новелах, роман у листах, роман у віршах, роман-хроніка, роман-репортаж, роман-притча, роман-памфлет, роман-епопея, роман-комікс (графічний роман).

Просвітницький роман — це різновид роману, характерний для епохи Просвітництва. Специфіка цих романів полягала у виховній спрямованості. У своїх характеристиках намагайтеся використовувати лише прості речення, зокрема ускладнені дієприслівниковими та дієприкметниковими зворотами.

Творча студія

10

А Пригадайте романи, які раніше читали. Укладіть свій перелік, зазначивши автора, назву, орієнтовний час, коли цей твір було написано.

10

Б Поділіться враженням від тексту, який вам найбільше запам'ятався, створивши невелике есе на тему «Роман, який дійсно вартий вашого часу», обсягом не менше 15 речень. У тексті використовуйте тільки прості речення — неускладнені або ускладнені звертаннями, однорідними членами речення, відокремленими членами речення, вставними словами й конструкціями чи вставленими словами й конструкціями (мінімум по одному прикладу кожного виду ускладнення).

10

В Запропонуйте однокласникові чи однокласниці перечитати ваш текст. Навзаєм прочитайте його чи її есе. Під час ознайомлення з текстами одне одного вас має цікавити таке:

- 1) чи дійсно в есе йдеться про роман;
- 2) чи написано так, що хочеться цей роман узяти й прочитати (або й перечитати).

Надайте одне одному поради щодо можливого поліпшення тексту.

Практикум

11

А Поверніться до роботи з есе, які ви створили, виконуючи вправу 10Б. Проведіть аналіз тексту свого однокласника чи однокласниці з погляду того, чи дійсно всі речення, використані ним чи нею в тексті, є простими (неускладненими або ускладненими). Для цього визначте й підкресліть в усіх реченнях граматичні основи. Запропонуйте особі, чий текст ви аналізували, перебудувати (трансформувати) ті речення, які не є простими, у прості.

11

Б Пронумеруйте наскрізно всі речення в тексті свого есе від першого до останнього. Здійсніть статистичний аналіз власного тексту, заповнивши запропоновану таблицю: у правому стовпчику впишіть порядкові номери речень, що відповідають зазначеній характеристиці. Майте на увазі, що те саме речення у вашому тексті може містити кілька випадків ускладнення. Обговоріть отримані результати, міркуючи, чому ускладнених простих речень одного типу більше, ніж іншого.

Характеристика речення	Порядковий номер
Просте, ускладнене звертанням	
Просте, ускладнене вставним словом чи вставною конструкцією	
Просте, ускладнене вставленим словом чи вставленою конструкцією	
Просте, ускладнене відокремленим додатком	
Просте, ускладнене відокремленим означенням, вираженим дієприкметниковим зворотом	
Просте, ускладнене відокремленою обставиною, вираженою дієприслівниковим зворотом	
Просте, ускладнене однорідними членами речення	
Просте речення з іншими випадками ускладнення, не згаданими попередньо	

11

В Зверніться до **Довідника** й ознайомтеся в ньому зі статтею «Логічні помилки в простому ускладненому реченні». Проаналізуйте прості ускладнені речення, які ви використали у своєму есе, з погляду того, чи не припустилися ви в них тих логічних помилок, про які йдеться в довідниковій статті.

Читацький і глядацький форум

12

Прочитайте уривок з роману Івана Багряного «Тигролови» в інтерактивному електронному додатку до підручника і спрогнозуйте, про що може бути цей твір. Крім того, висловіть припущення з приводу того, до якого тематичного різновиду може належати цей роман, наведіть аргументи на захист своєї позиції. (Визначаючи тематичний різновид тексту, зверніться до переліку різновидів, наведеному у вправі 9). Зафіксуйте свої висновки, щоб верифікувати їх, виконуючи деякі наступні завдання.

12

Б Проаналізуйте зміст попереднього уривка з погляду позиції оповідача. Як оповідач дивиться на тайгу? З якого положення, з якого ракурсу? У якій послідовності він сприймає світ природи? Яке його ставлення до довколишнього світу? Які емоції відчуються за словами, дібраними для опису? Чи можна стверджувати, що так описати світ тайги могла тільки та людина, для якої цей світ є частиною особистого життєвого досвіду?

12

В Пригадайте, чи траплялося вам раніше ім'я Івана Багряного. Чи, можливо, вам відомі його твори? Якщо так — поділіться своєю інформацією з іншими.

Практикум

13

А Проаналізуйте наведений уривок у вправі 13А з погляду його мовних особливостей, зокрема синтаксичних. Які речення є типовими для цього опису? Чому Іван Багряний, на вашу думку, скористався саме такими синтаксичними конструкціями для створення пейзажу?

13

Б Повправляйтеся в аналізі простих і простих ускладнених речень, використовуючи вправи Мовного практикуму в інтерактивному електронному додатку до підручника.

Читацький і глядацький форум

14

А У мережі «Інтернет» за посиланням у інтерактивному додатку до підручника знайдіть вебсторінку наукового журналу, хедер (від англ. header), або шапку, яку ви бачите нижче. Опишіть, як ви діятиме, щоб знайти потрібну вам публікацію 2017 року, де йдеться про Івана Багряного. Переконайтеся в дієвості свого рішення, знайшовши відповідну статтю.

14

Б Ознайомтеся з анотацією до знайденої вами статті. Яка мета цієї розвідки й чому, на вашу думку, автори в 2017 році звертають увагу саме на цей дослідницький аспект?

Анотація. У цій статті проаналізовано найновіші дослідження про творчість Івана Багряного у вітчизняному літературознавстві. Особливу увагу приділено жанровим особливостям твору «Тигролови», зокрема трансформації жанру пригодницького роману. Наголошено на поліжанровості цього роману. Специфіка досліджуваної теми передбачає застосування порівняльно-історичного й зіставно-типологічного методів під час дослідження романного жанру й описово-зіставного під час з'ясування жанрової специфіки роману Івана Багряного «Тигролови».

14

В Випишіть зі статті, доступ до якої ви отримали шляхом самостійного пошуку, усі визначення, які, на думку авторів / авторок дослідження, можуть бути прийнятними для класифікації роману Івана Багряного «Тигролови» за тематикою. (Підказка: таких визначень має бути щонайменше сім).

Способи пошуку інформації — це можливі дії особи, які дають їй змогу знайти потрібну інформацію з найменшими зусиллями. Для ефективного пошуку інформації використовують ключові слова, фільтри в пошукових системах (за датою, форматом, мовою тощо) або звертаються до спеціалізованих баз даних, онлайн-бібліотек, словників тощо. Для отримання доступу саме до потрібної інформації необхідно вміти формулювати пошуковий запит.

Практикум

15

А В інтерактивному електронному додатку до підручника прочитайте уривок зі статті Оксани Утріско «Про історію появи роману Івана Багряного «Тигролови» та дайте відповіді на питання, подані нижче, аргументуючи свою позицію.

1. Чи вплинула, на вашу думку, зміна назви твору (із «Тигроловів» на «Звіроловів»), які зробив редактор, на сприйняття змісту тексту, опублікованого в часописі «Вечірня година»?
2. Чому, на вашу думку, Іван Багряний вирішив звернутися до великої епічної форми, маючи до цього лише спроби в малих прозових жанрах?
3. Що, на вашу думку, сприяло тому, що Іван Багряний написав великий за обсягом текст усього за 14 днів?

15

Б Прочитайте ще один уривок зі згаданої статті. Як ця інформація може доповнити ваші висновки на питання 3 з попереднього завдання? Що нового ви дізналися про життя Івана Багряного з цього уривку, на додачу до тих відомостей, які вам уже відомі з попередніх матеріалів? Обговоріть, чому особистий досвід письменника важливо буде враховувати, коли ви почнете читати роман «Тигролови».

5 лютого 1944 р. в Літературно-Мистецькому Клубі у Львові Іван Багряний виголошує доповідь «Україна біля Тихого океану», у якій ділиться враженнями про життя українців на Далекому Сході, у Зеленому Кліні: «Мені нічого не треба було вигадувати. Життя товпилося в моїй душі й виривалося, як Ніагара. Країну, про яку я писав, я любив, як свою другу батьківщину, хоч і потрапив у неї невольником. Я люблю її людей. Я люблю її тварин. Її зоофауну, орнітофауну, її флору — рослинний прекрасний світ (що тепер, в уяві моїй, був прекрасний особливо). Я знав ту фауну й флору, її географію, як, може, жоден професор, бо я ту географію пройшов власними ногами, а флору й фауну помацав не тільки власними очима, а й власними руками... Я не просто писав, я — жив! І упивався тим життям, повтореним з такою страшною силою, що перевищує силу реальності на багато разів».

(За матеріалами Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича)

15

В Проаналізуйте пряму мову Івана Багряного, наведену в попередньому уривку, з погляду її синтаксичної організації. Визначте, які засоби ускладнення простих речень (зокрема і простих речень як частин складних речень) доповідач використовує найчастіше. Поясніть, чому саме ці засоби стають йому в пригоді, ураховуючи стиль мовлення (публіцистичний), адже йдеться про виступ перед слухацькою аудиторією.

Дискусійний майданчик

16

А Перегляньте в інтерактивному електронному додатку до підручника відеоматеріал «Пошук інформації в інтернеті #2». Оскільки це матеріал для учнівства 5-х класів, використайте спосіб перегляду на швидкості, наприклад, 1.75. Після перегляду обговоріть, що з відомостей про пошук інформації в інтернеті ви вже знали, а що для вас виявилося новим або таким, чим ви рідко користувалися на практиці, коли мали потребу щось знайти в мережі.

16

Б Ознайомтеся з інформацією з **Довідника**. Запропонуйте пошуковий запит для того, щоб знайти інформацію про обкладинки роману Івана Багряного «Тигролови».

16

В Скористайтесь сформульованим вами пошуковим запитом і розгляньте різноманіття обкладинок, під якими до сьогодні виходив цей роман. Про що, на вашу думку, свідчить це різноманіття? Оберіть варіант пояснення, який вам видається найбільш прийнятним, і наведіть аргументи.

1. Цей роман уже не захищений авторським правом (яке діє 70 років після смерті автора), отже, його може друкувати будь-хто.
2. Цей роман має попит серед читацької аудиторії, тому кожне видавництво намагається запропонувати свій варіант.
3. Цей роман порушує багато проблем, тому кожне видавництво намагається акцентувати своє бачення через візуальні образи.
4. Цей роман вивчають у школах, тому треба багато примірників цієї книги, от видавництва і друкують різні книжки.

Польове дослідження

17

А Виконуючи попередню вправу, ви, можливо, відстоювали позицію 1 (про те, що роман не захищений авторським правом). Переконайтеся в достовірності цієї позиції. Сформулюйте пошуковий запит в інтернеті й відберіть інформацію, яка була б актуальною (станом на цей рік), достовірною (ґрунтувалася на фактах, першоджерелах), об'єктивною (відповідала дійсності й не містила маніпуляцій, виразних суб'єктивних оцінок), повною (з необхідним рівнем деталізації) і відповідала вашим потребам (власне, вашому запиту).

Здійснивши пошук інформації за певним запитом, особа може отримати чималий обсяг даних (інколи сотні й тисячі, якщо запит неточний). Щоб зорієнтуватися в цьому океані, варто керуватися певними **критеріями добору інформації**. Критерії можуть бути різними, залежно від мети пошуку, однак інформаційно грамотна людина завжди братиме до уваги актуальність інформації в знайденому джерелі, її достовірність, об'єктивність, повноту й, зрозуміло ж, відповідність потребам.

17

Б Використовуючи читацький метод сканування, порівняйте інформацію з двох джерел у додатку до підручника щодо авторського права на твори Івана Багряного. Яке з них є первинним, а яке — вторинним? Чи збігається інформація із цих джерел із тією, яку ви отримали, проводячи самостійний пошук?

Практикум

18

А Обговоріть, що ви дізналися про життя Івана Багряного, досліджуючи питання авторського права на роман «Тигролови». Чи важливо знати деякі з цих фактів, щоб краще зрозуміти творчість письменника, зокрема його роман «Тигролови»?

18

Б За інформацією багатьох джерел, 1963 року молодіжна громадськість розпочала процес висування Івана Багряного на здобуття Нобелівської премії в галузі літератури. Дослідіть це питання, використовуючи вже відомі вам способи пошуку інформації та критерії її відбору.

18

В Ознайомтеся зі статтею Ольги Гриньової «Хто з українських письменників міг отримати Нобелівську премію з літератури й чому вона досі не в нас?» в інтерактивному додатку. Знайдіть докази, що відомості в цій статті є актуальними станом на зараз, а також достовірними й об'єктивними. Поміркуйте, чому в статті серед інших імен не згадано імені Івана Багряного.

Читацький і глядацький форум

19

А Оберіть одну з обкладинок, іконки яких подано в інтерактивному електронному додатку до підручника (за потреби докладніше розгляньте цю обкладинку в мережі «Інтернет»). Поясніть, який змістовий акцент роблять дизайнер чи дизайнерка, пропонуючи саме таку обкладинку. Це акцент на біографії митця, на темі твору, на ідеї твору, на окремій сюжетній лінії, на окремому значущому (символічному) образі тощо?

19

Б Поясніть досліджене вами різноманіття обкладинок книг, спираючись на попередні відомості, які ви вже знаєте про особливості роману Івана Багряного «Тигролови».

19

В Спробуйте спрогнозувати тему й ідею роману «Тигролови», зважаючи на обкладинки, які ви розглянули.

Дискусійний майданчик

20

А В інтерактивному додатку до підручника можна знайти версію роману Івана Багряного «Тигролови» у вигляді коміксу. Пригадайте основні ознаки коміксу як візуально-вербального жанру. Обговоріть, як можна майже 200-сторінковий роман укласти в кілька сторінок коміксу. На чому буде основна увага в цьому разі — на сюжеті, на образах, на емоціях, на позасюжетних елементах (описах, портретах, авторських чи ліричних відступах тощо)?

20

Б Над романом Івана Багряного ви працюватимете наступні кілька тижнів. Організуйте й проведіть у своєму класі дебати, щоб ухвалити одноголосне рішення щодо того, чи варто вам зараз ознайомитися з коміксом, а чи ж краще почати із читання тексту роману повністю. Перед проведенням дебатів ознайомтеся з джерелами в інтерактивному електронному додатку до підручника, щоб визначитися з правилами й формою дебатів. Під час дебатування дотримуйтеся принципів етики спілкування.

Творча студія

21

Виконуючи попередню вправу, ви дізналися, що на основі роману Івана Багряного вже створено комікс. Крім того, у 1994 році режисер Ростислав Синько на кіностудії «Укртелефільм» зняв телевізійний фільм «Тигролови». В інтерактивному електронному додатку до підручника розгляньте схему того, як літературний твір може трансформуватися в інші жанри й види мистецтва, з уже відомої вам книжки Анастасії Євдокимової «Що таке українська література». Зважаючи на те, що ви вже знаєте про Івана Багряного та його роман «Тигролови», запропонуйте, у що б ви могли (хотіли) трансформувати цей літературний твір. Коротко поясніть свою ідею.

Практикум

22

Прочитайте фрагмент публікації, поданої в інтерактивному електронному додатку до підручника, літературознавця Ростислава Семкова щодо адаптацій роману «Тигролови» до інших видів і жанрів мистецтва. Обговоріть, у чому автор убачає суспільну цінність цього роману на сьогодні. Чи можна стверджувати, що цей твір став формою збереження та передачі індивідуальних і колективних смислів?

Читацький і глядацький форум

23

А У прочитаному вами уривку з книги «Як читати українських класиків» Ростислав Семків зазначає, що «ціле плетиво ниточок веде від одного тексту до інших». Цим самим дослідник наголошує на важливості врахування інтертекстуальності в культурі взагалі й художній літературі зокрема.

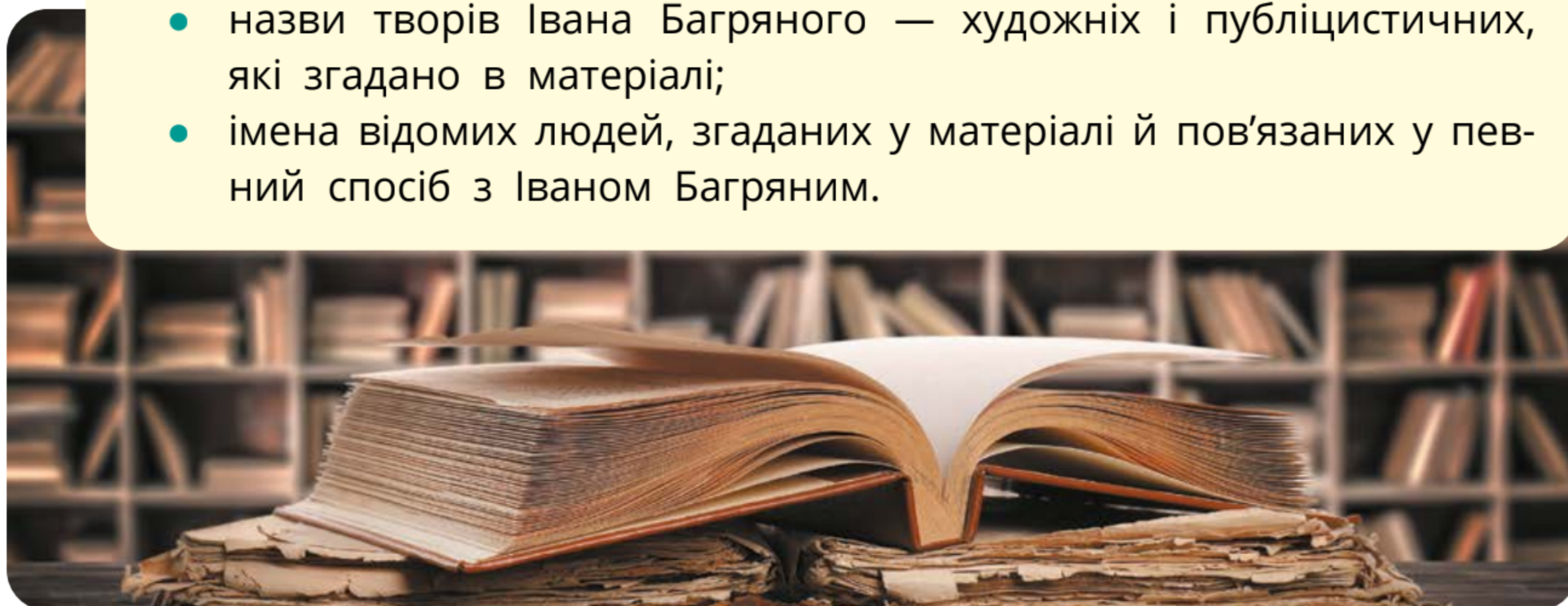

Інтертекстуальність можлива не лише між творами різних письменників, а й між творами одного письменника. Наприклад, телефільм «Тигролови», про який ви довідалися раніше, став продовженням оповіді про долю героя 4-серійного мінісеріалу «Сад Гетсиманський», знятого за мотивами однойменного роману Івана Багряного. Хоча насправді ці романи не пов'язані героями, однак обидва твори мають чимало автобіографічного, тому режисери й поєднали їх.

Дізнайтеся більше про біографію Івана Багряного, переглянувши або прослухавши в додатку до підручника передачу «Велич особистості 29.10.2018. Іван Багряний» за участі Ірини Фаріон, заново вивчаючи таку інформацію:

- назви творів Івана Багряного — художніх і публіцистичних, які згадано в матеріалі;
- імена відомих людей, згаданих у матеріалі й пов'язаних у певний спосіб з Іваном Багряним.

23

Б За підсумками роботи обговоріть, які тексти Івана Багряного Ірина Фаріон вважає найважливішими й чому. Як вона оцінює роль Івана Багряного як політика і як письменника?

Дискусійний майданчик

24

А Прослухайте або подивіться в інтерактивному електронному додатку випуск 5 програми «Лекторій. Література», у якій літературознавець Ростислав Семків і літературний критик Євгеній Стасіневич говорять про Івана Багряного. Порівняйте інформацію із цієї передачі з інформацією, яка вам уже відома з передачі за участі Ірини Фаріон. Чи в усьому збігаються погляди учасників і учасниць цих передач щодо творчого спадку Івана Багряного та його місця й ролі в українській культурі та політиці?

24

Б Висловіть і обґрунтуйте припущення щодо того, до якого рівня складності, за класифікацією Ростислава Семкова, можна віднести два романи Івана Багряного, які найбільше обговорювали в передачах учасники й учасниці, а саме: «Тигролови» та «Сад Гетсиманський».

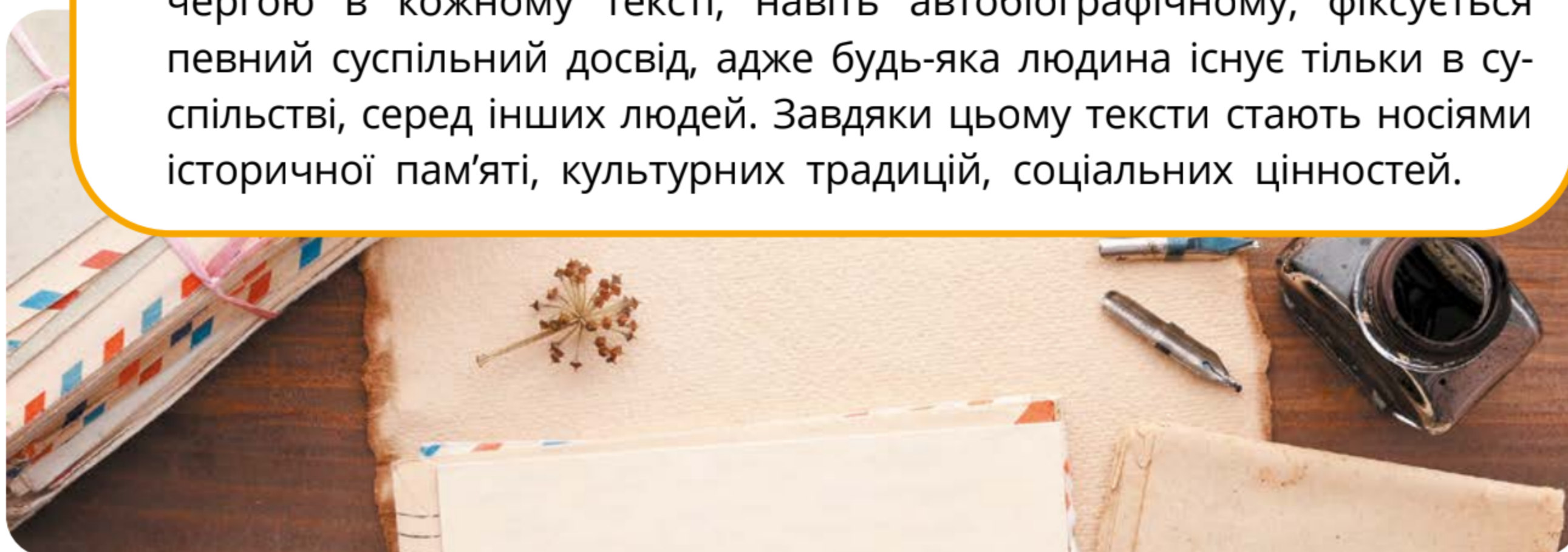
Практикум

25

Об'єднайтеся у дві групи і, спираючись на попередні відомості, обговоріть, у який спосіб, на вашу думку, у романі Івана Багряного «Тигролови» виявився, з одного боку, особистий досвід письменника, а з іншого — суспільний досвід.

Текст, зокрема і художній, — це завжди певною мірою відображення **особистого досвіду** автора чи авторки. У деяких текстах цей досвід може бути особливо виразно відбито (автобіографічні твори, щоденникові записи, особисті блоги, мемуари, листи). Своєю чергою в кожному тексті, навіть автобіографічному, фіксується певний суспільний досвід, адже будь-яка людина існує тільки в суспільстві, серед інших людей. Завдяки цьому тексти стають носіями історичної пам'яті, культурних традицій, соціальних цінностей.

Читацький і глядацький форум

26

А Прочитайте поданий в інтерактивному електронному додатку до підручника уривок, яким завершується розділ 1 книги Ростислава Семкова «Як читати українських класиків». Поясніть, як ви розумієте «туристську» метафору, яку використовує дослідник.

26

Б Запропонуйте власну коротку інструкцію прийомів, технік, які, на вашу думку, можуть допомогти вдумливо прочитати класичний твір Івана Багряного «Тигролови», щоб добути із цього тексту «глибші смисли». Укладіть у класі спільну інструкцію, виокремивши 3–5 найчастіше згадуваних прийомів чи технік.

26

В Прочитайте в **Хрестоматії** уривки з розділу II книги Ростислава Семкова «Як читати українських класиків», що називається «Інструменти». Порівняйте свою інструкцію з тими порадами, які вам надає університетський професор. Чи є щось, що ви точно використаєте, працюючи з романом Івана Багряного «Тигролови»?

26

Г Почніть читати в **Хрестоматії** роман Івана Багряного «Тигролови», використовуючи слушні, на вашу думку, інструменти справжнього читача / справжньої читачки.

Модуль 3.2

rnk.com.ua/111157

ПОНЯТТЯ ТИЖНЯ

Комунікація	Інформація	Мовні засоби	Текст	Літературний твір
Конструктивне й деструктивне спілкування	Причини спотворення інформації	Складносурядне речення (узагальнення). Синонімія складносурядного речення та простих речень. Логічні помилки в складносурядному реченні	Взаємозв'язок особистого та суспільного досвіду	Сучасний роман. Особливості мови твору як ключ до розуміння історичного тла

Польове дослідження

1

Поділіться своїми враженнями від прочитаних розділів роману «Тигролови», не видаючи інтриги, яка розгортається в тексті, тобто описуйте тільки свої емоції, почуття, думки, однак не сюжетні перипетії. У своїх висловлюваннях використовуйте прості, зокрема й ускладнені, а також складносурядні речення. За потреби зверніться до **Довідника**, щоб пригадати основні відомості про складносурядні речення.

Складносурядне речення — це складне речення, частини якого (своєрідні прості речення) є відносно рівноправними, тобто в таких реченнях від однієї частини не можна поставити питання до іншої. Частини в таких реченнях поєднані між собою сурядним зв'язком за допомогою сурядних сполучників. Залежно від змістового відношення частин і засобів зв'язку, які поєднують ці частини, виокремлюють такі види складносурядних речень: єднальні, зіставно-протиставні, розділові. Крім того, науковці також виділяють градаційні, приєднувальні та пояснювальні складносурядні речення.

Читацький і глядацький форум

2

А Перегляньте структуру роману «Тигролови». Поміркуйте, чи в цьому творі є всі ознаки роману як великого епічного твору. Що в назвах структурних елементів підказує, що цей роман має кілька сюжетних ліній, розвивається впродовж тривалого часу й має значну кількість персонажів?

ЧАСТИНА ПЕРША

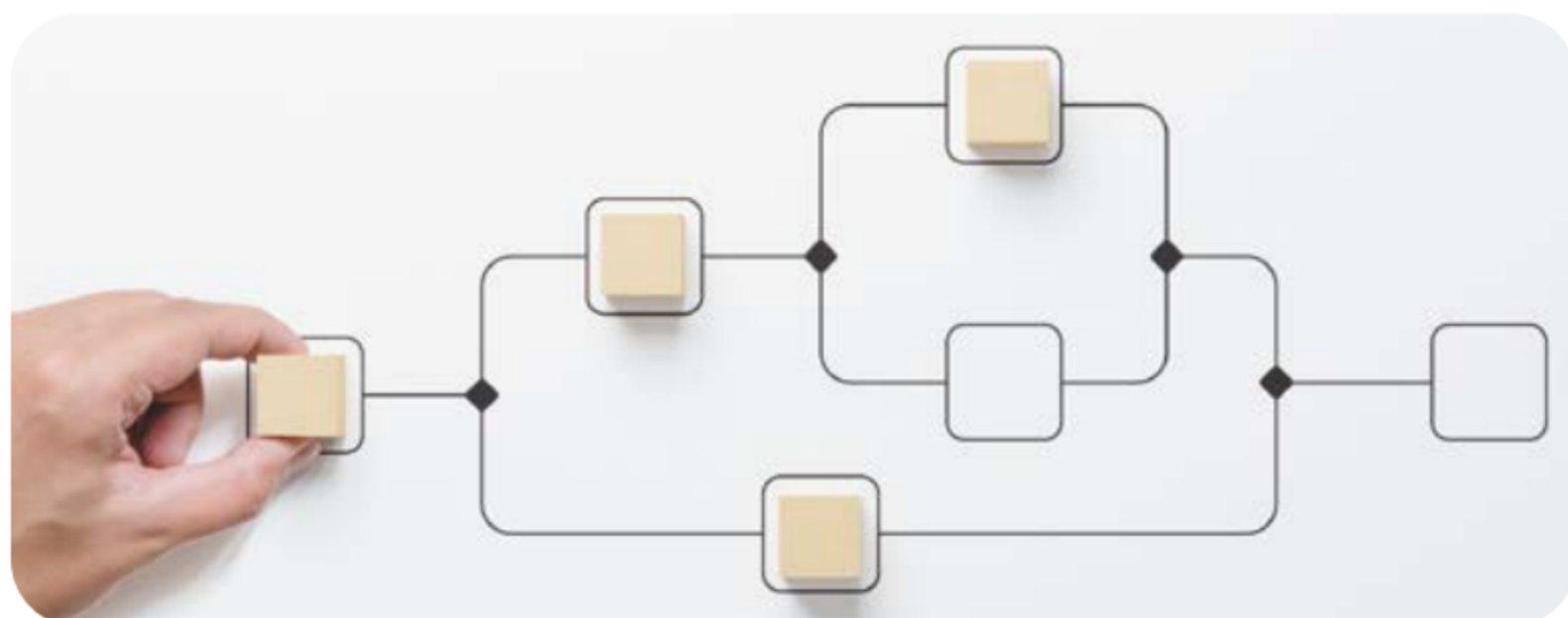
Розділ 1: Дракон
Розділ 2: Світ на колесах
Розділ 3: Навзаводи зі смертю
Розділ 4: Родина тигроловів
Розділ 5: «П'ятнування»
Розділ 6: В пралісах Сіхоте-Аліню

ЧАСТИНА ДРУГА

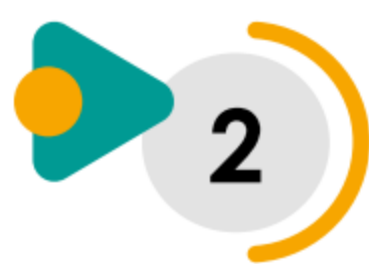
Розділ 7: Memento mori
Розділ 8: Осінь у тайзі
Розділ 9: Зима
Розділ 10: Рейд на Хабаровськ
Розділ 11: На кішку
Розділ 12: Навзаводи з щастям

2

Б Перегляньте структуру варіанта твору Івана Багряного, що мав назву «Звіролови» і був опублікований 1944 року в часописі «Вечірня година», обсягом 63 журнальних сторінки. Чи цей варіант міг би претендувати на те, щоб називатися романом? Поясніть свою думку.

1. Навзаводи з смертю
2. Сім'я звіроловів
3. В пралісах Сіхоте-Аліню
4. Осінь у тайзі
5. Зима
6. На кішку
7. Навзаводи з щастям

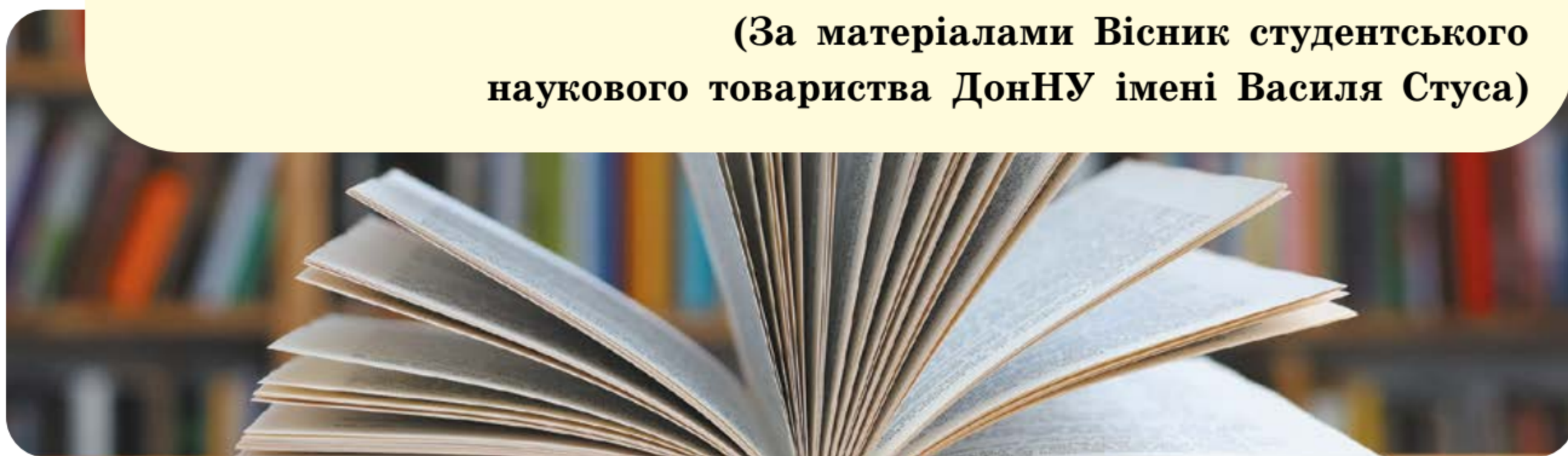

В Перечитайте поданий фрагмент зі статті «Жанрові особливості роману Івана Багряного «Тигролови»» авторів Н. М. Буянкіна, В. А. Просалова, яку ви раніше опрацювали. Спираючись на вже відоме вам про жанр роману, наведіть додаткові критерії, які варто брати до уваги, розв'язуючи питання жанрової природи твору Івана Багряного «Тигролови» в його остаточній редакції, яка з'явилася 1947 року. Поясніть свою думку.

Роман і повість подібні за предметом зображення, засобами зображення, розкриттям характерів. Але повість охоплює менше коло проблем, коротший період із життя героя. Якщо в романі акцент робиться на розгортанні сюжету й розширенні кола проблем, то в повісті сюжет більш статичний: акцент на глибшому аналізі одного чи кількох конфліктів... Отож роман і повість мають як спільні, так і відмінні ознаки. Тому зрозумілим є подвійне тлумачення жанру «Тигроловів» Івана Багряного.

Справді, відповідно до законів жанру, у романі повинна бути велика кількість дійових осіб, кілька сюжетних ліній, життя героїв зображене упродовж значного відрізка часу. Але у творі Івана Багряного таких ознак немає. Це твір із незначною кількістю дійових осіб, однолінійним сюжетом, і з цього погляду «Тигролови» мали би бути повістю. Але є кілька специфічних ознак, що притаманні й роману.

(За матеріалами Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса)

Сучасний роман — це епічна форма, що має чимало модифікацій, а тому подеколи визначити належність того чи іншого твору до жанру романів складно. З огляду на це під час класифікації творів беруть до уваги цілу низку ознак (критеріїв), однак зазвичай принциповим для романної форми є охоплення зображуваної дійсності та її глибоке осмислення.

Практикум

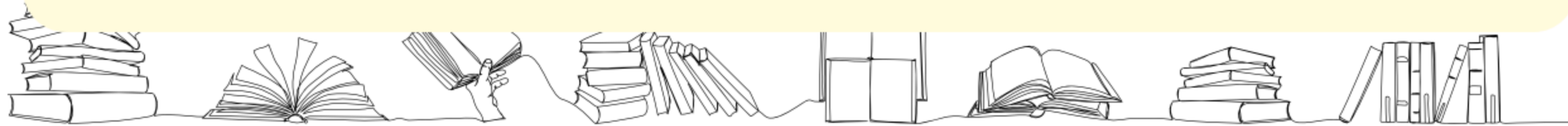
3

А Проаналізуйте попередній уривок із погляду його синтаксичної організації. Визначте граматичні основи й схарактеризуйте, які типи й види речень використано в цьому фрагменті.

3

Б Ознайомтеся в **Довіднику** з інформацією про синонімію складносурядних і простих речень, а також про такі стилістичні прийоми, як парцеляція і багатосполучниковість. На підставі цієї інформації дайте відповіді, наводячи аргументи, на питання щодо попереднього уривку зі статті.

1. Чому в тексті так часто вжито речення зі сполучником **але**?
2. Чи можна вважати речення, які починаються зі сполучника **Але**, і речення, що йдуть перед ними, прикладами парцельованих конструкцій?
3. Чи варто розглядати як синонімічні варіанти речень А і Б?
А) Роман і повість подібні «за предметом зображення, засобами зображення, розкриттям характерів. **Але** повість охоплює менше коло проблем, коротший період із життя героя.
Б) Роман і повість подібні за предметом зображення, засобами зображення, розкриттям характерів, **але** повість охоплює менше коло проблем, коротший період із життя героя.
4. Чи в уривку є стилістично виправданим / доречним подання частин, що починаються зі сполучника **Але**, як окремих речень? Якщо ваша відповідь на питання 4 «Ні, не виправдано / не доречно», запропонуйте варіант покращення синтаксичного оформлення уривку, переписавши його.

Із різних причин у реченнях можуть виникати **логічні помилки** — такі порушення в змісті, що не відповідають об'єктивному стану речей, спричиняють нерозуміння думки або ускладнюють її розуміння. Логічні помилки в складносурядних реченнях зазвичай виникають унаслідок суперечності між значенням, яке задає сполучник, і смисловим наповненням частин, що ним поєднані, а подеколи також унаслідок немотивованої парцеляції частин.

3

В Прочитайте початкові абзаци розділу першого роману «Тигролови». Доведіть, що в цьому уривку розбивка деяких речень інтонаційно на кілька коротших, самостійних частин (парцеляція) та багатосполучниковість (полісиндетон) є мотивованими стилістичними прийомами. Якої мети вдається досягти Іванові Багряному завдяки використанню цих синтаксичних прийомів?

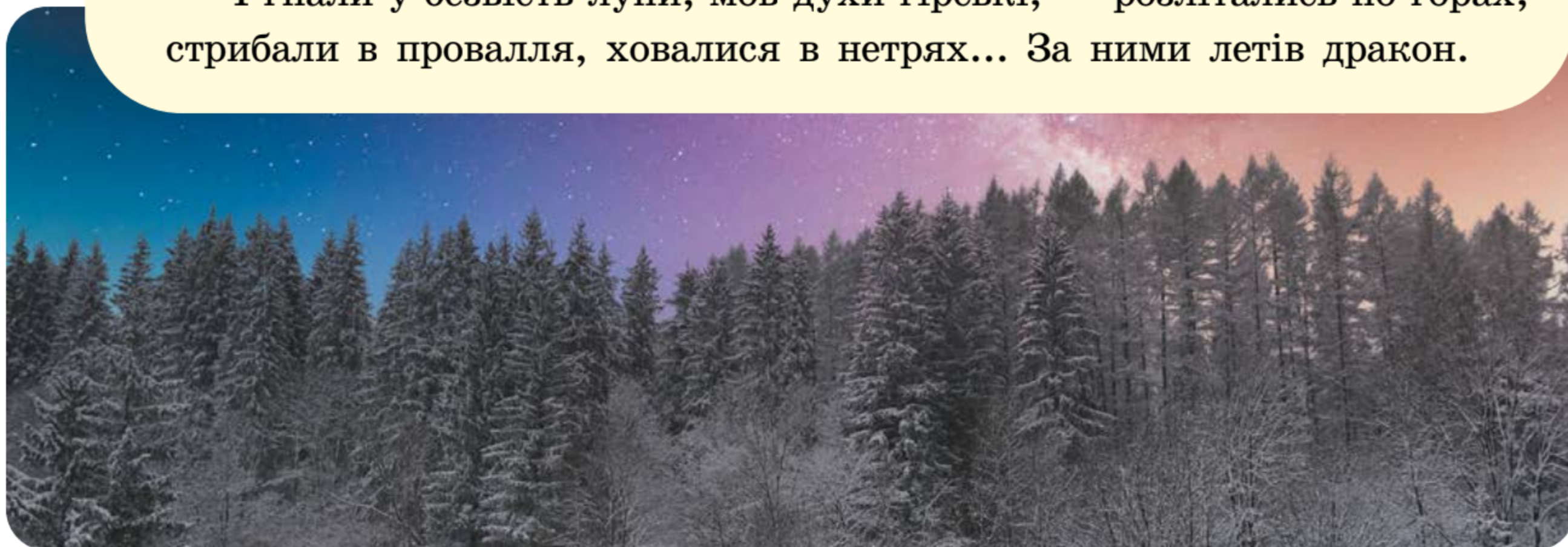
...Виричавши вогненні очі, дихаючи полум'ям і димом, потрясаючи ревом пустелі і нетра і вогненным хвостом замітаючи слід, летів дракон.

Не з китайських казок і не з пагод Тибету — він знявся десь з громохкого центру країни «чудес», вилетів з чорного пекла землі людоловів і гнав над просторами... Над безмежжям Уралу... Через хащі Сибіру... Через грізний, понурий Байкал... Через дикі кряжі Зайбакалля... Через Становий хребет, — звивався над ним межі скель і шпилів... Високо в небі, сіючи іскри й сморід, летів і летів у безмежній ночі.

...Палахкотів над проваллями... Звивався над прірвами... Пролітав із свистом спіраллю над диким бескиддям і нагло зникав десь у надрах землі — занурювався, як вогненноокий хробак, зі скреготом і хряском у груди скелястих гір, свердлив їх з блискавичною швидкістю, розсипаючи іскри. Зникав... І раптом вилітав з-під землі далеко, мов пекельна потвора, потрясаючи реготом ніч. Пряв вогненними очима, зойкав несамовито і, вихаючи хвостом, як комета, летів і летів...

І розступалися скелі, маючи тінями. І розбігалися злякано сосни й смереки, кидаючись урозтіч. Заскочений нагло сохатий (лось) прикипав на галявині, спаралізований жахом, а далі зривався й, ламаючи ноги та обдираючи шкіру, гнав скільки духу у безвість.

І гнали у безвість луни, мов духи гірські, — розлітались по горах, стрибали в провалля, ховалися в нетрях... За ними летів дракон.

Читацький і глядацький форум

4

А Зверніться до тексту роману «Тигролови» й перечитайте початок розділу першого «Дракон» (до речення «В цілому ж — то є е т а п, то є “ешелон смерті”, — етапний ешелон ОГПУ — НКВД») і початок розділу другого «Світ на колесах» (до речення «Дріботів, вихиляючись, прицокував, мовби панна в танку закаблуками, і мерехтів, мерехтів»). Уважно проаналізуйте синтаксичну організацію цих уривків. Знайдіть докази того, що синтаксис уривків істотно різний. Поясніть, чим це зумовлено, якої мети досягає автор, добираючи різні синтаксичні засоби для донесення змісту.

4

Б Пригадайте, яким терміном позначають художній прийом протиставлення. З якою метою Іван Багряний використовує цей прийом у перших двох розділах свого роману? Чому, на вашу думку, вибудовуючи протиставлення «змісту» першого та другого розділів, письменник робить розділ другий істотно довшим за перший?

Дискусійний майданчик

5

А Перегляньте в інтерактивному електронному додатку журнальний варіант твору Івана Багряного, використовуючи прийоми швидкого читання (скімінгу). Після цього зверніться до статті Оксана Утріско «“Тигролови” Івана Багряного та галицький пригодницький роман 30-х років XX століття: проблема актуалізації типологічного зіставлення» і, знову використовуючи прийоми швидкого читання, знайдіть у тексті пояснення, чим відрізняються видання твору 1944 і 1947 років.

5

Б На підставі інформації з тексту статті, наведіть докази, що перший варіант твору — це швидше відображення особистого досвіду автора, а другий — поєднує цей досвід із ширшим суспільно-політичним контекстом. Візьміть до уваги той факт, що другий варіант Іван Багряний фактично «по-новому писав», тобто поновлював по пам'яті варіант «Звіроловів», доповнивши, урешті-решт, його новими розділами, зокрема й першими двома, з якими ви попередньо працювали.

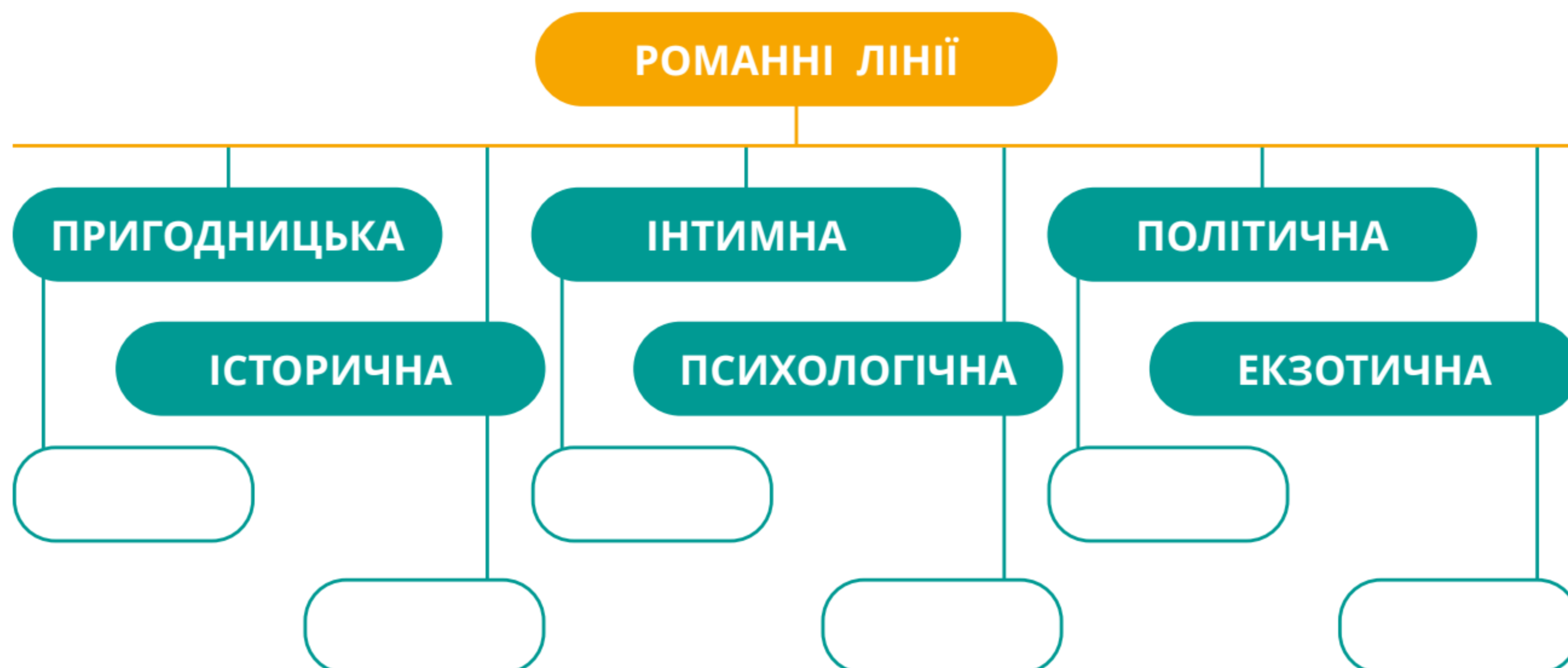
Взаємозв'язок особистого й суспільного досвіду є визначальною рисою художньої творчості, адже написати твір, який дійсно буде поцінований читацькою аудиторією, можна лише в тому разі, якщо текст, з одного боку, є життєвим, правдивим, тобто відображає щось із пережитого автором чи авторкою особисто, а з іншого боку, узагальнює індивідуальний досвід, осмислює його як універсальний. Представити особистісний досвід як значущий для багатьох людей неможливо без подання цього досвіду в широкому суспільному контексті, адже людина не існує у вакуумі, вона є істотою суспільною.

Творча студія

Як свідчать наукові дослідження, з якими ви працювали попередньо, роман «Тигролови» є багатоаспектним твором, політематичним, у ньому розгортається кілька сюжетних / проблемних ліній. Працюючи з текстом, спробуйте вести, за порадою Ростислава Семкова, читацький щоденник, фіксуючи в ньому, зокрема, важливі деталі, що характеризують сюжетні лінії, означені на схемі нижче.

За бажанням, можете створювати для кожної сюжетної лінії щось подібне на комікс. Для цього вже можете ознайомитися з коміксом у додатку до підручника й використати його як основу для створення розширеної версії. За бажанням, можете оприлюднювати результати своєї роботи на спільній онлайнів дошці.

Наукова лабораторія

7

А У варіанті роману «Тигролови» 1947 року з'явилися два перші розділи «Дракон» і «Світ на колесах», яких не було в журнальній версії 1944 року. У цих розділах Іван Багряний змальовує дуже строкату й гостро суперечливу суспільну реальність радянської країни — тоталітарної країни, де співіснують два світи, образами яких стали ешелон-дракон і експрес. Перечитайте фрагменти описів цих світів і поміркуйте, чим характеризується кожен з описів і чому письменник подає їх саме так. Проаналізуйте структуру «суспільства», яке їде на Далекий Схід в експресі.

Дракон

Шістдесят суглобів у дракона — то шістдесят рудих домовин, і в кожній з них повно проглинених жертв, повно живих мертваків. Крізь заґратовані діри дивилися тоскно грона мерехтливих очей, — дивились крізь темряву десь на утрачений світ, десь туди, де лишилась країна, осяяна сонцем, де лишилась Вітчизна, озвучена сміхом дитинства і юності рано одятої, де лишилася мати... родина... дружина... Мерехтіли грона очей і летіли десь у темряву чорну, у прірву. Ними натоптале черево вщерт у дракона. І тягне їх циклопічний «Й. С.», і підпихає їх демон «Ф.Д.».

В цілому ж — то є етап, то є «ешелон смерті», — етапний ешелон ОГПУ — НКВД.

Дракон.

Світ на колесах

Радісний і святковий, сповнений вщерт життям і дзвоном, цей першокласний люксовий експрес плив, ніби окремий світ між світами. Дріботів, вихиляючись, прицокував, мовби панна в танку закоблуканами, і мерехтів, мерехтів.

Цілий експрес був набитий ними, творячи окремий світ — світ на колесах, і в той же час відтворюючи копію тієї фантастичної «шостої частини світу» — копію в мініатюрі, лише трохи причепурену і розгальмовану.

...Інженери і авіатори, ударники і так літуни, партробітники і туристи, колгоспні колективізатори і радгоспні бюрократи, раціоналізатори й індустріальні авантюристи, прокурори і розтратники, потенціальні злодії й імпотентні фарисеї... Цивільні і військові... Працівники органів «революційної законності» і контрабандисти... І літні «відповідальні» панії, і ексцентричні, але так само «відповідальні» панни, чи то пак «товаришки» пані і «товаришки» панни з коханцями й без коханців, з портфелями і без, з партстажем і без... Закохані «кішечки» і ще більш закохані «котики»... Відповідальні відрядженні і безвідповідальні рвачі та дезертири, з партквитками і без, з дисциплінарними стягненнями і без...

...Експансивні відкривателі давно відкритого і зухвалі рекордсмени давно перейденого. Шукачі карколомних пригод, а ще більше карколомних кар'єр. Шукачі щастя і довгих карбованців. Аматори довгих відряджень і ще довших чисел в банкових чеках, передбачених КЗОТом («Кодекс Законів о Труде»).

Аматори красного письменства в межах «КЗОТ», «Колдоговору» та «Карного Кодексу».

Знавці прикладної географії, теплих посад, курортів і залізничних мап.

Аматори Дунаєвського, Маркса і преферансу...

Словом — цвіт робітничо-селянської імперії у всій його величчї і багатогранності.

7

Б Знайдіть у розділі другому опис ситуації, коли «світ на колесах» пересікається зі страшним світом БАМЛАГУ та проаналізуйте реакції різних людей в експресі на те, що вони бачать за вікнами своїх вагонів, власне «цілі ті покоління каторжників, армії їх...». Чому, на вашу думку, реакції на побачене різні й неоднозначні?

7

В У «робітничо-селянській імперії» людям навіть спілкуватися доводилося озираячись, щоб не опинитися у в'язниці, а потім у таборах на зразок БАМЛАГУ. Зважаючи на визначення конструктивного й деструктивного спілкування, наведені в рамці нижче, доберіть із перших двох розділів роману приклади, які ілюструють ці типи спілкування між різними людьми й групами людей у «совєцькій» державі, а саме:

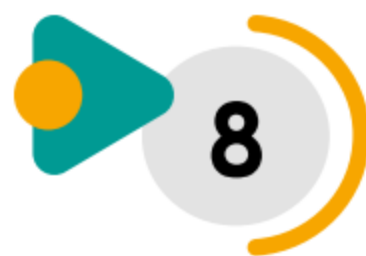
- між в'язнями й вартовими в потягу-драконі;
- між майором Медвиним і Григорієм Многогрішним;
- між п'ятьма подорожніми, які їдуть у салоні-вагоні;
- між юнаком у салоні-вагоні й енкаведистом, якому здалося, що цей юнак — це Григорій Многогрішний.

Конструктивне спілкування — це особистісна взаємодія, що ґрунтується на повазі одне до одного, урахуванні інтересів і почуттів різних сторін, чесності, відкритості, що сприяє порозумінню, розв'язанню проблем, розвитку й зміцненню стосунків, позитивному обміну інформацією. **Деструктивне спілкування**, на протилежність конструктивному, — це такі форми комунікативної взаємодії, що ґрунтуються на брехні, недомовках, маніпуляціях, тискові, агресії та призводять до руйнування стосунків, завдання моральної шкоди, виникнення непорозумінь тощо.

Дискусійний майданчик

Прочитайте в інтерактивному електронному додатку уривок з останньої частини роману. Поясніть, як через роздуми одного з героїв Іванові Багряному вдається передати сутність тоталітарної радянської системи в площині деструктивної публічної комунікації.

Практикум

Ви вже знаєте, що роман Івана Багряного з певних причин мав дві назви: «Звіролови» (1944) і «Тигролови» (1947). Яка назва, на вашу думку, є більш вдалою? Чи можливим варіантом для твору була б назва «Людолови»? Як кожна з назв змінює смислові акценти твору? Поясніть свою позицію, зважаючи на уривки з тексту в інтерактивному електронному додатку до підручника.

Дискусійний майданчик

А Прослухайте в інтерактивному електронному додатку до підручника народну пісню «Та забіліли сніги...» у виконанні Петра Білинника в супроводі ансамблю бандуристів під керівництвом А. Бобиря й хору українського радіо під керівництвом Ю. Таранченка (запис 1954 р.). Які емоції викликає у вас ця пісня? Чи подібні ці емоції до тих, що їх, можливо, переживають в'язні, яких везе потяг-дракон, описаний Іван Багряний у розділі першому роману?

Б Варіант пісні, яку ви прослухали, записаний 1954 року, тобто в роки, коли ще існував СРСР. Слухаючи текст пісні, ви могли помітити, що цей варіант не повністю повторює те, як цю пісню співають в'язні в потягу-драконі. Поміркуйте, чи могло це бути пов'язано з тим, що в радянські часи влада боялася не тільки таких людей, як Григорій Многогрішний, а й навіть українських народних пісень.

10

В Прочитайте в **Хрестоматії** повну версію пісні «Та забілили сніги...». Чому, на вашу думку, саме цю пісню співають в'язні потяга-дракона? Запропонуйте інтерпретацію образів «товариша», «вишневого садка», «дерева з гіллям», «листя з дерева, яке не дає тілу чорніти-марніти», що актуалізуються в другій частині? Поміркуйте, як ці образи сприймаються тими, кого везуть на вірну смерть. А як ці образи могли сприймати ті, хто везе в'язнів і кричить «Адста-віть песні!!! Ад-стт-а-ві-і-ть!!». Чому вартові, начальник потяга так бояться українських пісень?

Польове дослідження

11

А З розділу «Дракон» стає відомо, що Григорій Многогрішний є правнуком Дем'яна Многогрішного. Перегляньте чотири фрагменти з різних частин роману, де про це згадується. Зважаючи на мовні особливості уривків, поясніть, як змінюється інтерпретація постаті Дем'яна Многогрішного залежно від того, хто про нього говорить. Аналізуючи мовні особливості, поясніть, яке ставлення автора-оповідача до цієї історичної постаті.

1. Недосказана легенда про нікому не відомого, гордого нащадка першого каторжанина Сибіру, про правнука гетьмана Дем'яна Многогрішного.
2. ...викладав, як легенду, історичну довідку про перших-найперших каторжників Сибіру, про перших-найперших політичних засланців, що склали тут свої кості, і саме в цім Забайкаллі, у цім найсуворішім і найпонурішім закутку Східного Сибіру. І було їх двоє, тих піонерів: навіжений протопоп Аввакум... Але цей розкольник був другим. А першим був — бунтар і «ізмєнник» — «малоросійський» гетьман на ймення Дем'ян Многогрішний.

3. Прокладали шлях, прокладали нову магістраль, вимощуючи її своєю розпукою, гатили собою прірви, й баюри, й провалля... А тепер ось стояли як на параді. Полтавці... Чернігівці... Херсонці... Кубанці... Нащадки Многогрішного й нащадки того Аввакума вільнодумного... Каторжники. Ті, що про них потім будуть розповідати легенди й співати тягучі, понурі пісні, такі тягучі, як забайкальські вітри взимку...
4. Дід, правда, розповідав докладніше, але в цьому ж стилі, — задумливому. Ще й приправляв усе добрим гумором. І слухали його дивну казку-бувальщину нове покоління славного роду Сіркового — Сірченко й Сірківна. Ще й нащадок гетьмана Дем'яна Многогрішного.

Мова художнього твору — це складний, багатоплановий і багатогарбовий об'єкт дослідження, у якому перетинаються наукові зацікавлення мовознавців і літературознавців. Саме за допомогою ретельно дібраних мовних засобів митці й мисткині доносять до читацтва свої ідеї через художні образи людей, предметів, подій. Мова твору є предметом дослідження стилістики, поетики, лінгвістики тексту, металінгвістики. Увага до мовних особливостей окремого твору або мови творів окремого митця чи окремої мисткині допомагає глибше зрозуміти ідеї твору, етичні й естетичні погляди авторів і авторок.

- 11 **Б** Ознайомтеся в «Енциклопедії історії України» в додатку до підручника зі статтю «Многогрішний Дем'ян Гнатович». Обговоріть, чи однозначною є роль Дем'яна Многогрішного в нашій історії.
- 11 **В** Продовжте дослідження долі Дем'яна Многогрішного, опрацювавши в інтерактивному додатку статтю Дмитра Шурхала «Трагедія гетьмана Многогрішного: підкорення бурятів замість об'єднання України» і надавши відповіді на такі питання:

1. Хто назвав гетьмана «Многогрішним» і чому?
2. Чи можна вважати, що прізвисько «Многогрішний» частково відповідає тій ролі, яку відіграв гетьман в історії нашого народу?
3. Як у матеріалі показано зв'язок минулого із сьогоденням?
4. Які «уроки», отримані Многогрішним, варто нам пам'ятати, існуючи поряд із тоталітарною рашистською імперією?

Творча студія

12

А Одним із важливих аспектів дослідження мови художнього твору є аналіз та інтерпретація імен, які автор чи авторка дає своїм героям. Напишіть коротке есе-дослідження, у якому поясніть, як ви розумієте вибір Іваном Багряним імен для персонажів роману «Тигролови», зокрема Многогрішний і Медвин. У своєму тексті використовуйте якомога більше складносурядних речень.

12

Б Підсумуйте свої висновки, зроблені в есе, обговоривши, чи дійсно прізвисько Многогрішний відповідає характеру, сутності Григорія — головного героя роману «Тигролови». В очах кого Григорій є дійсно «многогрішним»? Поясніть свою думку.

12

В Пригадайте, що вам відомо з раніше прослуханих передач «Велич особистості» та «Лекторій. Література» про справжнє прізвисько та псевдонім автора «Тигроловів». Наскільки, на вашу думку, псевдонім відповідає сутності автора та його ідеям, які він актуалізує в романі? Поміркуйте, чому вибір автором усіх прізвиськ для героїв роману треба, безперечно, уважати усвідомленим рішенням, а отже, важливим для розуміння сутності героїв і твору загалом.

Дискусійний майданчик

13

А Ви знаєте, що одним із найважливіших публіцистичних текстів Івана Багряного є лист-памфлет «Чому я не хочу вертатись в СРСР?» (інша назва — «Чому я не хочу повертатися на “родіну”?»), написаний 1946 року в еміграції, тобто між часом появи першого й другого варіантів роману «Тигролови». У ньому автор виклав політичну декларацію національної гідності й прав людини, яка пережила примусову репатріацію, насильство, тортури, приниження як колишній в'язень, остарбайтер, полонений, позбавлений власного імені. Прослухайте в інтерактивному додатку до підручника цей текст, озвучений Надією Приймак. Під час прослуховування виконуйте такі завдання:

- нотуйте поняття (назви, терміни), які вам, можливо, невідомі та щодо яких вам би хотілося отримати більше інформації;
- фіксуйте докази того, що в СРСР діяла потужна державна пропагандистська машина, зусилля якої спрямовувалися на спотворення, викривлення інформації з метою введення в оману як громадян усередині країни, так і людей із зовнішнього світу (з інших країн).

Спотворення інформації, тобто її викривлення під час передачі або сприйняття, може призводити до різних наслідків, зокрема й драматичних чи навіть трагічних. **Причини спотворення** можуть бути різні, як-от людський фактор, мовні та стилістичні недоліки, соціальні та психологічні чинники, медіачинники, маніпуляція та пропаганда, технічні причини тощо.

13

Б Після прослуховування узагальніть основні думки, висловлені Іваном Багряним у памфлеті, зокрема ті звинувачення, які він висуває тоталітарній радянсько-більшовицькій владі. Обговоріть, чому цей памфлет важливо обов'язково прочитати / прослухати всім, хто хоче зрозуміти твір «Тигролови» не лише як яскравий зразок пригодницького роману, а передусім як багатоплановий, складний роман, де важливе місце відведено соціально-політичній, культурно-історичній проблематиці.

Полюве дослідження

14

А Для кращого розуміння роману «Тигролови», події якого розгортаються в 20–30-х роках ХХ століття, сучасній молодій людині, яка живе у 20–30-х роках ХХІ століття, потрібна деяка попередня підготовка. Ознайомтеся з поданими нижче аббревіатурами, власними іменами, географічними назвами й загальними поняттями на позначення певних історичних чи екзотичних реалій. Які з них ви могли б пояснити хоча б у загальних рисах, а для пояснення яких звернулися б до відповідних джерел інформації?

- ОГПУ, НКВС, ОГПУ-НКВД, КЗОТ (український відповідник — КЗПП), ССРСР (український відповідник — СРСР), ВКП(б), ВЧК (український відповідник — ВНК), УГБ НКВД (український відповідник — УДБ НКВС)
- Йосип Сталін, Фелікс Дзержинський, Карл Маркс, Блюхер, Калінін
- «таваріщ», «патріот родіни», більшовик, біла контрреволюція, партробітник, колгоспні колективізатори, радгоспні бюрократи, партстаж
- крайком, крайвиконком, «Госспірт», «Дальзаготхутро», «Готов к труду і обороне»

- «шірака страна моя родная», «Славное море, священный Байкал», «Правда»
- Транссибірська магістраль, БАМЛАГ, «Тихоокеанський експрес номер один», експрес номер 97 Владивосток — Москва, каторга, етап, ешелон
- Пржевальський, Нансен, Колумб
- Дем'ян Многогрішний, козак, «гуран», старовір, «хохол»
- Далекий Схід, Маньчжурія, Сіхоте-Алінь, Хабаровськ, Зелений Клин, Катеринослав, Клондайк
- золоте ельдорадо, едем, пантрувати, ізюбр, торос, мандзи, тунгуз, конкістадор

- 14** **Б** Визначте, які поняття для вас є недостатньо відомими. Об'єднайтеся в групи, розподіліть між собою ці поняття та проведіть пошукову роботу, щоб з'ясувати, що вони означають.

Практикум

- 15** **А** Повправляйтеся у визначенні роду аббревіатур, зокрема тих, з якими ви працювали у вправі 14А, а також деяких інших слів, використовуючи вправи Мовного практикуму в інтерактивному електронному додатку до підручника.

- 15** **Б** Поясніть, якої мети досягає Іван Багряний, уживаючи в романі «Тигролови» варваризми, зокрема росіянізми (у їх звучанні російською), і екзотизми, зокрема назви реалій Далекого Сходу.

- 15** **В** Перегляньте ще раз переліки слів у вправі 14А. Чи є, на вашу думку, серед цих слів історизми або архаїзми? А неологізми? Аргументуйте свою думку, виходячи з двох позицій: з позиції автора, тобто Івана Багряного, і з позиції сучасного читача.

15

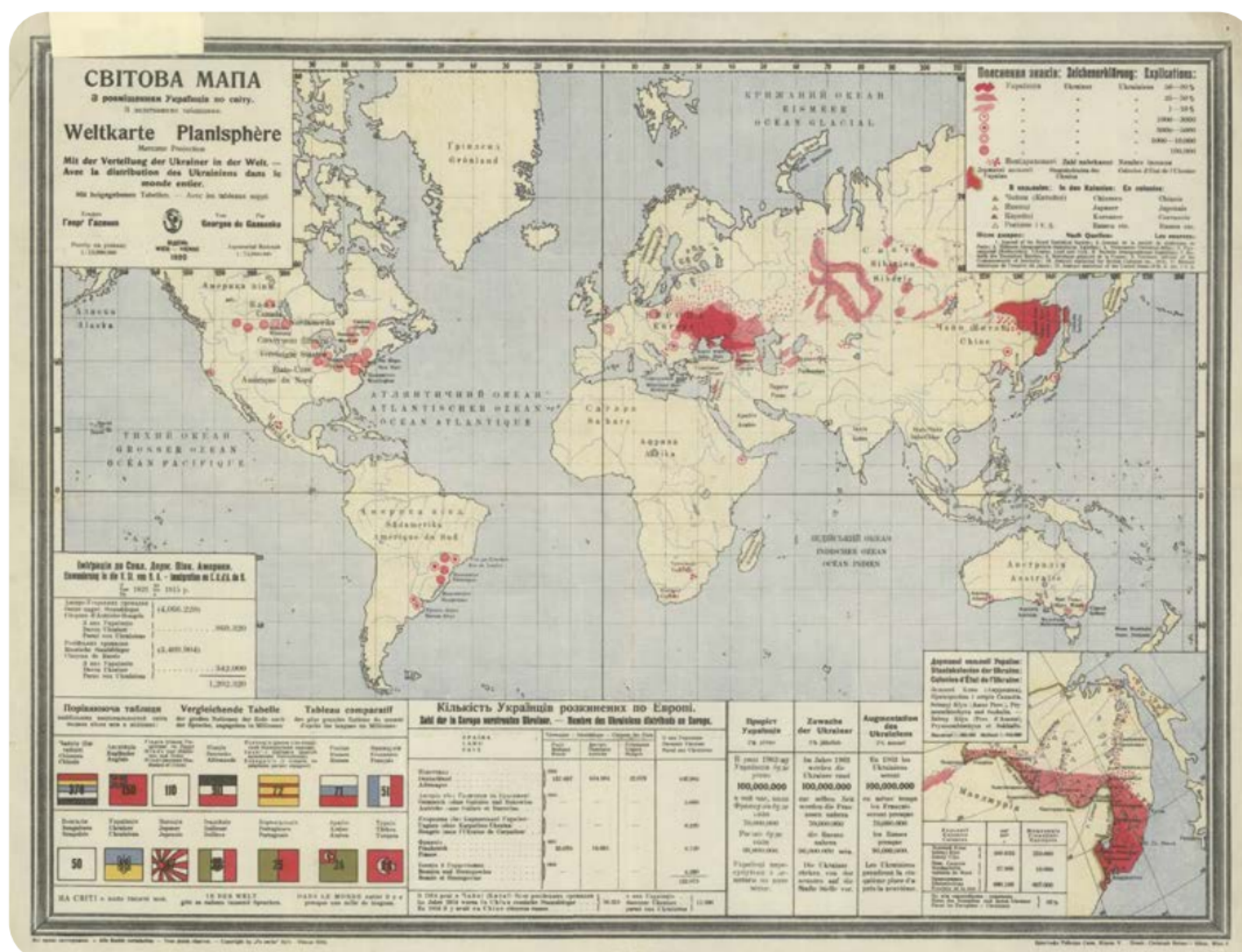
Г Обговоріть у класі, чи для глибшого й виваженішого розуміння творів, зокрема тих, які написано про попередні історичні епохи, дійсно важливо проводити мовний аналіз на зразок того, який ви проводили, виконуючи попередні завдання, ретельно досліджувати мову художнього твору.

Полюве дослідження

16

А Дослідіть мапу 1920 років XX століття, розміщену нижче. Для цього за змоги спроекуйте зображення на широкий екран, щоб можна було докладніше розглядати різні його компоненти. Під час дослідження зверніть особливу вагу на «легенди», тобто різноманітні пояснення, що супроводжують картографічні дані. За підсумками первинного дослідження доведіть, що цю мапу створила людина, яка дійсно любить Україну й вірить у її велике майбутнє.

Джерело: Андрій Байцар. Етнічні карти українських земель у працях вітчизняних і зарубіжних учених (1900-1922 рр.).

16

Б За підсумками дослідження дайте відповіді на такі питання:

1. На яких континентах представлені українці станом на 20-ті роки ХХ століття?
2. Чим зумовлений, на вашу думку, міграційний рух наших людей саме на ці території?
3. Коли саме відбувалася міграція українців (зважаючи на додаткову інформацію на карті)?

16

В Розгляньте подану на мапі в нижньому правому куті мініпроекцію Далекого Сходу. Що вам відомо про «державні кольонії України: Зелений Клин (Амурщина), Приморщина і острів Сахалін», статистичну інформацію про які наведено тут? Як ви розумієте поняття «державні кольонії»?

Польове дослідження

17

А Продовжте роботу з мапою. Знайдіть на ній інформацію про кількість українців у світі. Чи справдився прогноз укладача карти про те, що до 1966 року українців буде 100 млн осіб? У чому ви вбачаєте причини? Поясніть, узявши, зокрема, до уваги такий уривок із раніше прослуханого вами памфлету Івана Багряного:

Візьміть Малу Радянську Енциклопедію видання 1940 р., розгорніть її на букву «у» і прочитайте в рубриці «УРСР», що там написано. Це документ. А написано там чорним по білому, хоч і дрібним друком, що Радянська Україна за переписом 1927 р. мала українського населення 32 мільйони, а в 1939 р., цебто по 12 роках... 28 мільйонів.

Всього лише 28 мільйонів! Де ж ділися 4 мільйони людей проти 1927 р.? А де дівся приріст, що за 12 років мав бути щонайменше 6–7 мільйонів? Разом це становить понад десять мільйонів. Де ж вони ділися, ці 10 мільйонів українського населення? Що з ними сталося в країні «цвітучого соціалізму»? Ось через це я не хочу вертатись під більшовизм.

17

Б Дізнайтеся більше про демографічні зміни в популяції українців у світі й, зокрема, в Україні між 1920 і 2020 роками. Означте основні періоди (роки) істотних змін у кількості населення та причини цих змін. Зокрема зважте на інформацію, яку наводить Іван Багряний у своєму памфлеті, а також на дані Державної служби статистики України в інтерактивному електронному додатку.

Дискусійний майданчик

18

А Поясніть, чому дані Держстату, з якими ви працювали попередньо, закінчуються 2022 роком.

18

Б Перегляньте в інтерактивному електронному додатку до підручника інфографіку про чотири хвилі еміграції українства. Чому в роботі із цією інфографікою важливо враховувати час її створення, щоб не спричинити проблеми спотворення інформації? Поміркуйте, чому на цій інфографіці наведено доволі велике зображення «російського триколора»?

18

В Обговоріть поточну ситуацію з (е)міграцією українства після початку повномасштабної війни. Доповніть інфографіку актуальною інформацією. Чи можна стверджувати, що вже є підстави говорити про п'яту хвилю еміграції? Наведіть аргументи, які підтверджують, що нинішня війна, розв'язана росією проти нашої країни, — це продовження російсько-імперської та радянсько-більшовицької політики знищення українців, перетворення їх на «совєцьких» людей чи «єдиний» з росіянами народ і створення для всіх націй, як писав Іван Багряний, у своєму лист-памфлеті «совітської родіни»?

Творча студія

Об'єднайтеся в групу й виконайте дослідницьке завдання. За підсумками роботи підготуйте й оприлюдніть тематичну презентацію, що допоможе краще розуміти зміст роману «Тигролови».

Завдання: Дізнайтеся більше про Транссибірську магістраль і БАМЛАГ, про які йдеться в романі Івана Багряного. Знайдіть карти початку ХХ століття, інформацію з достовірних джерел щодо того, чиїми силами будувалися залізниці тощо.

Польове дослідження

А Ознайомтеся з поданими географічними та топографічними назвами, згаданими в романі «Тигролови», і впорядкуйте їх відповідно до того, як тягнеться Транссибірська магістраль, якою рухалися два потяги — «дракон» і експрес. Крім того, виокреміть із цього переліку ті назви, які стосуються місця перебування Григорія Многогірного після втечі з потяга-дракона.

Амур, Анюй, Архангельськ, Байкал, Бікін, Біробіджан, Великий Хінган, Владивосток, Вятка, Далекий Схід, Забайкалля, Західний Сибір, Іман, Іркутськ, Комсомольськ, Красная Речка, Магадан, Малий Хінган, Маньчжурія, Мухень, Негорєлоє, Прибалтика, Сіхоте-Алінь, станція Пашкове, Становий хребет, станція Лазо, Східний Сибір, Терней, Тихий океан, Улан-Уде, Урал, Уссурі, Хехцир, Хор, Хунгарі, Чита, Японське море, Яурин.

20

Б Ознайомтеся на сайті Головного управління розвідки Міністерства оборони України в додатку до підручника з інформаційним повідомленням від 14 листопада 2025 року про вибухи на Транссибірській магістралі — ключовій залізничній артерії держави-агресора рф, що використовується для постачання зброї та боєприпасів, зокрема отриманих із території КНДР. Поміркуйте, чому ця операція наших розвідників — це дійсно унікальне досягнення.

Практикум

21

А Утворіть форми родового й орудного відмінків тих географічних і топографічних назв, з якими ви працювали у вправі 20А.

21

Б Під час читання роману продовжте досліджувати географію й топонімію роману «Тигролови», доповнюючи свій читацький щоденник назвами реалій, пов'язаних з Україною, і оцінюючи їхню роль у формуванні глибших сенсів тексту.

Творча студія

22

А Дослідіть докладніше сайт Головного управління розвідки Міністерства оборони України, зокрема рубрики «Вороги України» та «Операції ГУР». На підставі зібраних відомостей запропонуйте ідеї (сюжет, фабулу) для великого епічного твору (роману чи навіть епопеї) про героїзм українського народу в російсько-українській війні. Обговоріть ваші ідеї, визначивши, чи перегукуються вони в якийсь спосіб із романом «Тигролови». Можливо, ваш роман про операції ГУР матиме назву «Тінь Многогрішного» або «ТиГРУлови»?

22

Б Поміркуйте, чому досвід цієї великої війни потребує втілення у великих епічних творах, зокрема політичних, детективних, пригодницьких тощо.

Читацький і глядацький форум

23

Послухайте в інтерактивному додатку пісню на слова Богдана Лепкого «Журавлі» у виконанні Квітки Цісик (1953–1998) — відомої американської співачки українського походження, доньки українських емігрантів повоєнного покоління, до якого належить і Іван Багряний. Які емоції викликає у вас ця пісня? Проінтерпретуйте символічні образи пісні, її звуковий ряд. Чим вона перегукується з раніше проаналізованою вами народною піснею «Та забілили сніги...», яку співали в'язні потяга-дракона?

Практикум

24

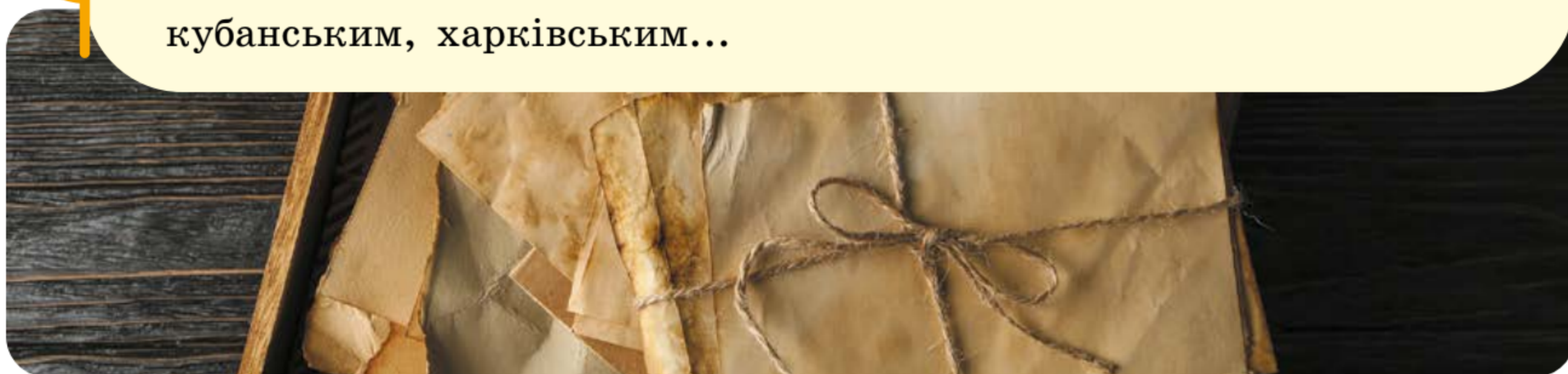
А Прослухайте пісню у виконанні Квітки Цісик ще раз, особливу увагу тепер звертаючи на звучання мови. Вимова яких звуків співачкою вам видається чимось специфічною? Поясніть, чим це може бути зумовлено?

24

Б Коли експрес прибув до пункту призначення — до Архангельська, Григорій спостерігає, як з нього виходять люди, і чує їхні голоси. Прочитайте цей уривок і поясніть, за якими специфічними ознаками юнак розрізняє різні діалекти нашої мови.

≡

З гомону, уривків фраз, з дотепів, з уривків пісень та прокльонів поставало дивне вражіння... Григорієві здавалось, що він потрапив додому. Вагон говорив всіма діалектами його — Григорієвої — мови: полтавським, херсонським, чернігівським, одеським, кубанським, харківським...

24

В Поміркуйте, чи легко в чужих краях українству зберігати свою національну ідентичність. Для аргументованої відповіді дізнайтеся більше про життя українців та українок у тих краях, про які розповідає Іван Багряний, станом на 1938 рік, звернувшись до часопису «Далекий Схід» в інтерактивному електронному додатку до підручника.

Модуль 3.3

rnk.com.ua/111158

ПОНЯТТЯ ТИЖНЯ

Комунікація	Інформація	Мовні засоби	Текст	Літературний твір
Ненасильницька комунікація	Прийоми верифікації інформації	Синтаксичні синоніми	Автор і адресат як носії досвіду	Автобіографічний твір. Антагоніст (антигерой)

Читацький і глядацький форум

1

А Спростуйте або підтвердьте наведену інформацію щодо роману «Тигролови» І. Багряного.

Сюжет твору насичений надзвичайними подіями, несподіваними крутими колізійними поворотами, динамічним їх розгортанням. Читач перебуває у постійній напрузі: втечі, переслідування, атмосфера таємничості та загадковості, сенсаційні випадки та повідомлення, сміливі припущення та розгадування поглинають увагу, стираючи грані між уявним і реальним світами.

(Н. Буянкіна, В. Просалова)

1

Б Дослідіть особливості композиції роману «Тигролови». У які моменти твору відбувається: знайомство з головним героєм і загальне тло подій; подія, що приводить у рух основний конфлікт; пригоди після цієї події, головний емоційний і сюжетний вибух; завершення пригод. Заповніть таблицю, зіставте сюжетний елемент і події літературного твору.

Сюжетний елемент	Події роману
Експозиція (вступ)	
Зав'язка	
Розвиток дій	
Кульмінація	
Розв'язка	

1

В Обговоріть, чи щасливою є розв'язка роману. Що ставив за мету головний герой твору? Чи досягнув її? Якими засобами йому це вдалося? Яка роль кохання в здійсненні Григорієвих життєвих сподівань і планів на майбутнє?

Практикум

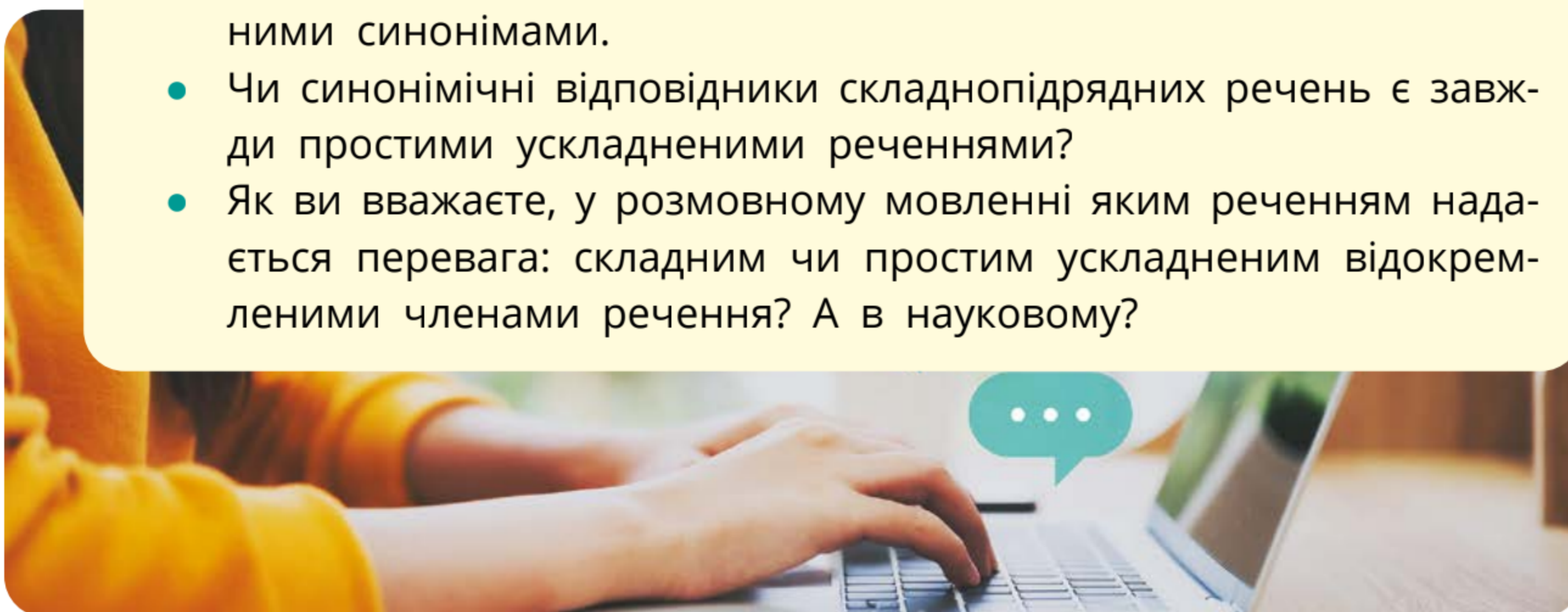
2

А Напишіть п'ятьма-шістьма складнопідрядними реченнями, як головному героєві вдалося довести реальність думки «Сміливі завжди мають щастя». Використавши матеріал **Довідника**, перевірте свій текст на предмет правильної будови використаних вами речень.

2

Б Розгляньте наведені речення в таблиці й дайте відповідь на питання:

- Чи можна складнопідрядне речення замінити без утрати його значення простим ускладненим реченням?
- Як ви вважаєте, з якою метою здійснюють взаємозаміну складнопідрядних і простих ускладнених відокремленим означенням речень?
- Аргументуйте, чому такі речення можна вважати синтаксичними синонімами.
- Чи синонімічні відповідники складнопідрядних речень є завжди простими ускладненими реченнями?
- Як ви вважаєте, у розмовному мовленні яким реченням надається перевага: складним чи простим ускладненим відокремленими членами речення? А в науковому?

Складнопідрядне речення з підрядною означальною частиною

Уважне читання тексту «Тигроловів» дає змогу легко зрозуміти підтекст символічних образів, які майстерно **зобразив** автор.

Просте речення, ускладнене відокремленим означенням

Уважне читання тексту «Тигроловів» дає змогу легко зрозуміти підтекст символічних образів, майстерно **зображених** автором.

Уважне читання тексту «Тигроловів» дає змогу легко зрозуміти підтекст майстерно **зображених** автором символічних образів.

Синтаксичні синоніми

- є різними способами висловлення одного й того ж значення;
- дають мовцеві змогу зацентувати увагу слухача в кожній конкретній комунікативній ситуації на найважливішому;
- урізноманітнюють мовлення;
- забезпечують його гнучкість і виразність.

Вибір синонімічної конструкції залежить від стилю й мети висловлювання.

2

В Утворіть просте ускладнене речення, яке є синонімічним до поданого складнопідрядного речення. Запишіть трансформоване речення в зошит.

Складнопідрядне речення з підрядною означальною частиною

Вражають точністю художні деталі, які **створено** для повного уявлення читачем про емоційний стан героїв роману.

Просте речення, ускладнене відокремленим означенням

2

Г У наведеному уривкові знайдіть речення, які можуть мати синонімічні пари. Прокоментуйте ознаки, за якими ви знайшли потрібні конструкції.

Далеко на березі Амуру бовваніло Пашкове, заметене снігом. Цілий берег Амуру був досить низинний з поодинокими сопками, **вкритий** гайками та сухою травою й бур'янищами. Лише на півдні низину перетинало високе пасмо сопок, **вкритих** чагарником. Пасмо підходило аж до Пашкова. Там попри пасмо йшла дорога на Пашкове.

(Іван Багряний)

2

Г Повправляйтеся в доборі синтаксичних синонімів, виборі розділових знаків і перевірці орфограм, використовуючи вправи Мовного практикуму в інтерактивному електронному додатку до підручника.

Дискусійний майданчик

3

Поміркуйте, чи текст художнього або публіцистичного твору є актом комунікації автора й читача. Уявіть, що ви є автором. Як ви вважаєте, чи уявлятимете під час написання свого твору читача, його життєвий досвід, світогляд, спосіб мислення, читацькі потреби? Обговоріть це питання в малих групах. Зробіть висновок про те, чи є читач і читачка співавторами твору? Кожна з груп обговорює художній або публіцистичний твір. Поділіться висновками обговорення з учасниками інших груп.

Практикум

4

Трансформуйте прості речення у складнопідрядні, а складнопідрядні — у прості. Визначте смислові відношення між частинами наведених складних речень. Дослідіть, чи змінюється зміст конструкцій у разі їх перебудови.

Коли йти наспростець, то можна випередити навіть експрес.
Мерехтячи очима, повними сліз, молилася до старенької Божої Матері.

Григорій вийняв з гільзи маленьку записку, обачливо приготував її ще вранці.

Японські прикордонники, поставлені на ноги небезпекою, теж заалярмували по всій лінії.

Далеко на березі Амуру бовваніло Пашкове, заметене снігом.

Ось такі химерні думки снувалися в його голові, викликані тим прізвиськом.

(За Іваном Багряним)

Читацький і глядацький форум

5

А Подивіться в інтерактивному електронному додатку до підручника відео про Івана Багряного. Які факти із життєвого шляху письменника викликали у вас найсильніші емоції?

Обкладинка справи Івана Багряного та його фото після першого арешту 1932 року, коли письменник провів 11 місяців у камері одиночного ув'язнення

5

Б Чому роман «Тигролови» набув популярності в повоєнній Європі та витримав багато видань різними мовами й не втрачає актуальності в наш час?

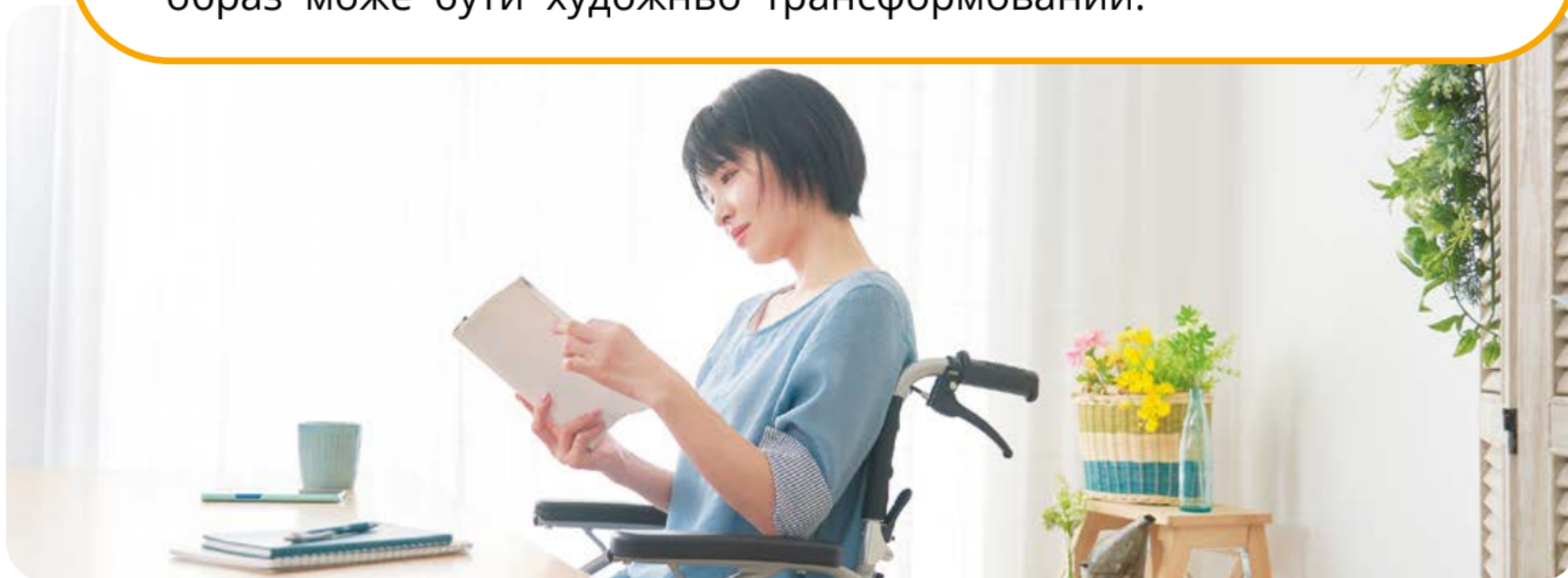
5

В Чи містять «Тигролови» ознаки автобіографічного роману? Як Іванові Багряному вдалося використати власний досвід перебування на Далекому Сході в 1932–1937 рр. для написання роману «Тигролови»?

Які сторінки біографії автора, гострого публіциста, колишнього політичного в'язня, підтверджують справжність і реальність описаних подій? Підготуйте розповідь про один із таких фрагментів життя Івана Багряного й зіставте з відповідним уривком «Тигроловів» для підтвердження думки про автобіографічність тексту твору.

Автобіографічний твір — це літературний твір, в основі якого лежать реальні події з життя автора, що художньо осмислені та переосмислені. Автор використовує власні спогади для побудови сюжету, а головним героєм зазвичай виступає він сам, хоча його образ може бути художньо трансформований.

Дискусійний майданчик

6

А Прочитайте наведений вислів Тараса Прохаська про його авторський досвід. Обговоріть, чи може читач «привласнити» авторський досвід? Чи може один і той самий текст викликати різні образи в різних читачів? Чи завжди автор може спрогнозувати, що «побачить» читач?

Особисто для мене найважливішою властивістю є вміння бачити й намагатися побачити те, що зазвичай проминає повз уключену побутову увагу. А потім розказати про це словами, якомога більш наближеними до уяви людини — так, щоб вони виявилися максимально живими й такими, що породжують образи. Тобто не просто документальна точність того, що я бачу, а така розповідь, у процесі якої читач побачить свого коня, чи свої черевики, чи власний біль.

6

Б У романі Івана Багряного «Тигролови» багато сцен виростають із життєвого досвіду автора — його переслідування, втечі, перебування в Сибіру. А який досвід приносите в цей роман ви? Чи може сучасний підліток «упізнати себе» в Григорієві чи в родині Сірків? Які конкретні епізоди роману викликають у вас власні образи, почуття або спогади (навіть якщо самі таких ситуацій не переживали)?

Досвід автора й досвід читача — це діалог емоційних реакцій, моральних виборів і життєвих ситуацій. Читач не може «привласнити» досвід автора, проте здатен пережити у власній уяві ті емоції й почуття, які викликає твір.

Читацький і глядацький форум

7

А Об'єднайтеся в групи й дослідіть персонажів роману (Григорій Многогрішний, родина Сірків — Денис Сірко, Сірчиха та їхні діти Гриць та Наталка, майор НКВС Медвин). На яких фрагментах тексту роману зосереджуватимете особливу увагу? Оберіть важливі, на вашу думку, епізоди, щоб зібрати матеріал для аналізу. Заповніть таблицю в інтерактивному електронному додатку, спираючись на фрагменти роману. Доберіть 2–4 текстові докази для кожного пункту.

7

Б Порівняйте персонажів, підкресливши схожість і відмінності. Спільно заповніть наступну таблицю. Обговоріть:

- Хто з персонажів уособлює ідею свободи?
- Які персонажі утворюють найвиразнішу контрастну пару, зокрема в аспекті протиставлення героя та його антагоніста?
- Чи змінюється їхня поведінка протягом роману? Чи вони залишилися статичними впродовж сюжетної лінії роману?

ПОРІВНЯЛЬНА ТАБЛИЦЯ ПЕРСОНАЖІВ РОМАНУ «ТИГРОЛОВИ»

Критерій	Персонаж І	Персонаж ІІ	Схожість / Відмінності
Соціальне тло			
Провідні риси характеру			
Цінності та переконання			
Провідна роль у творі (функція в сюжеті)			
Символічне значення			

Антагоніст (антигерой) — персонаж, який є ворогом головного героя чи героїв і поборювання якого відіграє помітну або й провідну роль у сюжеті художнього твору. Здебільшого антагоністи є негативними персонажами й уособлюють собою ті чи інші вади.

7

В Розподіліть між учасниками й учасницями групи, хто якого персонажа представлятиме перед класною аудиторією, які засоби візуалізації використає, які питання поставить учасникам до інших груп після представлення характеристики героя.

Дискусійний майданчик

8

Що символізує ешелон на початку твору? Що найімовірніше хотів підкреслити автор цим образом? Які емоції у вас викликали картини з описом цієї надприродної сили? На що спрямована ця сила? Які реальні картини постали у вашій уяві? Чому потяг набуває рис живої потворної сили? Чи можна вважати цей образ персонажем твору й чому?

Творча студія

9

Оскільки композиція роману Івана Багряного ґрунтується на образі дороги, який супроводжує і випробовує сміливість головного героя, життєві сили на всіх етапах сюжетної лінії, підготуйте мапу маршруту етапів життя Григорія Многогрішного й схарактеризуйте на власний вибір епізод життя Григорія на певному зображеному на мапі відтинку, який вас вразив і викликав найсильніші емоції.

Дискусійний майданчик

10

Як ви вважаєте, звідки людина черпає сили, які внутрішні ресурси використовує? Психологи стверджують, що ресурс — це комплекс особистісних властивостей, необхідних людині для збереження впевненості, щастя, мудрості та життєвого досвіду. Також для конструктивного подолання труднощів. Поміркуйте, чи в наведеному переліку внутрішніх ресурсів людини є ті, які надавали життєвих сил головному героєві роману «Тигролови» впродовж подолання кризових ситуацій і випробувань.

Характер, знання, практичний досвід, здатність до самоосвіти, навички самообслуговування, надія та готовність до зустрічі, віра в реальну можливість, мужність, здатність чинити опір, кохання, патріотизм, сімейне виховання, фізичне здоров'я, моральні переконання, спогади, матеріальні ресурси тощо.

Практикум

11

А Попрацюйте з текстом роману «Тигролови». Дослідіть життєвий ресурс Григорія Многогрішного в подоланні критичних життєвих викликів. Додайте до переліку викликів один важливий на ваш розсуд пункт.

Виклик	Особистісний ресурс, який дав змогу подолати виклик
Втеча від охоронців потягу смерті	
Випробування в тайзі	
Порятунок Наталки від смерті	
Перехід кордону	

11

Б Поміркуйте й обговоріть у класі, які ресурси для Григорія Многогрішного виявилися вирішальними, які дали змогу в критичних ситуаціях вижити й залишитися людиною. Чи варто працювати над збільшенням свого внутрішнього ресурсу для посилення здатності відчувати себе впевнено й цілісно в будь-якій стресовій ситуації та без сторонньої підтримки соціуму.

11

В Сформулюйте й напишіть висновок (7–9 речень), до якого вас спонукала робота з текстом роману стосовно внутрішніх ресурсів головного героя.

11

Г Відшукайте в тексті роману приклади стосунків між людьми, заснованих на чесності, емпатії, доброзичливості, відкритості й шанобливості. Перекажіть усно декілька уривків.

Читацький і глядацький форум

12

А Ознайомтеся з інформацією про книжку Маршалла Розенберга «Ненасильницьке спілкування: мова життя» в інтерактивному електронному додатку. Як ви вважаєте, чому у відгуках про цю книжку сказано, що її необхідно прочитати кожному?

12

Б В інтерактивному електронному додатку до підручника подивіться відео, у якому автор книжки «Ненасильницьке спілкування: мова життя» ділиться своїм баченням ненасильницького спілкування. У чому цінність думки Маршалла Розенберга: «Природа людини така, що немає в світі нічого більше, ніж сприяти добробуту один одного»?

Пригадайте, хто у вашому близькому оточенні живе, керуючись цим правилом? Чому такі люди викликають повагу й довіру, відповідну реакцію доброзичливості та є взірцем для наслідування?

12

В Ознайомтеся в **Довіднику** з формулою ненасильницького спілкування. Зробіть припущення, у яких повсякденних реальних ситуаціях спілкування вам знадобиться досвід володіння методом ненасильницького спілкування.

12

Г Знайдіть у надійних джерелах факти про життя, професійні здобутки американського психолога Маршалла Розенберга та зробіть висновок про цінність розробленої ним концепції ненасильницької комунікації. Ґрунтуючись на опрацьованій інформації, підготуйте коротке повідомлення на цю тему.

Практикум

13

Подивіться відео «Що таке ненасильницька комунікація за 1 хвилину» в інтерактивному електронному додатку до підручника. Яка мета створення цього відео? Обговоріть, які з перелічених прийомів дають змогу здійснити верифікацію наданої на відео інформації:

- перевірка джерела (автор, видання, репутація джерела);
- перехресна перевірка (зіставлення даних із кількома незалежними джерелами);

- аналіз дати й актуальності (чи є новина свіжою, чи не видають старе за нове);
- фактчекінг (звернення до перевірених сайтів, сервісів фактчекінгу);
- перевірка візуальних матеріалів (аналіз деталей на фото / відео);
- аналіз мови й стилю (чи є маніпулятивні елементи: емоційність, узагальнення, тиск на страх чи обурення);
- верифікація в соцмережах (перевірка акаунтів, кількості підписників, справжності профілю).

Верифікація інформації — це процес перевірки достовірності й істинності даних. Це означає підтвердження того, що інформація є правдивою, точною, а надані відомості або документи належать заявленій особі або відповідають певним вимогам. Метою є зменшення ризиків шахрайства, забезпечення безпеки, відповідності стандартам і законам.

Дискусійний майданчик

14

Як ви вважаєте, якби всі персонажі твору керувалися принципами ненасильницького спілкування, чи можливі були б такі ситуації, які зображені в романі «Тигролови» наприкінці розділу II? Прочитайте мовчки цей фрагмент. Словесно опишіть картину, що постала у вашій уяві після його прочитання. Поділіться в парі емоціями, які ви відчули. Які можна зробити висновки про способи комунікації в реаліях тоталітарного суспільства?

Практикум

15

Обговоріть, як поняття «ненасильницька комунікація» співвідноситься з поняттям «етичне спілкування».

Ненасильницька комунікація є однією з форм етичного спілкування, бо вона не допускає приниження; націлена на справедливість і взаєморозуміння; зменшує агресію і маніпуляції. Поняття «етичне спілкування» набагато ширше: воно включає, наприклад, академічну доброчесність, етичні норми в роботі журналіста, вчителя чи політика, мовний етикет тощо.

Польове дослідження

16

Як ви розумієте вислів античного письменника Менандра «Немає нічого сильнішого за слова»? Чому слова мають таку силу? Окресліть коло свого спілкування. Дослідіть стосунки у визначеному вами колі на предмет ненасильницької комунікації. Який формат спілкування сприятиме побудові приязних стосунків у вашому колі? Чи легко це робити повсякденно? Підготуйте невелике за обсягом усне повідомлення на цю тему, аргументуйте візуалізованим оприлюдненням своїх думок.

Практикум

17

А Прочитайте антонімічні пари фразеологізмів, потлумачте їх. Які з них стосуються процесу ненасильницького спілкування й чому?

співати дифірамби

—

поливати брудом

ні пари з вуст

—

розпустити язика

відкривати карти

—

тримати камінь у пазусі

говорити чисту правду

—

водити за носа

чесати язиком

—

води в рот набрати

розв'язати язика

—

тримати язик за зубами

мед мастити в уста

—

різати правду в очі

круто замісити

—

тишком-нишком

побити глека

—

подати руку

намотати на вус

—

пропустити крізь вуха

прикусити язика

—

розв'язати язика

хоч до рани прикладай

—

злий геній

виводити з рівноваги

—

давати спокій

17

Б Як ви вважаєте, чому у фразеологізмах, разом із влучними характеристиками, сконденсованими думками, емоційністю, оцінною функцією відчутне пом'якшення неприємного змісту, уникнення грубощів або послаблення грубого опису?

Дискусійний майданчик

18

А Як ви вважаєте, як впливають способи комунікації на стосунки між людьми? Які методи ненасильницької комунікації нейтралізують такі прояви спілкування, як:

- відчуження;
- негативні емоції;
- провалені перемовини;
- затяжні конфлікти;
- токсична атмосфера в командах;
- холодні стосунки між близькими людьми;
- деструктивні процеси у взаєминах.

18

Б Чому необхідно вчитися способів порозуміння для ведення ненасильницької комунікації та працювати над їх удосконаленням упродовж всього життя?

Практикум

19

А Прочитайте виразно наведений в інтерактивному електронному додатку до підручника фрагмент. Як описана ситуація характеризує вдачу Григорія Многогрішного? Чи можна вважати наведене спілкування ненасильницьким? Які аргументи підтверджують вашу думку? Зробіть припущення: процес доброзичливої комунікації передбачає розвиток уміння говорити чи слухати?

19

Б Як ви вважаєте, чому людина, яка володіє методом ненасильницької комунікації, вміє налагодити та зміцнити стосунки не лише з іншими, але й із самим собою? Наведіть інший приклад з тексту «Тигроловів», який підтверджуватиме вашу думку.

19

В Об'єднайтесь у дві групи. Зробіть припущення й обговоріть, якою була б місія Григорія Многогрішного, якби він жив сьогодні в Україні (перша група), за її межами (друга група). Проаналізуйте, у чому збіглися міркування учасників обох груп.

Практикум

20

Занотуйте з прочитаного тексту роману влучні фрази, яскраві вислови персонажів, авторські судження й умовиводи, які, на вашу думку, збагатять вас як мовну особистість і посилять ваші внутрішні життєві ресурси.

Модуль 3.4

rnk.com.ua/111159

ПОНЯТТЯ ТИЖНЯ

Комунікація	Інформація	Мовні засоби	Текст	Літературний твір
Типи конфліктів	Інформаційний простір	Безсполучникове складне речення: стилістичні особливості, логічні помилки	Мова твору як інструмент вираження досвіду	Психологізація

Дискусійний майданчик

1

Чому події в «Тигрологах» є особливо близькими нам у нинішніх реаліях і викликають асоціації, які проєктують події роману на реальність російсько-української війни? Як ви розумієте ідею звіроловства в тоталітарній сталінській системі? Чи проблема звіроловства має сприйматися сучасним читачем буквально й чому? Як ви вважаєте, чому саме образ тигра обрав Іван Багряний?

Читацький і глядацький форум

2

А Прочитайте в **Хрестоматії** статтю «Що таке конфлікт», з'ясуйте, у чому полягають особливості кожного типу конфлікту й підготуйтеся аналізувати стосунки героя й антагоніста в романі «Тигролови», де різні рівні конфліктів накладаються один на одного та створюють багатовимірне протистояння.

Конфлікт — це зіткнення протилежних думок, поглядів, інтересів, прагнень, дій, планів у свідомості й поведінці окремої людини, різних індивідів або груп людей.

Існують чотири основні типи конфліктів:

- внутрішньоособистісний;
- міжособистісний;
- конфлікт між особистістю та групою;
- міжгруповий конфлікт.

2

Б Об'єднайтеся в групу, оберіть один із типів конфлікту та знайдіть відповіді на запитання щодо стосунків Григорія Многогрішного і майора НКВД Медвина в межах кожного типу конфлікту, наводячи докази з тексту роману. Занотуйте міркування та презентуйте їх іншим групам.

Внутрішньоособистісний конфлікт

- З яким вибором стикається герой? Антагоніст?
- Як внутрішній конфлікт кожного з персонажів підсилює зовнішній конфлікт між ними?

Ключові слова: виживання, людська гідність, тотальний контроль, страх утрати влади.

Міжособистісний конфлікт

- У чому полягає корінне непорозуміння або несумісність цінностей героя й антагоніста?
- Як взаємодія героя й антагоніста розкриває їхні характери?

Ключові слова: виживання, людська гідність, тотальний контроль, страх утрати влади.

Конфлікт між особистістю і групою

- З якою групою вступає в конфлікт герой?
- Чи тисне на антагоніста його власна група?
- Як груповий контекст підсилює особисте протистояння?

Ключові слова: НКВС, репресії, покора, непокора, каральна система.

Міжгруповий конфлікт

- Які групи стоять за героєм і антагоністом?
- Які цінності груп уособлюють персонажі?
- Чи є конфлікт розширенням історичного або соціального протистояння?

Ключові слова: виживання, людська гідність, тотальний контроль, страх втрати влади.

Практикум

3

А Прочитайте вголос наведені уривки тексту роману «Тигролови». Схарактеризуйте речення за кількістю граматичних основ у першому уривку. Яку стилістичну функцію вони виконують? Трансформуйте виділені речення в складне безсполучникове речення.

І. Тиша зімкнулася знову. Напружена і зрадлива тиша нетрів. Десь нагло розітнувся далекий рев. Лютий і страшний. І покотивсь, покотивсь. Урвавсь... Гавкнуло десь із другого боку, так само хижо і тужно... Закричав спросоння глухар... Зрадливі звуки, притаєні шелести... **Через самий місяць шугнула нечутно сова. Тайга лише починала жити.**

Місяць поблід і квапився вгору.

ІІ. Зазірав у минуле — тяжко. Заглядав у майбутнє — темне. Зціплював зуби — нехай! Багато випало на його плечі. Але ж він живий, чорт забори! Подивимось ще... Спав сторожко, як дикий тур.

ІІІ. Але прибрав себе до рук. Спокій насамперед. І засміявся — яка дурниця. Вийняв хустку, почепив її на кущ, щоб помітно здалека, і почав від неї робити коло, пішов спіраллю... Ага, ось пір'я, де впав перший рябок. Добре. Нагнув високу ліщину і заломив вершечок, ще й кору обідрав, щоб біліла. Глянув угору — може, по сонцю визначить...

3

Б Назвіть стилістичні особливості безсполучникових складних речень у другому та третьому уривках. Зверте свої припущення з матеріалами в **Довіднику**.

3

В Об'єднайтеся в три групи. Упродовж декількох днів здійсніть спостереження за усним мовленням однокласників, родичів, друзів. Вирішіть, учасники якої з груп досліджуватимуть частотність уживання складних безсполучникових (перша група), простих неускладнених (друга), простих ускладнених речень (третья). Дослідіть, які речення переважають у діалогах і монологіях? Зробіть висновок про особливості вживання безсполучникових складних речень у розмовному стилі мовлення.

Дискусійний майданчик

4

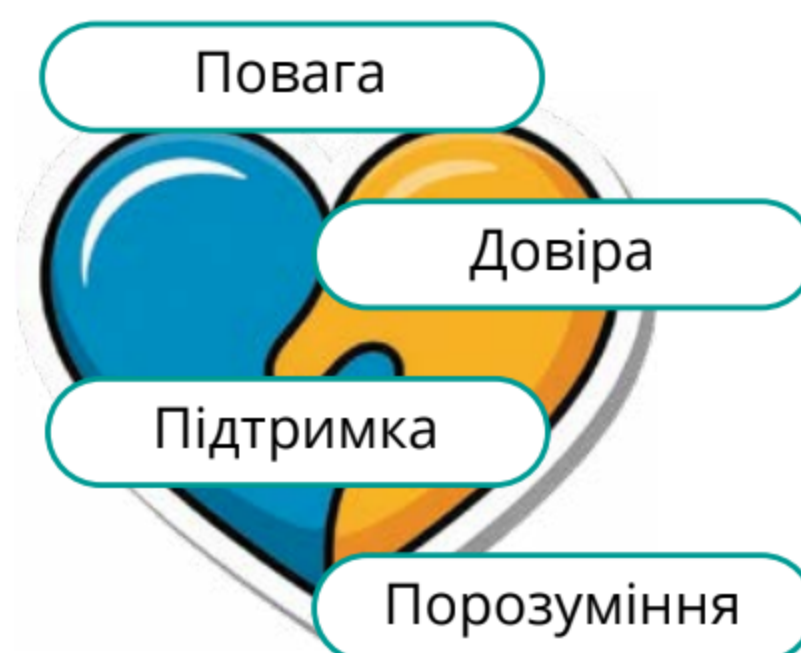
Китайською мовою у слові **конфлікт** використано два символи: один означає «загроза», а інший — «можливості». Чому конфлікт може мати позитивні наслідки? Як ви вважаєте, чи висловлено в прислів'ї «Коли б не нещастя, не було б і щастя» подібну думку? Обґрунтуйте свою відповідь.

Практикум

5

А Об'єднайтеся у дві групи: перша група досліджує позитивні (конструктивні) функції конфліктів, а друга — негативні (деструктивні). Оприлюдніть результативність своєї роботи. Гуртом поміркуйте, чи завжди розв'язання конфлікту влаштовує всіх його учасників.

Обговоріть і занотуйте, які способи ненасильницького спілкування треба використати для досягнення позитивних наслідків міжособистісних конфліктних ситуацій. На що передусім варто зосередити свою увагу? Чи дієвими будуть ці методи у розв'язанні конфліктів у командній роботі?

- 5** **Б** Завдяки тому, що люди свідомо керують своєю комунікацією, ми можемо зрозуміти причини конфлікту й пояснити логіку наших дій і поведінки іншої особи в конфліктній ситуації. Коли ми керуємо конфліктом зсередини, то самі є джерелом змін. Перефразуйте деструктивні твердження в інтерактивному електронному додатку до підручника конструктивними фразами.
- 5** **В** Поміркуйте, чи є прохання вимогою. Як реагувати на агресивне послання? Чому в проханні треба бути готовими до відмови? Чому гнучкість стратегій впливає на порозуміння? Згадайте ситуацію, коли у процесі командної роботи почався конфлікт під час розподілу ділянок роботи: один із учасників погодився на виконання, а у відповідальний момент відмовився від співпраці. Побудуйте діалог і відпрацюйте в групах намір знайти рішення конфліктної ситуації, яке б задовольняло обидві сторони конфлікту.

Читацький і глядацький форум

- 6** **А** Ознайомтеся з інформацією про незвичайне свято — День вирішення конфлікту, яке відзначають щороку в третій четвер жовтня. Як ви вважаєте, чому цей день можна вважати святом і чи варто на ньому зосереджувати власну увагу й увагу громадськості? Яким ви бачите свій особистий внесок у створення більш мирного й гармонійного світу?

Будьте ініціатором і організуйте проведення такого свята у своєму колективі. Розробіть концепцію заходу, план дій і поширте її в інформаційному просторі. Узгодьте гуртом, кого з імовірних учасників ви плануєте залучити до проведення свята. Залучіть охочих узяти участь в ініційованому вами заході.

Інформаційний простір — це сукупність інформації, результати комунікативної діяльності суспільства в певному організованому просторі. Зокрема, це інтернет-простір, де за допомогою різних електронних пристроїв ми можемо бути на зв'язку з важливими для нас людьми, певними чином контролювати те, що відбувається навколо, дізнатися останні новини в країні та світі.

Практикум

7

А Змодельуйте ситуацію, яким було б життя Івана Багряного, якби він мав змогу листуватися електронною поштою або комунікувати в соціальних мережах. Яку інформацію поширив би Іван Багряний в інформаційному просторі, маючи змогу використати потенціал цифрових технологій? Власні міркування запишіть.

7

Б Поміркуйте, який вигляд має ваш особистий інформаційний простір. Зобразіть або усно опишіть, яким ви бачите свій особистий простір у мережі Інтернет? Чи має він певні обмеження? Як ви вважаєте, навіщо потрібно дбати про збереження приватності вашого інформаційного простору?

7

В Обміняйтеся в парах інформацією, якими з наведених способів запобігання порушень приватності інформаційного простору вам доводилося скористатися та в яких ситуаціях:

- видалення розміщеної інформації (фото, відео, ін.);
- звернення до батьків чи дорослих за допомогою;
- звернення до кіберполіції, поліції зі зробленим скріном екрана сторінки з ознаками порушення;
- блокування користувача в соцмережі чи месенджері;
- використання опції «Поскаржитися на контент» у соцмережі чи месенджері.

Як різняться публічний і персональний інформаційний простір?

Читацький і глядацький форум

8

Обговоріть такі запитання:

- Як мова (використана лексика, метафори) допомагає зрозуміти з перших сторінок роману, який відтинок часу в житті українців відобразив Іван Багряний?
- За допомогою яких мовних засобів (епітетів, порівнянь, ритмічної організації фраз) авторові вдалося передати ознаки тоталітарно-репресивного режиму радянщини? Подумайте, як мова відображає страх, контроль, нелюдність системи.
- Як інтонації, паузи, недомовленість у спілкуванні персонажів на початку твору відображають їхній внутрішній стан?
- У яких епізодах мова персонажів або авторський виклад вибудовують контраст між жорстокістю представників тоталітарного режиму та людяністю простих українців? Як називається літературний прийом, що базується на такому протиставленні?
- На яких художніх деталях зосереджує увагу читачів і читачок автор?

Мова художнього твору — це не просто засіб зображення подій, це авторський **спосіб передати досвід певної епохи**. Вибір слів, інтонацій, пауз, художніх деталей — це моделювання внутрішнього світу людей. Мова є засобом фіксування історичної пам'яті, що дає змогу читачеві емоційно пережити минуле.

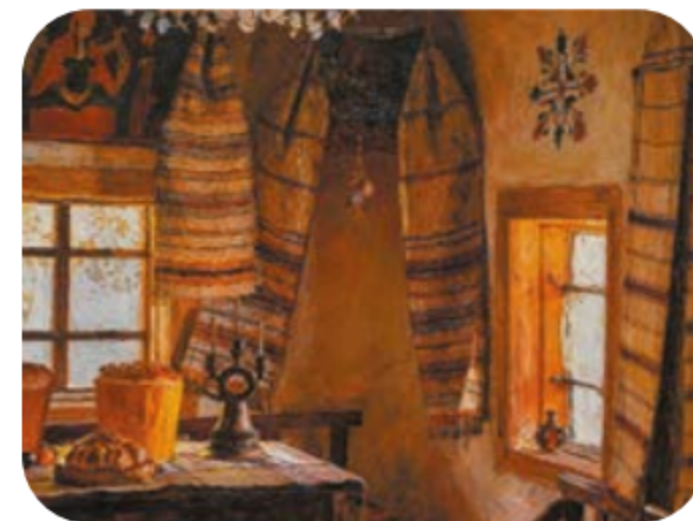
Практикум

9

А Чому Григорій, прийшовши до тям, не міг відразу зрозуміти, де він перебуває? Що його вразило й кого він побачив, які запахи відчув, які звуки почув? Чому він відчув себе як удома? Які деталі повернули його до реального життя? Поміркуйте, навіщо родина Сірків дотримується устрою традиційного життя українців у дикій тайзі Сибіру? Власні міркування запишіть. Наведіть для підтвердження уривки з тексту роману.

9

Б Пригадайте, про свідчення яких подій дізнався Григорій Многогрішний зі світлин у хаті Сірків. Як прийом опису світлин допоміг авторіві «Тигроловів» передати атмосферу благородства життєвого устрою родини, їхньої історії?

Творча студія

10

Створіть за допомогою сімейних світлин історію власного роду. Наведіть приклади зв'язку своїх родин з історією українського народу. Створіть колаж «Історія мого роду в світлинах». Дізнайтеся в рідних і підготуйте розповідь про найстаршого представника вашого роду, який зазнімкований на фото.

Дискусійний майданчик

11

Які символічні образи рідної України, змальовані Іваном Багряним, є забутими або втраченими нині українцями, але які ви хотіли б відновити та зберегти у своїй родині?

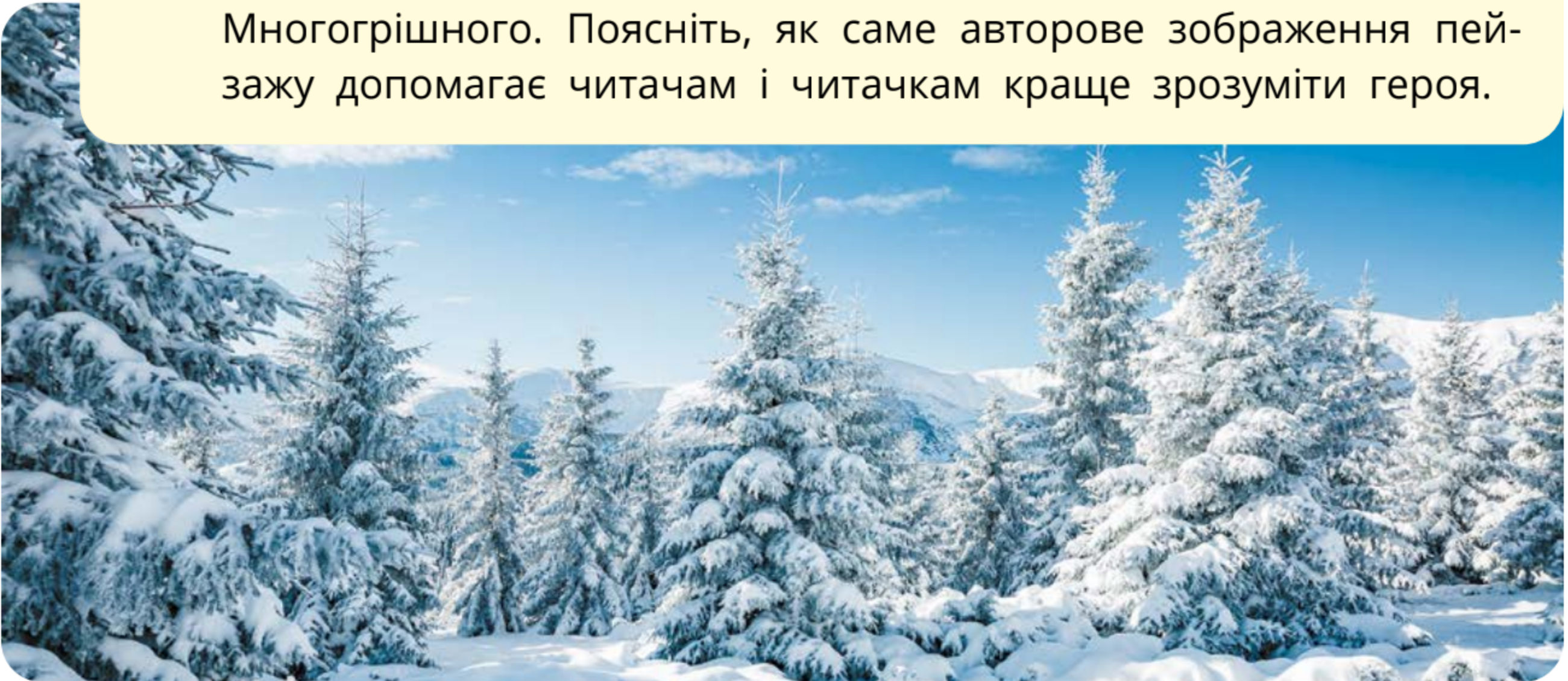

Читацький і глядацький форум

12

Як ви вважаєте, чому Іван Багряний зосередив особливу увагу на образі лісу? Щоб відповісти на це запитання:

- Простежте, як змінюється сприйняття тайги Григорієм на різних етапах його шляху.
- Проаналізуйте, як персонажі сприймають природне середовище тайги. Чим є ліс для них: загрозою, захистом, свободою, новою домівкою? Як це сприйняття пов'язане з їхнім психологічним станом?
- Поміркуйте, які емоції викликає ліс і його мешканці у Григорія Многогрішного. Поясніть, як саме авторове зображення пейзажу допомагає читачам і читачкам краще зрозуміти героя.

Психологізація в літературі — це відтворення внутрішнього стану персонажів через їхні думки, почуття, враження, сприйняття світу, а також через символічні образи природи чи предметного середовища.

Практикум

13

А Прочитайте наведені речення вголос, дотримуючись відповідної інтонації, щоб перевірити, чи звучать вони логічно. Чи важко зрозуміти смисл першого речення? Чому? Поставте розділові знаки, яких бракує. Обґрунтуйте їх вибір. Зробіть і озвучте висновок про роль пунктуаційних знаків у сприйманні текстової інформації.

1. А виявлений «секрет» був такий у вагоні, у тім, середнім, тридцять другім, знайдено сліди диверсії чотири дошки були двічі перерізані ножом упоперек.

2. А виявлений «секрет» був такий: у вагоні, у тім, середнім, тридцять другім, знайдено сліди диверсії — чотири дошки були двічі перерізані ножом упоперек (**Іван Багряний**).

13

Б Відредагуйте наведені речення. Прокоментуйте помилки у вживанні безсполучникових складних речень.

Ніч тиха, тепла; вітер гуде у верхів'ях дерев.

Стало темно — сонце закотилося за горизонт.

На ногах стоптані грубі черевики: вони їх ховали під стільці.

(**Іван Багряний**)

13

В Трансформуйте прості речення в складні безсполучникові, а безсполучникові — у просте чи декілька простих. Запишіть змодельовані синтаксичні синонімічні конструкції, уживаючи потрібні розділові знаки.

У розпадку було мокро і півтемно, мов на смерканні. Сюди не добивається сонечко.

Заливай враз нашорошився, підняв голову... Щось зашаруділо в темряві.

Григорій одійшов і ліг у темряві на мішки. Був дуже втомлений.

Боклажки були мокрі, — вода з них капала, блискаючи проти вогню.

Наталка підвелась із свого сідла: Григорій подав їй одну боклажку з водою.

(**Іван Багряний**)

13

Г Повправляйтеся в перетворенні безсполучникових складних речень у різні синонімічні синтаксичні конструкції, у редагуванні безсполучникових складних речень, використовуючи вправи Мовного практикуму в інтеративному електронному додатку до підручника.

Читацький і глядацький форум

14

А Прочитайте уважно уривок. Про якого з персонажів у ньому йдеться, чому він має власну сюжетну колізію? Яку роль у творі відіграє цей персонаж?

Колись його підідрав вепр. Ти бачиш одна нога в нього трохи крива, — переломлена була, і черево було розпороте. Батько махнули вже рукою. Але Наталка виходила. Бралась із ним та панькалась, як із людиною, — от він і звик до неї. І кажу тобі — він доки й живий цього не забуде. Багацько було охочих його купити. Давали по 15 тисяч, та батько й слухати не хочуть. Правда вони якось здумали були його продати: кривий, кажуть, і сякий, і такий. Тільки ж батька іноді не розбереш — жартують вони чи насправді кажуть. Боже, що то було! Наталка каже: «Віддавайте й мене на придачу».

14

Б Пригадайте сюжет повісті «Біле Ікло» Джека Лондона. Чому читачі після прочитання «Тигроловів» у своїх коментарях вважають, що роман має певний «присмак Джека Лондона»? Чи погоджуєтеся ви з такою думкою? Свою позицію обґрунтуйте.

14

В Ознайомтеся з наведеною інформацією. Який висновок ви зробите для себе після її прочитання? Як ви вважаєте, за якими критеріями художній твір заслуговує на переклад його іншими мовами й увагу іноземних читачів? Дізнайтеся більше інформації з надійних джерел про популярність роману «Тигролови» поза межами України.

Роман Івана Багряного «Тигролови» перекладали англійською, нідерландською, німецькою, іспанською та іншими мовами. Англійський переклад 1950-х років здобув схвальні відгуки від таких видань, як «Time», «Newsweek», «Associated Press», «Herald Tribune», «New York Post» та «The Saturday Review».

(За матеріалами сайту Читомо, Олег Коцарев)

14

Г Розгляньте афішу прем'єри вистави «Тигролови» за однойменним романом Івана Багряного в постановці режисера Сергія Павлюка в Київському національному академічному театрі оперети. Яким чином афіша вистави, її кольористика втілює проблематику роману? Більше інформації про цю подію можна дізнатися в інтерактивному електронному додатку. Письмово прокоментуйте інтерпретацію роману «Тигролови» творцями мюзиклу.

Практикум

15

Обговоріть думку літературознавців про те, що художній текст — це неодноразово закодована й надзвичайно складна система, а кожен новий читач декодує / інтерпретує його по-своєму. Поміркуйте, чого вам удалося навчитися, чим збагатитися, що зрозуміти й запам'ятати на майбутнє після прочитання роману Івана Багряного «Тигролови». Напишіть есе «У будь-якій ситуації я черпатиму сили з...».

Читацький і глядацький форум

16

Подивіться художній фільм Ростислава Слин'яка «Тигролови» (1994). Об'єднайтеся в групу і порівняйте, як літературні образи перетворюються на візуальні у фільмі. Результати порівняння занотуйте й обговоріть з іншими групами. Під час порівняння зверніть увагу на такі аспекти:

Пейзажі:

- Які описи тайги, неба, світла, атмосфери подає Багряний?
- Як у фільмі передано ці елементи: ракурси, кольори, масштаб, динаміка?

Інтер'єри й екстер'єри:

- Як у романі описано простір (хата Сірків, тайга, вагон, поселення)?
- Який вигляд ці простори мають на екрані? Що режисер додав або змінив?

Портрети персонажів:

- Які риси та деталі Багряний подає через слова (зовнішність, рух, голос)?
- Як актори та режисер передають ці риси візуально?

Художні засоби:

- Які засоби створення образу переважають у романі (епітети, метафори)?
- Які засоби використовує кіномова (крупні плани, мізансцени, звук, монтаж)?

Творча студія

Обговоріть у групах, які можливості новітньої високотехнологічної кіноіндустрії є актуальними нині для екранізації сучасного пригодницького роману. Прочитайте інформацію про створення нової екранізації «Тигроловів» у співпраці з американською компанією Netflix. Уявіть, що вас залучили до втілення цього проєкту. Продумайте нові ідеї та підготуйте конкретні пропозиції щодо нової екранізації, ураховуючи зміни в потребах сучасних глядачів і можливості нових технологій.

«Зробити фільм за мотивами цього роману, написаного в найтемніший час ХХ сторіччя, у 1944 році, видається надактуальною задачею сьогодні, бо майже століття потому ми стоїмо перед тією самою загрозою – спробою Росії в черговий раз поглинути нашу ідентичність, нашу землю й нашу історію. Герой «Тигроловів» — жертва, що відмовляється бути жертвою, характер вітальний настільки, що здатен перебороти екстремальні обставини й повернути історію на своє», — розповіли авторки майбутнього фільму.

Головний герой фільму — це характер, який не здається, який прагне волі понад усе, який може вижити на межі людських сил, і який, навіть знесилений, не втрачає людяності й готовий врятувати іншу людину, навіть ціною свого життя.

Проєкт «Тигролови» отримав грант на розвиток сценарію від Української кіноакадемії у партнерстві з Netflix у 2022 році, що дало змогу команді створити перший драфт сценарію.

(За матеріалами сайту Читомо, О. Бойко)

Модуль 3.5

rnk.com.ua/111160

ПОНЯТТЯ ТИЖНЯ

Комунікація	Інформація	Мовні засоби	Текст	Літературний твір
Канали комунікації: усне та письмове мовлення	Мова медіа та соцмереж (медіамова)	Складне синтаксичне ціле	Ознаки медіатексту	Функції літератури як мистецтва

Читацький і глядацький форум

1

Подивіться в інтерактивному електронному додатку до підручника відео про Зелений Клин. Обговоріть з однокласником або однокласницею, як це відео пов'язано з романом Івана Багряного. Що з розповіді ведучого ви вже знаєте після прочитання роману?

Дискусійний майданчик

2

Обговоріть у класі, чому автори відео називають Україну імперією. Які асоціації викликає у вас слово «**імперія**»? Поміркуйте, навіщо автор міг використати цей термін. Як уживання цього слова пов'язано з фактом освоєння українцями Зеленого Клину?

Неділя, 30 квітня року 1917.

№ 1-й. Ціна окремого числа 5 коп.

УКРАЇНЕЦЬ

НА ЗЕЛЕНОМУ КЛИНІ.

(Тижневик, виходить що неділі).

Плата за оповістки:
одноразово по передку тексту за рядок пенні 20 к., позадку 10 к.
Писання до друку автори підписують, призначаючи свої пошти, привласнюють і адресу. Як що треба, писання направляються. Дрібне знищується. Більше прохання 3 місяців повертатися на загал автора його поштою. Писання до часу не сичаються.

Адреса редакції: Владивосток, Косня проулк. 5, пом. 7. (Балачка од 3 години до 5)
Оповістки здавати у друкарні газ. „Дал. Вост.“, ул. Петра Вел.

До читальників.
И читать мпавше, як ы; е, як ь. Для згуків йі і ги по рос.-московськяхъ друкарняхъ немае шріфта.
Щоб срудувать якою мовою, треба впадть коло газет і кнжжжж, повпсаяхъ тією мовою. Щоб укравіцямъ Владивостоку та околацъ обьяквуть з рідною мовою, палежить

Лист до редакції.
Любай товаришу, милодаже Редактору-Ваданцю! Пригортаю Вас до серця, поворовлю і цілую! Хочу богате вимовити та сьїе не схоплю! Лїно цїастя! І яка посподїванка! В тїм, се все омові року 1905. Здається, так скоро, так безвровно! Пі, се не

не роспуєтши він їк без діла, прощай і далєбі не вернїться. На те місце поставали виборні од Державної Дума за вгодою Радм Робїтничих і Вовцїких Заступникїв, Тимчасовий Уряд; сої вборєж, ь не потягне людськї гроші. Новий лад і новї закони вїльної держави потрібують великих коштїв. скопїї всїх лїт-

Практикум

3

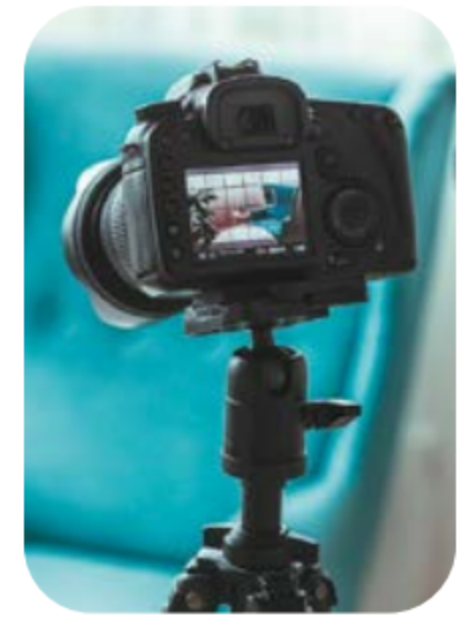
Проаналізуйте будову слів **Приамур'я** та **Закитайщина**. Яку інформацію про географічне розташування містять ці назви? Поясніть можливе походження назви **Зелений Клин**, використовуючи знання про географічні особливості та процес освоєння земель.

Польове дослідження

4

Користуючись надійними інтернет-джерелами, зберіть інформацію про ютуб-канал імені Т. Г. Шевченка. Хто створив і веде цей канал? Чому канал має таку назву? Як вибір такої назви впливає на сприйняття історичного контенту? Яка мета використання імені Т. Г. Шевченка в назві сучасного ютуб-каналу?

Наукова лабораторія

5

Доведіть, скориставшись довідкою, що переглянуте відео з ютуб-каналу є медіатекстом.

Основні ознаки медіатексту:

- **Інтегративність і полісемічність:** Об'єднання різних знаків (текст, зображення, звук, відео) в єдине ціле.
- **Інтерактивність:** Можливість зворотного зв'язку (коментування, лайки, репости).
- **Гіпертекстуальність:** Наявність посилань, тегів, що ведуть до іншої інформації.
- **Масовість:** Призначений для широкого загалу.
- **Медійність:** Створюється та поширюється через засоби масової інформації (ТБ, радіо, інтернет).
- **Відкритість / незавершеність:** Текст може доповнюватися та змінюватися з часом.
- **Цілісність і зв'язність:** Логічна послідовність і єдність змісту, притаманна будь-якому тексту, але в медіа це часто підсилюється візуальними елементами.

Читацький і глядацький форум

6

Сучасні медіатексти поєднують особистісний (блог / пост) і суспільний (новини / дискусії) вимір. Поясніть, як ведучий каналу імені Т. Г. Шевченка, надаючи історичні знання, одночасно залучає аудиторію до публічної дискусії. Обговоріть, як у відео спонукають підтримати ютуб-канал. Які мовні засоби для цього використані?

Творча студія

7

Напишіть невеликий пост для соціальної мережі (5–7 речень) про Зелений Клин, використовуючи інформацію з прочитаних і переглянутих текстів і медіатекстів. Наприкінці допису сформулюйте дискусійне запитання до читачів і читачок для стимулювання подальшого обговорення цієї теми в коментарях. Обміняйтеся роботами з однокласником або однокласницею та проаналізуйте мову поста за наведеними нижче критеріями. Обговоріть результати аналізу та за потреби відредагуйте власний текст.

Критерій	ТАК	НІ	ЧАСТКОВО
Доступність (використані прості мовні засоби, які зрозумілі широкому загалу)			
Лаконічність (текст є стислим, щоб швидко передати суть)			
Мультимедійність (у тексті є поєднання різних знакових систем: текст + зображення, аудіо, відео)			
Емоційність (у тексті використана емоційно забарвлена лексика, риторичні фігури для впливу)			

Мова медіа та соціальних мереж (медіамова) поєднує елементи розмовного стилю, журналістські жанри й особливості цифрового середовища (мультимедійність, гіпертекстуальність). Основна риса — це поєднання інформативності, емоційності та прагнення переконати слухача / читача.

Читацький і глядацький форум

Прочитайте вміщений у **Хрестоматії** уривок з книги професора Йоркського університету в Торонто (Канада), українця за походженням, Ореста Субтельного «Україна. Історія». Визначте тему тексту. Обговоріть особливості цього тексту. До якого стилю та жанру ви могли б його віднести? На які частини автор поділяє цей текст? Як ці частини виокремлені в тексті?

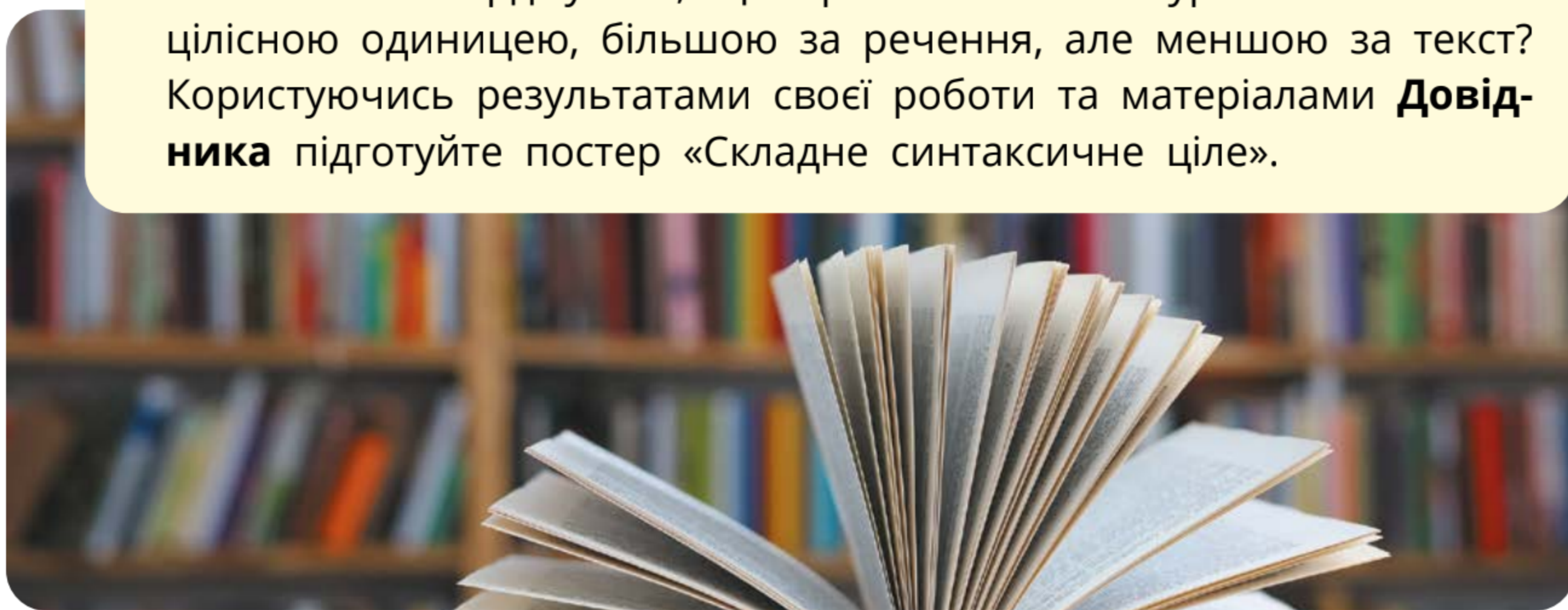

Наукова лабораторія

Перечитайте в тексті Ореста Субтельного частину «Переселення на Схід». Визначте мікротему цього уривку. Визначте зачин, основну частину та завершення уривку. Зі скількох речень складається уривок? Знайдіть слова, які пов'язують попереднє речення з наступним. Якими ще засобами пов'язані речення між собою?

Скільки абзаців є в уривку? Як абзаци пов'язані між собою? Чи можна стверджувати, що проаналізований уривок є певною цілісною одиницею, більшою за речення, але меншою за текст? Користуючись результатами своєї роботи та матеріалами **Довідника** підготуйте постер «Складне синтаксичне ціле».

Складне синтаксичне ціле (ССЦ) — це група речень, об'єднаних тісним логічним, змістовим (тематичним) і синтаксичним зв'язком, що розкривають певну мікротему, виступаючи як складова тексту, але більша за окреме речення, і найчастіше збігається з абзацом. Це проміжна ланка між реченням і цілим текстом, що дає змогу глибше розвивати думку.

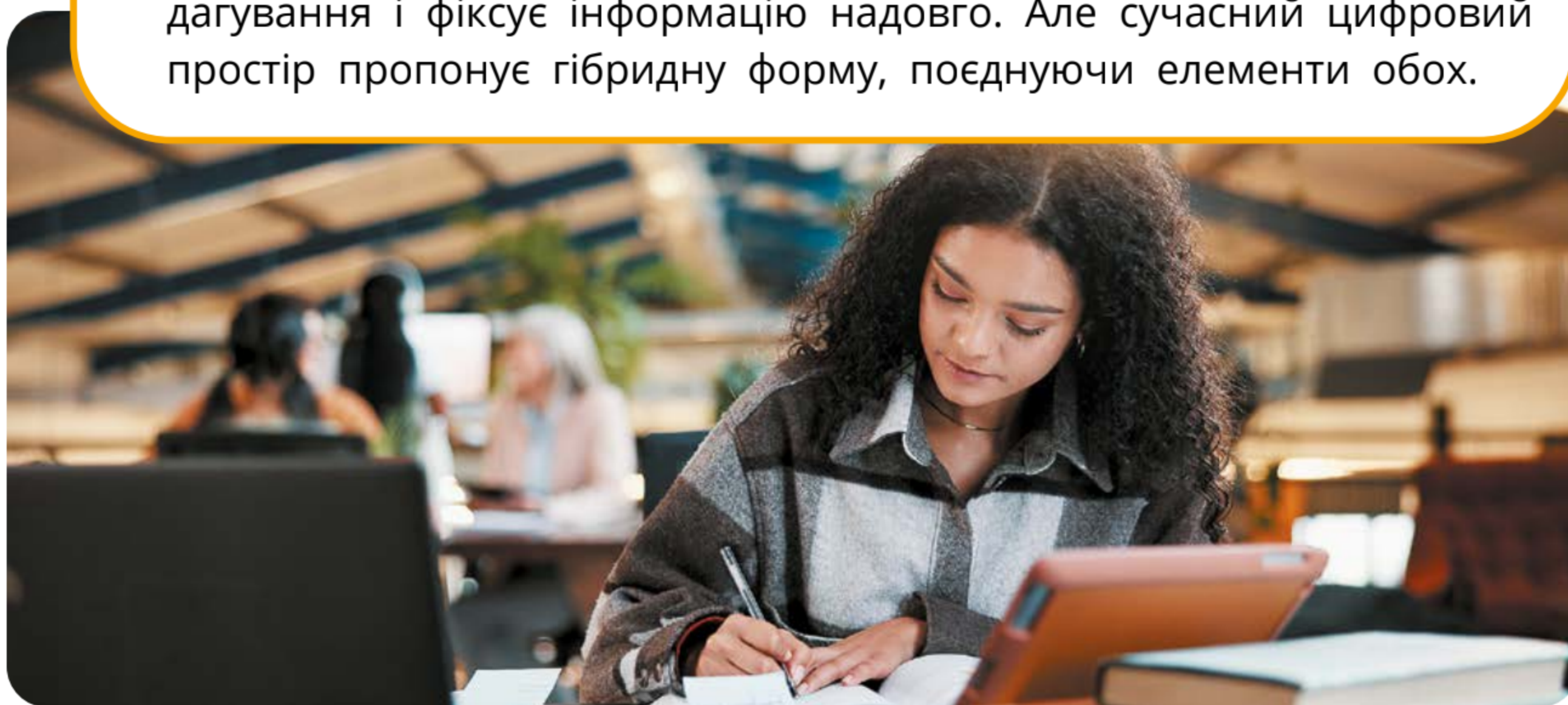
Творча студія

10

Користуючись надійними джерелами інформації, підготуйте усну (2–3 хвилини) або письмову (10–15 речень) розповідь про Ореста Субтельного. Поміркуйте, до якого жанру належатиме ваша розповідь. Поясніть, чому саме цей жанр ви обрали. Чому ви обрали саме усну або саме письмову форму розповіді? Як ваш вибір вплине на сприйняття вашої розповіді слухачами або читачами? Оприлюдніть у класі підготовлену вами розповідь.

Усне та письмове мовлення — це два основні канали комунікації, де **усне** (розмова, презентація) є швидким, інтерактивним і включає невербальні сигнали (жести, міміка), тоді як **письмове** (електронна пошта, документи, повідомлення в соцмережах) є більш структурованим, хоч і менш емоційним, дає змогу редагування і фіксує інформацію надовго. Але сучасний цифровий простір пропонує гібридну форму, поєднуючи елементи обох.

Читацький і глядацький форум

11

А Пригадайте, як описано в романі Івана Багряного «Тигролови» ув'язнених у сталінських таборах (розділи другий, шостий, дев'ятий). Прослухайте в інтерактивному електронному додатку розповідь Івана Багряного про власне ув'язнення. Що нового ви дізналися з усної розповіді? Якими істотними рисами відрізняються письмовий і усний тексти? Про який досвід (особистий чи суспільний) говорить у своїй усній розповіді Іван Багряний?

11

Б Які особливості усного мовлення Багряного ви почули? Як можна пояснити ці особливості? Наслідком якого суспільного процесу є ці особливості? Поясніть, чому відбуваються такі процеси, спираючись на приклади біографій Івана Багряного й Ореста Субтельного.

Практикум

12

А Прочитайте матеріал про українців Зеленого Клину в інтерактивному електронному додатку. Обговоріть з однокласником або однокласницею, що нового про Зелений Клин ви дізналися.

12

Б Оберіть у матеріалі складне синтаксичне ціле. Запишіть його в зошит. Працюючи в парі, усно проаналізуйте його, відповідаючи на такі запитання:

- Скільки речень містить це ССЦ?
- Які зачин, основну частину та кінцівку ви виокремили?
- Який зв'язок між реченнями в ССЦ (послідовний чи паралельний)?
- Які лексичні та граматичні засоби міжфразового зв'язку використано в ССЦ?

Ознайомте однокласників і однокласниць із результатами вашої роботи.

12

В Після публікації про Зелений Клин на сайті «Радіо Свобода» вміщено покликання на інші матеріали про освоєння українцями різних земель. Працюючи в парі, перегляньте ці матеріали в інтерактивному електронному додатку й оберіть той, який видався вам найцікавішим.

Дочка переселенця Черниша Е. Я. у святковому вбранні. Село Чернишівка, Владивостоцький округ, 1929 рік

12

Г Створіть допис для інстаграму на 5–7 речень з анонсом цього матеріалу. Спонукайте ваших однокласників і однокласниць, які вже прочитали роман Івана Багряного «Тигролови», ознайомитися з іншим прикладом переселення українців. Увиразніть свій допис використанням емодзі.

Оприлюдніть класу свій допис. Перегляньте дописи своїх однокласників і однокласниць. Обговоріть, які засоби допомагають зробити допис більш переконливим. За потреби звертайтеся до матеріалів **Довідника**.

12

Г Повправляйтеся в аналізі складного синтаксичного цілого, виборі розділових знаків і перевірці орфограм, використовуючи вправи Мовного практикуму в інтерактивному електронному додатку до підручника.

Читацький і глядацький форум

13

Подивіться в інтерактивному електронному додатку телесюжет про постановку мюзиклу «Тигролови». Обговоріть, які повідомлення хоче донести до глядача журналістка Юлія Махових, генеральний директор театру Богдан Струтинський і режисер Сергій Павлюк. Наскільки їм вдається розповісти про власний досвід сприйняття мюзиклу та суспільний досвід сприйняття роману Івана Багряного?

Практикум

14

Подивіться ще раз інтерв'ю режисера Сергія Павлюка в телесюжеті про постановку мюзиклу «Тигролови». Працюючи в парі, випишіть у зошит мовні помилки, які ви помітили. Обговоріть, як треба виправити ці помилки. Запишіть у зошит правильні варіанти.

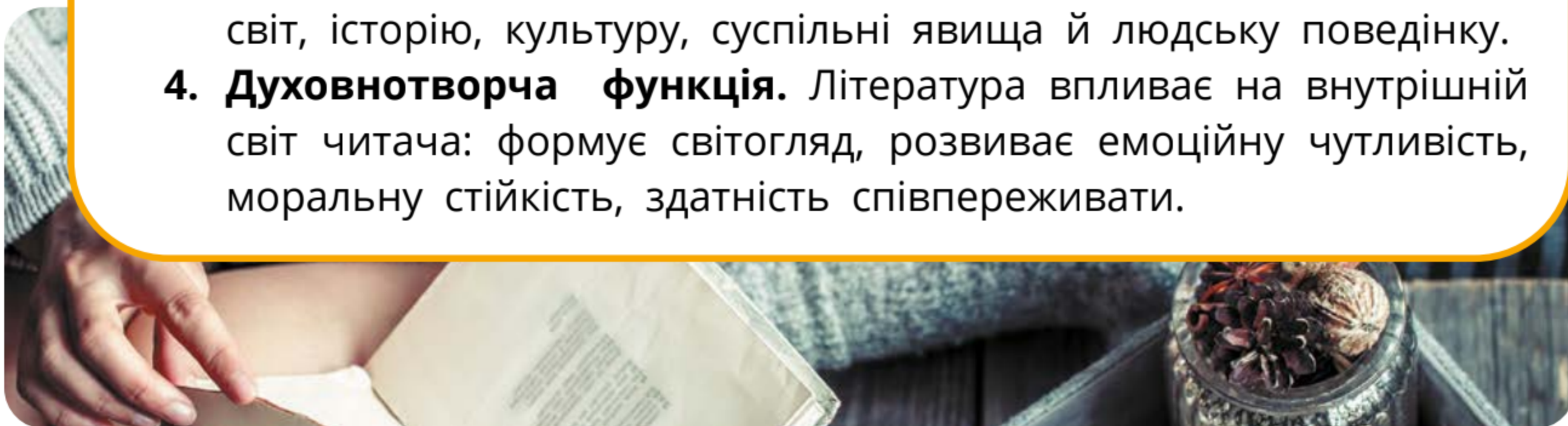
Читацький і глядацький форум

- 15** **А** Об'єднайтеся в групи. В інтерактивному електронному додатку до підручника кожна група отримає питання щодо окремих епізодів роману «Тигролови» та підготує відповідь на нього. Відповіді презентуйте однокласникам і однокласницям у формі усних виступів.
- 15** **Б** Напишіть текст (до двох сторінок) літературознавчого спрямування, у якому доведіть, що твір Івана Багряного «Тигролови» виконує всі функції літератури як мистецтва: естетичну, етичну, пізнавальну, духовнотворчу.

Література — мистецтво слова, яке відрізняється від інших мистецтв своїм матеріалом. Як правило, виділяють такі основні функції художньої літератури:

- 1. Естетична функція.** Література дарує читачеві емоційне й художнє переживання прекрасного: майстерність слова, яскраві образи, стиль, атмосферу твору.
- 2. Етична функція.** Твір допомагає зрозуміти моральні цінності та відрізнити добро від зла.
- 3. Пізнавальна функція.** Художній текст відкриває знання про світ, історію, культуру, суспільні явища й людську поведінку.
- 4. Духовнотворча функція.** Література впливає на внутрішній світ читача: формує світогляд, розвиває емоційну чутливість, моральну стійкість, здатність співпереживати.

Дискусійний майданчик

- 16** У десятому розділі роману Івана Багряного «Тигролови» місто Хабаровськ названо словом «Ельдорадо». Пригадайте або з'ясуйте в словнику лексичне значення цього слова. Чому це слово стало вживатися в переносному значенні? Пригадайте з попередніх уроків, чому це слово вживали колись щодо Донбасу. Поміркуйте, чи можна це слово використати стосовно Сполучених Штатів Америки? Обговоріть свої міркування в класі.

Практикум

17

Користуючись словниками та надійними інтернет-джерелами, з'ясуйте значення слів «колонія», «колонізація», «колонізатор». Який відтінок — позитивний чи негативний мають ці слова? Які приклади колонізації вам відомі? Чи можна вважати колонізацією освоєння українцями Півдня та Сходу України в XVI–XX століттях?

Розгляньте карту говорів (діалектів) української мови. Поясніть, які говори виникли внаслідок освоєння українцями Півдня та Сходу.

Читацький і глядацький форум

18

Пригадайте прочитані вами раніше твори Жуль Верна «П'ятнадцятирічний капітан», Марка Твена «Пригоди Тома Соєра», Гаррієт Бічер-Стоу «Хатина дядька Тома». Розгляньте ці твори як джерело знань про історичні процеси. Обговоріть:

- у яких із цих творів зображено процес колонізації, а в яких — його наслідки;
- як у цих творах показано ставлення панівної групи людей до поневолених;
- що дає змогу говорити про ці твори як про спосіб пізнання світу.

Модуль 3.6

rnk.com.ua/111161

ПОНЯТТЯ ТИЖНЯ

Комунікація	Інформація	Мовні засоби	Текст	Літературний твір
Невербальна комунікація	Функції мемів у протестному русі	Абзац як композиційно-смілова й графічна одиниця тексту	Система взаємопов'язаних за змістом фрагментів різних типів мовлення в тексті	Література як форма ненасильницького протесту

Читацький і глядацький форум

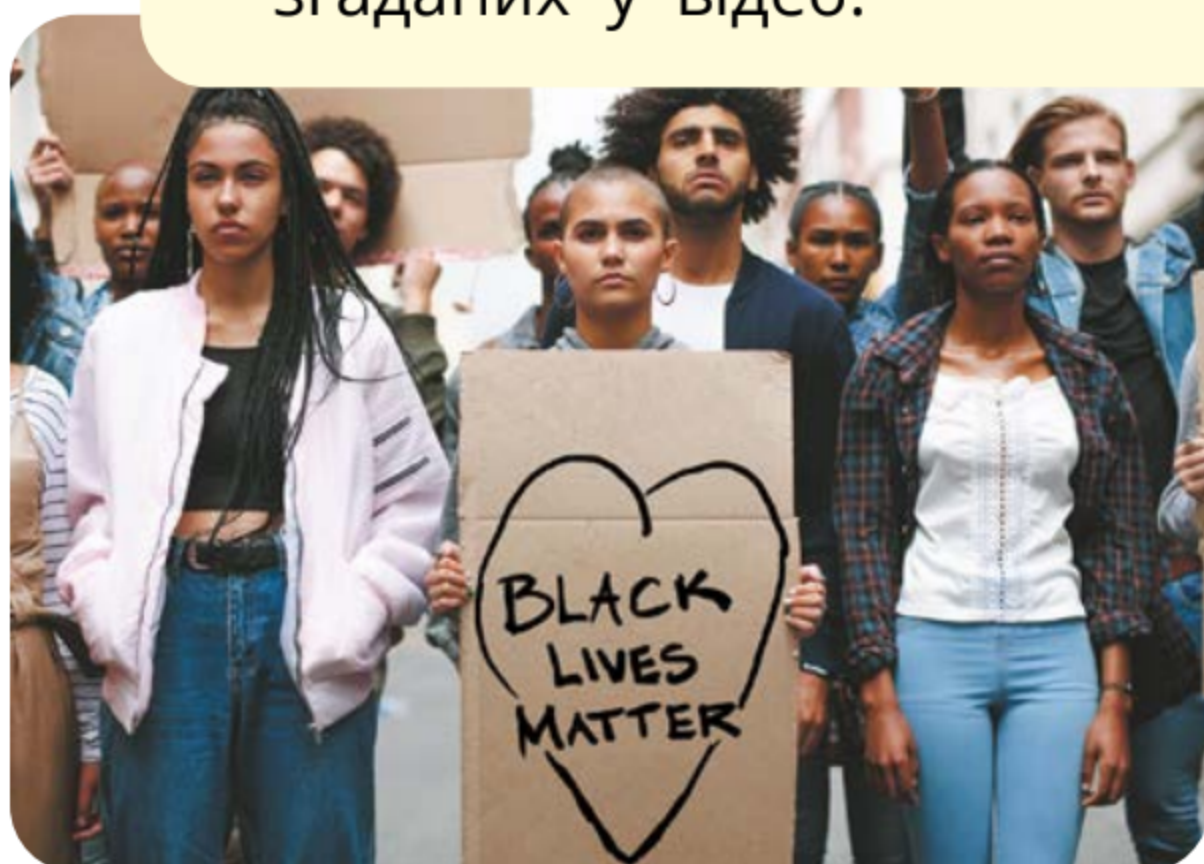
- 1** **А** Подивіться відео «Расизм у США: від Мартіна Лютера Кінга до Black Lives Matter» в інтерактивному електронному додатку до підручника.

Перед переглядом

- Обговоріть значення слів: расизм, сегрегація, дискримінація, громадянські права.
- Запишіть одне запитання, на яке очікуєте знайти відповідь у відео.

Під час перегляду

Запишіть 2–4 факти, які вас вразили; імена історичних постатей, згаданих у відео.

Після перегляду обговоріть:

- чи знайшли ви відповідь на власне запитання;
- які факти вас вразили;
- про які історичні постаті згадано;
- яку головну думку автори відео хочуть донести до глядачів / глядачок.

1

Б Обговоріть функції мемів, зокрема мему «Black Lives Matter», у протестному русі в сучасному суспільстві:

- як повторення однієї фрази різними людьми створює відчуття «ми»;
- як простота мема допомагає донести ідею до широкої аудиторії;
- чому меми швидко й масово поширюються в цифровому середовищі;
- чому меми мають сильний емоційний вплив на суспільство.

Функції мемів у протестному русі в сучасному світі полягають у:

- об'єднанні різних людей у спільноту;
- зрозумілому й стислому формулюванні складної соціальної проблеми;
- швидкому та масовому поширенні ідей;
- емоційному впливі, який може стати поштовхом до усвідомлення громадянської позиції.

Практикум**2**

А Прочитайте текст. Визначте його тему та спробуйте передбачити, який є зв'язок між переглянутим у попередній вправі відео й книгою Гарпер Лі «Убити пересмішника». Визначте мікротеми та запропонуйте абзаци, які можна виокремити відповідно до мікротем у цьому тексті. Запишіть текст, дотримуючись абзаців і розставляючи необхідні розділові знаки.

Гарпер Лі

Гарпер Лі американська письменниця яка увійшла в історію завдяки всього одному роману. Вона написала «Убити пересмішника» наприкінці 1950-х років спираючись на власні дитячі спогади про рідне містечко в Алабамі. Створення книги було непростим Лі роками відшліфовувала текст перетворюючи збірку оповідань на цілісну історію. Вихід роману у 1960 році став справжнім вибухом принісши авторці світове визнання. Цей роман назавжди змінив американську літературу бо він відкрито заговорив про расизм та соціальну нерівність у час коли ці теми були надто болючими. Гарпер Лі змогла зробити те що не вдавалося багатьом політикам вона змусила мільйони людей відчувати емпатію до тих хто відрізняється від них. Книга стала частиною американського культурного коду навчивши націю дивитися на світ «чужими очима» щоб зрозуміти іншу людину. «Убити пересмішника» це підручник з людяності який допомагає зрозуміти що добро не завжди перемагає фізично але воно завжди перемагає морально.

- 2** **Б** Підготуйте тематичну презентацію «Абзац як композиційно-сміслова й графічна одиниця тексту», скориставшись матеріалами надійних джерел, зокрема **Довідника**.

Абзац — це композиційно-сміслова та графічна одиниця тексту, що становить собою групу речень, об'єднаних навколо однієї мікротеми. Графічно абзац виділяється відступом у першому рядку («червоним рядком»), що сигналізує читачеві про початок нової думки або етапу розповіді.

- 2** **В** Повправляйтеся в аналізі абзаців як композиційно-сміслової та графічної одиниці тексту, виборі розділових знаків і перевірці орфограм, використовуючи вправи Мовного практикуму в інтерактивному електронному додатку до підручника.

Читацький і глядацький форум

3

А Прочитайте в **Хрестоматії** розділ І роману Гарпер Лі «Убити пересмішника».

3

Б Виконайте тестові завдання за змістом 1 розділу роману Гарпер Лі «Убити пересмішника» в інтерактивному електронному додатку до підручника. Обговоріть з однокласником або однокласницею відповіді на завдання.

Творча студія

4

Об'єднайтеся в три групи. В інтерактивному електронному додатку до підручника кожна група отримує своє завдання, виконує його й усно презентує роботу класові.

Практикум

5

А Перечитайте ще раз уривок твору від слів «Наприкінці серпня, коли нам набридло грати безліч разів одні й ті самі сцени» до слів «чистий двір, який ніколи не підмітали і який геть заріс бур'яном». Випишіть художні засоби (епітети, метафори), які використовує авторка, щоб створити похмуру та загадкову атмосферу навколо цього місця.

5

Б Випишіть із тексту «факти» про Страхолюда Редлі, які діти дізналися від міс Стефані Крофорд. Поміркуйте, що з цього може бути правдою, а що — вигадкою сусідів. Складіть таблицю «Правда та вигадки про родину Редлі».

5

В Поясніть значення вислову «купувати бавовну», який вживав Джем щодо містера Редлі та його сина Натана. Чому це вважалося «ввічливим зворотом» для означення неробства? Запишіть свої міркування.

- 5 Г Чому діти так сильно прагнули виманити Страхолюда, якщо водночас смертельно його боялися? Джем порівнює виманювання Страхолюда з намаганням «примусити черепаху висунути голову». Поясніть цю метафору. Чому Діл вважає такий метод «мерзотою»?
- 5 Г Останнє речення розділу згадує про «ледь помітний рух» штори у вікні будинку Редлі. Спрогнозуйте: хто міг спостерігати за дітьми? Поясніть, як це може вплинути на їхні подальші пригоди.
- 5 Д Напишіть короткого листа від імені Всевидька або Джема до Діла в Мерідіан, розповідаючи про те, що сталося після того, як Джем торкнувся стіни будинку Редлі.

Дискусійний майданчик

- 6 А Аттікус уважав, що «є інші способи перетворити людину в привид», окрім кайданів. Як ви розумієте цей вислів? Які невидимі форми приниження або позбавлення людської гідності він має на увазі?
- 6 Б Подивіться відео «Рух проти расової сегрегації у США. Одна історія» в інтерактивному електронному додатку до підручника. Після перегляду поясніть, як система расової сегрегації перетворювала людей на «привидів» у реальному житті, навіть без фізичного ув'язнення. Чому така система вважалася «нормою»?

Читацький і глядацький форум

- 7 Прочитайте розділи II і III твору Гарпер Лі. Об'єднайтеся в групи та виконайте завдання, розміщені в інтерактивному електронному додатку з аналізу невербальних засобів комунікації, описаних авторкою у творі. Під час представлення та спільного обговорення результатів виконання завдань зробіть висновки про роль візуальних образів, опису жестів персонажів, їхньої міміки, поведінки, інтонацій тощо у відтворенні атмосфери спілкування в романі.

Невербальна комунікація — це спілкування, для якого характерне використання невербальної (безсловесної) поведінки (жести, міміка, постава) та різних знаків (предметів, піктограм) як головного засобу передачі інформації.

Дискусійний майданчик

8

Обговоріть, чи може художній твір змінити суспільство, якщо він не закликає до дії безпосередньо. Що має більший вплив: глибокий художній твір чи короткий мем — і чому?

Література як форма ненасильницького протесту — це художнє осмислення соціальної або моральної несправедливості, у якому автор через образи, сюжет і мову викриває зло та формує в читача й читачки критичне ставлення до наявного порядку.

Читацький і глядацький форум

9

Прочитайте розділи IV–VII твору Гарпер Лі. Пригадайте, що таке опис, розповідь і роздум. Об'єднайтеся в групи та виконайте завдання з аналізу прочитаних розділів з метою виявлення різних типів тексту, використаних авторкою у творі. Доведіть, що твір будується не з окремих речень, а з пов'язаних за смыслом фрагментів, які відповідають різним типам тексту.

Опис

Знайдіть у тексті опис міс Моді Аткінсон. Виділіть художні деталі, які вказують на її «хамелеонство» (зміна образу в саду та ввечері). Поясніть, як цей опис допомагає зрозуміти ставлення Всевидька до сусідки. Знайдіть опис «скарбів» із дупла: ляльок із мила, годинника, медалі. Яке значення має детальність цього опису для розуміння того, що подарунки були адресовані саме Джему та Всевидьку?

Опис + Розповідь

Опишіть задвірок будинку Редлі вночі, спираючись на текст. Які елементи **опису** (напіврозвалена веранда, примарне місячне світло) підсилюють напругу в **розповіді** про нічну вилазку дітей? У сцені нічної втечі з саду Редлі зверніть увагу на **опис** тіні чоловіка. Як опис статичної тіні, що рухається «вздовж веранди», впливає на ритм **розповіді** про втечу?

Розповідь

Проаналізуйте епізод із катанням у шині. Які дієслова використовує авторка для створення швидкого темпу розповіді? Як цей тип тексту змінюється на опис, коли Всевидько опиняється перед сходами будинку Редлі?

Роздум

Прочитайте діалог Джема та Всевидька про знахідку монет. Випишіть тези, які можна віднести до **роздуму** про етику (чому можна взяти квітку, але не можна — гроші). Як цей роздум мотивує подальші вчинки героїв? Випишіть аргументи Джема, чому він мусить повернутися за штанами вночі. Як його **роздум** про стосунки з Аттікусом («Аттікус ніколи не бив мене») допомагає зрозуміти трансформацію його характеру? Проаналізуйте роздуми Джема після того, як він знайшов свої штани зашитими. Чому він дійшов висновку, що хтось «прочитав його думки»? Доведіть, що цей фрагмент є прикладом **роздуму**.

Опис + Роздум

Порівняйте опис Страхолюда на основі пліток (палець, зуби) та опис Артура Редлі, який дає міс Моді. Який тип тексту (розповідь чи роздум) допомагає зрозуміти, кому з героїв вірить Всевидько? Прочитайте опис вечірніх сутінків та мімози. Як цей спокійний **опис** контрастує з наступним **роздумом** про долю Артура (Страхолюда) Редлі? Проаналізуйте фінальну сцену біля зацементованого дерева. Поясніть, як **опис** здорового дерева з густим листям спростовує слова Натана Редлі та веде до гіркогo **роздуму** Джема (вираженого через плач).

Розповідь + Роздум

Проаналізуйте повчання Аттікуса щодо «гри в Страхолюда». Як Аттікус використовує **роздум**, щоб пояснити дітям концепцію приватності? Чому Джем уважав, що піймався на «юридичний трюк»? Розгляньте епізод із лимонадом на веранді. Як перехід від **розповіді** про буденну справу (пиття лимонаду) до **роздумів** про гру «Страхолюд Редлі» допомагає розкрити характер Джема як лідера?

Опис + Розповідь + Роздум

Опишіть гру «Страхолюд Редлі» як **розповідь** про театральну постановку. Де в цьому процесі діти використовували **опис** (деталі зовнішності персонажів) і **роздум** (сюжетні ходи)?

Текст твору — це не механічна сукупність речень, а продумана **система взаємопов'язаних за змістом фрагментів різних типів мовлення**. Усвідомлення цієї структури допомагає глибше розуміти авторський задум і смисли твору.

Практикум

10

А Перетворіть **розповідь** про те, як Діл приїхав поїздом, на **опис** (зосередьтеся на вигляді поїзда, таксі та самого Діла) та на **роздум** (що відчував Діл, коли бачив сіамських близнюків).

10

Б Складіть лист від імені дітей до таємничого дарувальника, розширивши текст Джема. Використайте **опис** отриманих речей та **роздум** про те, чому вони для вас важливі.

Читацький і глядацький форум

11

Прочитайте розділи VIII–XI твору Гарпер Лі. Виконайте завдання.

- Знайдіть у тексті опис сніговика, якого зліпили діти. Які деталі роблять цей опис карикатурним? Як подано опис сніговика після того, як у процес втрутився Аттікус?
- Проаналізуйте сцену початку пожежі в будинку міс Моді. Як авторка поєднує розповідь про події з описом звуків («легенький шелест, схожий на шарудіння шовку») для створення атмосфери тривоги?
- Прочитайте опис «Пристані Фінча». Як детальний опис архітектури будинку (сходи дочок) переходить у роздум про характер предка Саймона Фінча?
- Проаналізуйте відповідь Аттікуса на питання Всевидька, чому він захищає Тома Робінсона. Доведіть, що цей фрагмент є роздумом, виділивши тезу, аргументи та висновок.
- Коротко перекажіть подію з Тімом Джонсоном (скаженим собакою) як розповідь. Як фінальний роздум Джема («Аттікус — джентльмен») змінює сприйняття цієї події?
- Знайдіть опис місіс Дюбоз під час приступів. Які фізіологічні деталі (колір обличчя, рухи рота, слина) допомагають читачеві відчути огиду та страх дітей?
- Проаналізуйте фінальний монолог Аттікуса про місіс Дюбоз. Чому цей текст є роздумом? Як Аттікус переосмислює поняття «мужність»?

Практикум

12

Об'єднайтеся в групи. Продовжте спостереження за невербальними засобами комунікації, описаними Гарпер Лі у творі. Кожна група отримує своє завдання в інтерактивному електронному додатку до підручника, виконує його та усно презентує роботу класові.

Модуль 3.7

rnk.com.ua/111162

ПОНЯТТЯ ТИЖНЯ

Комунікація	Інформація	Мовні засоби	Текст	Літературний твір
Комунікативний шум	Бульбашка фільтрів, або інформаційна бульбашка	Період	Мапа персонажів як інструмент візуалізації	Ретроспекція в літературі

Читацький і глядацький форум

1

Прочитайте другу частину роману Гарпера Лі «Убити пересмішника». Обговоріть у парі запитання:

- Чому Аттікус Фінч погодився захищати Тома Робінсона, знаючи, що це викличе обурення в містечку Мейкомб?
- Як Джем і Джін Луїза поступово змінювали своє ставлення до Страхолюда Редлі протягом роману? Що спричинило цю зміну?
- Які подарунки Джем і Джін Луїза знаходили в дуплі дерева біля будинку Редлі? Хто їх туди клав і чому Натан Редлі заліпив дупло цементом?
- Опишіть інцидент, коли діти пішли до будинку Редлі вночі. Чому Джем залишився без штанів і що він виявив, коли повернувся за ними?
- Яку роль відіграв Боб Юел у фінальних подіях роману? Що стало мотивом його дій?
- Що сталося з Джемовою рукою під час нападу Боба Юела?
- Чому шериф Гек Тейт вирішив приховати правду про смерть Боба Юела? Як він це обґрунтував?

Практикум

2

Поміркуйте, у чому полягають особливості сюжету роману «Убити пересмішника». Як тема дорослішання й розуміння добра, зла й людської гідності перетинається з лінією боротьби за справедливість і гідність у суспільстві, де панують упередження. Визначте основні елементи сюжету кожної лінії. Заповніть таблицю, коротко сформулювавши зміст відповідного епізоду.

Гарпер Лі та президент Джордж Буш на церемонії нагородження Лі президентською медаллю Свободи 5 листопада 2007 року за «Убити пересмішника»

ОСОБЛИВОСТІ СЮЖЕТУ РОМАНУ «УБИТИ ПЕРЕСМІШНИКА»

Елементи сюжету	I сюжетна лінія, зміст епізоду	II сюжетна лінія, зміст епізоду
Експозиція		
Зав'язка		
Розвиток дії		
Кульмінація		
Розв'язка		

Читацький і глядацький форум

3

А Поясніть, яку роль відіграє ретроспективна розповідь дорослої Джін Луїзи Фінч у композиційній будові твору.

Ретроспекція в літературі — це прийом, який передбачає звернення автора або персонажа до минулих подій, вражень чи спогадів, щоб пояснити сучасні події, мотиви героїв або створити художній час. Вона може бути виражена у формі спогадів, снів, листів чи щоденникових записів і є протилежністю антиципації (погляду в майбутнє).

3

Б Як травма Джема у фіналі пов'язана з початком роману? Знайдіть відповідну цитату. Пригадайте різні види композиції та поміркуйте, для чого автор використовує кільцеву композицію.

3

В Згрупуйте основних персонажів роману Гарпер Лі «Убити пересмішника» за допомогою мапи персонажів, розподіливши їх за певним принципом, наприклад: родина Фінч, родина Юелів, афроамериканська громада, жителі Мейкомбу, або запропонуйте власний критерій розподілу. Для кожного персонажа зазначте 2–3 ключові характеристики, які визначають його роль у творі.

«Мапа персонажів» — це схема, за допомогою якої автор твору або читач-аналітик візуалізує зв'язки всіх героїв історії, їхні ролі, конфлікти та розвиток протягом сюжету. Цей інструмент допомагає авторам відстежувати складні сюжети, а читачам-аналітикам — краще розуміти динаміку взаємин між персонажами.

Практикум

4

А Джін Луїза Фінч є головною героїнею та оповідачкою роману. Письмово опишіть її характер на початку подій (6 років) і проаналізуйте, як вона змінюється протягом розповіді. Наведіть конкретні епізоди, які демонструють її дорослішання та зміну світогляду. Чи є динамічним чи статичним цей персонаж?

4

Б Письмово охарактеризуйте Аттікуса Фінча як персонажа. Які риси характеру визначають його особистість? Наведіть приклади його вчинків і слів, що розкривають його принципи. Чи змінюється Аттікус протягом твору, чи він залишається статичним персонажем? Чому? Обґрунтуйте свою відповідь.

Читацький і глядацький форум

5

Чи є в романі антагоніст / антагоністи головними героями? Проаналізуйте, це люди, явища чи це поєднання різних факторів? Яку роль відіграє/-ють антагоніст/-и в розвитку сюжету?

Практикум

6

Поясніть правопис прізвища персонажів у наведеній цитаті з тексту. Чи можна застосувати подібний правопис до прізвищ інших персонажів. Утворіть речення, у яких правопис прізвища не суперечив би змісту тексту.

У кожному невеликому місті на зразок Мейкомба є свої юели.

Дискусійний майданчик

7

А Прочитайте уривок із тексту. Поясніть, що символізує пересмішник у романі. Назвіть персонажів, яких можна порівняти з пересмішниками. З'ясуйте, хто із однокласників і однокласниць не погоджується з вами. Переконайте, що цього персонажа / цих персонажів можна порівняти з пересмішником.

Пересмішник —
горобцеподібний птах

Одного разу батько сказав Джемові:

— Я б хотів, щоб ти стріляв у бляшанки десь на задвірку, проте знаю, що битимеш пташок. Можеш бити сойок — скільки завгодно, якщо зумієш поцілити, але запам'ятай: убити пересмішника — великий гріх.

Я вперше почула, щоб Аттікус сказав: це робити — гріх, і спитала міс Моді, чому гріх.

— Твій батько має слухність,— відповіла вона.— Пересмішники не роблять ніякої шкоди, а своїм співом дають нам велику радість. Вони не завдають шкоди нашим садам, не в'ють гнізд в амбарах, вони тільки співають, виливаючи нам свою душу. Ось чому гріх убивати пересмішника.

7

Б Чи назвав хтось Мейелу Юел серед персонажів, яких можна порівняти з пересмішником? Якщо ні, знайдіть аргументи на користь цієї позиції, а також контраргументи про неї. Завдання можна виконувати в парі, де один буде виконувати роль адвоката Мейели, а інший — обвинувача.

Практикум

8

Назвіть персонажів, які виявляють мужність у своїх учинках. Мужність можна поділити на фізичну й моральну. Хто з персонажів проявляє той чи інший вид мужності? Запишіть свої міркування.

МУЖНІСТЬ (ЗДАТНІСТЬ ДОЛАТИ СТРАХ)

Фізична мужність

Здатність подолати страх перед фізичним стражданням, зокрема болем.

Моральна мужність

Здатність людини діяти відповідно до своїх переконань та принципів, незважаючи на страх осуду, суспільний тиск чи інші труднощі.

Наукова лабораторія

9

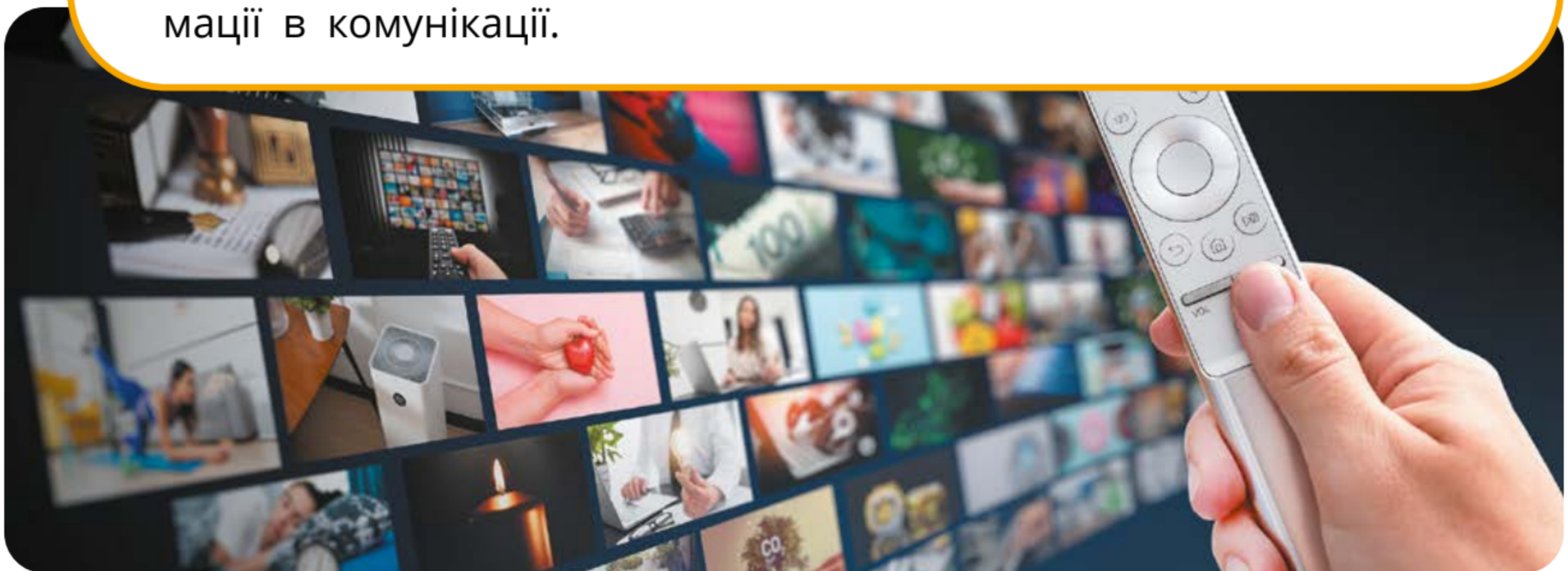
А У таблиці наведено приклади комунікативного шуму в романі «Убити пересмішника». За допомогою **Довідника** з'ясуйте, чим технічний шум відрізняється від смислового.

ВИДИ КОМУНІКАТИВНОГО ШУМУ В РОМАНІ ГАРПЕР ЛІ «УБИТИ ПЕРЕСМІШНИКА»

Вид комунікативного шуму	Епізод із тексту
фізичний шум	Сцена біля в'язниці, коли Джін Луїза намагається ввічливо розмовляти з натовпом
психологічний шум	Чутки про Страхолюда Редлі
семантичний шум	Розмова Джін Луїзи з міс Кароліною (розділ 2)
соціальний шум	Суд над Томом Робінсоном
культурний шум	Ставлення тітки Олександри до Канінгемів (розділ 23)
віковий шум	Будь-який епізод, де Джін Луїза не розуміє, чому дорослі роблять так чи інакше

Комунікативний шум — це різні форми спотворення, перекручування, змін у повідомленнях, сукупність факторів, перешкод, які ускладнюють процес передавання та / або сприйняття інформації в комунікації.

9

Б Об'єднайтеся в групи, оберіть собі вид комунікативного шуму. Знайдіть відповідний епізод у тексті, проаналізуйте, у чому проявляється наявність комунікативного шуму, запропонуйте ефективні способи подолання цього виду комунікативного шуму.

Читацький і глядацький форум

10

А Перечитайте в інтерактивному електронному додатку епізод, коли Джін Луїза розмовляє з натовпом біля в'язниці. Проаналізуйте, які елементи ефективної комунікативної стратегії несвідомо використала дівчина. Чому це спрацювало?

10

Б Яким уроком Аттікуса скористалася Джін Луїза? Чому, на вашу думку, цей урок виявився корисним у цій ситуації? Чи буде він корисним у якійсь іншій ситуації?

10

В Подивіться в інтерактивному електронному додатку фрагмент кінострічки «Убити пересмішника», у якому відображено цей епізод. Чим відрізняється фрагмент фільму від текстового? Як впливають невербальні засоби на сприйняття поведінки персонажів?

Практикум

11

А Яке прізвисько має головна героїня роману? Поясніть, посилаючись на текст, чому, на вашу думку, вона дістала саме таке прізвисько. Прізвисько головної героїні у фільмі звучить інакше. Поміркуйте, чому? Зважте на те, що в оригіналі її прізвисько — **Scout**. Чому так різняться версії кінофільму та книги?

11

Б Оберіть 5 персонажів, які вам сподобались чи зацікавили вас чимось, та вигадайте їм прізвиська, які були б не образливими, а такими, що влучно характеризують персонажа.

12

Уявіть, що журналісти зацікавились цією ситуацією. Від імені Аттікуса, містера Канінгема, Джема й самої Джін Луїзи розкажіть про те, що сталося.

Творча студія

13

Рольова гра «Розмова з натовпом». Розіграйте подібну сцену в особах: один учень виступить у ролі Джін Луїзи, яка опинилась перед недружелюбним натовпом, у ролі якого виступають однокласники й однокласниці. Спробуйте відтворити ситуацію послаблення напруження, повторюючи технологію Джін Луїзи.

Дискусійний майданчик

14

Обговоріть у групах: якби Джін Луїза не з'явилась, чи зміг би Аттікус заспокоїти натовп із такою ж ефективністю? Обґрунтуйте свою позицію.

Практикум

15

Напишіть есе на тему: «Коли натовп перестає бути натовпом і стає групою окремих людей?» Використайте цей епізод як ключовий приклад. Наведіть приклади з інших творів, медіатекстів або з власного досвіду.

Творча студія

16

Уявіть, що дії роману «Убити пересмішника» відбуваються в XXI столітті. Оберіть собі персонажа та спрогнозуйте інтернет-активність обраного персонажа, які пошукові запити могли б характеризувати його або її. Дайте відповідь на запитання, чи призвела б його / її інтернет-активність до створення інформаційної бульбашки. Наведіть аргументи, посилаючись на текст. Поміркуйте, як алгоритми соцмереж формують середовище нашого мовлення й комунікації.

Бульбашка фільтрів (англ. filter bubble, іноді **інформаційна бульбашка**) — це стан інформаційної ізоляції, явище, спричинене результатами персоналізованого пошуку, у якому алгоритм соціальної мережі або вебсайту припускає, яку інформацію користувач хотів би бачити, базуючись на інформації про користувача (як-от розташування, поведінка «після кліка» та історія пошуку). Як наслідок, користувачі віддаляються від інформації, яка не відповідає їхнім попереднім запитам, фактично ізолюючись у власних культурних бульбашках.

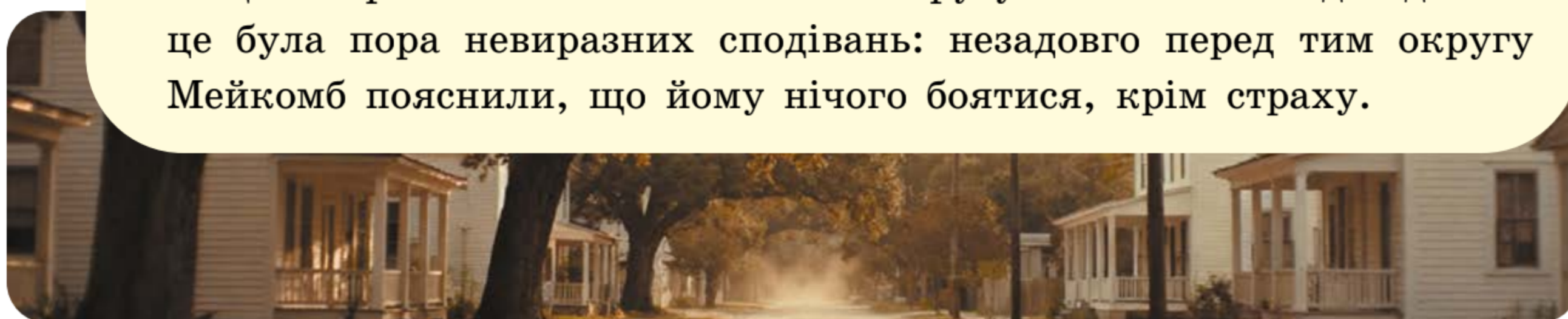
Наукова лабораторія

17

Перечитайте опис Мейкомба. Дослідіть цей уривок як період, визначивши його частини та структурні відносини між ними, стилістичне значення й ритмико-інтонаційні особливості.

Мейкомб — старе місто, печать старечої втоми вже лежала на ньому, коли я вперше його побачила. Під час дощу на вулицях утворювалося червоне місиво; тротуари позаростали травною, будинок суду, що містився на площі, ніби вгруз у землю. Раніше, здавалося, тут і спека була більша: важко тоді доводилося чорним собакам в літню годину. Спека дошкуляла навіть у затінку під віргінськими дубами, де стояли запряжені кістляві мули, відмахуючись хвостами од мух. Не було ще й дев'ятої години ранку, як накрохмалені комірці у чоловіків розм'якали від поту. Дами приймали ванну і до полудня, і після обіду та відпочинку, годині о третій, та це небагато помагало — надвечір вони були схожі на здобні булочки, покриті глазур'ю з поту і пудри.

Люди в ті часи жили неквапом. Ходили собі по площі, заглядали у крамниці, статечно, без поспіху. І хоч доба мала, як звичайно, двадцять чотири години, вона видавалася довшою. Ніхто не поспішав — нікуди було йти, нічого купувати, та й грошей не було. Ніщо не приваблювало і за межами округу Мейкомб. Але для декого це була пора невиразних сподівань: незадовго перед тим округу Мейкомб пояснили, що йому нічого боятися, крім страху.

Лінгвістичний термін «**період**» означає особливу синтаксичну конструкцію. Період не є окремим типом речення, його не можна віднести до жодного з відомих типів. Період — це своєрідна організація складних, а інколи простих, переважно ускладнених речень. Основні риси періоду: ритмико-інтонаційна завершеність; двочастинність; чітка структура (протиставлення / зіставлення частин, наростання напруженості й завершення); стилістичне значення (урочистість, піднесення, виразність).

Практикум

18

А Знайдіть період у сцені нападу на Джін Луїзу і Джема (розділ 28). Проаналізуйте, як період у цій сцені передає емоційний стан головної героїні.

18

Б Повправляйтеся в оформленні періоду на письмі, виборі розділових знаків і перевірці орфограм, використовуючи вправи Мовного практикуму в інтерактивному електронному додатку до підручника.

Творча студія

19

Створіть власний період, описуючи своє місто чи школу за зразком Гарпер Лі. Порівняйте вибір мовних засобів у власному тексті з тими, які використала авторка роману. Поміркуйте, як вибір лексики й синтаксису залежить від типу мовлення.

Модуль 3.8

rnk.com.ua/111163

ПОНЯТТЯ ТИЖНЯ

Комунікація	Інформація	Мовні засоби	Текст	Літературний твір
Комунікативний шум	Інформаційна гігієна	Пряма мова	Структура есе. Автозаміна в повідомленнях	Інтрига в літературному творі

Читацький і глядацький форум

1

Подивіться фрагмент кінострічки «Убити пересмішника» в інтерактивному електронному додатку (художній фільм 1962 року, від режисера Роберта Маллігана), у якому відображено події, що відбуваються під час судового засідання. Дайте відповіді на запитання й виконайте завдання:

- Хто був присутній на судовому засіданні? Назвіть головних і другорядних персонажів твору.
- Які ролі в судовому процесі вони відігравали: підсудний, суддя, адвокат, свідок, постраждалий?
- Якою була мета кожного з них у цьому судовому процесі?
- Перечитайте відповідний епізод твору. Оцініть, чи вдалося режисеру передати закладений автором настрій героїв і напруженість моменту. Наведіть аргументи на підтвердження вашої оцінки.
- Яка частина судового засідання є найбільш динамічною, а яка найменш? З'ясуйте, чим зумовлений саме такий темп розгортання епізоду. Чий виступ чи вчинок можна назвати кульмінаційним у цьому епізоді?
- Чи очікуваним був для вас фінал судової сцени й вирок? Підтвердіть ваші слова, посилаючись на ті фрагменти твору, що передують цьому епізоду.

Польове дослідження

- 2** **А** Чи доводилося вам бути на реальному судовому засіданні, чи ви дивилися будь-які документальні чи інші художні фільми, у яких було показано перебіг судового засідання? Намалюйте схематично, як ви уявляєте цей процес, у якій послідовності відбуваються виступи учасників засідання, хто з ким взаємодіє безпосередньо, а хто опосередковано. Подивіться кілька епізодів серії просвітницьких відео журналіста Єгора Соболева про судову систему України «Знайомство з судом», зокрема Фільм 5. З цього та інших відеороликів серії ви дізнаєтеся про особливості організації судової системи України та про ролі учасників судового процесу.

- 2** **Б** Використовуючи матеріали переглянутого відео та цитуючи відповідні фрагменти роману «Убити пересмішника», доведіть, що суд над Томом Робінсом є кримінальним судом, відкритим судом і судом присяжних.

Практикум

- 3** **А** Прочитайте текст про дві системи судових процесів. Який термін варто використати, щоб назвати виділені в тексті слова? Яку функцію в донесенні інформації до читача й читачки вони виконують?

Змагальна система (Спір сторін). Уявіть спортивне змагання, де суддя — **арбітр**, а дві сторони — **суперники**. Головна ідея полягає в тому, що **обвинувачення** (прокурор) і **захист** (адвокат) — це дві **рівні** сторони. Кожна з них змагається за те, щоб довести свою правоту і переконати суд у своїй позиції. Для цього вони самі **збирають** докази, **представляють** їх суду, **спростовують** докази протилежної сторони та захищають свої інтереси.

Суддя у цьому процесі — **неупереджений** (об'єктивний, справедливий) **арбітр**. Він **не шукає** доказів сам, а лише **слухає** обидві сторони, стежить за тим, щоб вони дотримувалися правил, і, ґрунтуючись лише на **представлених** доказах та нормах закону, **вирішує** справу. Таку систему **використовують** здебільшого в країнах, де діє **загальне право**, наприклад, у США, Великій Британії, Канаді. В **Україні** в кримінальному процесі також діє змагальний принцип, метою якого є знайти **правду** та ухвалити **справедливе** рішення, збалансувавши інтереси всіх учасників і суспільства.

Розшукова система (Слідство суду). Уявіть, що суддя — це **детектив**, який активно бере участь у пошуках. У цій системі суд (або спеціальна його частина) **активно** бере участь у **розслідуванні** обставин справи та зборі **доказів**. Суддя — це не просто арбітр, а й **активний учасник** з'ясування істини.

Він може сам **запитувати** свідків, **призначати** експертизи, **доручати** збір додаткових даних. Його мета — **самостійно** встановити **об'єктивну істину**. Сторони (обвинувачення та захист) теж мають право представляти докази, але **меншою** мірою вони **контролюють** процес, ніж у змагальній системі. Таку систему **використовують** здебільшого в країнах **романо-германської** (континентальної) правової системи, наприклад, у Франції, Німеччині та багатьох країнах Європи. Навіть у змагальних країнах (як США) розшукова система може використовуватися для **простих** або **коротких** слухань, наприклад, щодо дрібних **порушень правил дорожнього руху**.

3

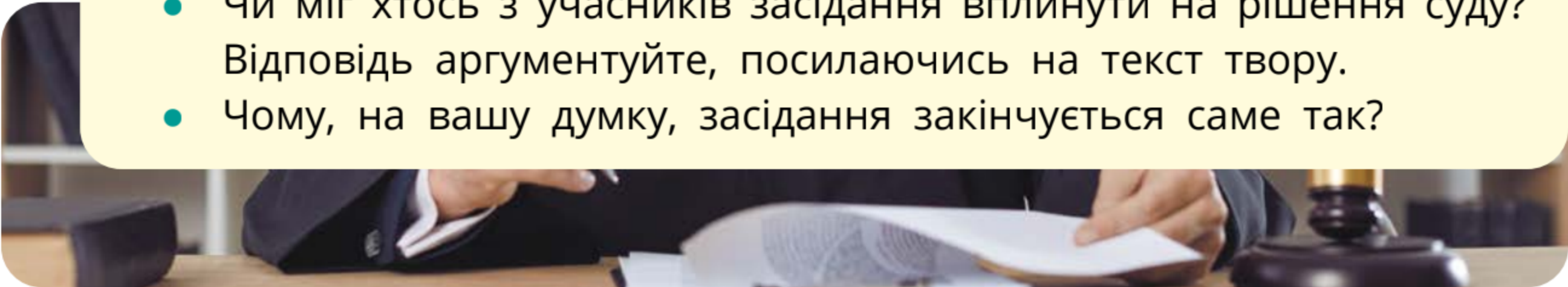
Б На основі інформації з тексту порівняйте дві судові системи за поданими нижче критеріями.

Назва системи	Змагальна система (Спір сторін)	Розшукова система (Слідство суду)
Роль судді		
Рушійна сила		
Головний принцип		
Приклади країн		

4

Проаналізуйте епізод судового засідання з роману «Убити перемішника». Доведіть, що цей процес належить до змагальної системи судочинства. Обговоріть у парах, потім четвірках, згодом спільно в класі відповіді на такі питання:

- Чого бракувало судовому процесу?
- Чому судді не вдалося вповні виконати роль арбітра?
- Чи міг хтось з учасників засідання вплинути на рішення суду? Відповідь аргументуйте, посилаючись на текст твору.
- Чому, на вашу думку, засідання закінчується саме так?

Творча студія

5

А Поміркуйте, які риси вдачі виявив у цій ситуації кожен причетний до цієї справи чи присутній на засіданні. Сформулюйте свою думку одним реченням і висловіть від імені героїв роману, чиї імена наведено нижче. За потреби скористайтесь зразком.

Аттікус:
«...»

Всевидько:
«...»

Джем:
«Мені болить будь-яка несправедливість, але я нічого не міг вдіяти, і від безсилля та обурення несправедливим рішенням суду не міг стримати сліз».

Том Робінс:
«...»

Суддя Тейлор:
«...»

Роберт Юел:
«...»

Прокурор Джілмер:
«...»

Шериф Тейт:
«...»

5

Б Розіграйте діалоги, обираючи навмання пари співрозмовників із переліку вище.

Наукова лабораторія

6

Змодельуйте ситуацію: хтось із героїв твору, присутніх на судовому засіданні, має розповісти про те, як усе відбувалося тим, хто не потрапив до зали суду. До прикладу, преподобний Сайкс розповідає про все Келпурнії або Джем — своїй тітці, або Всевидько — Артурові Редлі.

Оберіть один із запропонованих варіантів або придумайте свій і запишіть текст-розповідь від імені обраного персонажа твору про події в суді з дотриманням таких умов: у тексті має бути дослівно передано репліки адвоката Аттікуса, прокурора Джілмера, Мейєли Юел, Тома Робінса, Роберта Юела. Використайте для цих фрагментів розповіді текст роману, щоб дослівно передати мовлення відповідних героїв твору, зберегти лексику, яку вони використовують, манеру висловлювання тощо. Доведіть, спираючись на матеріали **Довідника**, що для виконання цього завдання вам знадобляться речення із прямою мовою.

Пряма мова — це дослівно відтворене чуже висловлювання, яке зазвичай супроводжується словами автора, де зазначається, ким, коли та за яких умов її вимовлено. У конструкціях із прямою мовою традиційно виділяються такі частини: власне пряма мова та слова автора.

Творча студія

7

Підготуйтеся до виразного читання написаної вами розповіді. Під час читання речень із прямою мовою намагайтеся передати інтонацію, манеру висловлювання тих персонажів, яким належить пряма мова. Поясніть, чому під час передавання чужого мовлення важливо не лише дослівно викласти сказане чи написане іншими, а й передати інтонацію висловлювання, настрій мовця, розставити логічні наголоси тощо. Як це допомагає зрозуміти сказане / написане іншими?

Наукова лабораторія

8

Обміняйтеся зошитами з однокласником / однокласницею. Перегляньте розповіді одне одного. Підкресліть у реченнях із прямою мовою слова автора та власне пряму мову.

Дослідіть, яке місце посідають слова автора в цих реченнях. Об'єднайтесь у пари й опрацюйте в **Довіднику** інформацію про розділові знаки в реченнях із прямою мовою. Доберіть із ваших розповідей по одному або кілька прикладів до кожного правила вживання розділових знаків у реченнях із прямою мовою. Якщо до якогось правила у ваших розповідях бракує прикладу, перебудуйте речення таким чином, щоб воно ілюструвало правило. Поміркуйте, що для цього потрібно зробити: перенести слова автора, доповнити фрагмент прямої мови тощо.

Творча студія

9

Знайдіть у романі епізоди про конфлікти Луїзи Фінч з учителькою. Розіграйте в особах ці ситуації. Для того, аби висвітлити суть конфлікту, проведіть підготовчу роботу:

- опишіть, у яких умовах відбувалася комунікація між дівчинкою та міс Кароліною: шум у класі, репліки та дії інших учасників;
- з'ясуйте, що стало причиною непорозумінь між ними: невміння Луїзи пояснити думку чи неготовність учительки вислухати;
- поясніть, хто з учасників розмови припустився помилок і загострив конфлікт;
- поясніть, як вплинуло на ситуацію те, що розмова відбувалася в шумному класі: шум завадив Всевидьку пояснити думку, галас дратував учительку і не давав змоги почути дитину, шум завадив іншим дітям долучитися до розмови й допомогти розв'язати суперечку тощо.

Зробіть висновок, яким чином галас перешкоджає комунікації.

Польове дослідження

10

Наведіть приклади галасливих місць, де людям доводиться долати шум, аби поспілкуватися: музичний концерт, станція метро. Пригадайте якісь ситуації з власного життя або історії, які ви чули від рідних чи знайомих, або епізоди з літературних творів чи медіатекстів про те, як спілкування в галасливому місці може стати причиною курйозних, конфузних або конфліктних ситуацій.

11

А Прочитайте в інтерактивному електронному додатку до підручника тексти з подібним сюжетом: один написаний людиною, інший — згенерований штучним інтелектом. Поясніть, яким чином авторові вдається досягти комедійного ефекту. Визначте, чому текст ШІ не має такого ефекту, хоч описує аналогічний сюжет.

11

Б Пригадайте подібну історію про кумедний випадок, пов'язаний зі спілкуванням у галасливому місці, з відомих вам художніх творів або складіть власну.

Творча студія

12

Перечитайте епізод із роману біля в'язниці в особах. Подивіться відповідний фрагмент фільму. Чи вдалося, на вашу думку, режисерові передати всю напруженість моменту? Аргументуйте. Проведіть експеримент: перечитайте полілог за особами, щоб інші учні й учениці в цей час виконували ролі мешканців Мейкомба, які були присутні під час цієї розмови.

Розіграйте цей полілог так, щоб усі учасники не були мовчазними спостерігачами розмови, а створювали комунікативний шум: викрикували коментарі в бік учасників розмови, голосно обговорювали конфлікт між собою тощо. Порівняйте дві сцени. Яка з них, мовчазна чи галаслива, справляє більший драматичний ефект? Поясніть, чому так відбувається. Які риси вдачі героїв твору допомогли їм гідно триматися в цій ситуації?

Практикум

13

А Опрацюйте інформацію про те, яку роль відіграє вміння правильно ставити запитання чи вміння ставити правильні запитання в роботі адвоката.

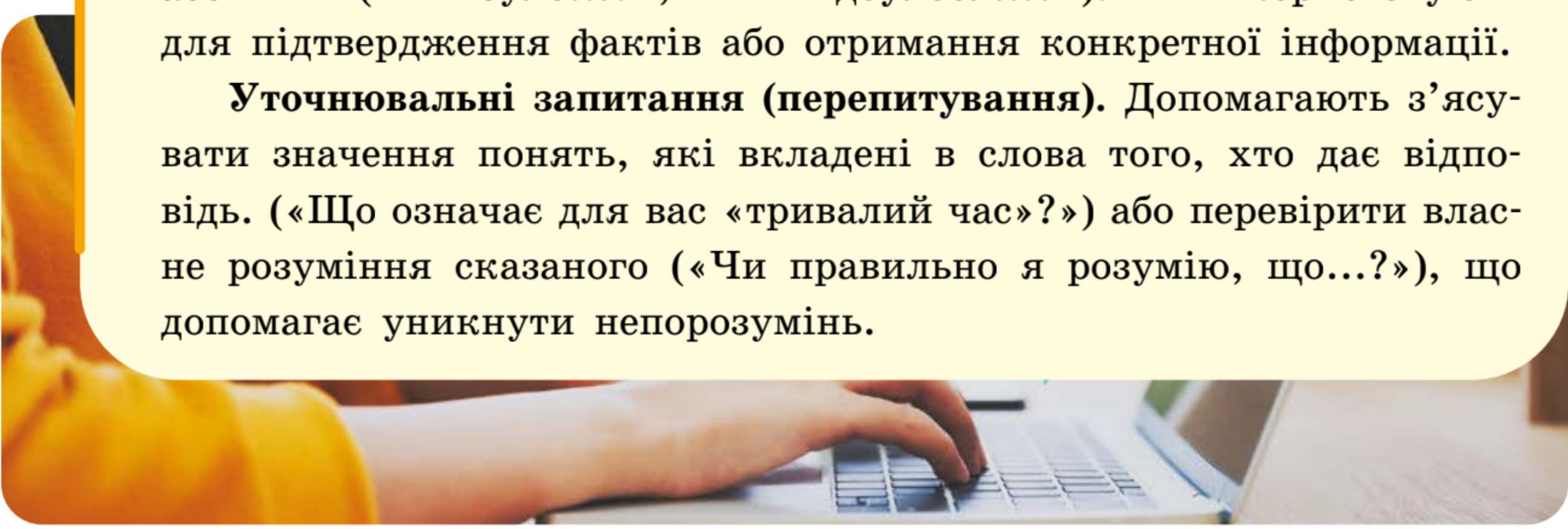
Мистецтво ставити запитання в роботі адвоката полягає в умінні ставити чіткі, продумані запитання, які допомагають отримати факти, з'ясувати інтереси клієнта та дослідити його правову ситуацію, використовуючи різні типи запитань (відкриті, закриті, уточнювальні), щоб уникнути неточностей і забезпечити ефективну комунікацію та захист прав клієнта.

Типи запитань та їх призначення:

Відкриті запитання. Запитання, що починаються зі слів «Що», «Хто», «Чому», «Як», «Де», «Коли» або «Розкажіть мені про...», дають змогу отримати повну інформацію та деталі від клієнта або свідка.

Закриті запитання. Ці запитання передбачають відповідь «так» або «ні» («Чи було...?», «Чи відбулося...?»). Їх використовують для підтвердження фактів або отримання конкретної інформації.

Уточнювальні запитання (перепитування). Допомагають з'ясувати значення понять, які вкладені в слова того, хто дає відповідь. («Що означає для вас «тривалий час»?») або перевірити власне розуміння сказаного («Чи правильно я розумію, що...?»), що допомагає уникнути непорозумінь.

13

Б Перечитайте сцену в суді Тома Робінса. Знайдіть різні види запитань, згадані вище, що їх ставив адвокат Аттікус Фінч різним учасникам засідання. Поясніть, чому послідовність цих запитань була саме такою. Як вони допомагали Аттікусу досягти мети? Зробіть висновок, яку роль відіграє вміння правильно ставити запитання в роботі адвоката.

Читацький і глядацький форум

14

На кого з присутніх у залі суду аргументи захисту вплинули найбільше? Як це засвідчує здатність героїв роману критично мислити, спиратися на факти, робити обґрунтовані висновки? Розподіліть героїв твору, насамперед тих, які брали участь в епізоді судового засідання, на дві категорії: до першої додайте тих, хто здатний аналізувати факти та критично оцінити ситуацію; до другої — тих, хто не спроможний або не бажає аналізувати причиново-наслідкові зв'язки, а воліє послуговатися упередженнями та неперевіреною інформацією.

Підтвердьте ваш вибір цитатами з твору. Поясніть на прикладі цього епізоду твору, яку роль у пошуку істини й правдивої інформації відіграє здатність людини сумніватися, перевіряти факти. Як ви розумієте слова Аттікуса Фінча про те, що потрібно відкинути прикметники й тоді залишаться факти?

Польове дослідження

15

Перечитайте в розділі XIII абзац, який починається словами: «У Мейкомбі жителі ділилися на касти...». Прочитайте в **Хрестоматії** текст про стереотипи й упередження. Об'єднайтесь у групи й знайдіть приклади описаних у статті стереотипів та упереджень у романі «Убити пересмішника». Результати пошуку розмістіть у таблиці, узявши за основу перший рядок.

ВІДОБРАЖЕННЯ СТЕРЕОТИПІВ І УПЕРЕДЖЕНЬ У РОМАНІ «УБИТИ ПЕРЕСМІШНИКА»

Персонажі твору	Стереотипне сприйняття персонажа	Приклади з твору	Який персонаж насправді	Приклади з твору
Артур Редлі (Страхолюд)	Жорстокий монстр, який кидається на людей	Їсть сирих білок і котів, через усе обличчя у нього довгий нерівний шрам, зуби жовті, гнилі, баньканий і слинявий	Добра людина, готова прийти на допомогу тим, хто її потребує	Він був худий, обличчя таке ж біле, як і руки... Худі запалі щоки, великий рот, западини на скронях, а сірі очі такі невиразні... На маківці ріденьке волосся, наче пух
Том Робінс				
Аттікус Фінч				
Містер Реймонд				
Уолтер Канінгем				
Місіс Дюбоз				
Будь-який персонаж, який вам запам'ятався тим, що інші герої твору сприймали його чи її крізь призму власних упереджень				

Читацький і глядацький форум

16

В одному з епізодів роману діти інсценізують життя родини Редлів. На чому ґрунтується сценарій? Знайдіть у творі всю інформацію про історію життя Артура Редлі. Поясніть, чому ті джерела інформації, які використали діти, не є надійними. Чому пліткування досі є доволі поширеним явищем у соціумі? Як можна запобігати цьому? Запропонуйте п'ять чітких правил щоденної комунікації для вашого класу, які стосуються запобігання пліткам та поширення неправдивої інформації.

Дискусійний майданчик

17

Нині люди дізнаються багато про життя одне одного із соціальних мереж. Хто з героїв роману, на вашу думку, вів би свою сторінку, а хто нізащо б не погодився це зробити? Висловіть припущення щодо контенту таких сторінок для тих персонажів, яких ви назвали. На чий сторінку ви підписалися б, з огляду на висловлені припущення щодо її контенту? Аргументуйте.

Польове дослідження

18

А З'ясуйте, до яких чатів доєднані ваші батьки чи інші старші родичі. Ознайомтеся, за їхнього дозволу, зі змістом одного з таких. Дослідіть тематику й характер повідомлень у чаті вашого будинку, району, села, громади тощо. Схарактеризуйте чат за такими критеріями:

1. Наскільки корисною є інформація для учасників чату?
2. Хто є найбільш активними дописувачами?
3. Чи помітна роль адміністрації чату?
4. Яких правил дотримуються учасники?

Розподіліть повідомлення за наведеними категоріями (за потреби можете розширити цей перелік) і дослідіть статистику за місяць. Візуалізуйте отримані дані за допомогою таблиці, діаграми чи інфографіки.

Повідомлення-привітання

Повідомлення-меми

Повідомлення-скарги

Повідомлення-збори коштів

Повідомлення-суперечки (обговорення, дискусії тощо)

Повідомлення-інформаційні оголошення (про події, факти тощо)

...

18

Б Презентуйте результати вашого дослідження в класі. Обговоріть дані, отримані однокласниками та однокласницями. Зробіть висновки про те, які теми є найбільш актуальними в поточному місяці, якими повідомленнями найчастіше обмінюються учасники й учасниці. Наведіть приклади трьох повідомлень, які вас найбільше зацікавили, використовуючи речення з прямою мовою. Поясніть уживання розділових знаків.

18

В Продовжте дослідження: з'ясуйте, наскільки часто учасники й учасниці обговорень використовують замість слів смайли або емотикони. У яких ситуаціях, окрім реакцій на повідомлення, їх уживають найчастіше. Як це впливає на розуміння повідомлення іншими учасниками? Наведіть приклади, коли такі повідомлення могли бути потрактовані по-різному і часто зовсім з іншим сенсом, ніж закладав дописувач.

Інформаційна гігієна — галузь людських знань, що вивчає закономірності впливу на організм людини й суспільне здоров'я інформаційних потоків, що впливають на людину. Основною метою інформаційної гігієни є зменшення негативного впливу потоків інформації на психічне й фізичне здоров'я людини, а також соціальне благополуччя суспільства.

Наукова лабораторія

19

А Проаналізуйте наведені фрагменти онлайнового спілкування. Поясніть, на чому побудовано комічний ефект у кожному з них.

Яг правильно писати: "будь-який" чи "будь який"

Будь-який. Але на твоєму місці я б спочатку розібрався зі словом "яг"

А що не таг?

як правильно загадка чи загадка?

загадка
наголос на а

В мене новина

Ура! Ми їдемо у відпустку!

Ні, я врізався у дерево

19

Б Пригадайте курйозні життєві випадки, коли автозаміна або недоречне вживання смайлів призвело до непорозуміння або викликало сміх. У яких життєвих ситуаціях це має позитивні наслідки, а в яких може призвести до критичних ситуацій?

Польове дослідження

20

А Що вам відомо про такий цифровий інструмент, як Т9? Які його переваги та недоліки? Прочитайте в **Хрестоматії** текст про Т9. Що нового ви дізналися? Яким чином працюють сучасні системи автозаміни та автокорекції в текстах?

Підготуйте коротку презентацію про один із таких сервісів, де:
1) розкрийте переваги й недоліки такої функції, як автокорекція та автозаміна; **2)** викладіть у формі порад-інструкцій, як установити таку опцію на свій гаджет або вимкнути її; **3)** наведіть приклади кумедних випадків, коли використання автозаміни чи автокорекції призвело до непорозуміння між співрозмовниками.

Автозаміна в повідомленнях — це функція, яка автоматично виправляє помилки під час введення тексту, замінює скорочення на повні фрази або перетворює символи на інші елементи.

20

Б Оформіть один із наведених у презентації прикладів переписки за допомогою прямої мови. Поясніть уживання розділових знаків.

Творча студія

21

Знайдіть і перечитайте епізоди роману, у яких діти писали лист Арутрові Редлі чи обговорювали зміст послання, а також фрагмент, у якому йдеться про лист удячності таємному дарувальникові. Перенесіть ситуацію в сучасні реалії й використайте для написання цих листів смайли, емоджі, меми, як це найімовірніше зробили б сучасні діти. Поясніть ваш вибір засобів висловлення думки.

Читацький і глядацький форум

22

Пригадайте вивчене в попередніх класах про сюжет твору й визначте кульмінаційні епізоди твору. З якими персонажами вони пов'язані? З якою метою з-поміж усіх однокласників Луїзи авторка приділяє особливу увагу саме Канінгему та Юелу? Чому відповідь на це запитання можна зрозуміти лише за умови, якщо прочитати роман повністю?

Практикум

23

А Оповідь у романі ведеться від імені головної героїні, тому читач сприймає події та персонажів крізь призму дитячої оцінки реалій. За матеріалами в інтерактивному електронному додатку визначте, як це допомагає авторці створити навколо образу Артура Редлі ореол таємничості й посіяти тривогу в серці читачів і читачок?

- 23** Б Ознайомтеся в **Довіднику** з поняттям «інтрига в літературному творі». Дослідіть, як авторка використовує в романі різні механізми й елементи створення інтриги.

Інтрига в літературному творі — це спосіб побудови сюжету, що ґрунтується на складних, заплутаних і напружених подіях, прихованих намірах і гострій боротьбі мотивів. Вона викликає цікавість і тримає читача в напруженості, змушуючи з нетерпінням чекати розв'язки. Інтрига є важливим елементом композиції у великих епічних жанрах (повість, роман).

Читацький і глядацький форум

- 24** Подивіться епізоди художнього фільму «Убити пересмішника», які викликають у глядачів і глядачок найбільшу тривогу. Прочитайте в **Хрестоматії** статтю про такий кінематографічний прийом, як саспенс. Прокоментуйте епізоди з фільму, які можна вважати прикладами використання саспенсу. Які подібні прийоми ви могли бачити в інших фільмах? Підготуйте презентацію з відповідним прикладами для візуалізації ваших міркувань.

Дискусійний майданчик

- 25** Що означає характеристика адвоката Фінча, яка лунає у творі кількома разами з вуст різних персонажів: «Він завжди однаковий — і в суді, і на вулиці»? Оберіть одну з позицій та аргументуйте її, або висловіть власну думку, якщо вона не збігається із жодною із запропонованих тез.

1. Адвокат Фінч мав дуже виважений і спокійний характер, не був темпераментною людиною, радше навпаки, тому його поведінку в будь-яких життєвих обставинах можна схарактеризувати як стабільну, стриману.
2. Адвокат Фінч був людиною стійких принципів і переконань, яких він дотримував незалежно від обставин навколо, тому й у ставленні до людей він у будь-якій ситуації виявляв повагу й тактовність.

Практикум

26

А Поясніть значення наведених прислів'їв. Наведіть із твору відповідні епізоди, вчинки, слова чи характеристики персонажів, суголосні змісту цих висловів народної мудрості. Які з цих висловів можна назвати синонімічними? Аргументуйте свій вибір.

Слова як мед, діла як полин. Чесне діло роби сміло. Вірте, люди, моїм словам, а на мої діла не дивіться. Добре діло — правду говорити сміло. За правес діло ставай сміло. Де слова з ділом розходяться, там непорядки водяться. Діла говорять голосніше, ніж слова. Добре діло далеко розходиться, а лихе ще далі. І в дванадцяти правди не знайдеш. Самі в гріхах як в реп'яхах, ще й людей судять. Без суда суд буває. У суді правди не шукають. Суд сквапливий рідко буває справедливий.

26

Б Хто з героїв чи героїнь твору міг би говорити ці слова? Вкладіть ці прислів'я в уста героїв і героїнь твору, для цього складіть речення з прямою мовою, щоб слова автора займали різні позиції відносно прямої мови. Перевірте, чи кожне прислів'я можна розділити словами автора на дві частини. Порівняйте, який із варіантів звучить доречніше, природніше в кожному з прикладів. Прокоментуйте вживання розділових знаків.

26

В Повправляйтеся у використанні речень з прямою мовою, виборі розділових знаків і перевірці орфограм, використовуючи вправи Мовного практикуму в інтерактивному електронному додатку.

Польове дослідження

27

В оригіналі роману англійською мовою Артура Редлі названо «Воо» («Бу»). У різних версіях українською це «ім'я» перекладено як Привид або Страхолюд. Знайдіть у всемережжі значення слова «страхолюд». Висловіть припущення, на яких саме характеристиках образу містера Редлі акцентує такий варіант перекладу. З'ясуйте лексичні значення таких слів: страхополох, страхопуд, страховисько, страховиддя, страшидо, страшило, страховидло. Які з цих слів можливо було б використати для перекладу імені Артура Редлі? Свій вибір аргументуйте.

В оригіналі роману головна героїня має прізвишко «Scout», яке буквально в перекладі означає розвідник. Висловіть припущення, на яких рисах вдачі дівчинки акцентує український варіант цього прізвишка — Всевидько. Запропонуйте інші варіанти перекладу, обґрунтуйте ваші пропозиції. Як вони допомагають розкрити характер героїні?

Практикум

28

Обговоріть у парах питання: чому інші герої твору, окрім Артура Редлі та Луїзи Фінч, не мають прізвищ. Що цим хотіла підкреслити / увиразнити авторка? З часу публікації «Убити пересмішника» Лі майже не давала інтерв'ю й не виступала публічно. Оформіть ваші припущення як фрагмент інтерв'ю з письменницею. Перетворіть цей фрагмент інтерв'ю на короткий допис для соцмереж із цитуванням прямої мови авторки.

Читацький і глядацький форум

29

Фільм за романом «Убити пересмішника» мав касовий успіх. Гарпер Лі сказала про фільм: «Я думаю, що це один із кращих перекладів книги в кіно, коли-небудь зроблених». Фільм отримав три премії Оскар. У кіноіндустрії є така практика — переекранізовувати відомі сюжети. Чому, на вашу думку, попри свій шалений успіх і світове визнання роману, досі немає новіших екранізацій? Занотуйте п'ять версій пояснення, які найчастіше озвучуватимуть учасники й учасниці обговорення.

Творча студія

30

Напишіть есе на тему «Чи може «Пересмішник» стати феніксом» про ймовірність появи нових екранізацій роману. У своєму висловленні використайте думки, озвучені й почуті під час обговорення. Чому на ці судження не можна спиратися як на фактичну інформацію? Які засоби в есе ви використаєте, щоб підкреслити суб'єктивність позиції?

Наведіть приклади дописів у медіаресурсах про життя й творчість сучасних авторів і авторок, де за основу автори беруть не підтверджені факти, а власні судження, домисли, плітки. У чому небезпека підміни фактів судженнями? Аргументуйте на прикладі основного конфлікту роману «Убити пересмішника». Скористайтесь порадами в **Довіднику** щодо структурування вашого есе. Використайте у своєму есе речення з прямою мовою.

Есе — це невеликий прозовий твір, який виражає особисті думки, враження та міркування автора на певну тему. Це жанр із вільною композицією, що не претендує на вичерпне трактування теми, а використовується для передачі суб'єктивної точки зору автора. Структура есе складається з трьох основних частин: вступу, основної частини та висновку.

Модуль 3.9

rnk.com.ua/111164

ПОНЯТТЯ ТИЖНЯ

Комунікація	Інформація	Мовні засоби	Текст	Літературний твір
Профілактика комунікативного шуму	Інформаційна перевантаженість	Непряма мова	Редагування тексту	Роман виховання

Практикум

1

Прочитайте в **Довіднику** інформацію про редагування тексту. На основі прочитаного створіть перелік порад щодо саморедагування тексту. Користуючись цими порадами, проведіть саморедагування есе, які ви писали раніше. Прокоментуйте, чому важливо редагувати власний текст не одразу після написання, а через певний час. Поясніть, чому поради й прийоми з саморедагування актуальні лише для письмового мовлення.

Редагування тексту — це процес поліпшення й упорядкування написаного, щоб зробити його чіткішим і зрозумілішим. Це передбачає коригування граматики, стилю та змісту, а також зміну або перегруповування окремих фрагментів для кращої структури й логіки.

Польове дослідження

2

Знайдіть в усемережжі інформацію про те, як саморедагування використовують професійні письменники, сучасні й минулих поколінь. У яких джерелах ви шукатимете інформацію про це? Як у пошуках вам можуть допомогти щоденники, мемуари, інтерв'ю, літературно-критичні статті тощо? Наведіть приклади існування відомих художніх творів у кількох авторських редакціях.

Читацький і глядацький форум

3

Прочитайте в **Хрестоматії** текст про 10 принципів ненасильницького спілкування. Поясніть, що означають формулювання в лівому стовпці таблиці. Запропонуйте заголовок до цього стовпця. Дослідіть мовлення Аттікуса Фінча, коли він говорить зі своїми дітьми. Заповніть таблицю прикладами відповідних висловлювань.

АНАЛІЗ МОВЛЕННЯ АТТІКУСА ФІНЧА З ПОЗИЦІЇ «НЕНАСИЛЬНИЦЬКОГО СПІЛКУВАННЯ»

...	Висловлювання Аттікуса Фінча
Використовує «Я-пропозиції»	
Уникає наказових звертань	
Говорить про свої потреби	
Просить, а не вимагає	
Ділиться своїми емоціями	

Наукова лабораторія

4

Виберіть 5–7 виписаних вами висловлювань героя, які, на вашу думку, якнайкраще відображають життєву позицію персонажа. Оформіть їх у вигляді речень із прямою мовою, ілюструючи всі варіанти позиції слів автора відносно прямої мови та різні варіанти вживання розділових знаків у реченнях із прямою мовою. Використовуючи матеріали **Довідника**, перетворіть їх на речення з непрямою мовою. Прокоментуйте, як під час такої трансформації змінюється граматична структура речення: підкресліть сполучники та сполучні слова.

Непряма мова — чуже мовлення, що передається не дослівно, а лише зі збереженням основного змісту. Речення з непрямою мовою — це речення складнопідрядне. Зазвичай при передачі чужого мовлення непрямою мовою слова автора стають головним реченням, а пряма мова — підрядним.

Читацький і глядацький форум

5

Подивіться кілька фрагментів стрічки «Убити пересмішника», у яких Аттікус спілкується зі своїми дітьми. Як цей його спосіб спілкування сприймає донька? Знайдіть у романі відповідні уривки, де від імені Всевидька описано розмови батька з дітьми. До яких висновків це спонукає малечу? Дослідіть, як автор говорить читачам і читачкам про вплив батька на становлення сина й доньки, прямо чи опосередковано.

Польове дослідження

6

Прочитайте в **Хрестоматії** разом із батьками або іншими дорослими текст про виховання дітей. Обговоріть, з якими порадами, наведеними в статті, старші погоджуються, а які, на їхню думку, не є слушними.

Читацький і глядацький форум

7

Знайдіть у творі епізоди, у яких Луїза конфліктує з батьком. Що стає причиною її роздратування, обурення, гніву? Перечитайте епізод, у якому Аттікус, на прохання тітки Олександри, проводить із Луїзою виховну бесіду. Чому, на вашу думку, розмова завершилася саме так?

Використовуючи цей епізод твору як приклад комунікативної ситуації, обґрунтуйте, чому в спілкуванні між рідними людьми має панувати чесність та щирість. Як це впливає на формування довіри та взаємоповаги між близькими? Доведіть, що таке спілкування має ознаки ненасильницької комунікації.

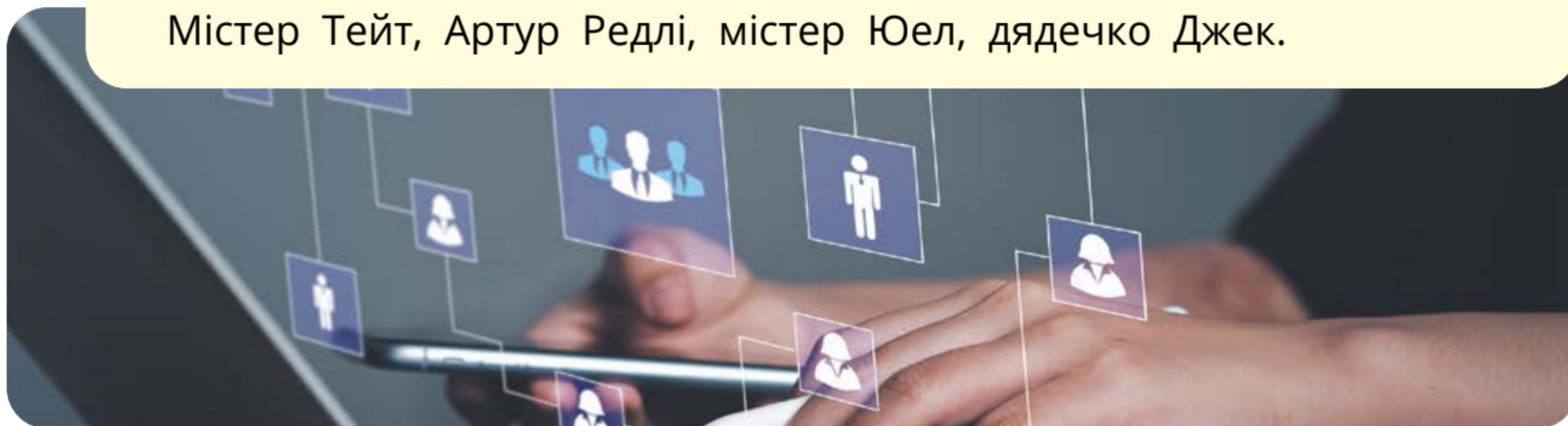

Дискусійний майданчик

8

А Обговоріть вплив інших дорослих, окрім батька, на Джема та Луїзу. Розташуйте цих персонажів за рівнем впливу на становлення світогляду малих Фінчів. Позначте додатково, чий вплив був безпосереднім, а чий опосередкованим різними обставинами.

Міс Моді, Міс Кароліна, Місіс Дюбоз, Тітка Олександра, Келпурнія, Містер Тейт, Артур Редлі, містер Юел, дядечко Джек.

8

Б Дослідіть, хто з цих дорослих диктує дітям правила поведінки, проводить так звані читання моралі, а хто в розмовах з дітьми аналізує власні вчинки та поведінку і в такий спосіб підводить їх до самостійних висновків? Як ви вважаєте, чому на дітей більший вплив мають не ті дорослі, які їх повчають, а ті, які відкривають малечі шлях до власних висновків, а також на власному прикладі демонструють зразки поведінки в різних життєвих ситуаціях?

Читацький і глядацький форум

9

Знайдіть у романі докази того, що автор веде розповідь від імені дорослої жінки, Луїзи Фінч, яка згадує і переповідає події свого дитинства. Спробуйте описати цю дорослу жінку, відповідаючи на наступні запитання. Знайдіть у творі підтвердження вашим міркуванням і оформіть їх як речення з непрямою мовою, використовуючи сполучники **що, ніби, щоб, чи** і сполучні слова **де, куди, коли, як**.

- Як вона ставиться до несправедливості?
- Чи здатна вона до співчуття? Що для неї найголовніше у ставленні членів родини одне до одного?
- Чи вміє вона аналізувати факти й ухвалювати рішення на основі цього аналізу? Чи уважна вона до почуттів і переживань інших?

Наукова лабораторія

10

Знайдіть у **Довіднику** інформацію про роман виховання й дослідіть, за якими формальними ознаками «Убити пересмішника» за жанром є романом виховання. Поясніть, чому літературознавці вважають саме так, хоча в романі й не описано всіх етапів дорослішання головної героїні.

Роман виховання (нім. Bildungsroman) — жанровий різновид роману, присвячений проблемі формування особистості, містить, крім дидактичних настанов, елементи крутійського, пригодницького, соціально-психологічного, філософського, сатиричного тощо наративу.

Практикум

11

А У романі є персонаж, якого оповідач описує на всіх етапах його становлення: від дитячого до дорослого віку. Це Артур Редлі. У парі з однокласником або однокласницею опрацюйте текст роману й зафіксуйте, з яких джерел ми дізнаємося про певний період його життя. Поєднайте на схемі стрілками всі варіанти. Зважайте, що певне джерело за потреби може поєднуватися з кількома життєвими етапами.

- **Етапи становлення:** дитинство, підлітковий вік, дорослий вік.
- **Джерела інформації:** опис вчинків Артура Редлі щодо інших героїв твору; здогади й припущення учасників подій, описаних у творі; розповіді мешканців містечка Мейкомб; слова Артура Редлі.

11

Б Як родина Редлі вплинула на його долю та становлення особистості? Чому брат знищив сховок у дереві?

Дискусійний майданчик

12

Про які риси вдачі Артура Редлі свідчать його вчинки? Створіть хмарину слів із наведених відповідей. Які риси вдачі чоловіка сформувалися під впливом його родини, а які всупереч цьому впливу? Обговоріть це під час дискусії на тему «Людина — продукт чи творець свого оточення?». Під час обговорення наводьте приклади щодо інших персонажів роману. Хто з них міг би бути яскравою ілюстрацією продукту системи, а хто здатен зберігати власну індивідуальність і, понад те, змінювати світ довкола себе на краще?

Чому авторка на початку не розкриває всю правду про Артура Редлі, хоча ми розуміємо, що головній героїні відомий фінал історії від самого початку, адже це її спогади з минулого? Що втрапив би твір, якби читачі з самого початку знали правдиву натуру Страхолюда? Як цей сюжетний прийом із таємницею дому Редлів впливає на емоції читача й читачки? Чому Аттікус заборонив дітям розігрувати сценку про родину Редлів? Через те, що вважав нетактовним втручання в родинні справи інших, чи тому, що знав правду про Артура та його справжню вдачу?

Польове дослідження

13

А За подіями, описаними в романі, очевидно, що Артурові Редлі бракувало спілкування, і він використовував різні нагоди, щоб у будь-який спосіб (прямо чи опосередковано) комунікувати зі світом.

Перенесімо цю ситуацію в сучасні реалії, де ми маємо можливість спілкуватися зі світом віртуально: знаходити потрібну інформацію, ділитися думками тощо. Опрацюйте інформацію в інтерактивному електронному додатку про користування соціальними мережами. Як ви вважаєте, якби Страхолюд жив у наші дні, як він міг би комунікувати зі своїми юними друзями?

13

Б Запитайте у своїх знайомих чи рідних, які не користуються соцмережами, чому вони не використовують ці можливості інтернету, які застереження мають. Обговоріть переваги й ризики користування соціальними мережами. Чи вдається вам долати комунікативний шум? Чи виникали у вас ситуації інформаційного перевантаження? Поясніть, чому батьки вважають за потрібне контролювати ваш час користування інтернетом. Поділіться одне з одним правилами вашої родини щодо користування гаджетами. Якщо таких наразі немає, запропонуйте кілька правил та обговоріть їх удома з батьками. Окрім часу користування інтернетом та соцмережами зокрема, обговоріть зміст дописів, які ви плануєте розміщувати на своїй сторінці.

Існують різні способи подолання комунікативних шумів, які можна згрупувати в три категорії: **усунення джерела шуму** (комфортне місце для розмови, відсутність технічних перешкод), **використання відповідного каналу** (для складних або важливих тем — особисте спілкування чи відеозв'язок, для нескладних повідомлень — електронні листи або миттєві повідомлення) та **вдосконалення навичок спілкування** (активне слухання, чіткість і конкретність, емпатія та зворотний зв'язок, керування емоціями).

Інформаційне перевантаження — це стан, коли людина отримує надлишок інформації, що призводить до труднощів з її розумінням, аналізом і ухваленням рішень. Це може виникати через великий обсяг сповіщень із різних джерел, як-от електронна пошта, месенджери, новинні стрічки.

Читацький і глядацький форум

14

А Прочитайте розміщений у **Хрестоматії** допис з фейсбуку режисерки Ірини Цілик про роман «Убити пересмішника». Які думки авторки допису вам відгукуються? Які почуття ви переживали, читаючи твір? Погортайте сторінки роману й вибірково перечитайте ті розділи чи епізоди, які справили на вас найбільше враження. Пригадайте й озвучте ваші емоції, використовуючи колесо емоцій Роберта Плутчика.

14

Б На які проблеми, порушені в романі «Убити пересмішника», указує Ірина Цілик? Занотуйте їх, уважно перечитавши допис. Ознайомтеся з матеріалами «Діти і дорослий світ в романі Гарпер Лі «Убити пересмішника»», розміщеними в учительському блозі Галини Кот.

14

В Знайдіть три факти про роман «Убити пересмішника», згадані в дописі І. Цілик та у статті з блогу Г. Кот. Доповніть перелік проблем тими, які названо в статті з блогу.

14

Г Об'єднайтесь у групи й обговоріть кожну з проблем за таким алгоритмом:

1. Я погоджуюся з думкою І. Цілик / Г. Кот, яка зазначає, що в романі «Убити пересмішника» порушено проблему ..., тому що
2. Я гадаю, ця проблема розкрита через ..., про що свідчить
3. Авторське бачення цієї проблеми вказує / допомагає... .
4. У контексті проблематики роману саме ця проблема
5. Для сучасних читачів ця проблема ... тому що

14

Г Виділіть до **п'яти** проблем, які ви вважаєте головними в романі «Убити пересмішника». Для цього проведіть голосування, результати оформіть як кругову діаграму, де кількість голосів за певну проблему відповідатиме величині сектора.

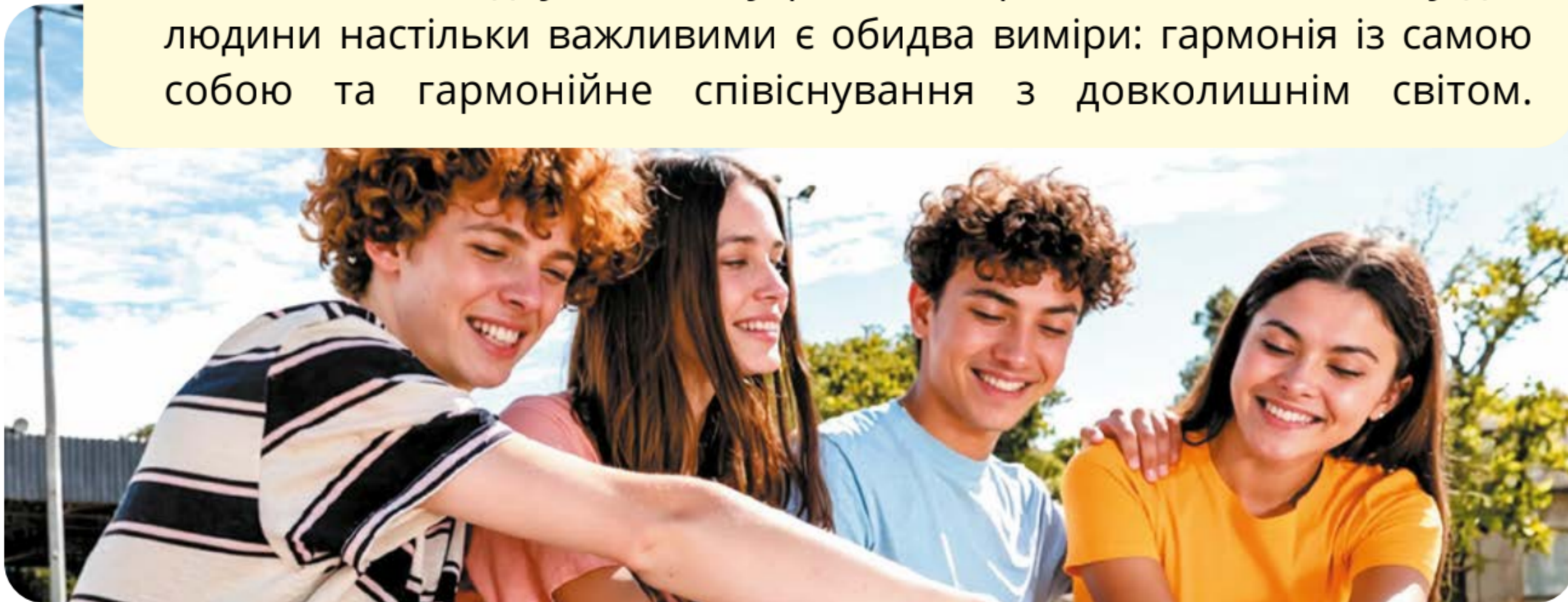
14

Д Пригадайте інші літературні твори, у яких автори порушують ці ж проблеми. Заповніть таблицю в інтерактивному електронному додатку до підручника. У комірках рядка «Проблеми» зафіксуйте проблеми роману в порядку від 1 до 5 відповідно до результатів голосування. У комірках рядка «Літературні твори» запишіть назви художніх творів суголосної проблематики. У комірках рядка «Коментарі» стисло зазначте персонажів, елементи сюжету, через які розкрито аналогічну проблему.

14

Е Об'єднайтесь у групи відповідно до визначених проблем. Обговоріть, між якими персонажами відбувається конфлікт, через який авторка розкриває відповідну проблему. Визначте, внутрішніми чи зовнішніми є окреслені вами конфлікти. Аргументуйте. Кого з персонажів роману можна вважати таким, що не має конфлікту із собою? Знайдіть серед героїв твору таких, які не перебувають у конфлікті з самими собою, натомість протиставляють себе іншим.

Наведіть приклади героїв, яких оточення цілком приймає, натомість вони не відчують внутрішньої гармонії. Поясніть, чому для людини настільки важливими є обидва виміри: гармонія із самою собою та гармонійне співіснування з довколишнім світом.

Практикум

15

А Знайдіть у дописі Ірини Цілик речення, у яких авторка використовує пряму або непряму мову. Запишіть їх відповідно до правил оформлення непрямої мови. За потреби зверніться до **Довідника**.

15

Б Повправляйтесь у використанні речень із непрямою мовою, перетворенні прямої мови в непряму, у виборі розділових знаків, використовуючи вправи Мовного практикуму в інтерактивному електронному додатку до підручника.

Читацький і глядацький форум

16

А Ви вже знаєте про те, що Гарпер Лі майже не спілкувалася із журналістами та не давала інтерв'ю, тобто не була публічною людиною. Утім є один цікавий факт із життя письменниці. Прочитайте в інтерактивному електронному додатку до підручника анотацію до англomовного видання Mills Marja. The mockingbird next door : life with Harper Lee. New York : Penguin Books, 2015. 278 pages (Мілз Мар'я. Пересмішник по сусідству: життя з Гарпер Лі. Нью-Йорк: Penguin Books, 2015. 278 с.) Про що вам хотілося б дізнатися з цієї книжки?

16

Б Подивіться відео з журналісткою Мар'я Міллз в інтерактивному електронному додатку (за потреби під час прослуховування скористайтеся субтитрами або наведеними в **Хрестоматії** текстовим перекладом). Прокоментуйте відповідь на питання, яке звучить наприкінці анотації. Поясніть, як ви розумієте назву цієї історії. Кого із героїв роману можна метафорично назвати пересмішником?

Творча студія

17

Об'єднайтесь у групи і створіть синопсис для продовження роману «Убити пересмішника». Якими будуть тема та провідна ідея цього сюжету? Кого з героїв і героїнь твору ви залишите, а з ким на цьому етапі попрощаетесь? Аргументуйте ваш вибір. Скористайтесь порадами в **Довіднику** щодо складання синопсису. Обміняйтесь напрацюваннями й попросіть учасників і учасниць двох інших груп надати зворотний зв'язок щодо ваших напрацювань. Проведіть узаєморедагування. Поміркуйте, які поради щодо саморедагування та взаєморедагування, з якими ви ознайомилися під час підготовки есе, для цієї роботи будуть актуальними, а які вам тут не знадобляться. Ваш вибір аргументуйте.

Доопрацюйте ваші синопсиси та організуйте презентацію. Від кожної групи оберіть членів журі, які оцінюватимуть представлені продукти. Домовтеся про правило, що члени журі не можуть голосувати за презентацію своєї команди. Під час оприлюднення іншими групами своїх ідей активно долучайтеся до обговорення як глядачі й глядачки, запишіть за доповідачем чи доповідачкою кілька фраз із виступу, оформивши їх як речення з прямою мовою. Застосовуйте прийоми активного слухання: використовуйте невербальні сигнали, як-от кивання, зоровий контакт та відкрита поза, щоб показати зацікавленість; перефразуйте або узагальнюйте почуте, щоб підтвердити розуміння. Наприклад: «Чи правильно я розумію, що...» або «Ви сказали, що...». Під час формулювання уточнювальних запитань використовуйте попередньо занотовані речення, перетворюючи їх на речення з непрямою мовою.

Модуль 3.10

rnk.com.ua/111165

ПОНЯТТЯ ТИЖНЯ

Комунікація	Інформація	Мовні засоби	Текст	Літературний твір
Екскурсія як колективне дійство	Аудіогід	Цитата як особлива форма прямої мови	Прийоми покращення тексту з погляду змісту та форми	Урбаністичний роман

Читацький і глядацький форум

1

А Прочитайте одне зі значень слова «химера» й поміркуйте, чому письменник Олесь Ільченко міг назвати свій роман «Місто з химерами».

1

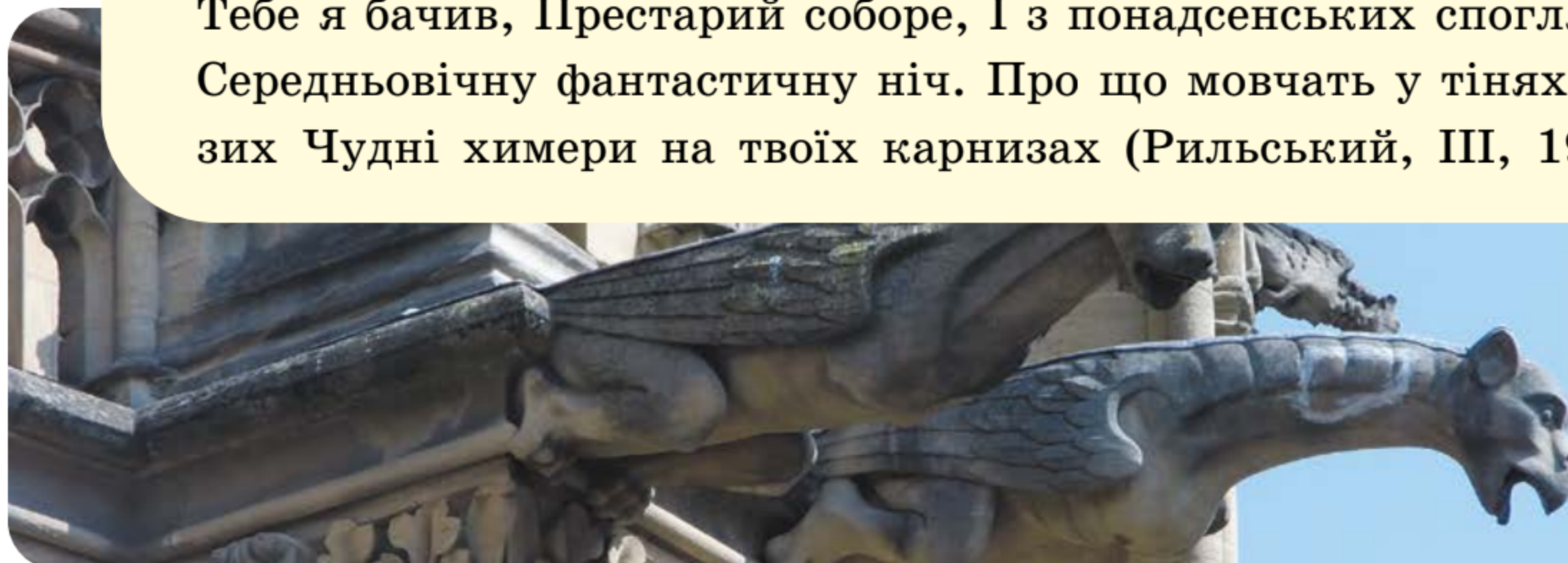
Б Прочитайте в **Хрестоматії** про історію написання роману «Місто з химерами» та інформацію про Олеся Ільченка.

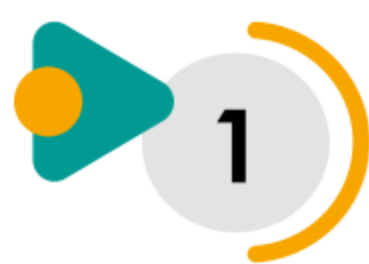

Олесь Ільченко

ХИМЕРА, и, ж. 1. У давньогрецькій міфології — страховище з головою лева, тулубом кози й хвостом дракона, з пащі якого вивергається полум'я. Перед дверима Кентаври і Сцілли.. Страшно сичить там Химера, озброєна полум'ям в пащі (Зеров, Вибр., 1966, 246); // Скульптурне зображення цього страховища, що символізує пороки, темні сили та є частиною прикрас готичних храмів. Тебе я бачив, Престарий соборе, І з понадсенських споглядав узбіч Середньовічну фантастичну ніч. Про що мовчать у тінях синьо-сизих Чудні химери на твоїх карнизах (Рильський, ІІІ, 1961, 252).

В Розгляньте будівлі Владислава Городецького, які згадані в романі Олеся Ільченка «Місто з химерами» та прочитайте / прослухайте текст роману, шукаючи відповіді на наведені нижче запитання. Обговоріть у групах зміст прочитаного / прослуханого (ознайомтеся з уривком з роману в **Хрестоматії**, а за книгою або аудіокнигою зверніться до бібліотеки).

Будинок з химерами,
вул. Банкова, 10

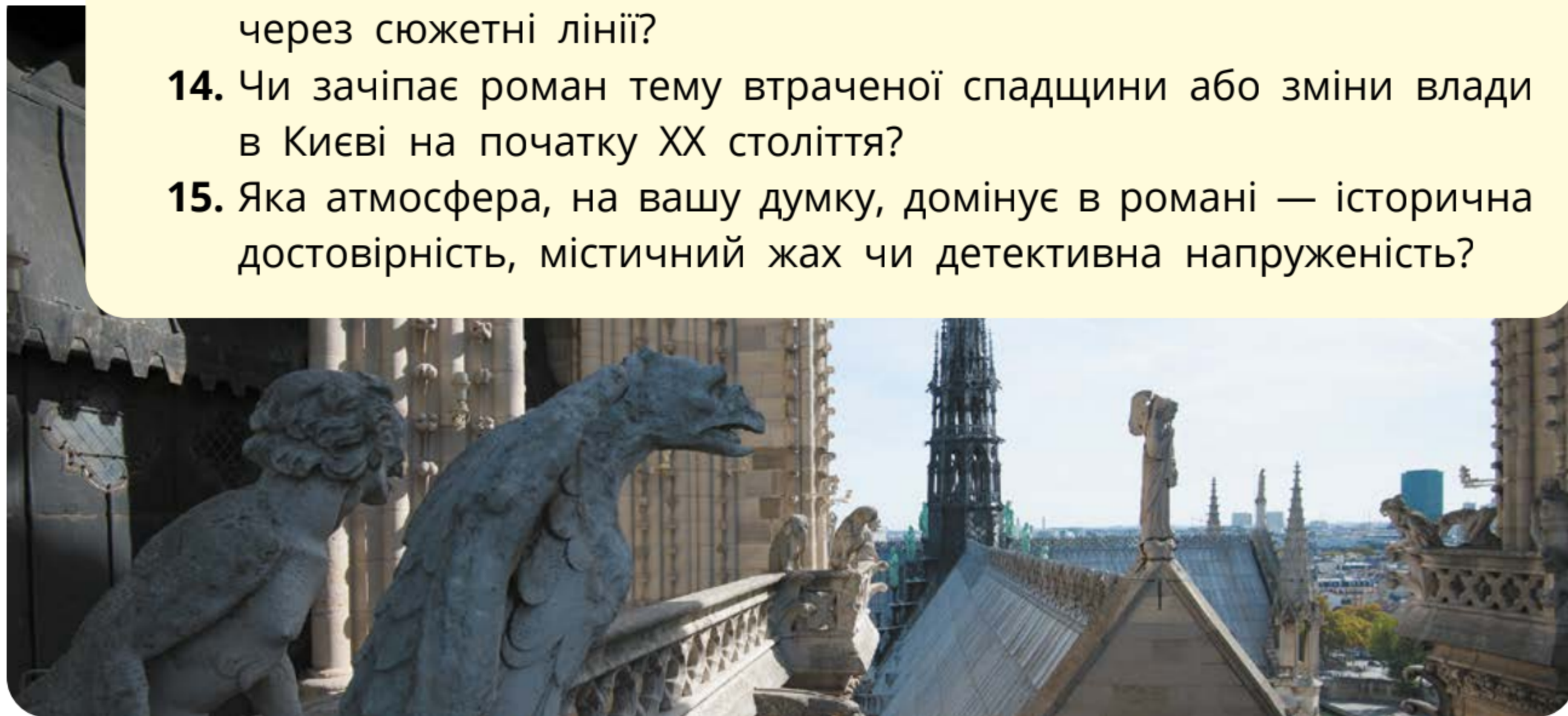

Будинок з котами,
вул. Гоголівська, 23

Запитання за змістом твору:

1. Ким за фахом був головний герой роману, навколо чиєї постаті розгортаються основні події?
2. Яка відома будівля в Києві стала епіцентром містичних подій у романі?
3. У яких двох часових площинах відбувається дія роману? Яким чином сучасна сюжетна лінія пов'язана з подіями столітньої давнини?
4. Який елемент додає роману містичності та пов'язує його з потойбічним світом?
5. З якою реальною історичною особистістю — відомою українською письменницею — перетинаються шляхи героїв роману?
6. Який театр згадується в романі як місце, де відбувалися важливі події та зустрічі?
7. Які стилі в архітектурі Києва, окрім модерну, згадуються або обговорюються на сторінках книги?
8. Чому архітектор Городецький вирішив збудувати свій знаменитий будинок саме так, як він це зробив? Якою була його особиста мотивація чи виклик?
9. Яка темна сила протистоїть головному героєві архітекторові?

10. Які таємниці минулого намагаються розкрити персонажі сучасності?
11. Яку роль відіграють скульптури екзотичних тварин і міфічних істот на фасаді будинку в сюжеті роману?
12. Чи має роман щасливий фінал? Аргументуйте свою думку.
13. Які риси характеру Городецького особливо підкреслює автор через сюжетні лінії?
14. Чи зачіпає роман тему втраченої спадщини або зміни влади в Києві на початку XX століття?
15. Яка атмосфера, на вашу думку, домінує в романі — історична достовірність, містичний жах чи детективна напруженість?

1

Г Розгляньте мапу в інтерактивному електронному додатку до підручника й поясніть, як вона пов'язана з романом «Місто з химерами». Поміркуйте, чому деякі літературознавці говорять про цей роман як про детективний роман, а деякі називають його урбаністичним романом.

Урбаністичний роман — це великий епічний твір, що зосереджується на міському середовищі, його атмосфері, мешканцях і пов'язаних із ним соціальних, психологічних і філософських проблемах, зображуючи місто як генератор цивілізаційного розвитку та місце для пошуку сенсу життя.

Практикум

2

Повправляйтеся в редагуванні тексту щодо вибору розділових знаків, в оформленні цитат, у перетворенні прямої мови на непряму, використовуючи вправи Мовного практикуму в інтерактивному електронному додатку до підручника.

Дискусійний майданчик

3

Олесь Ільченко вибудовує роман у кількох планах:

- **документальному**, бо йдеться про відомого архітектора ХХ ст.;
- **детективному** — двоє персонажів підліткового віку розшифровують певні моменти із творчого життя Городецького, чому він спорудив Національний музей у формі літери L; де заховані аркуші з його кресленнями, що за трикутник зобразив на тому дивом збереженому до наших днів аркуші;
- **містичному** — полягає в тому, що споруджені будинки утворюють загадковий символічний трикутник.

Обговоріть, який із цих планів можна обрати як основу для екскурсії. Аргументуйте свою думку.

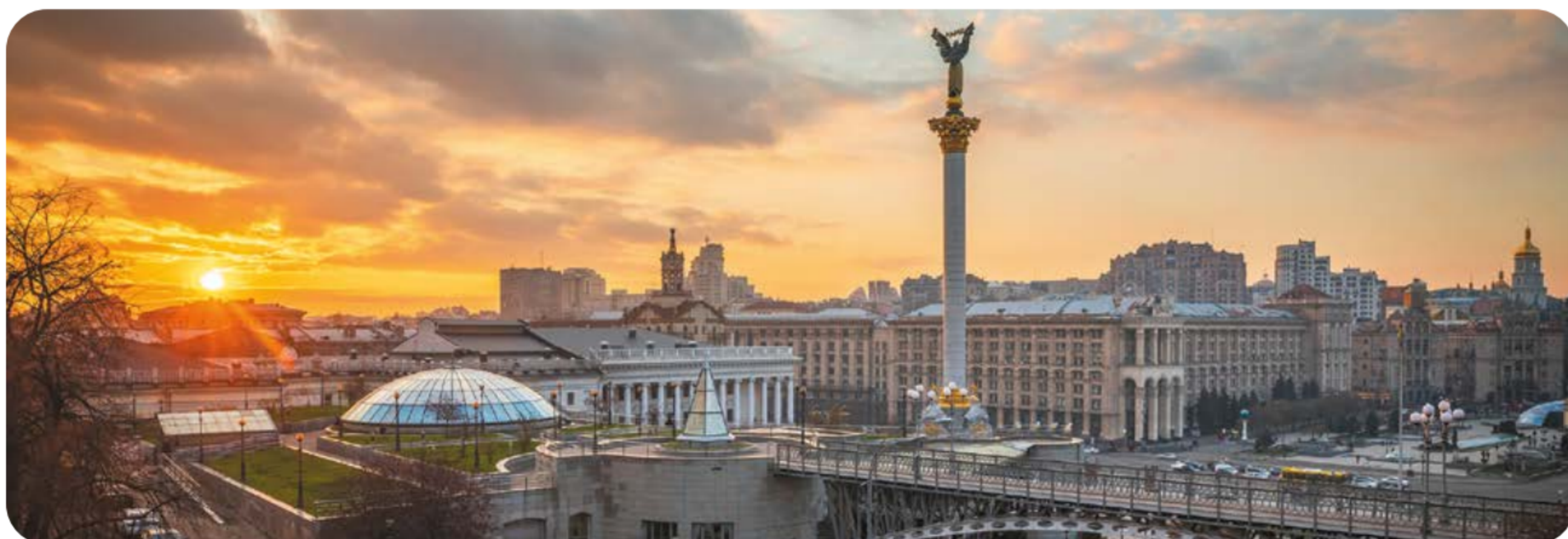
Творча студія

Підготовчий етап проєкту

4

Візьміть участь у проєкті, метою якого є створення аудіогіда екскурсії Києвом за романом Олеся Ільченка «Місто з химерами». Прочитайте в **Хрестоматії** опис екскурсійного маршруту «Майдан — Конtrakтова площа». Обговоріть, скільки об'єктів запропоновано для відвідування на маршруті та яка роль аудіогіда в здійсненні цієї екскурсії.

Екскурсія (від лат. *excursio*) — це цілісний, організований процес (відвідування музею, пам'ятного місця, виставки, підприємства тощо; поїздка, прогулянка з освітньою, науковою, спортивною або розважальною метою), де група людей під керівництвом екскурсовода спільно сприймає інформацію про визначні місця, пам'ятки чи об'єкти, перетворюючи індивідуальні враження на спільний досвід.

Аудіогід — це передзаписаний коментар, який супроводжує відвідування місця, пам'ятки чи об'єкта, надаючи історичну, культурну або художню інформацію для слухача. Зазвичай він використовується як частина екскурсії (замінює або доповнює живого екскурсовода), дозволяючи слухачеві пізнавати об'єкти в зручному темпі за допомогою звуку та голосу.

5

Об'єднайтеся в групу для виконання проєкту й ознайомтеся з класифікацією екскурсій. Пригадайте, які екскурсії ви відвідували, та схарактеризуйте найбільш цікаві за наведеними критеріями.

Порада екскурсовода:
**«Не намагайтеся
розповісти все —
оберіть
найважливіше,
щоб слухач захотів
дізнатися більше»**

За змістом:

1. Оглядова екскурсія зазвичай багатотемна, з використанням історичного та сучасного матеріалу. Будується на демонстрації різноманітних об'єктів — пам'яток історії та культури, будівель та споруд, природних об'єктів, місць знаменитих подій, елементів благоустрою міста, промислових і сільськогосподарських виробництв тощо. В оглядових екскурсіях події висвітлюються широкопланово, що дає загальне уявлення про місто, край, область, державу в цілому.

2. **Тематичні екскурсії** поділяються на історичні (історико-краєзнавчі), археологічні, етнографічні, воєнно-історичні, історико-біографічні, екскурсії до історичних музеїв, промислові, природничі й екологічні, мистецтвознавчі, літературні, архітектурно-містобудівні.
3. **Навчальні екскурсії** розглядають як форму навчальної роботи для різноманітних груп екскурсантів (екскурсія-консультація, екскурсія-демонстрування, екскурсія-урок, наукова екскурсія для спеціальної аудиторії).

За складом і кількістю учасників поділяються на індивідуальні, колективні, туристичні, для місцевого населення, дорослих і школярів, з урахуванням особливостей сприйняття.

За місцем проведення: міські, заміські, виробничі, музейні, комплексні.

За способом пересування: пішохідні, транспортні, що складаються з двох частин: аналіз екскурсійних об'єктів на зупинках і розповідь матеріалу в дорозі, що пов'язаний з об'єктами дослідження.

За формою проведення: екскурсія-масовка, екскурсія-прогулянка, екскурсія-лекція (більше розповідається ніж показується), екскурсія-концерт, екскурсія-постанова.

- 6 Ознайомтеся з дорожньою картою створення аудіогіда екскурсії в інтерактивному електронному додатку. За потреби роздрукуйте її.
- 7 Перегляньте етапи проєкту та почніть створювати «Щоденник проєкту» (див. опис етапів проєкту та рубрик щоденника в модулі 1.7), у якому поступово фіксуйте всі рішення, події, пов'язані з проєктом.

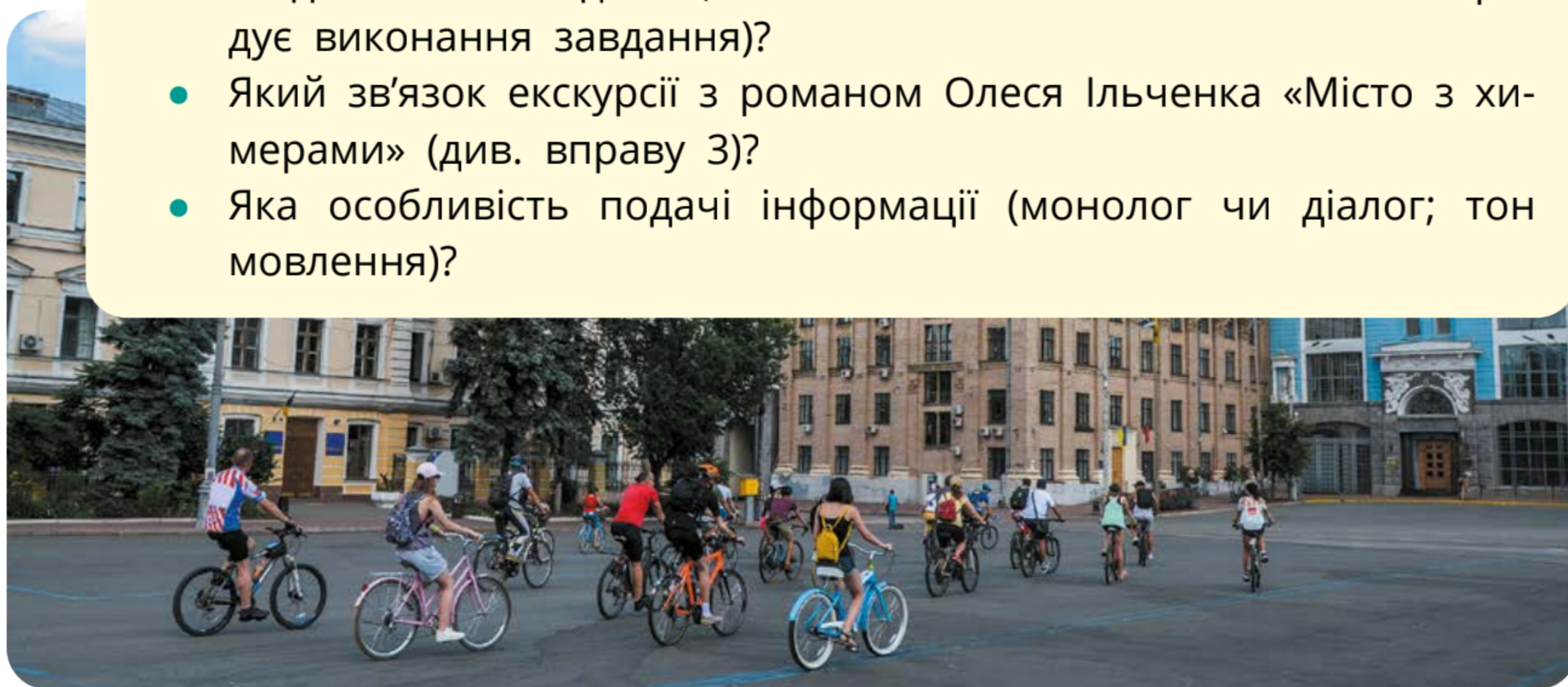

Етап реалізації проєкту

8

Обговоріть концепцію (задум) майбутнього аудіогіда. Результати обговорення зазначте в таблиці. Запитання для обговорення:

- Яка мета екскурсії (освітня чи розважальна)?
- Хто є цільовою аудиторією (школярі, туристи, місцеві жителі, іноземці)?
- Який формат екскурсії (лінійний маршрут: обрані об'єкти розглядаються послідовно; квест: ознайомленню з об'єктом передує виконання завдання)?
- Який зв'язок екскурсії з романом Олеся Ільченка «Місто з химерами» (див. вправу 3)?
- Яка особливість подачі інформації (монолог чи діалог; тон мовлення)?

КОНЦЕПЦІЯ (ЗАДУМ) АУДІОГІДА

Елемент концепції	Рішення
Назва екскурсії	
Мета	
Цільова аудиторія	
Формат	
Зв'язок екскурсії з романом Олеся Ільченка «Місто з химерами»	
Особливості подачі інформації	

9

Виберіть 3 і більше архітектурних об'єктів (знайдіть в інтернеті фотографії всіх обраних об'єктів, карту Києва) і виробіть маршрут екскурсії. Візуалізуйте цей маршрут у вигляді схеми з елементами карти.

10 Почніть створювати сценарій: уявіть, що обрані архітектурні об'єкти — це «дійові особи» п'єси, яку ви маєте представити глядачам-відвідувачам вашої екскурсії. Поміркуйте, що може бути зав'язкою, розвитком подій, кульмінацією і розв'язкою у вашому сюжеті. Візуалізуйте сюжет за допомогою інтелект-карти.

11 Обміркуйте й напишіть тексти аудіогіда до кожної із зупинок маршруту. Ознайомтеся в інтерактивному електронному додатку до підручника із запропонованими фразами-підказками й обговоріть, як ви їх використовуватимете.

12 Для впевненості, що тексти аудіогіда до кожної із зупинок маршруту розроблені якісно, скористайтесь чеклістом. Після оцінювання попрацюйте над покращенням тексту з погляду змісту та форми, скориставшись матеріалами **Довідника**.

1. СТРУКТУРА	ТАК	НІ	ЧАСТКОВО
Є вступ (зрозуміло, де ми та про що аудіогід)			
У вступі пояснено, на що звернути увагу слухачам			
Основна частина логічна й послідовна			
У кінці є підсумок або перехід до наступної пам'ятки			

2. ІНФОРМАЦІЯ ПРО ПАМ'ЯТКУ	ТАК	НІ	ЧАСТКОВО
Слухача зорієнтовано в просторі (де стояти, куди дивитися)			
Факти подано просто й зрозуміло, без перевантаження датами			
Зроблено акцент на значенні місця, а не лише на датах і цифрах			
Інформація відповідає меті аудіогіда			
Опис простору допомагає уявити події або атмосферу			

Розділ 3

13

Зробіть аудіозапис і здійсніть монтаж аудіогіда до всіх зупинок маршруту екскурсії. Оцініть звучання аудіогіда.

ЗВУЧАННЯ АУДІОГІДА	ТАК	НІ	ЧАСТКОВО
Темп мовлення зручний для сприйняття			
Вимова чітка, паузи доречні			
Музика або шумове тло (якщо є) не заважають тексту			

14

Створіть опис екскурсії з гіперпосиланням на аудіогід для всіх зупинок маршруту. В описі екскурсії використайте цитати з роману «Місто з химерами».

Цитата — це дослівне відтворення чужих слів («пряма мова»), яке використовується у власному тексті з обов'язковою вказівкою джерела для передачі думки іншої особи.

15

Перегляньте завдання, сформульовані в Дорожній карті у вправі 6. Визначте, які завдання слід ще виконати, щоб завершити створення аудіогіда. Виконайте ці завдання.

Заключний етап проєкту

16

Якщо ви виконали вправи 8–15, то ви готові оприлюднити свою екскурсію з аудіогідом однокласникам та однокласницям або ширшій аудиторії. Перевірте, чи все ви врахували. За потреби доопрацюйте свій проєкт, якщо за певним критерієм він, на думку групи, є ще не завершеним.

КРИТЕРІЙ	ТАК	НІ
Є загальний опис екскурсії		
Аудіогід охоплює всі згадані в описі екскурсії зупинки		
Є рекламна листівка		

17

Обговоріть, у який спосіб ви представлятимете свій проєкт. Оберіть певний варіант із-поміж наведених нижче або вигадайте власне рішення. Оприлюдніть свій проєкт.

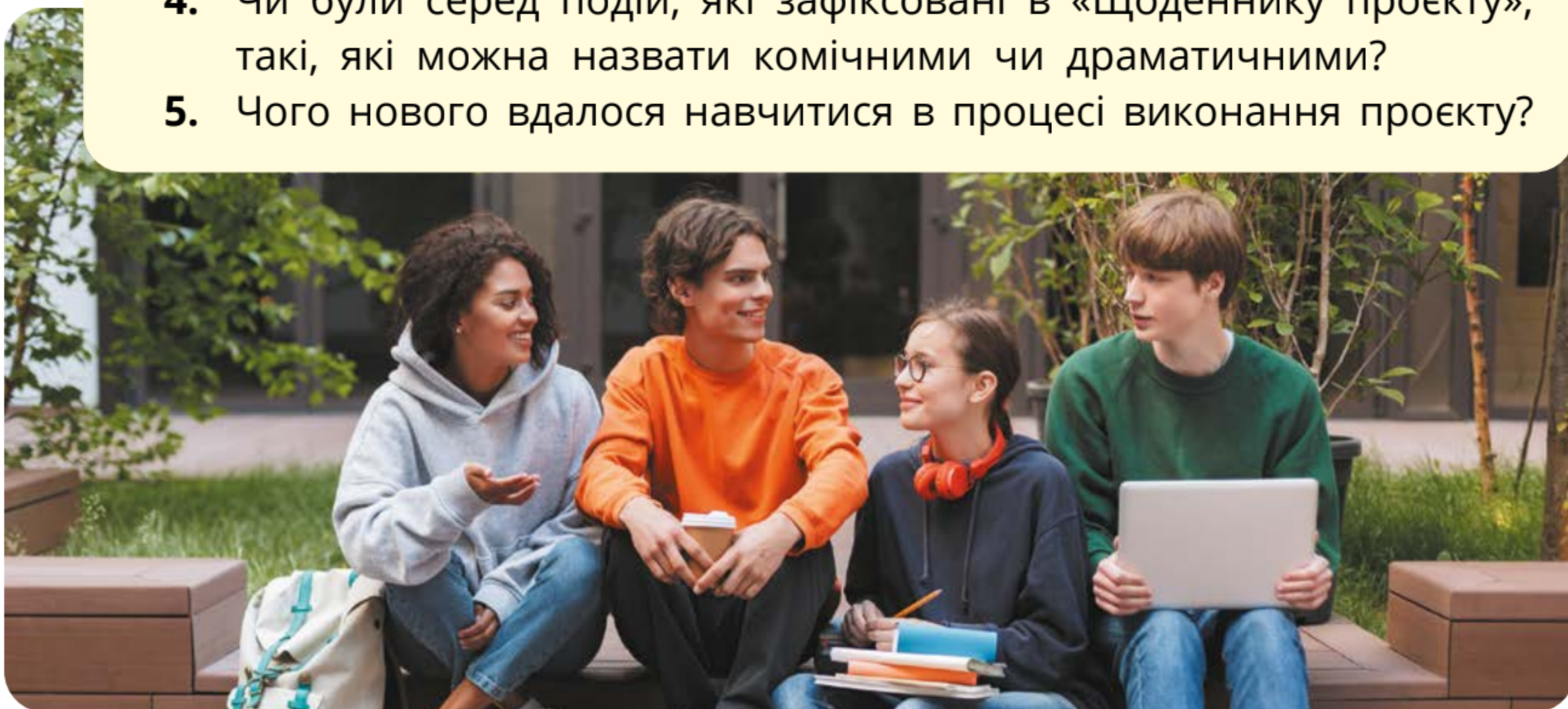
1. Розмістити опис екскурсії з гіперпосиланнями на аудіогід на онлайн-ресурсі.
2. Зробити відеопрезентацію екскурсії та розмістити її на онлайн-ресурсі.
3. Підготувати презентацію в зручному для вас цифровому ресурсі й ознайомити з нею інші групи.

Післяпроєктний етап (рефлексія)

18

Обговоріть у групі, що вам удалося в процесі роботи над проєктом, а над чим варто попрацювати наступного разу.

1. Завдяки чому вдалося досягти результату?
2. Що було найскладнішим?
3. Що сподобалось у спільній роботі, а що не сподобалось?
4. Чи були серед подій, які зафіксовані в «Щоденнику проєкту», такі, які можна назвати комічними чи драматичними?
5. Чого нового вдалося навчитися в процесі виконання проєкту?

Практикум

19

А Визначтеся шляхом жеребкування, опис екскурсії та аудіогід якої групи ви аналізуватимете. Проаналізуйте екскурсію за критеріями, поданими в інтерактивному електронному додатку до підручника.

19

Б Надайте авторам екскурсії зворотний зв'язок в усній або письмовій формі, додавши, що сподобалося найбільше, що можна покращити (1–2 поради).

Творча студія

20

Поміркуйте, у кого з однокласників або однокласниць ви хочете взяти інтерв'ю про участь у проєкті. Подумайте та запишіть 7 запитань. Перевірте, чи враховують ці запитання таке:

чому вибрали самі такі об'єкти для екскурсії;

яку участь брав той або та, у кого беруть інтерв'ю, у створенні аудіогіда;

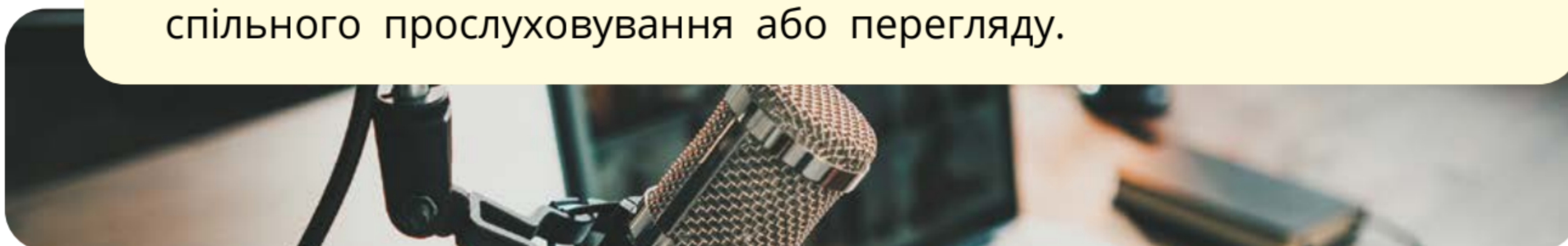

які спіткали труднощі в спільній роботі;

як співавтори допомагали одне одному.

Заздалегідь ознайомте того, у кого братимете інтерв'ю, із запитаннями й домовтеся про час інтерв'ю. Зробіть відео- або аудіо-запис інтерв'ю. Розмістіть інтерв'ю на онлайнній дошці для спільного прослуховування або перегляду.

Індивідуальне читання

21

А Підсумуйте результати обговорення в класному читацькому чаті або на засіданнях читацького клубу про книжки, прочитані протягом поточного місяця.

21

Б Знайдіть в інтернеті інформацію (анотацію, відгуки) про твори:

- Валер'ян Підмогильний — «Місто»;
- Сергій Жадан — «Ворошиловград»;
- Умберто Еко «Ім'я рози».

Оберіть один із цих творів для читання наступного місяця. Під час читання знайдіть архітектурний об'єкт у тексті; визначте, яку роль він відіграє; перетворіть опис на фрагмент аудіогіда. Презентуйте фрагмент аудіогіда на засіданні читацького клубу.

Практикум

22

Утворіть 4 групи та шляхом жеребкування визначтеся з темою для спільної роботи для підсумовування знань, вивчених про мовні засоби. Поміркуйте, які питання вам слід обговорити в групі щодо обраної теми, і напишіть план обговорення. На основі обговорення створіть на великому аркуші карту понять. Презентуйте свою роботу іншим групам і візьміть участь в обговоренні.

Група 1. Речення з різними видами зв'язку.

Група 2. Складне синтаксичне ціле. Період.

Група 3. Пряма і непряма мова.

Група 4. Цитата.

МІРИЛО ПОСТУПУ

23

Роздрукуйте таблицю очікуваних результатів до Розділу 3 за групами умінь «Усна взаємодія», «Робота з текстом», «Письмова взаємодія», «Дослідження мовлення», розміщену в електронному додатку до підручника. Оцініть кожний результат за критеріями «Упевнено роблю» або «Навчаюся». Розмістіть таблиці з самооцінюванням у власному портфоліо, порівняйте результати з тими, що були в таблиці до Розділу 2. Поміркуйте над тим, що змінилося. Які результати поліпшено? Які з'явилися нові результати, про які раніше не йшлося?

Розділ 4

І все на світі треба пережити, бо кожен фініш —
це по суті старт. І наперед не треба ворожити,
і за минулим плакати не варт...

(Ліна Костенко)

1

У цьому розділі ви читатимете:

- поеми «Слово про похід Ігорів», «Паломництво Чайльд Гарольда» Джорджа Байрона, «Сон» («У всякого своя доля...»), «І мертвим, і живим, і ненарожденним...» Тараса Шевченка;
- есе та інші тексти однокласників та однокласниць;
- комікс;
- наукові й журналістські статті;
- анотації книжок і рецензії;
- матеріали вебсайтів, дописи з соцмереж, листи;
- навчальні тексти, словникові статті.

Книжка — це річ серед речей, том, загублений поміж томів, яких є сила-силенна в байдужому всесвіті, доки не натрапить на свого читача, на людину, призначену для її символів. Тоді й з'являється те особливе відчуття, яке зветься красою, та пречудова таємниця, яку не можуть розгадати ні психологія, ні риторика.

Хорхе Луїс Борхес

2

У цьому розділі ви писатимете:

- есе, замітку, статтю, репортаж, нарис, огляд, хроніку за власним вибором;
- питання для інтерв'ю з героєм поеми;
- історичну довідку, листи, зокрема від імені поета, діалог між зарубіжним поетом XIX століття і сучасними українцями;
- текст до подкасту, словникові статті до тлумачного словника;
- сценарій анімаційного фільму, музичного кліпу;
- допис про власне індивідуальне читання.

3

У цьому розділі ви обговорюватимете:

- яке значення мови у формуванні національної ідентичності;
- чи існують виклики, пов'язані з впливами чужих мов на власну мовну національну унікальність і самобутність;
- у який спосіб мовна поведінка людини відображає її приналежність до певної національної культури;
- яку роль у мові відіграють лайливі / нецензурні слова;
- як мова закріплює упередження «свій — чужий»;
- що важливіше: краса метафор чи етичність змісту;
- чи існують байронівські герої в сучасному світі;
- як змінюється сенс поетичної цитати залежно від контексту її використання;
- які є прийоми покращення тексту з погляду змісту та форми;
- як мова ворожнечі пов'язана з модальними формами.

4

У цьому розділі ви досліджуватимете:

- лексику та граматику як мовне відображення картини світу;
- мовну норму, її динамічність в історико-культурному контексті;
- мовні ознаки маніпуляції в мовленні;
- художній текст як засіб комунікації;
- види підтексту;
- ознаки мови ворожнечі;
- комунікативну поведінку в різних культурах;
- комунікативні табу;
- прецедентні тексти.

Модуль 4.1

rnk.com.ua/111166

ПОНЯТТЯ ТИЖНЯ

Комунікація	Інформація	Мовні засоби	Текст	Літературний твір
Мовні стереотипи	Історичний факт і авторське судження в пам'ятках давньої літератури	Пам'ятка української мови	«Слово» як жанр в ораторському мистецтві та в літературі	Пам'ятка давньої української літератури

Читацький і глядацький форум

1

Працюючи в парах, обговоріть, що вам відомо з уроків історії України про співіснування Київської держави та навколишніх кочових племен у X–XI століттях. Якими були стосунки русичів, печенігів, торків (огузів), половців (кипчаків) і чорних клобуків у X–XI століттях? Поміркуйте, як можна схарактеризувати взаємовідносини цих спільнот. Візуалізуйте результати обговорення та презентуйте однокласникам і однокласницям.

Дискусійний майданчик

2

Розгляньте фото сторінки книги, у якій подано текст твору епохи Київської держави — «Слово о полку Ігоревім». Обговоріть відмінності написання давньоруського та сучасного тексту. Поміркуйте, які зміни сталися в графічному відображенні тексту від X століття до наших часів. Чи полегшили ці зміни наше сприйняття тексту? Чи можете ви загалом зрозуміти значення наведеного тексту? Що вам у цьому допомагає, а що — заважає?

Фото сторінки
«Слово о полку Ігоревім»

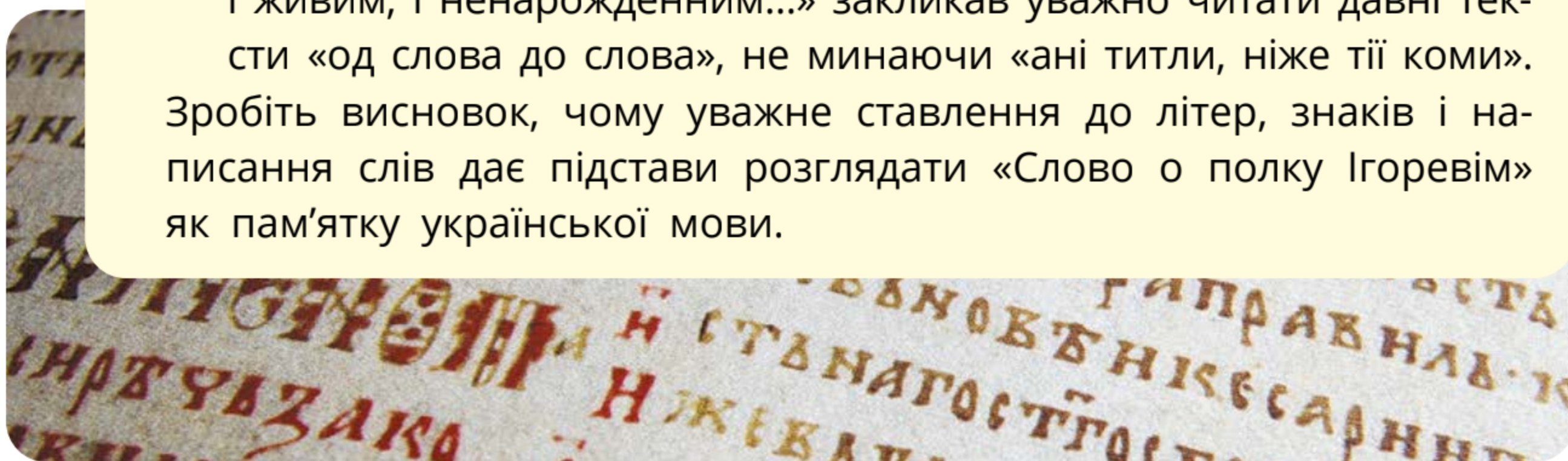

Польове дослідження

3

Уважно розгляньте літеру в правому нижньому кутку правої сторінки книги, поданої на зображенні. Зверніть увагу на особливості її написання та додаткові знаки над літерами. З'ясуйте в надійних інтернет-джерелах та обговоріть:

- що таке титла в давніх рукописних і друкованих текстах;
 - яку мовну функцію вона виконує;
 - що мав на увазі Тарас Шевченко, коли в поемі «І мертвим, і живим, і ненарожденним...» закликав уважно читати давні тексти «од слова до слова», не минаючи «ані титли, ніже тії коми».
- Зробіть висновок, чому уважне ставлення до літер, знаків і написання слів дає підстави розглядати «Слово о полку Ігоревім» як пам'ятку української мови.

Пам'ятка української мови — це письмовий текст минулої епохи, що зберігся до нашого часу й є джерелом відомостей про становлення та розвиток української мови, її звукові, граматичні, лексичні та графічні особливості на певному історичному етапі.

Практикум

4

Прочитайте текст в інтерактивному електронному додатку до підручника. Працюючи в парі, сформулюйте 5 запитань до цього тексту й обговоріть відповіді на ці запитання.

Читацький і глядацький форум

5

А Прочитайте в **Хрестоматії** текст твору «Слово про Ігорів похід» — пам'ятки давньої української літератури в перекладі Максима Рильського. Обговоріть у парі, що з прочитаного потребує додаткового роз'яснення.

5

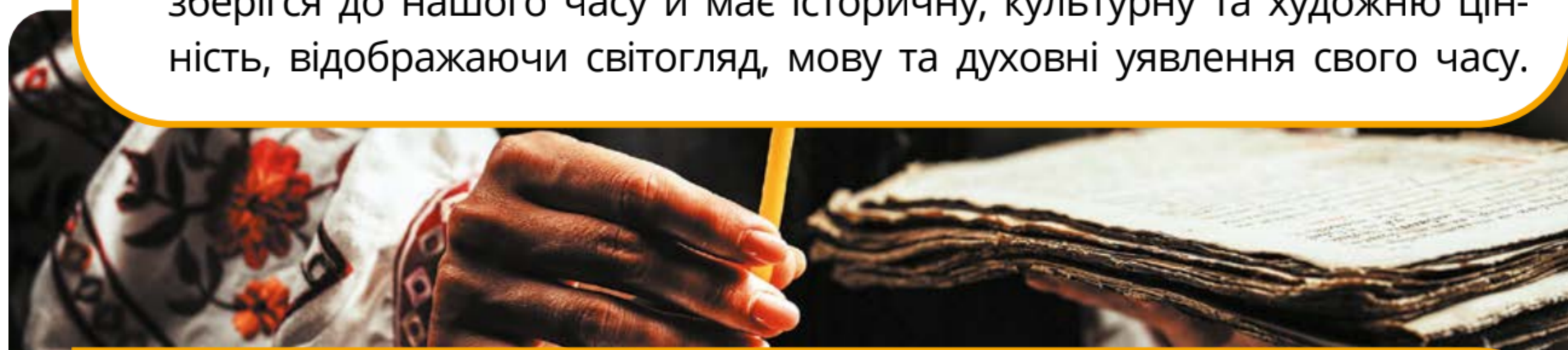
Б Визначте, де закінчується вступ (заспів про Бояна) і починається основна частина.

5

В Перефразуйте речення «Боян бо наш віщий... розтікався мислю по дереву» сучасною мовою. Чи зберігся при цьому первинний образ?

Пам'ятка давньої української літератури — це письмовий твір, створений у давні історичні періоди (переважно XI–XVIII ст.), який зберігся до нашого часу й має історичну, культурну та художню цінність, відображаючи світогляд, мову та духовні уявлення свого часу.

Письмовий текст можна вважати пам'яткою давньої української літератури, якщо він:

- є пам'яткою української мови (фіксує її історичний стан);
- створений у давні історичні періоди (Київська Русь, литовсько-польська доба, козацька доба);
- зберігся в рукописах або давніх списках;
- відображає історичну реальність і світогляд епохи;
- написаний давніми книжними мовами, що функціонували на українських землях у різні історичні періоди;
- має культурну й художню цінність, навіть якщо поєднує літературні та позалітературні елементи (літопис, слово, житіє, повчання).

Кожна пам'ятка давньої української літератури є пам'яткою української мови, але не кожна пам'ятка мови є художнім твором.

5

Г Виконайте тестові завдання за змістом твору «Слово про Ігорів похід» в інтерактивному електронному додатку до підручника. Обговоріть з однокласником або однокласницею відповіді на завдання.

Творча студія

6

Випишіть назви річок і міст, що згадуються у творі. Підготуйте мапу, позначте на ній маршрут походу Ігоря на карті.

Практикум

7

А Проскандуйте кілька рядків твору. Поясніть, чому цей твір називають «ритмічною прозою».

7

Б Доведіть, що «Слово про Ігорів похід» — це ліро-епічний твір. Прокоментуйте, де в цьому творі епічна розповідь, а де ліричні відступи.

7

В Дослідіть суперечку вчених: що означає «мисль» у фразі «розтікався мислю по дереву»? Як би змінився зміст, якби перекладач Максим Рильський ужив інше (сучасне) слово в цьому реченні?

7

Г Об'єднайтеся в групи. В інтерактивному електронному додатку кожна група отримує завдання, виконує його та презентує класові результати своєї роботи.

Читацький і глядацький форум

8

А Проаналізуйте текст «Слова про Ігорів похід»:

- визначте епізоди, що відтворюють історичні факти (події, особи, географічні реалії);
- виокремте фрагменти, у яких виявляються авторські судження, оцінки та емоційне ставлення;
- поясніть, за якими ознаками ви розмежовуєте факт і судження (мовні маркери оцінки, образність, символіка, узагальнення). Обґрунтуйте свої висновки, спираючись на текст.

Аналіз пам'яток давньої літератури потребує чіткого **розмежування між історичним фактом і авторським судженням**, адже такі **твори поєднують документальність із художнім осмисленням подій**. Водночас це завдання є складним: для автора давнього тексту оцінка, символ і факт часто злиті воєдино й підпорядковані світогляду епохи. Саме тому вивчення пам'яток давньої літератури вимагає уважного читання, історичного контексту та розуміння того, що художній текст не лише повідомляє про події, а й формує ставлення до них.

8

Б Працюючи в парі, розгляньте картину «Похід Ігоря на половців» (художник Петро Андрусів). Зверніть увагу на зображення княжих стягів та обладунків. У тексті «Слова» згадується: «Стяги мають у Путивлі-граді» та «щити багряні». Обговоріть, чи є ці деталі лише елементами військового спорядження (факти), чи вони мають глибший символічний зміст (судження)? Як художник і автор твору використовують ці символи для підкреслення «честі й слави», якої шукали герої?

З'ясуйте значення епітета «багряний». Чому, на вашу думку, автор не каже просто «червоний»? Як цей вибір слова впливає на стиль твору й чи підтримує художник цю урочистість у своїй палітрі, зображуючи «полки Ігореві»?

Петро Андрусів. Похід Ігоря на половців

Практикум

- 9** **А** З'ясуйте в надійних джерелах, чому Бояна називають «внуком Велесовим», а русичів — «Даждьбоговими внуками». Хто такі Велес і Дажбог? Яку роль відіграє язичницька символіка в християнському за суттю творі?
- 9** **Б** Напишіть коротке повідомлення в соцмережі від імені дружинника Ігоря про перебіг битви з половцями, використовуючи фразеологізми відповідної епохи (ламати списа, пити шоломом воду тощо).
- 9** **В** Спробуйте дібрати сучасний музичний супровід (наприклад, у стилі фолк-рок) до «Золотого слова» Святослава. Які інструменти найкраще передадуть поєднання «срібної сивини» князя та його гніву на «неслухняних діток»?
- 9** **Г** Оберіть цитату, наприклад: «Чорна земля під копитами, кістями засіяна, кров'ю полита». Яку б музику ви написали до цих рядків — реквієм чи героїчний марш? Обґрунтуйте.

Читацький і глядацький форум

- 10** Серед поетів, які надихалися образами «Слова про Ігорів похід», був Тарас Шевченко. З-посеред іншого, він створив поезію «Плач Ярославни» — переспів фрагмента «Слова». Прослухайте аудіофайл із виконанням цього твору в інтерактивному електронному додатку. Чи збігаються ваші враження від почутого з вашими враженнями від прочитаного фрагмента «Слова»? Поясніть чому.

Практикум

- 11** Підготуйтеся до виразного читання фрагмента «Слова про Ігорів похід» у перекладі Максима Рильського за власним бажанням. Роздрукуйте або збережіть у текстовий редактор на телефоні чи планшеті текст, прочитайте мовчки, та зробіть примітки щодо інтонаційних засобів, які, на вашу думку, будуть доречними для певних рядків поезії. Прочитайте вірш уголос та за потреби скоригуйте нотатки.

Творча студія

12

Розгляньте гравюру Василя Лопати «Плач Ярославни» до «Слова про Ігорів похід». Поміркуйте:

- де відбуваються зображені події;
- про що свідчить назва картини;
- що відчуває Ярославна, як це вдалося передати художникові;
- опишіть, які кольори та символи ви б додали до ілюстрації Василя Лопати, щоб передати слова Ярославни: «Полечу зозулею по Дунаю, умочу бобровий рукав у Каялі-ріці»;
- яка музика пасує до картини;
- чому художник так назвав свою картину, яку альтернативну назву ви можете запропонувати.

Запишіть свої міркування. Обговоріть з однокласниками та однокласницями їхнє бачення картини.

Василь Лопата. Плач Ярославни.
Ілюстрація до «Слова про Ігорів похід»

Дискусійний майданчик

13

Поміркуйте, чи є образ Ярославни лише символом туги, чи вона виступає активною силою, що звертається до стихій за допомогою. Проведіть дискусію в класі з цього питання.

Читацький і глядацький форум

14

А Прочитайте вголос фрагмент про сонячне затемнення, починаючи зі слів «Глянув Ігор на ясне сонце» і закінчуючи словами «Корсуню ще й тобі, Тматороканський ідоле». Які емоції викликає у вас опис природи, що «закрила шлях» князю? Поясніть природні причини цього явища. Як сприймають це явище герої твору?

14

Б Розгляньте гравюри Василя Лопати, які є ілюстраціями до «Слова». На гравюрі чітко видно момент, коли «військо тьма покрила». Поясніть, чому автор «Слова» і художник акцентують увагу на тому, що «сонце тьмою шлях закрило»?

Обговоріть, чи є це лише фактом природного явища, чи це авторське судження-попередження про небезпеку «шукати долі на Дону великім» проти волі неба?

Василь Лопата. Ілюстрації до «Слова про Ігорів похід»

Дискусійний майданчик

15

Як ви вважаєте, чи мав право Ігор ризикувати військом заради «пошуку долі» та особистої слави? Поясніть, що таке відповідальність лідера. Порівняйте образи Ігоря та Всеволода. Чи можна назвати їхні дії розсудливими, зважаючи на «міць розуму» та «мужність сердечну»?

Практикум

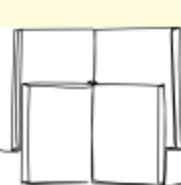
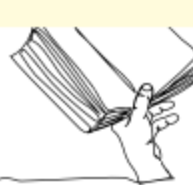
16

А Напишіть «щоденник Овлура»: чому він вирішив допомогти Ігорю втекти? Яким він бачив князя в полоні?

16

Б Дослідіть, стосовно кого у творі «Слово про Ігорів похід» вжито слово «погані». Пригадайте з уроків історії, кого в середньовіччі називали «язичниками» та «поганами». Проаналізуйте вживання слова «погані» щодо половців:

- яке оцінне значення воно має;
- як це слово протиставляє «своїх» і «чужих»;
- чи відбиває воно шаблон мислення своєї епохи.

16

В Порівняйте, якими мовними засобами створюється образ «чужого» в романі Гарпер Лі «Убити пересмішника» та у «Слові про Ігорів похід». Зробіть висновок, як через добір слів у художньому тексті формуються та закріплюються мовні стереотипи.

Мовні стереотипи є шаблонами мислення своєї епохи: через повторювані слова й назви суспільство передає уявлення про норму, «інакшість» і межі прийнятного.

Практикум

17

Прочитайте вголос «Золоте слово Святослава» і поміркуйте, чому існує думка, що це перлина ораторського мистецтва Київської Русі. Що спільного, на вашу думку, між «словом» як ораторським жанром і як літературним жанром? Для візуалізації своїх міркувань використайте діаграму Венна.

«Слово» — це жанр ораторського мистецтва (судові промови, політичні виступи, лекції, проповіді) чи літературного твору («слово» як поетичне сказання (епос, наприклад, «Слово о полку Ігоревім») або як повчальне сказання).

Творча студія

18

Напишіть сценарій музичного кліпу на сцену втечі Ігоря, де він «по-скочив горностаєм між очерети» та «білим гоголем на воду полинув».

Дискусійний майданчик

19

Поясніть, як ви розумієте фразу «Лучче нам порубаними бути, ніж полону зазнати!». Чи актуальний цей девіз сьогодні? Напишіть есе на тему «Чи завжди смерть є кращою за полон?».

Творча студія

20

Уявіть, що ви — продюсер / продюсерка і режисер / режисерка сучасного блокбастера за мотивами «Слова про похід Ігорів». Опишіть свій кінопроект і прокоментуйте, якими засобами ви забезпечили б його успіх.

У своєму проекті обов'язково поясніть:

- маркетингову стратегію фільму (назва, постер, трейлер, реклама в соцмережах, співпраця з блогерами, прем'єра тощо);
- орієнтацію на широкого глядача (жанр, вікову аудиторію, сюжетні акценти, сучасні теми й емоції, зрозумілі сьогоdnішньому глядачеві);
- умови високих касових зборів і популярності (вибір акторів, спецефекти, музика, масштабність зйомок, міжнародний прокат, фестивалі).

Завершіть роботу обґрунтуванням, чому саме такий підхід допоможе зацікавити глядачів і глядачок і зробити фільм успішним, водночас зберігши зв'язок із ідеями та образами давнього твору.

Модуль 4.2

rnk.com.ua/111167

ПОНЯТТЯ ТИЖНЯ

Комунікація	Інформація	Мовні засоби	Текст	Літературний твір
Мовна дискримінація	Достовірність інформації в пам'ятках давньої літератури	Мова твору як динамічна та функціональна система	Автентичний текст	Проблема авторства

Читацький і глядацький форум

1

А Прочитайте текст про гіпотези щодо того, хто є автором «Слова про Ігорів похід», і обговоріть проблему авторства. Яка з гіпотез здається вам найбільш переконливою з погляду достовірності інформації?

Автора вважали дружинником, киянином або чернігівцем, учасником походу на половців 1185 р., а відтак і наближеним до князя Ігоря. Він співчуває Ігореві Святославичу. Він міг бути й наближеним до Святослава Всеволодовича. Це безперечно книжна людина, належна до лицарських верств. Але його погляди не тотожні жодному з княжих кланів, що змагалися в той час.

Інші називали автора придворним співцем чернігівських князів. Академік Борис Рибakov вважав, що «Слово» вперше пролунало 15 серпня 1185 р. на прийнятті в Києві в князя Святослава Всеволодовича з нагоди повернення з полону Ігоря Святославича.

Були версії про автора як галичанина (навіть лемка — з огляду на специфічну мову), боярина, незалежного письменника.

Припускали, що ним був тисяцький Рагуїл, співець Митуса, літописець Петро Бориславич, Ян Вишатич, котрого згадує літопис, великий князь київський Святослав Всеволодович († 1194).

Леонід Махновець розробив версію про те, що автор «Слова» — князь Володимир Ярославич († 1198 р.), син Ярослава Осмомисла, брат Ярославни — дружини князя Ігоря.

(За матеріалами особистого сайту
архієпископа-емерита Ігоря Ісіченка)

Проблема авторства — це наукове й культурне питання, пов'язане з неможливістю або складністю точно встановити автора твору, межі його участі у створенні тексту або ступінь відповідності тексту авторському задуму. Ця проблема виникає тоді, коли між текстом і конкретним автором немає однозначного, документально підтвердженого зв'язку.

Достовірність інформації в пам'ятках давньої літератури полягає не в точному відтворенні подій, а в правдивому відображенні світогляду, цінностей і уявлень своєї епохи. «Слово про Ігорів похід» є надійним джерелом культурної та мовної пам'яті, хоча потребує уважного й критичного читання.

Б Розгляньте пам'ятники авторів «Слова про Ігорів похід». Як ви вважаєте, яку гіпотезу підтримує кожен з пам'ятників? Поміркуйте, чому саме в Переяславі та в Луганську їх встановлено.

Пам'ятник у Переяславі (1993),
скульптор Ігор Зарічний

Пам'ятник у Луганську (1994),
скульптор Іван Чумак

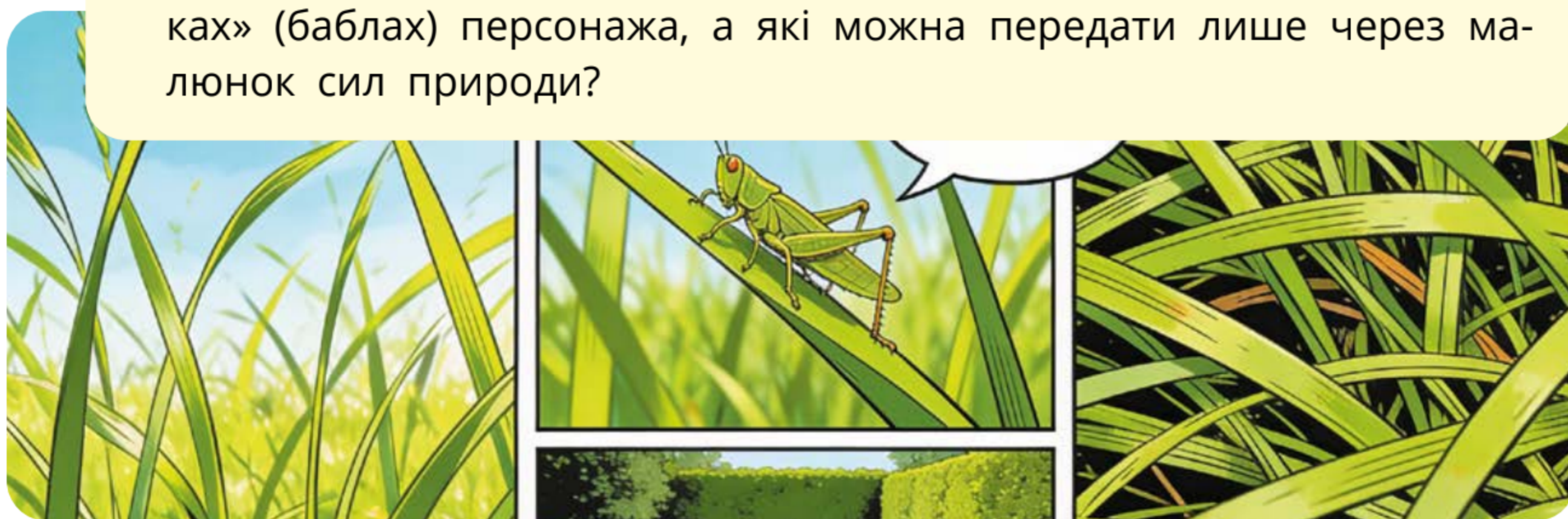

Практикум

2

А Перегляньте комікс у інтерактивному електронному додатку до підручника. Працюючи в парі, виконайте завдання до нього. Поясніть, які кольори мають домінувати в коміксі під час сцени поразки на річці Каялі, щоб передати трагізм моменту, коли «никне трава жалощами».

Як відомо, комікс вимагає стислості, натомість текст «Слова» багатий на епітети та метафори. Оберіть уривок «Плачу Ярославни» і вирішіть, які слова обов'язково мають залишитися в «хмаринках» (баблах) персонажа, а які можна передати лише через малюнок сил природи?

2

Б Князя Ігоря в коміксі схарактеризовано: «чесний, гордий, відважний, але необачний». Як би ви як художники зобразили б необачність Ігоря в його міміці чи позі на першій сторінці коміксу?

2

В У тексті битви «грим гримить», «шаблі дзвонять», «вози риплять». Придумайте оноματοпеї (звуконаслідувальні слова) для сторінки коміксу про нічний похід, спираючись на опис: «вовки грозу в ярах навивають, орли-білозерці клекотом звірину скликають».

2

Г У коміксах часто спрощують фінал. Складіть розкадровку (6 кадрів) для втечі Ігоря з полону, обов'язково використавши допомогу Овлура та розмову з річкою Донцем.

Читацький і глядацький форум

3

А Подивіться відео «"Слово о полку Ігоревім": давньоукраїнський епос чи підробка?» в інтерактивному електронному додатку й обговоріть, які докази наводить автор цього відео щодо автентичності тексту «Слово о полку Ігоревім».

Автентичний текст — це оригінальний текст твору в первісному вигляді, створений автором і не змінений під час переписування, перекладу або адаптації. У давній літературі автентичний текст часто не зберігається, тому дослідники працюють зі списками.

3

Б Об'єднайтеся в групи. В інтерактивному електронному додатку кожна група має виконати завдання, скориставшись інформацією з надійних джерел, та оприлюднити результати іншим групам.

3

В У відео «"Слово о полку Ігоревім": давньоукраїнський епос чи підробка?» згадано, що оригінал «Слова про Ігорів похід» згорів у 1800 році, через 12 років після публікації версії О. Мусіна-Пушкіна. Проте, на відміну від фальсифікатів (як-от «Велесова книга»), цей рукопис бачило коло освічених людей того часу. Поміркуйте, чому відсутність оригіналу є серйозним викликом для науковців, але не обов'язково свідчить про підробку. Які опосередковані докази, згадані у джерелах, підтверджують, що текст не міг бути вигаданий у XVIII столітті? Запишіть свої міркування.

Практикум

4

А Обговоріть з однокласником або однокласницею, чому автор порівнює князів із соколами, а половців — із галками чи вовками? Чи є це спробою «запрограмувати» читача на певне ставлення до героїв?

4

Б Ознайомтеся з анотацією до статті мовознавців Вінтонова М. О. і Вінтонова Т. М. «Типологія граматичних засобів творення образу ворога в інформаційній війні» й обговоріть, чому ця стаття є актуальною в теперішній час і які зміни в мові визначають автори в засобах масової комунікації (ЗМК) в умовах інформаційної війни.

Засоби масової комунікації виконують функцію передачі щоденної інформації і є засобом формування певної громадської думки. У зв'язку з російсько-українською війною медіа стали важливою зброєю в протистоянні з ворогом. Метою статті є комплексний аналіз граматичних засобів формування образу ворога у воєнно-політичному дискурсі. Реалізація мети передбачає розв'язання таких завдань: проаналізувати мовні засоби ідентифікації «свій/чужий» в інформаційній війні; описати морфологічні засоби формування образу ворога в ЗМК; визначити роль синтаксичних одиниць у творенні образу ворога в ЗМК. <...>. Мова соціальних мереж постійно збагачується та оновлюється за рахунок великої кількості неологізмів, професійного сленгу, розмовного синтаксису. Експертиза маніпулятивного впливу в політичному дискурсі засвідчує, що такі засоби є чіткою структурованою системою, яка включає необхідний інвентар на всіх рівнях мови. У формуванні образу ворога велику роль відіграють стереотипи та різноманітні настанови.

4

В Прочитайте в **Хрестоматії** уривок статті мовознавців Вінтонова М. О. і Вінтонова Т. М. «Типологія граматичних засобів творення образу ворога в інформаційній війні». Випишіть із статті кілька прикладів, які траплялися вам у новинах раніше. Порівняйте опис половців у «Слові» з описами ворогів у сучасних медіа. Які мовні шаблони використовуються для дегуманізації супротивника?

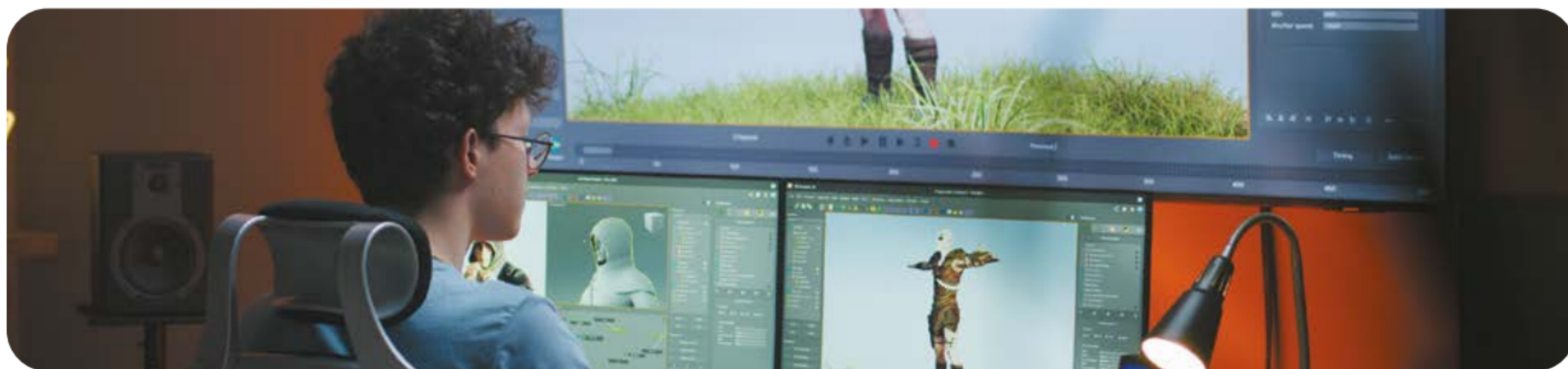
4

Г Обговоріть, чи може твір, що містить негативні мовні шаблони, бути естетично привабливим сьогодні. Що для вас важливіше: краса метафор чи етичність змісту?

Творча студія

5

Об'єднайтеся в групу та уявіть, що ви — команда розробників комп'ютерної гри за мотивами «Слова про Ігорів похід».

Один із ігрових персонажів — князь Всеволод, змальований у творі як «буй-тур», що «гримить об шоломи мечами гартованими». Прочитайте в **Хрестоматії** текст «Розробка характеру героя гри: як уникнути невдачі?» і спільно виконайте завдання: спроектуйте ігрові уміння (skills) свого персонажа.

1. Визначте роль Всеволода в грі.
2. Запропонуйте 3–4 уміння, які:
 - спираються на художній опис у тексті;
 - мають чіткий ігровий ефект.
3. Для кожного уміння коротко поясніть:
 - який рядок або образ із твору став підставою для його виокремлення;
 - як це уміння працює в грі.
4. Продумайте одну слабку сторону персонажа (баланс гри).

Дискусійний майданчик

6

Чому автор постійно звертається до Бояна? Це дань поваги чи спроба підкреслити власну об'єктивність на фоні чужих маніпуляцій? Як Боян «розтікався мислю по дереву»? Чи можна вважати його творчість тогочасним «фейк-ньюз», що створювали викривлену картину величі, ігноруючи реальні поразки?

Читацький і глядацький форум

7

Обговоріть функцію мови у творі. Для цього проаналізуйте фрагменти «Слова про похід Ігорів», у яких мова виконує різні функції:

1. Знайдіть приклади розповідної функції мови (опис подій, перебіг походу).
2. Визначте фрагменти, де мова набуває спонукальної функції (заклики, звернення, оцінки).
3. Поясніть, чому і з якою метою автор змінює функцію мови в межах одного твору.

Мова твору є динамічною та функціональною системою: вона змінює свою роль залежно від авторського задуму — від фіксації подій до емоційного впливу й заклику до єднання. Завдяки цьому мова стає активним засобом формування суспільної думки.

Практикум

8

А Перетворіть опис затемнення сонця на замітку для сучасного наукового порталу (науковий стиль) та на пост в Instagram (публіцистичний стиль). Запишіть утворені тексти.

8

Б Повправляйтеся в тлумаченні лексичного значення слів, використовуючи вправи Мовного практикуму в інтерактивному електронному додатку до підручника.

Наукова лабораторія

9

А Уявіть, що двоє підлітків обговорюють поразку князя Ігоря. Напишіть діалог між ними, ураховуючи що один з учасників спілкується суржиком, інший — літературною українською мовою.

9

Б Після написання діалогу проаналізуйте, чи виникає між співрозмовниками комунікативний бар'єр і з яких причин. Обговоріть, чи може в цій ситуації з'явитися мовна дискримінація. Зробіть висновок, від чого насправді залежить успішність спілкування: від мовної норми чи від взаємної поваги.

Мовна дискримінація — це упереджене ставлення до людини через те, як вона говорить (якою мовою, різновидом мови і чи дотримується мовних норм), коли мовні особливості стають підставою для знецінення, насмішок, обмеження в спілкуванні або нерівного ставлення.

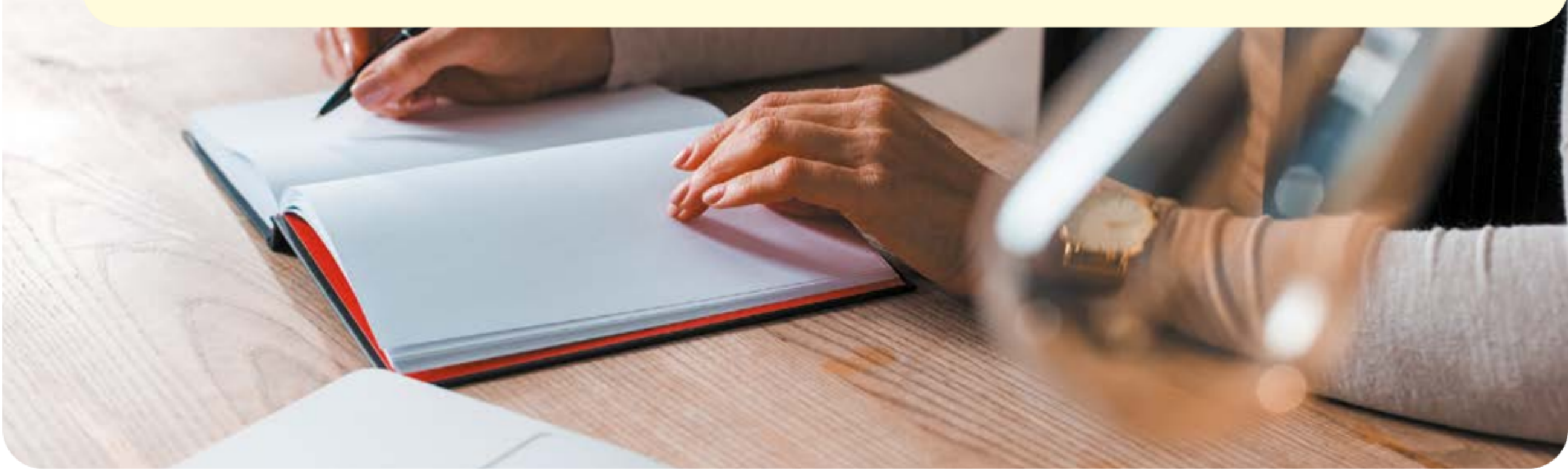

Творча студія

10

Оберіть одне із завдань. Надайте письмову відповідь на нього у формі есе.

1. Доведіть, що плач Ярославни за структурою близький до народної пісні, а заклик до князів — до політичної промови.
2. Проаналізуйте «Золоте слово» Святослава. Чи є його докори Ігорю та Всеволоду («не з честю ви ворога подолали») конструктивною критикою, чи формою публічного приниження? Як відрізнити повчання від цькування?
3. Чому князь Ігор зазнав поразки? Була вона наслідком браку інформації чи надмірної самовпевненості («самі візьмем славу прийдешню»)?

Модуль 4.3

rnk.com.ua/111168

ПОНЯТТЯ ТИЖНЯ

Комунікація	Інформація	Мовні засоби	Текст	Літературний твір
Мовні ознаки маніпуляції в мовленні	Український правопис як надійне джерело інформації	Мовна норма та її динамічність в історико-культурному контексті	Текст як засіб комунікації	Романтична поема. Байронічний герой

Читацький і глядацький форум

1

Прочитайте в **Хрестоматії** Пісню 1 з поеми Джорджа Гордона Байрона «Паломництво Чайльд Гарольда» в перекладі Валерії Богуславської. Під час читання знайдіть відповіді на наведені нижче запитання, які обговоріть у парі. Визначте ті, на які було складно відповісти. З'ясуйте в інших однокласників і однокласниць їхні відповіді.

Портрет Джорджа Гордона Байрона (1813), художник Томас Філліпс

- Чому Чайльд Гарольд вирішив покинути Англію? Що його спонукало до подорожі?
- Яким змальовано головного героя на початку поеми? Які риси його характеру виокремлює автор?
- Які країни відвідує Чайльд Гарольд у першій пісні?
- Як описано Португалію в поемі? Які враження від цієї країни?
- Розкажіть про зображення Іспанії. Які історичні події згадуються в описі цієї країни?
- Що вразило героя в Іспанії найбільше? Які традиції та звичаї іспанців описано?

- Як змальовано кориду в поемі? Яке ставлення до цієї розваги висловлює автор?
- Хто така «іспанська діва», про яку згадується в тексті? Який її образ?
- Які роздуми про війну та свободу висловлює автор у Пісні 1?
- Як закінчується перша пісня? Куди прямує герой далі?
- Чому герой подорожує один, без друзів?
- Яке значення має море в першій пісні для героя?

Полюве дослідження

2

У передмові до частини 1 поеми «Паломництво Чайльд Гарольда» Джордж Байрон писав: «Зайве, мабуть, нагадувати, що титул «Чайлд» (згадаємо Чайлд-Уотерс, Чайлд-Чайлдерс і т. ін.) обраний мною як найвідповідніший до старовинної форми віршування». Яка ще причина могла спонукати автора поеми використати застарілу форму титулу? Як це слово впливає на атмосферу твору? Який підтекст можна побачити у виборі статусу персонажа?

Childe — застарілий англійський титул, яким у середньовіччі називали юнака шляхетного походження, ще не посвяченого в лицарі. Слово не означає «дитина» в сучасному значенні. У романтичній поемі звернення до архаїчних форм часто використовується для створення атмосфери минулого й підкреслення внутрішньої незавершеності героя.

Паломництво Чайльд Гарольда (1823), художник Вільям Тернер

Романтична поема — це віршований ліро-епічний твір, що має фокус на сильних почуттях і незвичайній долі героя-бунтаря, контрасті між реальністю та ідеалом, заглибленні у фольклор та історію, протиставленні героїчного минулого й сучасності.

Читацький і глядацький форум

3

А Прочитайте наведені нижче рядки з поеми в перекладі Валерії Богуславської. Як ви розумієте слово «пересит» у наведених рядках? Чи можливий зв'язок цього поняття з сучасними: емоційна втома, інформаційне перевантаження? Чому герой «гнітивсь життям» і почувався «відлюдником-ченцем»?

Але до тридцяти ще навмання
Відчув: нудьга доводить до нестям,
Бо з переситу нудило щодня,
І в ріднім краї він гнітивсь життям,
Відлюдником-ченцем собі здавався там.

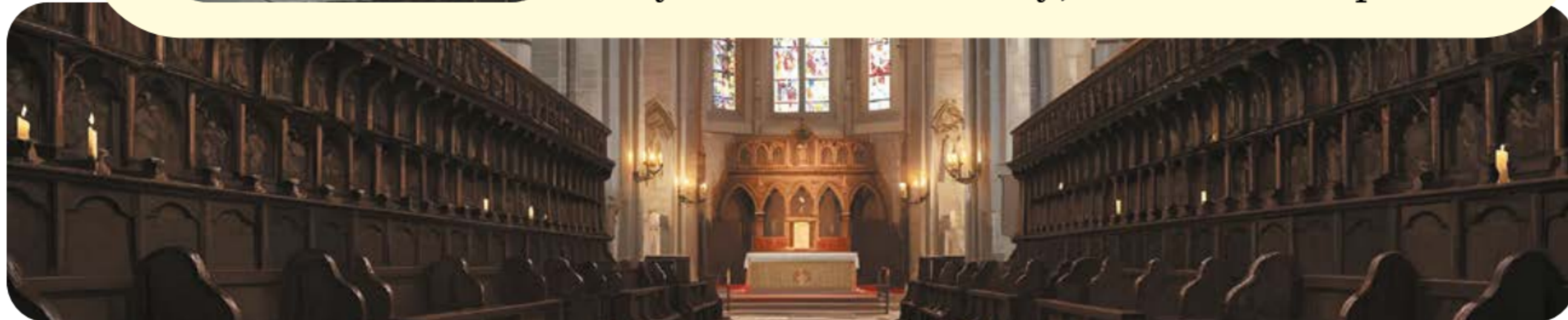

3

Б Прочитайте, як близько до оригіналу відтворив цей уривок Пантелеймон Куліш. Знайдіть відмінності в перекладі. Висловіть припущення щодо причин цих відмінностей.

Аж ось — далеко ще було і до третини,
А вже дознав біди, гіркої над всі біди:
Переситу дознав у тім, чим веселився;
Всі забавки йому остили і обридли.
Тоді вже рідний край чужим йому здавався:
Сумнішим став йому, ніж келія чернеча.

3

В Якими доводами, на вашу думку, керувався автор, коли формулював тезу, яку точно відтворив у перекладі Пантелеймон Куліш, що описана біда, яка сталася з героєм поеми, справді «гірка над всі біди»?

Дискусійний майданчик

4

Обговоріть, чи можна погодитися з думкою Дж. Байрона про те, що пересит (надмірність, перенасичення враженнями й задоволеннями) є однією з найтяжчих людських бід? Порівняйте стан Чайльд Гарольда із досвідом сучасної молоді (життя людини у світі соцмереж і необмеженого контенту). Чи можна уникнути переситу в сучасному світі? Як? Обґрунтуйте свою позицію, спираючись на текст поеми та власні спостереження.

Наукова лабораторія

5

А Поему «Паломництво Чайльд Гарольда» перекладали в різні століття — XIX століття (Пантелеймон Куліш) і XX століття (Валерія Богуславська). Відмінності перекладів пов'язані не лише з ідейними задумами авторів, а й з різними етапами становлення української літературної мови та правописними нормами свого часу. Щоб пояснити ці мовні відмінності, звернімося до українських правописів різних періодів. Об'єднайтеся в групи, розподіліть між групами правописи різних часів (див. таблицю далі) і підготуйте презентацію, у якій висвітліть основні особливості кожного з правописів української мови.

5

Б Кожна група має ознайомитися в **Хрестоматії** з інформацією про певний правопис і презентувати 4–5 його особливостей, причини створення, а також зробити висновок про роль у розвитку української мови.

ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОГО ПРАВОПИСУ

Назва	Час створення	Хто розробив
«Желехівка»	1886	Євген Желехівський
«Кулішівка»	1856–1861	Пантелеймон Куліш
«Драгоманівка»	1870-ті	Група українських філологів та інших культурних діячів (до неї входив і Михайло Драгоманов)
Український правопис, 1928 («скрипниківка», харківський правопис, правопис Голоскевича)	1920-ті	Представники Української академії наук (1921), 1925–1926 рр. — державна комісія з упорядкування правопису, затверджений наркомом освіти УРСР М. Скрипником
Український правопис, 1933	1933	Правописна комісія під головуванням А. Хвилі, організована Наркомпросом України
Український правопис, 1945	1938–1945	Співробітники Інституту української мови та літератури АН УРСР під керівництвом Л. Булаховського
Український правопис, 1960	1960	Друге, виправлене й доповнене видання українського правопису 1945 року
Український правопис, 1990	1990	Третє, виправлене й доповнене видання українського правопису 1945 року
Український правопис, 1993	1993	Четверте, виправлене й доповнене видання українського правопису 1945 року
Український правопис, 2019	2015–2019	Українська національна комісія з питань правопису

Мовна норма — це сукупність загальноприйнятих правил використання мовних засобів у певний історичний період. Вона є динамічною, тобто змінюється разом із розвитком культури, суспільства, літератури та правопису.

5

В Зробіть науково обґрунтоване припущення, чому до 20-х років ХХ століття українські правописи мали назви, а потім відомі всі як видання «Українського правопису» певного року.

Практикум

6

А Прочитайте в **Хрестоматії** три уривки з поеми «Паломництво Чайльд Гарольда»: уривок з оригінального видання перекладу Пантелеймона Куліша, адаптовану версію цього перекладу (для хрестоматії 2017 року) та переклад Валерії Богуславської. Спираючись на знання сучасного українського правопису, схарактеризуйте на прикладах із запропонованих уривків особливості українського правопису різних часів.

6

Б Прочитайте в інтерактивному електронному додатку допис під назвою «Суд скасував новий правопис української мови, встановлений Кабміном» від інформаційного агенства «Ліга: Закон». Перевірте інформацію щодо чинного правопису на сторінках Національної комісії зі стандартів державної мови, Міністерства науки і освіти України. Яке джерело можна вважати надійним? Поясніть свою думку.

6

В Чому можна вважати «Український правопис» надійним джерелом? Письмово обґрунтуйте свою думку.

Український правопис відображає певний етап розвитку української літературної мови; кожна його редакція є надійним джерелом мовних норм свого часу.

6

Г Повправляйтеся в застосуванні мовних норм, зафіксованих в Українському правописі 2019 року, щодо редагування тексту, використовуючи вправи Мовного практикуму в інтерактивному електронному додатку до підручника.

Полюве дослідження

7

А Оберіть фрагмент поеми, де Гарольд виступає «спостерігачем» чужої культури й особливостей поведінки. Поясніть, як позиція стороннього впливає на інтерпретацію побаченого.

7

Б Знайдіть, як сприймає герой поеми іспанських жінок. Які культурні стереотипи використовує автор?

Практикум

8

А Знайдіть у діалозі Чайльд Гарольда зі слугою (строфа XIII) ознаки маніпуляції в мовленні обох персонажів. Випишіть відповідні цитати та визначте мовну ознаку та мету, з якою, імовірно, персонажі вдаються до маніпулювання. Для отримання додаткової інформації про мовні ознаки маніпулювання зверніться до **Довідника**.

Цитата

Мовна ознака маніпулювання

Мета маніпулювання

Мовні ознаки маніпуляції в мовленні:

1. Емоційно-забарвлені й упереджені слова, що викликають сильну емоцію замість критичного мислення.
2. Нечіткі, заплутані формулювання, відсутність посилань на джерело інформації або неточні («розмиті») посилання, за якими не можна встановити джерело.
3. Гіперболи, тобто свідоме перебільшення для посилення враження.
4. Слова й вислови, що викликають тривогу та страх, що блокує критичне мислення й спонукає до швидких емоційних рішень.
5. Універсалізації: «усі», «ніхто», «ніколи» тощо.

8

Б Випишіть з тексту поеми 5 художніх означень (епітетів чи метафор), які можуть створювати емоційний або ціннісний акцент, та визначте, чи мають вони маніпулятивний потенціал у контексті поеми. Обґрунтуйте свою думку. Знайдіть приклад використання гіперболи в поемі й проаналізуйте, яку емоцію чи оцінку автор прагне посилити.

Полюве дослідження

9

Прочитайте поданий в інтерактивному електронному додатку текст. Знайдіть у ньому та выпишіть маніпулятивні мовні прийоми: перебільшення, узагальнення, розмиті посилення, емоційно забарвлену лексику, підміну понять і псевдодокази.

Маніпулятивний прийом	Приклад із тексту	Пояснення, мета
емоційно забарвлені слова		
гіперболи		
узагальнення		
підміна понять		
розмиті посилення		
апеляція до авторитетів		
тиск на читача		

Творча студія

10

Напишіть текст-відповідь у довільній формі (лист, дискусія в соцмережах, публіцистична стаття тощо) авторові попереднього тексту із відкиданням маніпулятивних тверджень і аргументованим поясненням, що це за явище в світовій літературі — «байронічний герой». Охарактеризуйте Чайльд Гарольда як байронічного героя. Які риси цього типу героя втілено в образі? Наведіть приклади байронічних героїв в інших прочитаних текстах. Обґрунтуйте вибір.

Байрон (1816), художник
Генрі Харлоу

Байронічний герой — це літературний образ самотньої, внутрішньо роздвоєної особистості, яка відчуває відчуження від суспільства, протестує проти його норм, має трагічний життєвий досвід і перебуває в постійному духовному пошуку.

Практикум

11

А Знайдіть у тексті міркування Чайльд Гарольда про війну. З'ясуйте, про які війни йдеться — на чий території та з ким? Як автор ставиться до цих воєн? Чи прийнятною для вас є його аргументація? Знайдіть у достовірних джерелах інформацію про відповідні події та порівняйте міркування героя поеми з оцінками авторів відповідних джерел.

11

Б Поясніть, як відрізнити оцінні висловлювання від фактів. Запропонуйте дієвий спосіб, як можна критично оцінити такі твердження, щоб уникнути маніпулятивного впливу.

11

В Складіть короткий чекліст, за яким можна перевірити текст на наявність пропагандистських технік.

Читацький і глядацький форум

12

А Визначте комунікативну мету Дж. Байрона у вступі до першої пісні поеми. Кому і що він прагне повідомити?

12

Б Визначте мету створення всієї поеми «Паломництво Чайльд Гарольда». Хто є мовцем і адресатом твору? Аргументуйте, які ознаки тексту вказують на певну групу читачів. Як це впливає на структуру та зміст тексту?

12

В Доведіть, що художній текст є засобом комунікації: хто говорить у поемі, до кого звертається та з якою метою.

Текст — це засіб комунікації, за допомогою якого автор через мовця звертається до певного адресата, передаючи не лише інформацію, а й оцінки, почуття, світогляд і цінності.

Практикум

13

А Визначте тему та основну думку одного з уривків на вибір. Як автор забезпечує зв'язність цього фрагмента?

13

Б Сформулюйте й запишіть, яку роль відіграє авторський голос у спілкуванні з читачем: коментатор, оповідач, філософ, критик?

13

В Дослідіть авторські відступи в поемі як засіб прямої комунікації з читачем. Письмово поясніть, як вони впливають на сприйняття основного сюжету.

Полюве дослідження

14

Виявіть у поемі характерні ознаки романтизму. Визначте тему, ідею, композицію, особливості сюжету. Як поєднуються ліричний та епічний початки? Наведіть конкретні приклади.

Практикум

15

Пригадайте прочитані раніше поеми та складіть порівняльну таблицю поем різних напрямків за наведеними критеріями. Додайте власні критерії за потреби.

Поема→ Критерій↓	романтична	реалістична	соціально-побутова	філософська
сюжет				
герой				
тональність				
мета				

Дискусійний майданчик

16

Проведіть паралель між переживаннями Гарольда й переживаннями сучасної молоді, знайдіть спільне та відмінне. Поміркуйте над питанням: «Чи можуть існувати байронівські герої в сучасному світі?». Обґрунтуйте свою відповідь.

Полюве дослідження

17

Оберіть уривок із тексту 1 пісні поеми та проаналізуйте уривок із точки зору художніх тропів (метафор, персоніфікацій, порівнянь, контрастів чи антитез). Поясніть, як вони підсилюють емоційний ефект.

Творча студія

18

Візьміть «інтерв'ю» у героя поеми Дж. Байрона «Паломництво Чайльд Гарольда». Поставте йому 5–7 запитань про причини його втечі, його почуття, світогляд. Сформулюйте відповіді героя, спираючись на текст поеми.

Модуль 4.4

rnk.com.ua/111169

ПОНЯТТЯ ТИЖНЯ

Комунікація	Інформація	Мовні засоби	Текст	Літературний твір
Міжкультурна комунікація	Відеоогляд книги	Лексика як мовне відображення картини світу	Постскриптум як структурний компонент приватного листа	Хронологічна фантазія

Польове дослідження

1

Використовуючи інформацію з авторитетних джерел, заповніть порівняльну таблицю, щоб з'ясувати, наскільки автобіографічною є поема «Паломництво Чайльд Гарольда».

	Чайльд Гарольд	Джордж Байрон
Риси характеру		
Життєві обставини або факти з біографії		

Пам'ятник Байрону в Римі, Італія

Читацький і глядацький форум

2

Сучасна американська журналістка, сценаристка та письменниця Дана Шварц написала діалогію «Анатомія: історія кохання» і «Безсмертя: історія кохання», у другому романі якого одним із персонажів є Джордж Байрон. Прочитайте в **Хрестоматії** анотацію до першого роману діалогії — «Анатомія: історія кохання», рецензію на нього та відеоогляд в інтерактивному електронному додатку до підручника.

Поміркуйте, чи можна, спираючись на інформацію з цих джерел, зробити висновок, що сучасна авторка наслідує романтичну традицію «байронізму» в таких аспектах:

- прагнення до свободи;
- внутрішній конфлікт;
- пошук себе;
- роль кохання;
- бунт проти правил.

Доведіть свої міркування цитатами з текстів.

Відеоогляд книги — це жанр медіа, у якому автор або оглядач у відеоформаті розповідає про прочитану книгу. У такому відео поєднуються зображення та мовлення: оглядач говорить про сюжет, персонажів, стиль і головні ідеї твору, висловлює власні враження й оцінки. Часто у відео показують фізичне видання книги, її обкладинку й оформлення, використовують музику.

Творча студія

3

А Опишіть, яким би ви уявили Байрона як персонажа роману ХХІ століття. Які риси Байрона зробили б його цікавим для сучасного читача й сучасної читачки? Для чого, на вашу думку, сучасний автор або сучасна авторка ввели би Байрона до складу персонажів? Запишіть власні міркування й розмістіть їх на онлайнівій дошці для спільного читання й коментування.

Ньюстедське абатство
(Велика Британія), родовий
маєток Байронів

Хронологічна фантазія — це художній прийом, коли автор навмисно змінює хронологію подій або переносить історичних персонажів у час, у який вони реально не могли потрапити, щоб створити нові сюжетні ситуації, цікаві зустрічі або особливу смислову атмосферу.

3

Б Уявіть себе автором чи авторкою. Запропонуйте дві різні ідеї для сюжетної лінії сучасного роману, пов'язаної із постаттю Байрона. Для обох ідей запропонуйте логічне пояснення того, як поет пережив свою епоху.

Читацький і глядацький форум

4

А Прочитайте в **Хрестоматії** анотацію й рецензії до роману Дани Шварц «Безсмертя: історія кохання», де з'являється персонаж Джорджа Байрона. Порівняйте, які риси Байрона-поета ви побачили в «Паломництві Чайльд Гарольда» і які побачили читачі в інтерпретації сучасної авторки.

4

Б Установіть на основі прочитаних рецензій, у чому саме полягає сюжетний поворот появи в романі Байрона, вигаданий Даною Шварц. Як ви вважаєте, чому саме цей поет міг зацікавити сучасну письменницю?

4

В На основі прочитаних рецензій назвіть історичних діячів, яких Дана Шварц увела в роман «Безсмертя: історія кохання». Поміркуйте, чому, на вашу думку, письменниця обрала саме цих видатних історичних діячів для втілення ідеї безсмертя. Наведіть імовірні причини на користь кожного персонажа.

Дискусійний майданчик

5

Підготуйтеся до дискусії на тему «Що таке безсмертя для письменника?». Виберіть із історії, літератури, науки, мистецтва 5–7 видатних осіб, яких би ви обрали, якби мали еліксир безсмертя. Поясніть свій вибір, ураховуючи мету, із якою ви збирали б таку «команду».

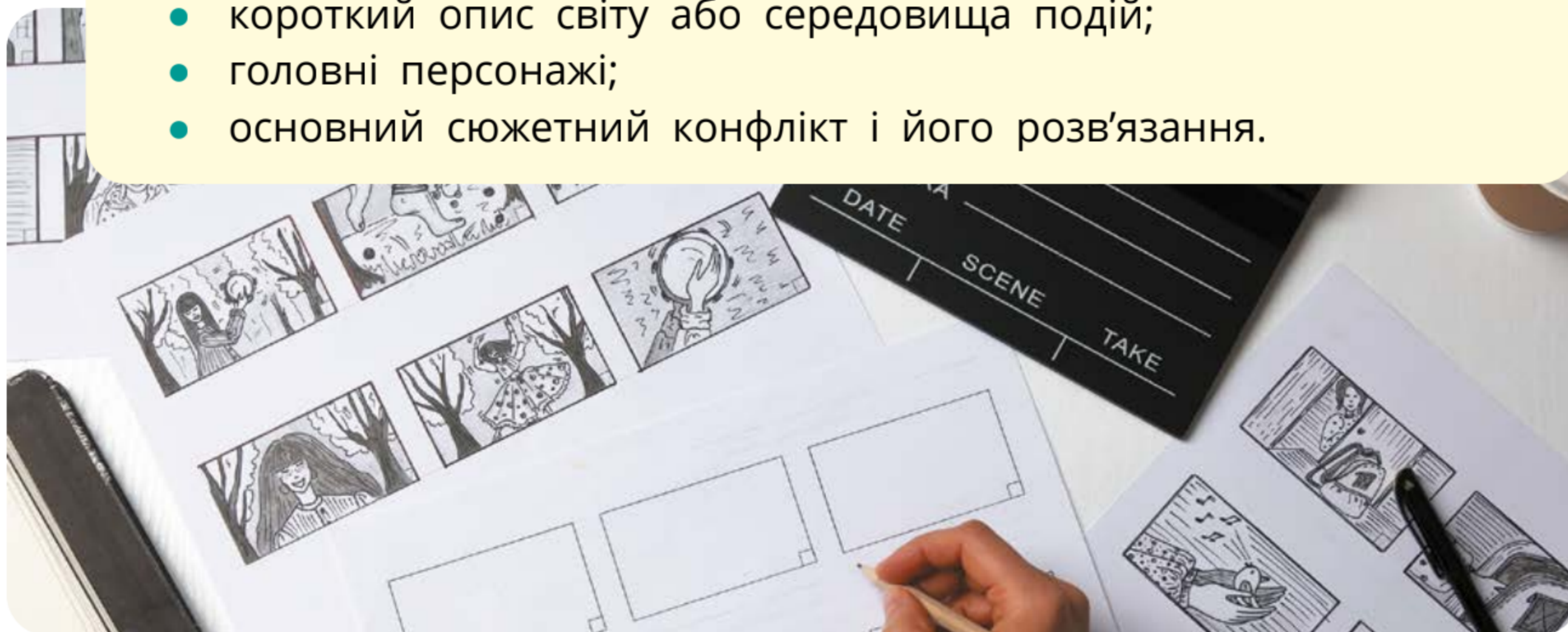
Творча студія

6

Порівняйте запропоновані в межах вправи 3Б власні ідеї або ідеї однокласників та однокласниць із ідеєю Дани Шварц. Оберіть ідею, яка найбільше сподобалась серед усіх запропонованих, і доопрацюйте її як сюжет нової книги, фільму, гри, анімафільму. Презентуйте свій задум:

- назва творчого продукту (книги, фільму, ігри, анімафільму);
- формат і жанр;
- короткий опис світу або середовища подій;
- головні персонажі;
- основний сюжетний конфлікт і його розв'язання.

Дискусійний майданчик

7

Обговоріть: якби вам запропонували стати безсмертними, ви б погодились чи відмовились від безсмертя. Обґрунтуйте свій вибір.

Практикум

8

А Видавництво «Жорж» планує перевидати роман «Безсмертя: історія кохання» і розмістити рецензії читачів на обкладинці, щоб привабити більше читачів. Який із прочитаних уривків рецензій ви б рекомендували розмістити на обкладинці наступного видання?

Напишіть коментар для розміщення на сайті видавництва або на сторінці в інстаграмі й висловіть свою думку, пояснивши причини, чому саме ця рецензія допоможе краще прорекламувати книгу. Додайте до повідомлення, який уривок із рецензій не можна використовувати на обкладинці, та поясніть чому.

8

Б Поділіться з однокласниками й однокласницями, чи хочете ви прочитати діалогію Дани Шварц «Анатомія: історія кохання» і «Безсмертя: історія кохання», ураховуючи отриману з анотацій та рецензій інформацію, а також власний читацький інтерес. Наведіть переконливі аргументи на користь своєї позиції.

9

А Уявіть, що вам довелося реалізувати ідею про те, що Байрон опиняється в сучасній Україні. Оберіть місце, де він опинився, на власний розсуд. Заповніть порівняльну таблицю тих труднощів спілкування, які могли б виникнути в нього в спілкуванні з українцями й українками, якщо брати до уваги не суто мовний, а культурний бар'єр. Дізнайтеся більше з авторитетних джерел про особливості англійських культурних звичок. Додайте до наведених ситуацій 2–3 власні.

ВИКЛИКИ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Ситуація	Ознаки англійської комунікації (Байрон)	Ознаки української комунікації	Що може призвести до непорозуміння?
Запрошення в гості / на вечерю			
Вираження незгоди із думкою / пропозицією			
Комплімент			
Згадка про особисте під час розмови			

Міжкультурна комунікація — це спілкування між носіями різних культур, у якому успішність взаємодії залежить від знання мовних особливостей, культурних норм і здатності до взаємної поваги та адаптації.

9

Б Напишіть діалог із 10-12 реплік між Байроном і сучасними українцями, у якому проявилися б усі зазначені в таблиці особливості.

Польове дослідження

10

Створіть мінісловник для Байрона, який опинився в сучасній Україні. Поясніть англійцю XIX століття українські комунікативні звички. Оберіть 8–10 типових для українців і українок особливостей спілкування і створіть відповідну кількість словникових статей із прикладами.

Творча студія

11

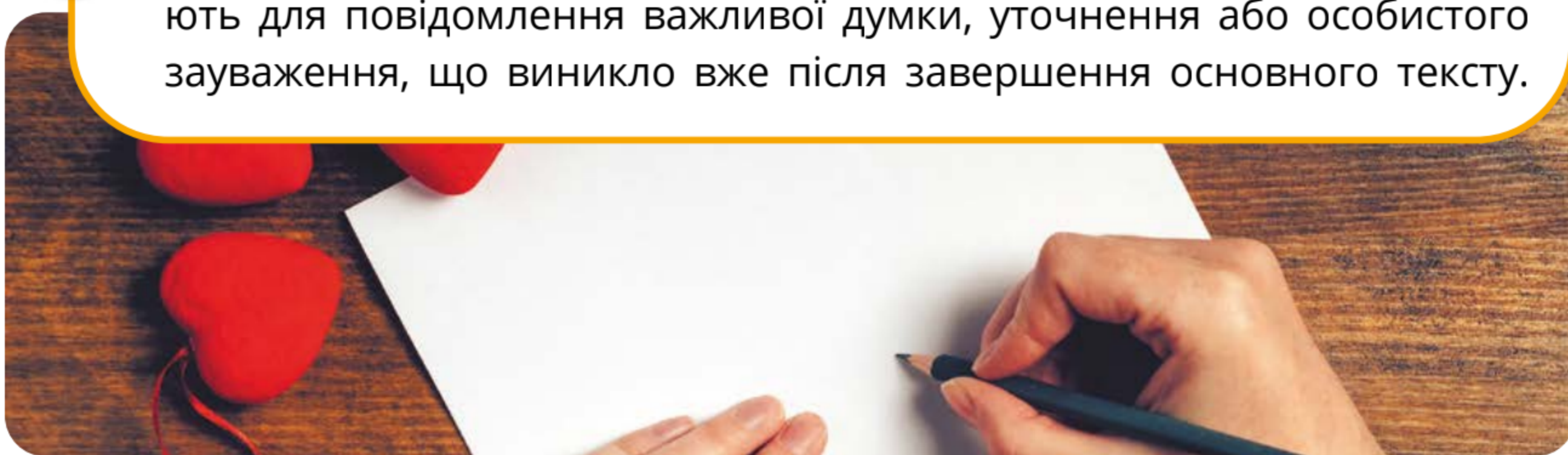
А Уявіть, що Джордж Байрон пише листа другу в Англію після тижня, проведеного в сучасній Україні. Опишіть його враження про українську гостинність та емоційність, про особливості спілкування, про відмінність від англійської культури. Спробуйте сформулювати, що його вразило, здивувало, збентежило. Намагайтеся наслідувати характер викладу думок, притаманний Байрону. Для цього прочитайте його лист від 6–7 листопада 1816 р. в українському перекладі, адресований Томасу Муру (Thomas Moore), ірландському поетові та близькому другу Байрона, який розміщений в інтерактивному електронному додатку до підручника.

11

Б У постскрипті листа опишіть ідею для нового твору, який міг би задумати Байрон після відвідування сучасної України.

Постскриптум (P.S.) — це додатковий структурний компонент приватного листа, який розміщують після підпису й використовують для повідомлення важливої думки, уточнення або особистого зауваження, що виникло вже після завершення основного тексту.

Польове дослідження

12

А Створіть лексичну карту подорожі Чайльд Гарольда: выпишіть із частини 1 усі слова, пов'язані з природою, згрупуйте їх за тематичними групами. Зверніть увагу на слова, що повторюються, і з'ясуйте причину. Проаналізуйте, як змінюється лексика залежно від країни, яку описує автор.

12

Б Знайдіть у тексті частини 1 згадки про особливості культури і традиції Англії, Іспанії, Португалії (страви, напої, свята та розваги, одяг, зброя, ремесла, архітектура тощо). Випишіть іншомовні слова й поясніть їхні значення та правопис.

Лексика — це мовне відображення картини світу, у якому зафіксовані досвід, цінності, історія та спосіб мислення носіїв мови. Через слова носії мови не лише називають реальність, а й інтерпретують її.

12

В Повправляйтеся у групуванні слів з урахуванням особливостей лексичного значення, використовуючи вправи Мовного практикуму в інтерактивному електронному додатку до підручника.

Практикум

13

На цьому тижні ви ознайомились із текстами різних стилів або створили їх. Заповніть таблицю, узагальнивши проведену роботу та знання щодо функціональних стилів.

Текст (проаналізований або створений)	Стиль	Ознаки стилю	Приклад із тексту

Творча студія

14

Напишіть есе на тему «Мова формує світогляд чи світогляд формує мову?», спираючись на дослідження лексики поеми «Паломництво Чайльд Гарольда» Джорджа Байрона. Поміркуйте над тим, чи можна зрозуміти цінності епохи або народу за допомогою лексики, як романтичний світогляд відбився в мові Байрона, навіщо потрібні в тексті іншомовні слова та як співвідноситься багатство мови із картиною світу людини.

Модуль 4.5

rnk.com.ua/111170

ПОНЯТТЯ ТИЖНЯ

Комунікація	Інформація	Мовні засоби	Текст	Літературний твір
Українська ідентичність	Авторитетні джерела інформації	Морфологія як відображення картини світу	Види підтексту	Памфлет. Сатира

Дискусійний майданчик

1

Ознайомтеся з думкою науковця Віктора Котигоренка, взятої з його інтерв'ю, опублікованого на сайті медіаплатформи «Радіо Свобода». Поміркуйте, у який спосіб мовна поведінка людини відображає її приналежність до певної національної культури. Обговоріть у малих групах, на основі яких ознак ви зможете ідентифікувати, до якої національної культури належить людина. Які етнічні цінності становлять основу формування української культури й забезпечують цілісність українського етносу?

Я вважаю, що українська нація — це багатоскладова спільнота, безумовно, з етноукраїнським осердям. Людина належить до цієї спільноти саме як до нації не за ознакою етнічного походження чи місця народження і навіть не за ознакою українського громадянства чи переважної мови спілкування. До української нації належать ті, для кого життєво важливими цінностями є державна незалежність України, патріотизм і почуття гордості за належність до спільноти українських громадян, повага до самобутньої української культури й української державної мови.

(За матеріалами «Радіо Свобода», В. Котигоренко)

Польове дослідження

2

А Дослідіть у групах властиві українській культурі особливості вербальної та невербальної комунікації, які відображають її національну ідентичність. Оприлюдніть свої напрацювання, продемонструйте своє бачення цього питання перед аудиторією однокласників і однокласниць.

2

Б Поцікавтеся, які об'єкти належать до культурної спадщини України. Які з них є в перелікові культурної спадщини ЮНЕСКО? Обговоріть у малих групах, чи можливе створення національних культурних цінностей і надбань без відкритості світу для українців? Як взаємопов'язані поняття відкритості світу та збереження власної історії?

Українська ідентичність — це усвідомлення людиною своєї належності до українського народу та культури, що виявляється в спільних цінностях, історичній пам'яті, мові, традиціях, символах, культурних нормах і способах поведінки. Це внутрішнє відчуття того, ким ми є як спільнота і що нас об'єднує та відрізняє від інших народів.

Читацький і глядацький форум

3

Ознайомтеся в **Хрестоматії** з матеріалом опублікованої онлайн-лекції Лідії Гнатюк «Мовна ідентичність у вимірах історичної пам'яті українців» або, за можливості, перегляньте повну версію цієї лекції в інтерактивному електронному додатку до підручника.

Як ви вважаєте, до чого призводять хибні уявлення про процеси та явища мовно-історичного розвитку української мови та як їх уникнути? У чому переконливими є твердження науковиці, що Тарас Шевченко не є творцем української літературної мови, а є основоположником нової української літературної мови? Чому необхідно досліджувати мовні явища минулого з позицій рівня тогочасної мовної свідомості?

Репринтне видання «Кобзаря» 1914 рік. Фото Марії Щербак

Як історичний контекст сприятиме глибшому розумінню специфіки національної ідентичності?

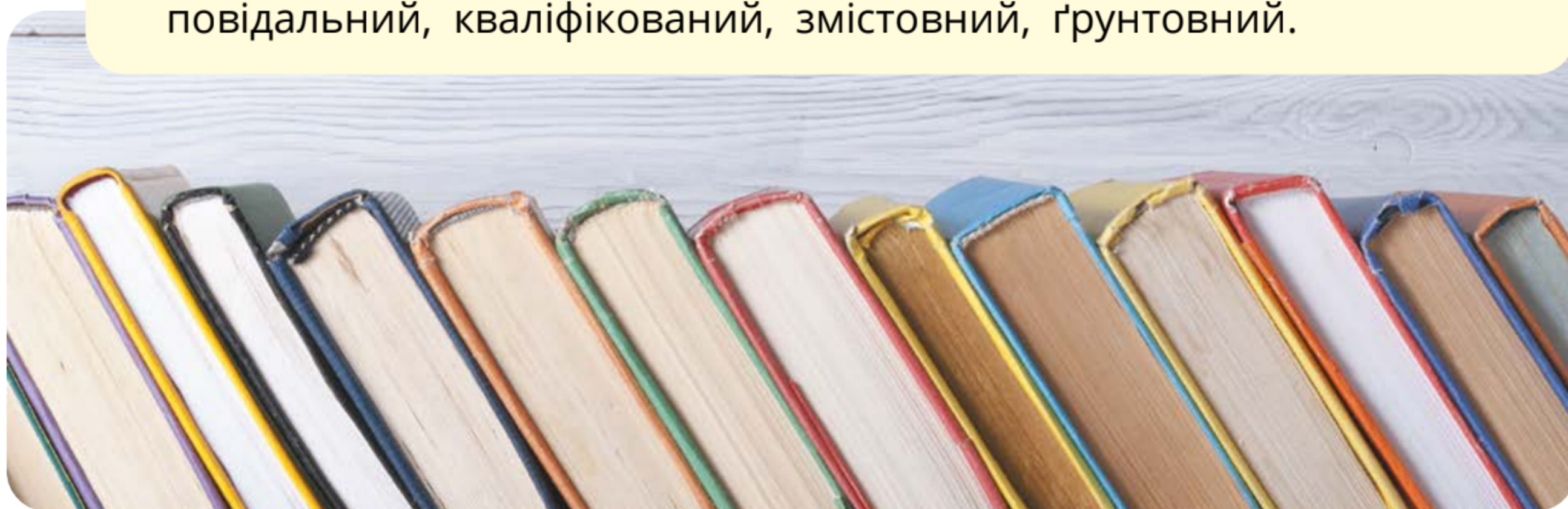

Практикум

4

А Дізнайтеся значення синонімів до слова **авторитетний**. Чи можна додати до переліку синонімів слово **надійний**, якщо мати на увазі джерело інформації?

Вагомий, переконливий, престижний, впливовий, визнаний, відповідальний, кваліфікований, змістовний, ґрунтовний.

4

Б Складіть у парі діалог про важливість вироблення звички зосереджувати свою увагу на тому, яким словам у повсякденному мовленні надавати перевагу: питомим українським словам чи чужомовним (англіцизмам, гібридним формам запозичених слів тощо)? Якими джерелами інформації необхідно користуватися, щоб переконатися в тому, що необхідне для вживання слово належить до питомої української лексики? Які словники допоможуть відрізнити архаїчні елементи лексики української мови від слів, запозичених із розмовного мовлення чужих мов або від суржику? Чому ви обрали саме ці словники? За якими ознаками ви можете підтвердити їхню авторитетність?

Наукова лабораторія

5

А Перегляньте онлайн-портал «Український лінгвістичний портал УМІФ». Скориставшись пам'яткою, поінформуйте, за якими ознаками вам удалося з'ясувати авторитетність цього джерела. За допомогою словників portalу перевірте вичерпність наведеного в попередній вправі синонімічного ряду слова **авторитетний** і доповніть його.

Авторитетними джерелами інформації є ті, що відрізняються перевірністю, точністю й об'єктивністю, часто підкріплені експертною думкою або науковими дослідженнями. До них належать наукові журнали, державні установи, освітні та наукові заклади, офіційні урядові сайти та звіти міжнародних організацій. Також важливими є рецензовані наукові публікації, які пройшли перевірку колегами-експертами.

5

Б Укладіть пам'ятку, яка проінструктує однокласників і однокласниць, за якими ознаками / критеріями можна вважати джерело інформації авторитетним. Чи відрізняються критерії оцінки авторитетності друкованого й електронного джерел інформації?

Читацький і глядацький форум

6

А Прочитайте в **Хрестоматії** уривок статті Володимира Мельниченка «Шевченків гімн українській ідентичності», надрукованої в газеті «Літературна Україна». Чи можна довіряти цій газеті? За якими ознаками ви це визначили?

6

Б Виділіть мікротеми, за якими визначте загальну тему тексту статті. Підготуйте за її змістом запитання й поставте їх однокласникам і однокласницям. З повною версією статті можна ознайомитися в інтерактивному електронному додатку до підручника.

6

В Прослухайте / перегляньте інтерв'ю з письменницею та громадською діячкою Тетяною Олійник. Висловіть враження від розмови. Яке значення мови у формуванні національної ідентичності? Чи можна вважати слушною думку письменниці про вживання англіцизмів і чому?

Дискусійний майданчик

7

А Об'єднайтеся у дві групи. Дослідіть питання:

Які можливості розвитку й збагачення української мови надає відкритість світу (перша група)?

Чи існують виклики, пов'язані з впливами чужих мов на втрату власної мовної національної унікальності і самобутності? (друга група).

7

Б Візьміть участь у дискусії «Як знайти золоту середину між поглинанням іноземних впливів і збереженням власної унікальності». За результатами обговорення підготуйте рішення для протидії можливим викликам.

Читацький і глядацький форум

8

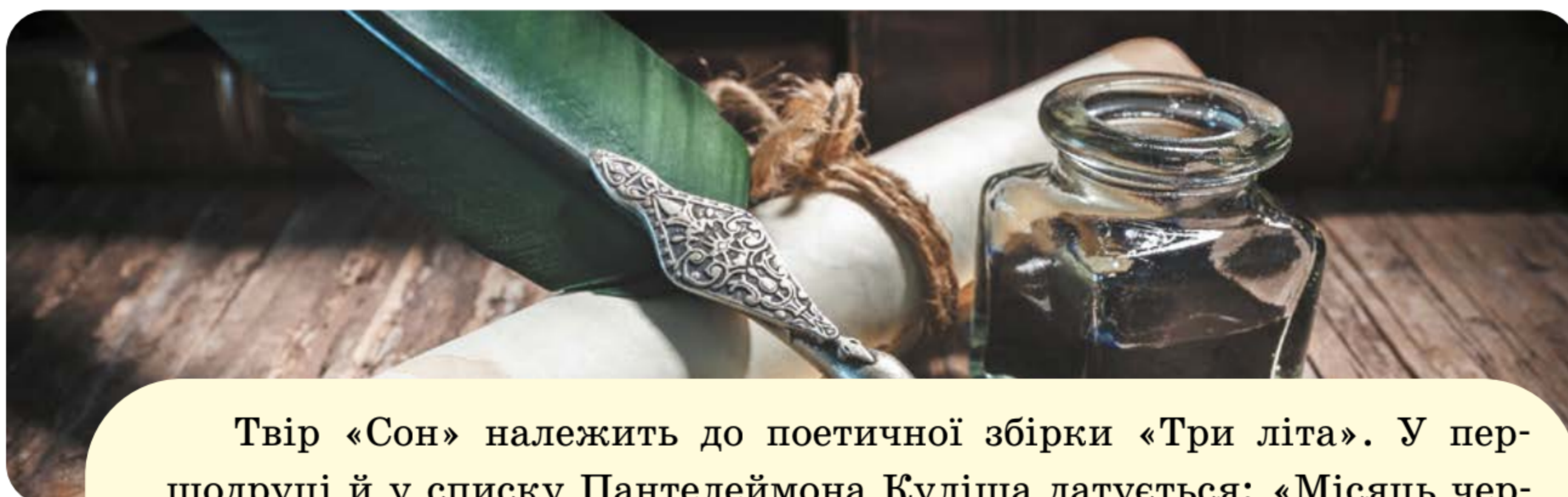
А Дослідіть історичний контекст написання комедії «Сон» Тараса Шевченка. Пригадайте з історії України або дізнайтеся з надійних історичних джерел більше інформації про те, у яких соціальних умовах жили українці в момент написання Шевченком поеми. Між якими двома імперіями були поділені українські землі в XIX ст.? Яких зусиль коштувало митцям обстоювання народних інтересів, збереження й розвиток рідної мови й української культури? Підготуйте історичну довідку.

8

Б Як ви вважаєте, чому Тарас Шевченко обрав для епіграфа поеми «Сон» саме ці слова з Євангелії від св. Іоана: «Духъ істини, его же мір не можетъ пріяти, яко не видитъ его, ниже знаетъ его» («**Духу істини, якого світ не може сприйняти, бо не бачить його і не знає**»)? Чому Шевченко бачив те, чого не помічали інші, мав намір показати це людям, отямити й розбудити їх зі сну? Обґрунтуйте значущість цієї Шевченкової місії.

8

В Пригадайте основні віхи життєвого й творчого шляху Кобзаря. Прочитайте текст. Дослідіть за іншими авторитетними джерелами інформації відтинки життя Шевченка, протягом якого була написана поема «Сон». Розкажіть у хронологічній послідовності про події, які відбулися в житті Шевченка протягом цього періоду. Чому літературознавець Євген Сверстюк назвав період «трьох літ» (1843–1845) зоряним часом у творчості Кобзаря?

Твір «Сон» належить до поетичної збірки «Три літа». У першодруці й у списку Пантелеймона Куліша датується: «Місяць червень, р[оку] б[оного] 1844, у Петербурзі». Саме зі списку Куліша й надрукував його вперше К. Г. Климкович у 1865 р. у Львові окремим виданням, потім у кількох зарубіжних виданнях «Кобзаря». У Росії повністю «Сон» був надрукований у «Кобзарі» 1907 р. Весь цей період «Сон» жив у рукописній збірці «Три літа» і списках. М. Костомаров у спогадах про своє знайомство з Шевченком і в автобіографії зазначав, що не видана антицензурна поема «Сон» справила на нього сильні враження: він перечитував і перечитував її всю ніч і був у повному захваті. При арешті кирило-мефодіївців «Сон» у списках відібрано у М. Костомарова і В. Білозерського як «вірш обурливого змісту». Шевченко одержав десять років російської самодержавної солдатчини, а «Сон» продовжував рукописне життя в імперії.

(За матеріалами Л. І. Мацько «Візія історії України через стилістичну структуру комедії «Сон» Тараса Шевченка»)

Практикум

9

А Перегляньте автопортрети Шевченка. Чому за короткий час відбулися такі зовнішні метаморфози з Шевченком? Що на це вплинуло здебільшого?

1843

серпень 1845

Орськ, 1847

9

Б Використовуючи надійні джерела, підготуйте повідомлення про наслідки поеми «Сон» на подальше життя Кобзаря. Чому цей твір став одним із головних доказів «провини» Шевченка під час розгрому Кирило-Мефодіївського братства?

Памфлёт — художньо-публіцистичний твір сатиричного спрямування, у якому експресивно викриваються та засуджуються як конкретні впливові суспільні діячі — політики, учені, письменники, так і негативні явища, що простежуються на державному рівні, у політикумі, філософських чи естетичних концепціях певного часу (**Енциклопедія сучасної України**).

Читацький і глядацький форум

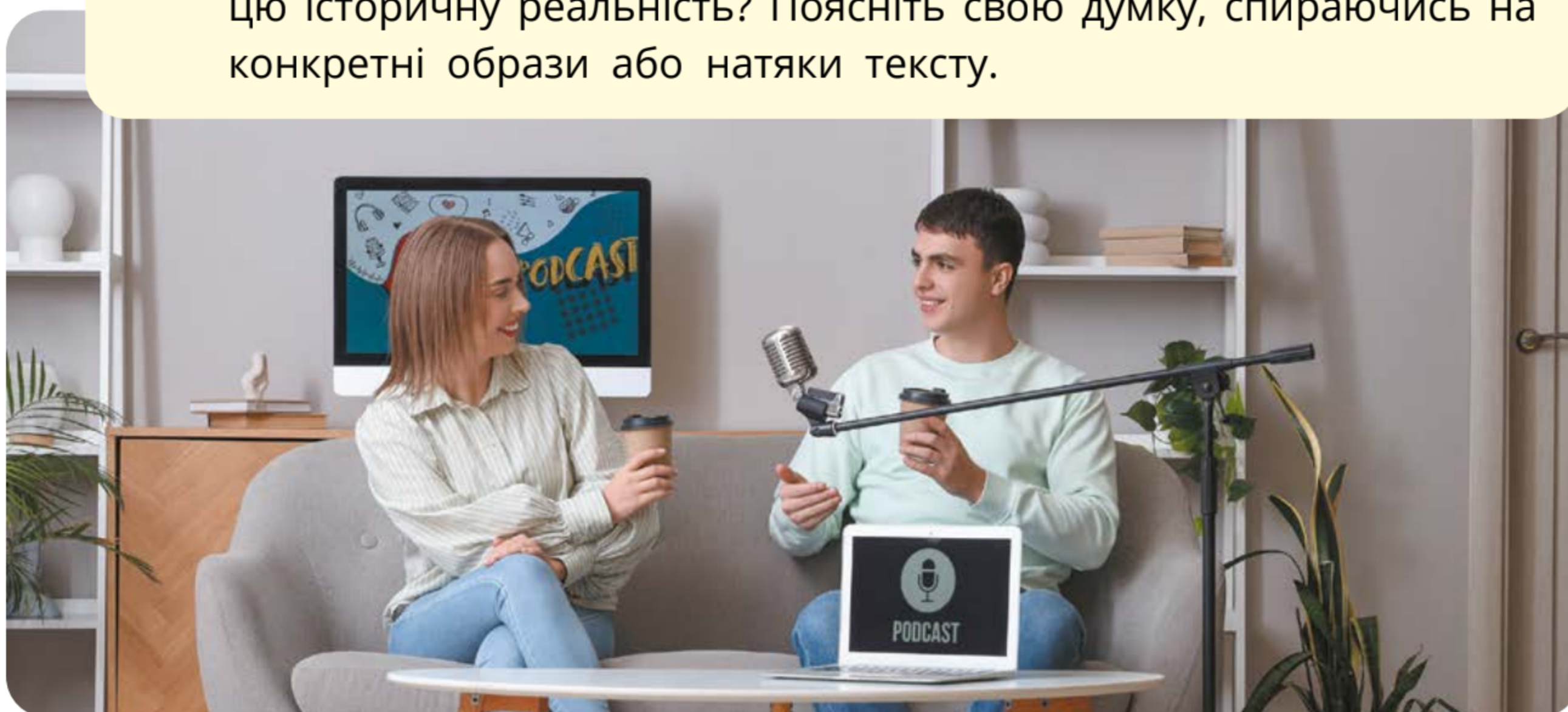
10

А Прочитайте в **Хрестоматії** вголос початкову частину поеми «Сон». Прослухайте цей уривок, який можна назвати прологом, в інтерактивному електронному додатку до підручника. Яка картина постає у вашій уяві? Які емоції ліричного героя вам удалося відчути?

10

Б Обговоріть запитання:

- Хто постає в ролі ліричного героя у вступі поеми? Яка думка тривожить його найбільше? Чому його внутрішній голос можна пов'язувати з авторською позицією?
- Чи відображають роздуми ліричного героя погляди простої людини, чи критичний погляд на поведінку «братії», що «мовчить, витріщивши очі»? Чи усвідомлює українське панство згубність політики московських царів? Чи спроможні вони прийняти той «дух правди», про який ідеться в епіграфі?
- Які прояви соціальної несправедливості та морального розкладу викриває Шевченко? Чому в суспільстві, яке він описує, не діють основні християнські цінності — любов, правда, свобода? Чи можлива в такому суспільстві справжня рівність?
- Як слід розуміти твердження ліричного героя, що коли люди не схаменуться на цьому світі, то марно сподіватися на рай на тому? До кого він звертається з цим закликом?
- Чому легко провести паралелі між засудженими Шевченком проявами влади в кріпосницькому суспільстві та злочинними діями сучасних носіїв імперського мислення? Які риси імперської політики залишаються незмінними?
- Як саме з підтексту вступу до поеми «Сон» можна зрозуміти, що події й оцінки ліричного героя стосуються часів Російської імперії? Який вид підтексту (іронічний, символічний, психологічний чи культурний) використовує Шевченко, щоб передати цю історичну реальність? Поясніть свою думку, спираючись на конкретні образи або натяки тексту.

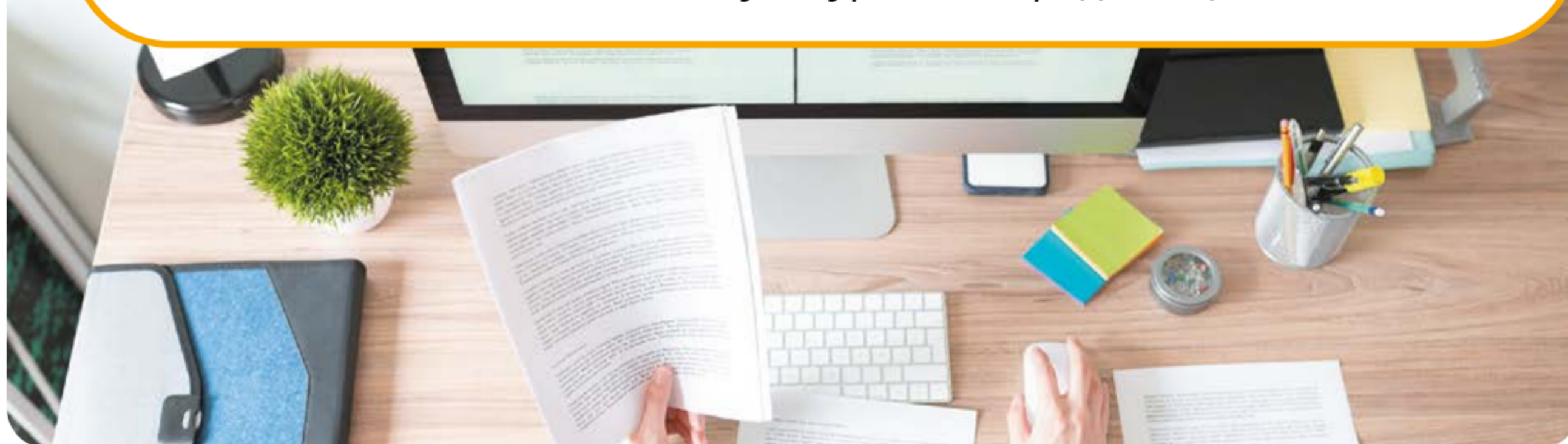
Види підтексту:

Іронічний — використання сарказму або гумору для створення подвійного значення. Іронія передбачає суперечність між буквальним і прихованим змістом висловлювання. Письменники використовують іронічний підтекст, щоб критикувати, висміювати чи ставити під сумнів певні ідеї або ситуації.

Символічний — використання предметів, образів або подій для представлення абстрактних ідей. Символи можуть мати багатогранні значення та глибокі культурні конотації. Вони допомагають авторам передавати складні концепції й емоції, не вдаючись до прямого пояснення.

Психологічний — розкриття внутрішніх переживань і емоцій персонажів. Письменники часто приховують психологічні нюанси за явними діями героїв, залишаючи читачам простір для інтерпретації їхніх думок, мотивів і почуттів.

Культурний — опосередковане значення, зрозуміле лише представникам певної культури. Алюзії на історичні події, традиції, фольклор чи мистецькі твори можуть бути складними для сприйняття читачами з іншого культурного середовища.

Практикум

11

А Поміркуйте, чи має прихований зміст звук? А слово, фраза, текст? Виробіть ідеї, з яким явищем, предметом у вас асоціюється поняття підтексту? Візуалізуйте у формі малюнка, або в будь-який зручний для вас спосіб свої уявлення про підтекст.

11

Б Чому цікаво занурюватися в процес інтерпретації та розшифровувати додаткові приховані смисли будь-якого тексту? Чому такий процес є важливим умінням як у мистецькій, так і в повсякденній сфері? Запишіть свої міркування.

11

В Розгляньте картину іспанського художника Франсіска Гойа, написану в XVIII столітті. На ньому зображено сплячого чоловіка в оточенні зловісних тварин. Своєю картиною автор критикував спосіб мислення своїх сучасників. Головним недоліком суспільства художник уважав недолік розуму, який виявлявся в забобонах та релігійних обрядах. На його думку, мистецтво — це симбіоз уяви та розуму.

Франсіско Гойа «Сон розуму породжує чудовиськ»

Але якщо відібрати розум і дати волю лише уяві, це призведе до втілення в життя найстрашніших людських кошмарів і пороків. Як ви вважаєте, який вид підтексту містить картина? Чи перегукується підтекст полотна Гойа з підтекстом зображених картин комедії Шевченка «Сон»? Якщо так, то як саме?

Читацький і глядацький форум

12

А Якою логікою керувався Шевченко, називаючи поему «Сон»? Яку важливу роль у її тексті відіграє фантастично-химерне сновидіння? Чому ліричний герой веде свою оповідь побаченого видіння, перебуваючи в стані глибокого сп'яніння? Як ви вважаєте, якби Кобзар жив нині, чи потрібно йому було використовувати прийом сну для змалювання візії історичного минулого та сучасних картин життя в усіх його проявах? Свою думку обґрунтуйте.

12

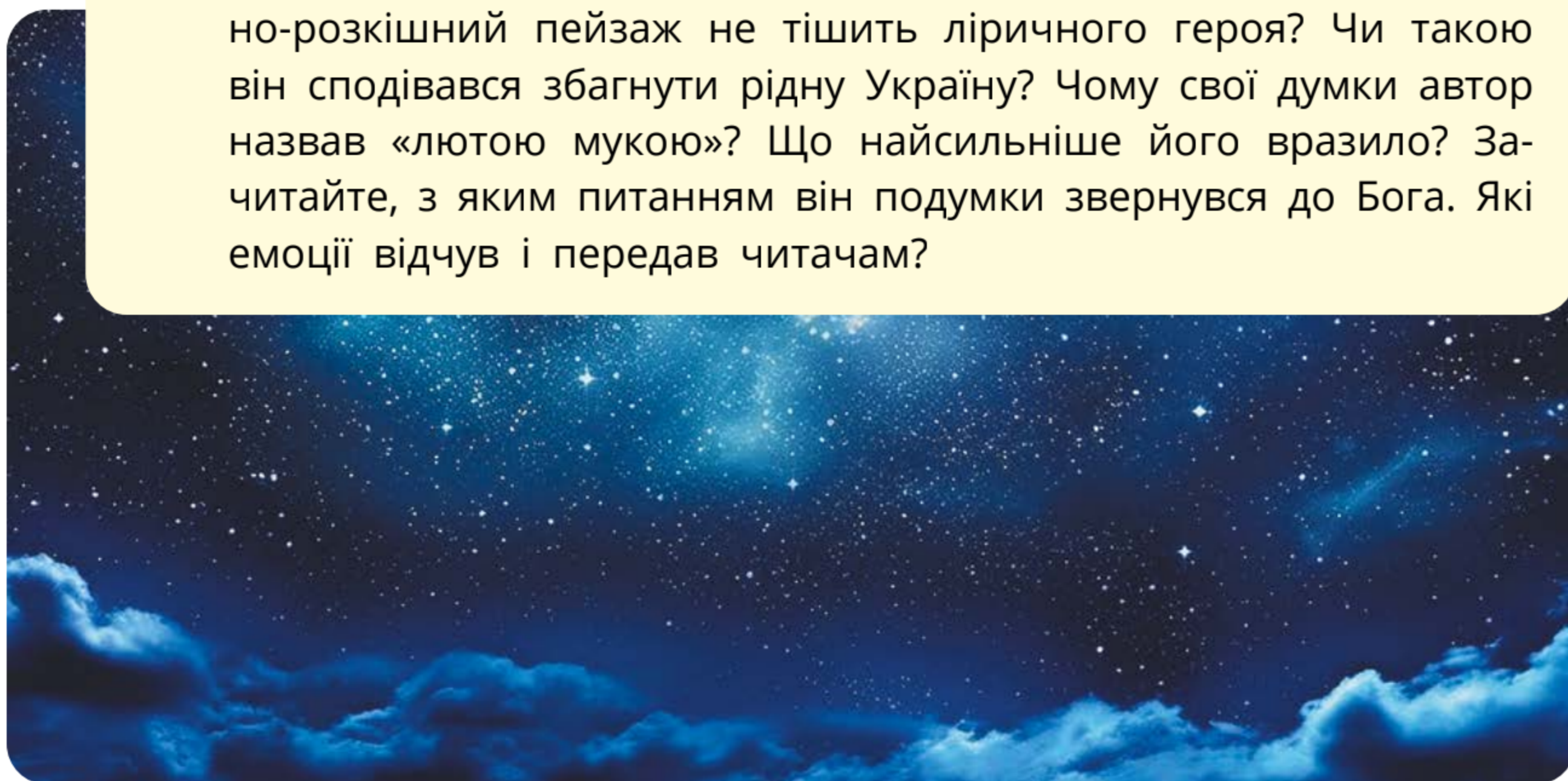
Б Спочатку мовчки, а потім — повторно — вголос прочитайте продовження поеми до слів «А без тебе я де-небудь Серце заховаю Та тим часом пошукаю На край світа раю». Чи зміст опрацьованих уривків поеми дає змогу визначити інформацію або важливі деталі, пропущені під час первинного читання? Які фрагменти потрібно інтонаційно виділити та з якою метою?

12

В Підготуйте розповідь, як розгортаються події в поемі після того, як оповідач заснув, висвітліть у розповіді відповіді на такі питання:

- Чому ліричний герой прощається з рідною землею на початку свого лету? Знайдіть і виразно прочитайте цей фрагмент. Прокоментуйте інтимність його розмови з Україною. Якими словами він до неї звертається? Які прохання висловлює на прощання? На кого покладав ліричний герой свої сподівання й чому?
- Де опинився ліричний герой на початку сну, які картини постали перед його очима? Чому передранішній втаємниче-но-розкішний пейзаж не тішить ліричного героя? Чи такою він сподівався збагнути рідну Україну? Чому свої думки автор назвав «лютою мукою»? Що найсильніше його вразило? Зачитайте, з яким питанням він подумки звернувся до Бога. Які емоції відчув і передав читачам?

Дискусійний майданчик

13

А Обговоріть у групах, чому поневолені українці в поемі «Сон» мовчазно реагують на жахливу соціальну несправедливість, змарновані долі й наругу над собою? Чому автор навіть Бога порівнює з мовчазними горами?

До чого передусім прагнув Шевченко в поемі: використати можливість висловити накопичений біль, гнів і обурення щодо реалій Російської імперії, показати панораму народного лиха й засудити жорстокість і паразитизм самодержавного ладу чи висвітлити пробудження національної гідності українського народу? Чи вдалося йому це зробити?

13

Б Прочитайте наведений текст. Як ви розумієте націєтворчий і державотворчий аспекти Шевченкової поезії? Поміркуйте, чому поема Шевченка «Сон» є викликом не тільки для епохи, у якій вона була написана, але й для кожного моменту часу, коли український народ переживав кризу національної свідомості.

Творчість поета наділена винятковою здатністю виховувати державне мислення. Вона дає розуміння й відчуття національної ідентичності, формує правдивий погляд на українську історію, виявляє національні хвороби, наснажує вірою у краще майбутнє українського народу.

Логічно й обґрунтовано виникає висновок, що геніальність Шевченка криється в глибинному розумінні сутності українця, першооснов духу нації.

(Г. Ключек)

Читацький і глядацький форум

14

А Прочитайте виразно текст поеми до кінця. Зосередьте увагу на уривкові, у якому ліричний герой із важким серцем покидає Україну й летить у напрямку, де «кругом бори та болота, туман, туман та пустота». Куди і з якою метою полетів ліричний герой? Чи знайшов він там райський спокій і зцілення для душі, яких прагнув знайти? Опишіть від імені ліричного героя його перше враження, емоції. Які звуки до нього долинули? Розкажіть, з ким довелося побачитися.

14

Б Кого мав на думці Шевченко, говорячи про всесвітнього царя волі? Чому ліричний герой звертається до нього словами «друзе», «брате» і вмовляє його не тримати думки в серці, а розсипати між людьми? Чи вірить поет в його перемогу, перемогу викоханих ним дітей? Як протиставляє його долю й долю його ката? Зачитайте виразно вголос цей фрагмент поеми.

Практикум

15

А Зверніть увагу, як у тексті поеми автор описує події: у момент мовлення чи як події-спогади сновидіння, що побачив у минулому? Дієслова якого часу для цього використовує? Які часові форми дієслів переважають в оповіді й чому?

15

Б Як ви вважаєте, коли автори художніх творів використовують дієслова майбутнього часу? Підтвердьте або спростуйте за допомогою тексту поеми думку мовознавців, що однією з функцій форм дієслів майбутнього часу в художньому тексті є розкриття думок, мрій, сподівань, уявлень ліричного героя. Знайдіть уривок, у якому оповідач прощається з рідною землею. За допомогою яких дієслів йому вдається висловити свої сподівання?

Творча студія

16

Як ви вважаєте, чи сновидіння може мати сюжет? Чому химерність, загадковість, непередбачуваність, заплутаність сюжету сну є типовими його ознаками? Уявіть, що сюжет поеми «Сон» складається з багатофрагментних пазлів. Як можна їх викласти, щоб загальна картина була цілісною й відображала всі складники сюжету: експозицію, зав'язку, розвиток подій, кульмінацію, розв'язку?

Об'єднайтеся в шість груп. Учасники кожної обирають один із шести пазлів і готують повідомлення про те, які події, розмірковування оповідача в цей пазл уміщено. Об'єднайте зусилля й підготуйте спільну візуальну картину. Домовтеся про формат візуалізації й зобразіть у будь-який зручний для вас спосіб свій фрагмент сюжету, зберігаючи цілісною ідею зображення сюжетної лінії поеми. Оприлюдніть свої гуртові напрацювання, обґрунтуйте ідею візуалізації сюжету.

Практикум

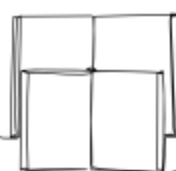
17

А Обговоріть у малих групах, із яким підтекстом змісту поеми пов'язані сновидіння ліричного героя в частині, де ліричний герой бачить «город» зі стома церквами, «город у багнищі». Що конкретно він побачив? Як він здогадався у смерканні, у яке місто завело його сновидіння? Який рай довелося йому споглядати в царських палатах? Про що Шевченко вказує прямо, а на що лише натякає? З якою метою? Запишіть власні міркування.

17

Б Прочитайте уривок. Уважно перечитайте весь текст поеми й простежте, коли ліричний герой є видимим, а в яких ситуаціях стає безтілесним і незримим. Чи складно це визначити в поемі? Який художній задум реалізував Шевченко за допомогою такого художнього прийому?

Цур тобі, мерзенний
Каламарю... І зробився
Я знову незримий
Та й пропхався у палати.
І всі у ряд поставали,
Ніби без'язикі —
Анітелень.

Читацький і глядацький форум

18

А Обговоріть у групах, які ознаки поеми «Сон» як сатиричної поеми ви розпізнали під час читання. Як ви вважаєте, чому Шевченко назвав цю поему «комедією»?

Сатира — гостре дошкульне висміювання, критика вад, недоліків і негативних явищ у різних сферах індивідуального, суспільного й політичного життя, суперечних із загальнообов'язковими принципами чи встановленими ідеалами.

18

Б Знайдіть у тексті поеми моменти, де поет проводить асоціації з минулим та занурює читачів та читачок в історію України. Дізнайтеся з перевірених джерел історичний контекст згаданих Шевченком історичних фактів.

Поставте запитання однокласникам і однокласникам, щоб можна було збагнути, що вони правильно інтерпретували слова Шевченка про засипані болота благородними кістками козаків, закатованого голодом «вольного гетьмана» Полуботка, про загнаних на чужину в сніг голодних козаків.

Творча студія

19

Хто був поводитирем уві сні, за ким полинув ліричний герой? Як ви вважаєте, чому саме цю нічну пташку обрав ліричний герой своєю провідницею? Чи можна їхній політ назвати легкою пригодою, непередбаченими мандрями чи спланованим проектом зображення широких просторів імперії зла? Пофантазуйте й уявіть себе на місці сови. Підготуйте коротке оповідання від її імені: у яких моментах ви хотіли б застерегти ліричного героя від небезпеки, у яких — підтримати, зупинити, похвалити, подякувати, благословити тощо.

Читацький і глядацький форум

20

А Ознайомтеся в **Хрестоматії** з матеріалом статті Євгена Сверстюка в газеті «День» «Про Шевченка, царя, царицю та ін.». Що нового про ставлення Шевченка до «августійшої чети» ви дізналися? Як ви вважаєте, що найбільше обурило Миколу I та його дружину після прочитання поеми «Сон»? Які це мало наслідки для поета? Занотуйте в зошит свої судження про цей етап життя митця.

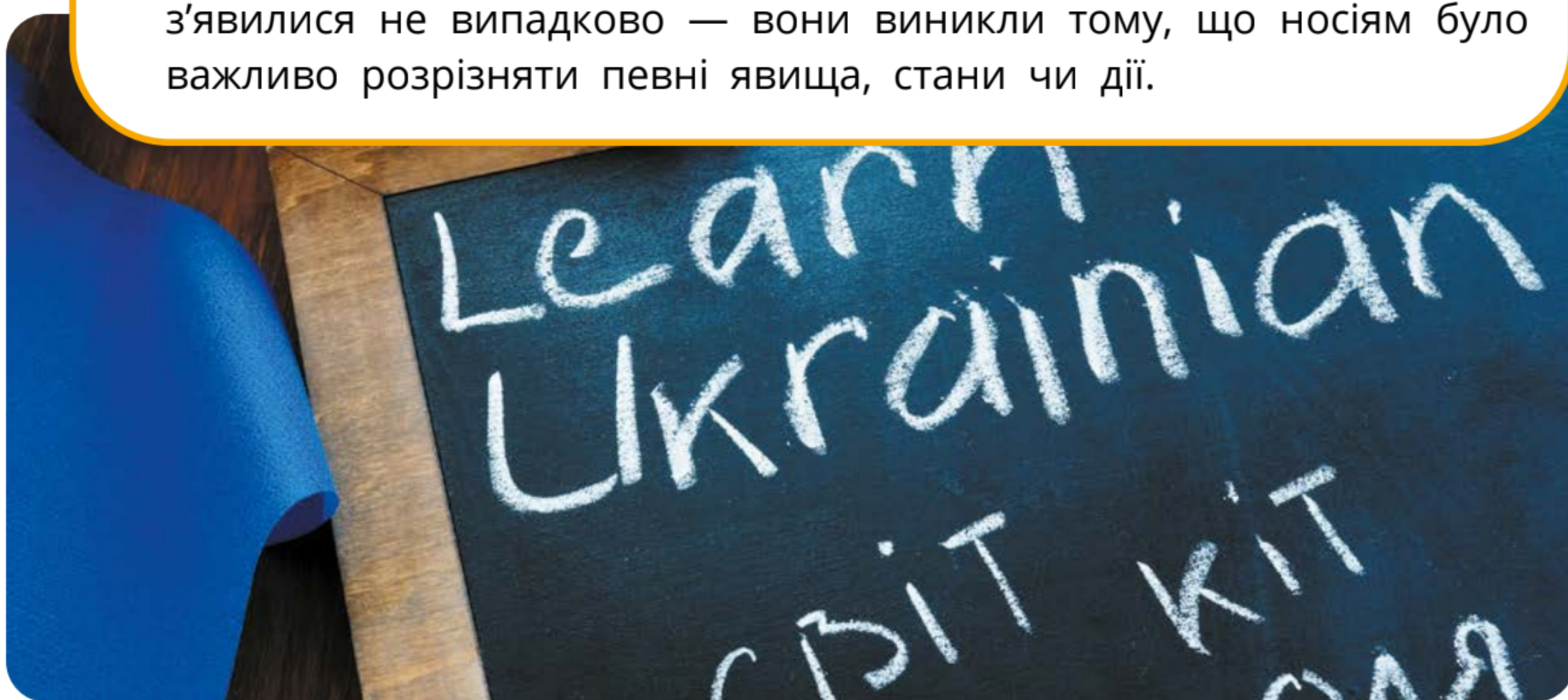
20

Б Знайдіть у тексті й зачитайте, як Шевченко описав портрети царя і цариці. Дізнайтеся з історичних джерел, чи були Микола I із імператрицею сучасниками Тараса Шевченка. Як ви вважаєте, із яких джерел інформації поет дізнавався, який вигляд вони мають, щоб відтворити в поемі їхні зовнішні ознаки?

21

Зробіть припущення, чи є слово «цариця» фемінітивом? Прослухайте випуск «Фемінітиви» подкасту «Вчися вухами». Які критерії поділу фемінітивів на групи ви запам'ятали? Яких правил треба дотримуватися, щоб уникнути недолугості вживання лексичних форм цієї групи слів? Звірте свої гіпотези за матеріалами **Довідника**.

Морфологія відображає картину світу, тому що те, як мова буде слова та їхні форми, показує, як носії бачать і організовують навколишню реальність. У різних мов різні граматичні форми з'явилися не випадково — вони виникли тому, що носіям було важливо розрізняти певні явища, стани чи дії.

Дискусійний майданчик

22

Нині в українській мові почалася епоха конструювання фемінітивів, щоб підкреслити жіночий внесок у професії, які жіноцтво опановує в сучасних умовах нарівні з чоловіками. Чи викликає подив уживання слів на кшталт **блогерка, піарниця, військовослужбовиця, ветеранка**? Обговоріть питання, чому слова **господиня, богиня, княгиня** сучасні українські мовці сприймають як належне, а такі фемінітиви-новотвори, як **членкиня, ловчиня, мисткиня, крити-киня** та інші часом викликають неоднозначну реакцію і супротив у вживанні.

Практикум

23

А Прочитайте допис користувача в мережі «Facebook» і підготуйте йому письмову відповідь.

≡

А як у вас із фемінітивами?

І взагалі з новим правописом.

Я от не певен, що перейду на новий правопис. Бо мене, свого часу, учили за іншими правилами. І я не знаю, чи перевчуся тепер. І чи є в цьому сенс?

23

Б Дізнайтеся в інтерактивному електронному додатку до підручника, якою була відповідь редакторки О. Васильєвої. Чи збіглися ваші думки з міркуванням редакторки? Ознайомтеся з іншими дописами О. Васильєвої про фемінітиви.

23

В Прочитайте наведені слова. Визначте, від яких слів не можна утворити фемінітиви. Свою думку аргументуйте. Утворені фемінітиви запишіть. Зверте свої відповіді за словником фемінітивів. Придумайте з двома, на ваш вибір, утвореними фемінітивами складні речення про своє ставлення до цієї групи слів.

Володар, вівчар, аналітик, бунтар, вірянин, гість, господар, діяч, добродій, пілот, добряк, засланець, жертва, знавець, задирака, захисник, інтерв'юер, красень, науковець, ледар, ледацюга, очільник, мистецтвознавець.

Творча студія

24

Уявіть себе в ситуації, коли ви вві сні зустріли Тараса Шевченка в наші дні й використали унікальну можливість поспілкуватися з геніальним велетом думки. Ви йому поставили одне-єдине питання: «Чи про таку волю мріяв великий Кобзар для України?» Якою була б, на вашу гадку, відповідь генія української нації? Напишіть про це невеликий за обсягом твір «Зустріч уві сні».

Модуль 4.6

rnk.com.ua/111171

ПОНЯТТЯ ТИЖНЯ

Комунікація	Інформація	Мовні засоби	Текст	Літературний твір
Комунікативні табу	Подкасти з мовної тематики	Синтаксис як відображення картини світу	Авторський задум. Авторський світогляд	Контраст у літературі

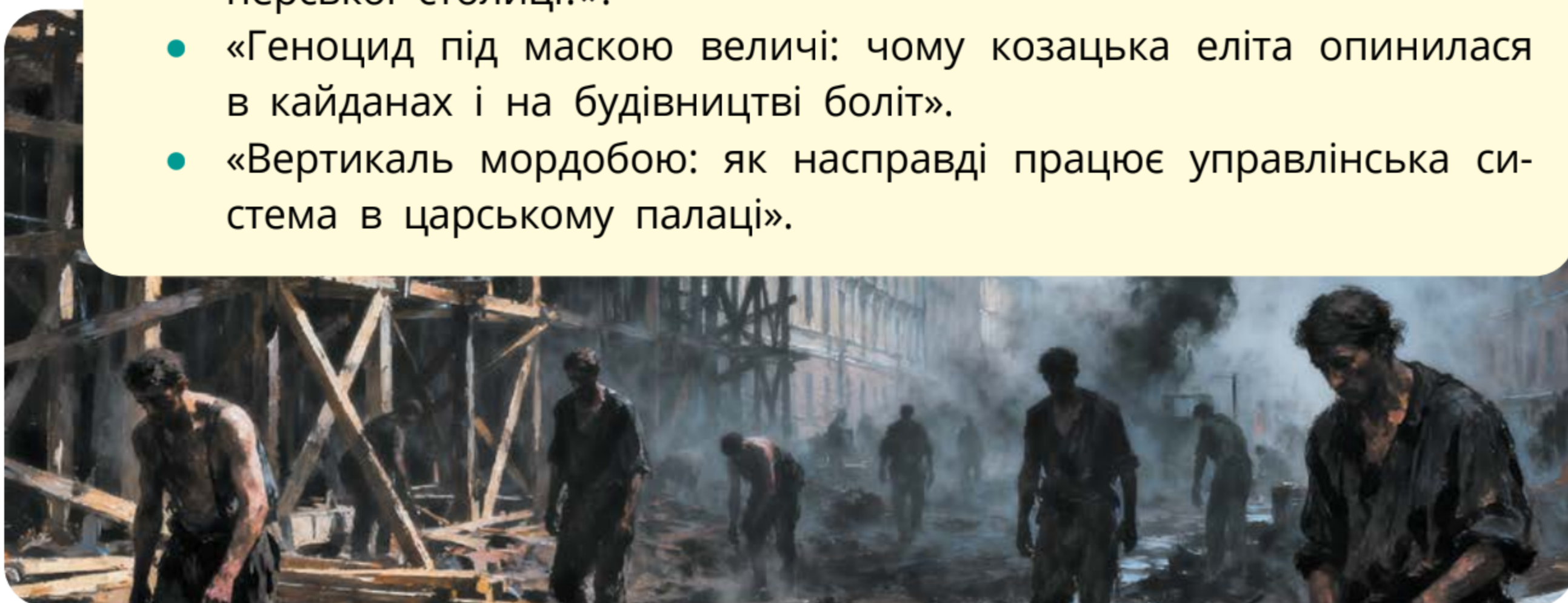

Практикум

1

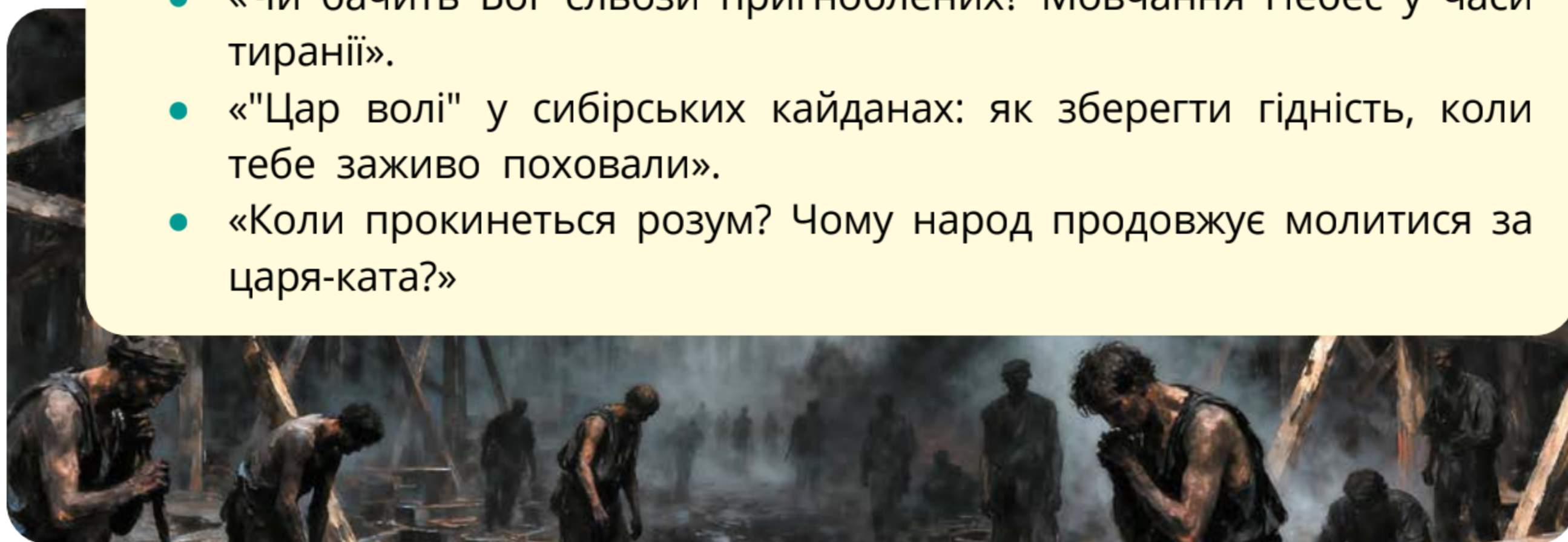
А Проаналізуйте запропоновані заголовки для публікацій в медіа. Доведіть, що вони відображають проблеми, які порушує Тарас Шевченко в поемі «Сон». Знайдіть у творі відповідні фрагменти. Занотуйте перелік проблем.

- «Столиця на кістках: шокуючі факти про те, якою ціною збудовано Санкт-Петербург».
- «Жнива смерті: поки кріпаки збирають пшеницю, їхні діти помирають під тинами від голоду».
- «Храми на крові: коштом кого «щедрі меценати» замолюють гріхи та будують церкви?».
- «Сповідь наказного гетьмана: про що мовчать підземелля імперської столиці?».
- «Геноцид під маскою величі: чому козацька еліта опинилася в кайданах і на будівництві боліт».
- «Вертикаль мордобою: як насправді працює управлінська система в царському палаці».

- «Ведмідь та Чапля: за лаштунками царського балу — п'янство, лицемірство та інтриги».
- «Король голий: чому грізний тиран перетворюється на кошеня, коли зникає свита».
- «Цинові гудзики замість совісті: чому українці стають найжорстокішими катами свого народу?».
- «Цвенькають по-московськи: як комплекс меншовартості змушує еліту зневажати батьківське коріння».
- «Продав батькову корову, щоб забути рідну мову: ціна кар'єри в імперському уряді».
- «П'явки на тілі нації: хто такі «землячки» і чому вони небезпечніші за чужинців».
- «Чи бачить Бог сльози пригноблених? Мовчання Небес у часи тиранії».
- «"Цар волі" у сибірських кайданах: як зберегти гідність, коли тебе заживо поховали».
- «Коли прокинеться розум? Чому народ продовжує молитися за царя-ката?»

1

Б Дослідіть структуру побудови речень-заголовків. Проведіть експеримент: змініть порядок слів і структуру речень (перетворіть складне речення на кілька простих або одне просте ускладнене, проте зміст має залишитися той самий. Поясніть, чому для заголовків у ЗМІ наведені приклади пасують найбільше. Поясніть, чому такі заголовки не можуть бути використані для літературних творів.

Читацький і глядацький форум

2

Визначте, які з порушених у поемі проблем на часі для України XXI століття, а які були актуальні для Шевченкових часів. Об'єднайтеся в групи за спільністю позицій. Визначте від кожної групи одну проблему, яку можна вважати смисловим центром твору, навколо якої розгортаються інші проблеми. Порівняйте ваші результати. Сформулюйте на основі узагальнення окреслених проблем тему та ідею твору, яка визначає задум автора.

Дискусійний майданчик

3

Ознайомтеся в **Хрестоматії** з інформацією про авторський задум і обговоріть такі запитання з однокласниками та однокласницями:

1. Що може спонукати виникнення задуму?
2. Поява літературного твору є спонтанною чи добре обміркованою? Наведіть кілька аргументів на користь вашої позиції.

Авторський задум — це внутрішнє бачення майбутнього тексту, яке виникає ще до його написання. Воно охоплює провідну ідею, мету й очікуваний вплив на читача, а також загальну структуру, тип або жанрову форму, основні змістові акценти та спосіб подання матеріалу. Саме задум визначає, **що** і **як** автор прагне висловити — незалежно від того, чи йдеться про художній, публіцистичний, науково-популярний чи інший вид літератури.

Польове дослідження

4

На багатьох сайтах, які пропонують курси для письменників-початківців, діляться порадами про те, як утілити авторський задум у життя; розповідають покрокові алгоритми перетворення ідеї щодо написання твору в реальний текст. Опрацюйте кілька таких джерел в усемережжі та занотуйте 5 порад, які траплятимуться найчастіше на цих ресурсах.

Творча студія

5

Уявіть ситуацію, що такі курси вів би Тарас Шевченко. Придумайте назву для такого курсу та поясніть ваш вибір. Спираючись на проведений перед цим аналіз поеми «Сон», запропонуйте від імені автора 5 порад письменникам-початківцям, які задумали написати літературний твір з елементами політичної сатири на актуальну в нинішніх реаліях проблематику.

Художник — Андрій Єрмоленко

Польове дослідження

6

Дослідіть, чому автор поеми, описуючи українські реалії першої половини XIX століття, звертається до подій минулих століть. Які саме історичні події та персоналії Тарас Шевченко прямо чи опосередковано називає у творі? Доведіть, що в поемі це не просто фактичні дані, які занурюють читачів і читачок у певний історичний контекст, а також і образи символи.

Практикум

7

Об'єднайтесь у групи. Проаналізуйте один епізод поеми за попередньо визначеним сюжетом. До кожного епізоду створіть перелік художніх образів, наявних у відповідних фрагментах. Деякі з цих образів, як-от оповідач, сова, Україна, є наскрізними, інші розкриваються в різних епізодах: землячки, селяни, цар-«батюшка» та ін. Розташуйте ці образи в такому порядку: почніть із тих, значення яких ви можете витлумачити легко, буквально, бо автор прозоро пояснює суть образу, далі зафіксуйте ті образи, над значенням яких доведеться трохи поміркувати, також вони можуть потребувати звернення до додаткових джерел інформації (літературознавчих статей, довідників тощо).

Насамкінець залиште символічні образи, які вам найскладніше зрозуміти та пояснити. Оберіть один із цих символів і розкрийте його значення, використовуючи такий порядок аналізу:

1. Назвіть образ-символ поеми.
2. У яких епізодах твору він трапляється?
3. Яку проблему автор розкриває, використовуючи цей образ?
4. Чи є подібні образи-символи в інших творах письменника, або у творах інших письменників?
5. Чи є тлумачення символу традиційним для української / зарубіжної літератури, чи це унікальний приклад авторського бачення?
6. Як розшифрування цього символу впливає на розуміння читачем ідеї та авторського задуму митця?

Читацький і глядацький форум

8 **А** Послухайте подкаст проєкту «Вчися вухами» в інтерактивному електронному додатку до підручника про поему «Сон». Доповніть ваші відповіді на питання на основі почутої інформації.

8 **Б** Сон у поемі Тараса Шевченка — це не лише сюжетний прийом, а й образ-символ, який несе ідею твору: збудити українців, спонукати їх скинути з себе облудну мару і почати жити щасливим життям без катів-гнобителів. У багатьох інших творах поет використовує метафору пробудження, закликає сучасників і нащадків нарешті перестати жити в омані, не бути пасивними спостерігачами й мовчазними співучасниками бід і несправедливості, що руйнують усе добре й світле. Знайдіть у прочитаних раніше або інших творах Тараса Шевченка цитати на підтвердження цієї думки.

Практикум

9

Перечитайте фрагменти поеми, де описано спостереження героя за ідилією в рідній Україні та страшні реалії катувань і нищення волі українства. Прочитайте в **Довіднику** інформацію про прийом контрасту. Доведіть, що контрастні епізоди є найбільш емоційними в поемі «Сон». Заповніть таблицю.

РІВНІ ВИКОРИСТАННЯ ПРИЙОМУ КОНТРАСТУ В ПОЕМІ «СОН»

Контрастні образи персонажів (через яких персонажів-антагоністів поет розкриває проблематику твору)

Контраст на рівні описів дійсності (які картини навколишньої дійсності протиставлено у творі для розкриття проблематики)

Контраст на рівні стилю викладу (як відрізняється стиль викладу автора в зображенні контрастних картин)

Контраст у літературі — це художній прийом, який будується на протиставленні протилежних елементів: образів, персонажів, понять, емоцій, ситуацій. Його основне завдання — підсилити емоційний вплив на читача, загострити увагу на відмінностях і створити яскравий, виразний образ.

Наукова лабораторія

10

Проаналізуйте синтаксичну будову наведених речень. На місці пропусків поставте такі сполучники: а, але, проте, зате, утім, хоча, однак, хоч, та. Спробуйте різні варіанти. Які зі сполучників виражають однакове значення, а які відрізняються відтінками значень?

Столиця імперії вражає величчю пишних палаців і гранітних набережних, (...) її хиткий фундамент стоїть на болоті з козацьких кісток і крові. Для своїх підданих імператор виглядає грізним і всесильним «богом», (...) без вірної челяді він миттєво перетворюється на жалюгідне і безпомічне кошеня. Пан «щедрий та розкошний» будує храми й удає великого патріота, (...) без докорів сумління здирає останню шкуру зі своїх кріпаків. Українські чиновники-перевертні навчилися досконало говорити по-московськи заради чинів, (...) рідну мову та власних батьків вони зневажають і цураються. «Цар волі» (декабрист) фізично закутий у кайдани на сибірській каторзі, (...) його дух залишається вільним і незламним, на відміну від «вільних» лакеїв у палаці.

Українська земля квітне вишневими садами й чарує своєю райською красою, (...) серед цієї благодаті люди живуть у справжньому пеклі кріпацтва.

Пам'ятник Петру I звеличує імперську могутність написом «Первому — Вторая», (...) для українців ці постаті назавжди залишаться катами, що «розпинали» та «доконували» їхню Батьківщину. Знедолений народ покійно молиться та сподівається на рай у майбутньому житті, (...) на цьому світі для них немає ні справедливості, ні співчуття. На військових парадах натовп гучно кричить «Ура!» своєму цареві, (...) насправді це крик божевільного страху, що заглушує стогін гноблених народів. Автор називає свій твір химерним і п'яним сновидінням, (...) саме в цій фантасмагорії відкрито найтверезішу й найжорстокішу правду про російську імперію.

Полюве дослідження

11

А Опрацюйте матеріали презентації Інституту майбутнього на тему «Хто ми? Портрет українців очима українців у інтерактивному електронному додатку. Які з визначених у дослідженні самохарактеристик українців підкреслює і Тарас Шевченко в поемі «Сон»? Зверніть увагу на дату проведення дослідження.

Висловіть припущення, якими були б відповіді опитуваних, якби таке дослідження провели в 2025-2026 роках. Які риси вдачі українців, на вашу думку, позитивно впливають на становлення й розвиток нації, а які гальмують суспільний поступ? Свою позицію аргументуйте в письмовому есе, у якому для підтвердження позиції використайте цитати з поеми «Сон».

11

Б Послухайте подкаст на Громадському радіо до 170-річчя Кирило-Мефодіївського братства в інтерактивному електронному додатку. Якими були суспільно-політичні погляди та цінності членів товариства? Як ця інформація допомагає зрозуміти авторський задум і схарактеризувати проблематику поеми «Сон»? Знайдіть у творі поетичне вираження ідей і цінностей братства.

Практикум

12

Використовуючи матеріали **Довідника**, поясніть відмінність між такими поняттями, як авторський задум і авторський світогляд. Які цінності сповідує Тарас Шевченко, засуджуючи імперський режим? Заповніть таблицю, доповнюючи кожен з позицій цитатами з поеми «Сон».

ВИЯВ АВТОРСЬКОГО СВІТОГЛЯДУ В ПОЕМІ «СОН»

Сфера вияву цінностей	Цитата з поеми «Сон»
Ставлення до пригнобленого народу	
Ставлення до земляків-зрадників	
Ставлення до російської імперської влади	
Ставлення до історичних діячів України, які вплинули на перебіг подій у нашій країні	
Ставлення до родини	
Ставлення до влади	
Ставлення до себе	
Ставлення до рідної землі	
Ставлення до боротьби	
Ставлення до права життєвого вибору	

Авторський світогляд — це сукупність поглядів, переконань, цінностей, інтелектуальних орієнтирів і уявлень автора про світ, людину та суспільство, які впливають на те, **що** він пише і **як** він це подає. Цей світогляд відбивається в будь-якому тексті — художньому, науковому, публіцистичному чи аналітичному — через добір тем і фактів, спосіб аргументації, мовний стиль, образність, композицію та інтонацію. Він формує зміст тексту, надає йому індивідуальності та допомагає зрозуміти авторську позицію.

Наукова лабораторія

13

А Перечитайте опис природи від слів «Дивлюся, аж світає» до слів «І краю немає». Автор, немов художник, малює в уяві чита-ча картинку, яка складається з окремих деталей. Пригадайте інші відомі вірші Тараса Шевченка, де змальовано подібну українську ідилію. Чому саме ці образи (які є традиційними для народнопісенної творчості) автор використав для цього опису?

Яке місце вони посідають в ідеальній картині світу наших предків і сучасників? Чому попри час їхнє значення залишається для нас незмінним? Дослідіть, яку роль в описі відіграють прості та складносурядні речення. Проведіть експеримент: замініть складні речення на прості. Як зміниться динаміка тексту? Чому саме складнопідрядні речення дають змогу тримати рух (політ) у потрібному авторові темпі, а окремі прості речення більше пасуватимуть до статичної картини? Виокремте в уривку речення, які мають прямий, а які непрямий порядок слів. Доведіть, що баланс у поєднанні двох цих способів дає такий ефект виразності й водночас не робить текст занадто пафосним і урочистим.

13

Б Проаналізуйте уривок поеми. Яку роль відіграють повтори слів, використання слів-синонімів як однорідних членів речення, нагромадження прийменників і повторів? Доведіть, що такий спосіб викладу наближає мовлення твору до фольклорного стилю, надає тексту розмовності, інтимності.

Та й сон же, сон, напричуд дивний,
Мені приснився —
Найтверезіший би упився,
Скупий жидюга дав би гривню,
Щоб позирнуть на ті дива.
Та чорта з два!
Дивлюся: так буцім сова
Летить лугами, берегами, та нетрями,
Та глибокими ярами,
Та широкими степами,
Та байраками.
А я за нею, та за нею,
Лечу й прощаюся з землею:
«Прощай, світе, прощай, земле,
Неприятний краю,
Мої муки, мої люті
В хмарі заховаю.
А ти, моя Україно,
Безталанна вдово,
Я до тебе літатиму
З хмари на розмову.
На розмову тихо-сумну,
На раду з тобою;
Опівночі падатиму
Рясною росою.
Порадимось, посумуєм,
Поки сонце встане;
Поки твої малі діти
На ворога стануть.
Прощай же ти, моя нене,
Удово небого,
Годуй діток; жива правда
У Господа Бога!»

13

В Прочитайте в **Довіднику** інформацію про особливості українського синтаксису та знайдіть у тексті поеми приклади описаних особливостей.

Синтаксис відображає картину світу, бо його структура (порядок слів, зв'язки між словами) втілює граматичну модель, яка, своєю чергою, формує спосіб осмислення та вираження стосунків між об'єктами та явищами дійсності. Через синтаксичні конструкції ми будемо речення, що відображають нашу логіку, уявлення про причиново-наслідкові зв'язки та ієрархію подій.

Практикум

14

А Ознайомтеся в **Хрестоматії** з інформацією про кличний відмінок. Доведіть, що унікальність мови формується зокрема й через певні граматичні особливості. Використовуючи уривок поеми із попереднього завдання, доведіть, що кличний відмінок — активно вживана в українській мові одиниця. До кого звертається ліричний герой? Як звертання допомагають оживити образ України? У яких стилях спілкування переважно використовують звертання в сучасній мові? Яка роль кличного відмінка в художньому стилі?

Поясніть, чому в певні історичні періоди кличний відмінок був визнаний лише формою, яку можна вживати паралельно із називним відмінком. Чому важливо зберігати й розвивати унікальні риси рідної мови?

14

Б Повправляйтеся в трансформації та аналізі різних видів речень, увідповідненні цитат, використовуючи вправи Мовного практикуму в інтерактивному електронному додатку до підручника.

Творча студія

15

Якщо Івана Котляревського з його «Енеїдою» називають у наукових джерелах зачинателем сучасної української літературної мови, то Тарасові Шевченку тут відведено роль її основоположника. Це означає, що саме з появою «Кобзаря» в літературній мові утвердилися ті традиції слововживання, граматики, стилістики, які ґрунтувалися на збереженні народно-розмовної мови як основного шару й органічно доповнювали її новими словами з різних сфер діяльності людини, зокрема наукової, суспільної, культурної, а також з інших мов.

У такий спосіб відбувалося становлення української мови в усій палітрі стилів і жанрів мовлення. Підготуйте текст до подкасту на тему «Українська мова: 5 унікальних рис», у якій стисло розкажіть про унікальні особливості граматики української мови, використовуючи приклади з поеми «Сон» або інших творів Тараса Шевченка. Для натхнення послухайте кілька подкастів Віктора Дяченка або інших авторів про українську мову та скористайтеся порадами від авторів подкастів, розміщених в інтерактивному електронному додатку до підручника.

Подкаст з мовної тематики — це серія аудіо- або відеовипусків, присвячених питанням мови та мовлення. У таких подкастах розглядають особливості граматики, словника, стилістики, культури мовлення, походження слів, мовні явища в різних культурах, а також сучасні тенденції розвитку мови. Формат подкасту дозволяє доступно й невимушено пояснювати складні мовознавчі поняття, аналізувати приклади та спілкуватися з експертами.

Наукова лабораторія

16

Дослідіть, як поет використовує в поемі такі художні прийоми, як іронію, карикатурність і гротеск. Об'єднайтесь у групи та виконайте такі завдання:

Перша група

Поясніть, чому поет іронізує над образом ліричного героя, якого зумисне змальовує таким собі недолугим нетверезим простачком, який спостерігає за всім, що відбувається нібито не насправді, а в його сонній уяві: «Чудне якесь!.. таке тільки сниться юродивим та п'яницям. Не здивуйте, брати любі, милі, що не своє розказав вам, а те, що приснилось».

Друга група

Поясніть, чому образи царя та цариці поет змальовує, використовуючи карикатурність та гротеск. Знайдіть порівняння, метафори, які слугують підтвердженням. Історики літератури відзначають, що за цими карикатурними зображеннями ховаються постаті реальних історичних осіб, царя Миколи I та його дружини. Утім, чи можна вважати цей образ узагальненим для зображення імперського правління?

Читацький і глядацький форум

17

Перечитайте епізод перебування ліричного героя в Петербурзі. Чому під час опису злочинів Петра I та Катерини II проти українства автор не вдається до іронії чи прийомів комічного? Яким чином поетові вдається передати реальну картину масштабів заподіяного лиха? Які слова, зокрема й лайливі, він добирає тут? Знайдіть у творі відповідні звертання та описові характеристики. Чи можна було би тут оминати відповідну лексику?

Польове дослідження

18

У сучасному українському мовознавстві є цілий напрям, який опікується дослідженням специфічної лексики, яку використовували наші предки в різні історичні часи для висловлення негативних емоцій під час сварок, для характеристики своїх ворогів тощо. Чимало з них доводять, що українству не властиве використання матюків, які перекочували в нашу мову під впливом російської, витіснивши питомі українські лайки, які часом не позбавлені доброзичливого гумористичного відтінку, а часом можуть бути дуже гострими й надто образливими.

Проведіть опитування в класі, школі, поміж ваших знайомих і рідних. За основу візьміть пропонований перелік питань, який перед початком опитування доповніть своїми варіантами. «Яку роль, на їхню думку, в мові відграють лайливі / нецензурні слова? Чи вважають опитувані допустимим уживання таких слів у певних ситуаціях / стилях мовлення? За яких умов використання лайливих слів є неприпустимим? Чи можна виділяти в складі лайливої лексики різні рівні: від припустимого до вживання за потреби до абсолютно ненормативного? Чи відомі опитуваним приклади давніх українських лайливих слів? Чому склад нецензурної лексики знає змін і які чинники на це впливають? Як уживання лайливої лексики характеризує людину як співрозмовника?».

Читацький і глядацький форум

19

Послухайте подкаст про українську лайку «Щоб не плакати, лайся: феномен української лайки...» та прочитайте статтю «Люта українська лайка: чим замінити російські матюки про шар питомої української розмовної лексики». Прокоментуйте інформацію, сприйняту з цих двох джерел.

Практикум

20

Якщо до вживання лайливих слів у більшості культур ставлення приблизно таке саме, то в кожного народу є специфічні відмінності щодо комунікативних заборон (табу). Прочитайте в **Хрестоматії** статтю про комунікативні табу в різних лінгвокультурах. Про одну з культур (згаданих у тексті або інших на вибір) підготуйте презентацію про мовні заборони, використовуючи різні джерела інформації.

Комунікативні табу — мовні, тематичні та контактні заборони у спілкуванні.

21

Ознайомтеся з текстом «Культура спілкування: що не варто говорити ветеранам» у **Хрестоматії**. Обґрунтуйте актуальність висвітленої в ньому інформації. Поділіться власним досвідом спілкування з ветеранами, військовими.

Творча студія

22

Опрацюйте матеріали рекомендацій в інтерактивному електронному додатку, на основі їх підготуйте написи для стікерпаку на тему «Комунікація з ветеранами». Запропонуйте візуальне оформлення для наліпок. Поясніть, чому для цієї задачі не пасуватиме використання складних синтаксичних конструкцій. Спираючись на опрацьовані рекомендації, напишіть листа ветерану / ветеранці.

Читацький і глядацький форум

23

Що спільного і відмінного в комунікативних табу й цензурних обмеженнях і чим вони відрізняються? Знайдіть у поемі «Сон» фрагменти, які, на вашу думку, привернули б особливу увагу цензорів. Як ви вважаєте, чи взагалі можливими є публікації творів політичної сатири в умовах жорстокої цензури. Проведіть аналогії з сучасністю. Чому свобода думки та слова є основою демократичного суспільства?

Дискусійний майданчик

24

Подивіться відео в інтерактивному електронному додатку, у якому розповідається про те, яку роль в арешті та вирокі для Тараса Шевченка зіграла поема «Сон».

Знайдіть більше інформації про цей епізод у житті поета й художника. Обговоріть у класі таке питання: що стало справжньою причиною арешту та суворого вироку: особиста образа царя на висловлювання щодо нього самого та його дружини в поемі чи розуміння того, яку загрозу політичному устрою імперії несуть погляди й ідеї митця, висвітлені у творі.

Читацький і глядацький форум

25

Подивіться байопік «Сон» (1964) режисера Володимира Денисенка та прочитайте рецензію журналістки Юлії Лемешевої на однойменний фільм. Чому режисер узяв за назву стрічки саме цей твір Тараса Шевченка? Яким чином перегукується образ «царя волі» з поеми із героєм поета у сцені під час вечері Шевченка з українцями?

Кадри з фільму «Сон»

Дискусійний майданчик

26

У багатьох авторитетних джерелах Тараса Шевченка названо пророком. У прямому значенні це слово означає «провісник Божої волі, той, хто навчає Слова Божого», а в переносному — «людина, яка здатна передбачити та провістити майбутнє». Доведіть, що в метафорі «Шевченко-пророк» поєдналися ці два значення.

Беручи до уваги проведений аналіз проблематики та образів поеми «Сон», оберіть і обґрунтуйте один із варіантів відповіді на таке: «Чому передбачення Тараса Шевченка щодо майбутнього України є настільки правдивими?».

Варіант 1. У національному характері українства певні риси вдачі залишаються сталими у віках (як показує аналіз подібних історичних подій і поведінки наших співвітчизників у цих реаліях). Тарас Шевченко дуже добре розумів і відчував слабкі й сильні сторони українського народу на різних етапах його становлення. Поет спостерігав за сучасним йому суспільством і проводив паралелі з історичним минулим. На цьому він вибудовував свої припущення щодо майбутнього нації, які виливав у поетичних рядках, щоб спонукати українство до самоусвідомлення й рішучих дій у боротьбі за найвищу цінність — свободу.

Варіант 2. Такий збіг передбачених подій в історії нашої країни є нічим іншим, як прямим свідченням наявності в генія надприродних здібностей.

Творча студія

27

Перегляньте ще раз перелік заголовків, над якими працювали на початку теми. Створіть медіатекст (змітку, статтю, репортаж, нарис, есе, інтерв'ю, огляд, хроніку тощо) на одну з обраних тем. Випишіть із тексту поеми «Сон» цитати та образи, які доречно буде використати в цьому матеріалі.

Модуль 4.7

rnk.com.ua/111172

ПОНЯТТЯ ТИЖНЯ

Комунікація	Інформація	Мовні засоби	Текст	Літературний твір
Мова ненависті (мова ворожнечі, hate speech)	Види анімації	Модальні форми та соціальні норми в різних мовах	Прецедентний текст	Поема-послання

Наукова лабораторія

1

А Прочитайте в **Хрестоматії** тексти із сайту Європейської місії підтримки України та сайту «Укргідроенерго». Поміркуйте, як змінюється сенс цитати з поезії Тараса Шевченка «Борітеся — поборете...» залежно від контексту її використання: у міжнародному привітанні та в корпоративному новинному медіатексті. Доведіть, що використана цитата є прецедентним текстом.

Прецедентний текст — це добре відомий вислів, цитата або фраза, які люди часто використовують у мовленні та медіа, розраховуючи на спільні знання й культурний досвід. Такий текст допомагає коротко передати складну думку, викликає асоціації з відомими творами, подіями або цінностями. Розуміння прецедентних текстів допомагає краще читати тексти, помічати приховані смисли та орієнтуватися в сучасному інформаційному просторі.

1

Б Ознайомтесь з типами прецедентних текстів, наведеними в таблиці, і доповніть її прикладами, поданими в довідці нижче.

ТИПИ ПРЕЦЕДЕНТНИХ ТЕКСТІВ

Тип	Характеристика	Приклад
Літературні	Цитати з художніх творів	«І чужому навчайтесь, й свого не цурайтесь» (Т. Шевченко), ...
Історичні / публіцистичні	Цитати з відомих промов, публічних заяв	«Я знаю, що нічого не знаю» (Сократ), ...
Релігійні та фольклорні	Фрагменти біблійних текстів, приказки, прислів'я	«Правда очі коле», ...
Медійні	Рекламні слогани, меми, цитати зі ЗМІ	«Ніколи знову», ...

Довідка: «Кайдани порвіте і вражою злою кров'ю волю окропіте» (Т. Шевченко), «Не хлібом єдиним живе людина» (Біблія), «Ми або здобудемо незалежність, або загинемо в боротьбі за неї», «Лиш боротись — значить жить» (І. Франко), «Свобода не дається — її виборюють», «Разом ми сильні», «Світ ловив мене, та не спіймав» (Г. Сковорода), «Залишайся людиною», «Маємо те, що маємо», «Усьому свій час» (Книга Еклезіяста).

- 1** В Прочитайте в **Хрестоматії** публіцистичну статтю «Оскільки заперечення Голокосту стає дедалі поширенішим, «ніколи більше» має починатися в класі» і поміркуйте, чому протидія мові ненависті (мова ворожнечі, hate speech) стає можливою через освіту з прав людини, чому такі гасла, як «Ніколи знову», є сильними прецедентними текстами в контексті боротьби з «мовою ворожнечі».

Мова ненависті (мова ворожнечі, hate speech), як це визначено Комітетом Міністрів Ради Європи, охоплює всі форми висловлювань, що поширюють, провокують, стимулюють або виправдовують расову ненависть, ксенофобію, антисемітизм або інші форми ненависті, засновані на нетолерантності, зокрема християнофобія, ісламофобія, жіноконенависництво, сексизм, дискримінація за сексуальною орієнтацією та гендерною ідентичністю.

Практикум

2

А Прочитайте реальні заголовки / вислови з медіатекстів і знайдіть ознаки мови ворожнечі. Обговоріть, як мова ворожнечі пов'язана з модальними формами. Більше про модальні форми дізнайтеся в **Довіднику**.

- «"Ми задихаємось", — ківерчани скаржаться на ромів, які палять пластик у центрі міста»
- «Треба вигнати переселенців — тільки так буде порядок!»
- «Неприпустимо, щоб жінки йшли в політику!»

У більшості мов **модальні форми** визначають соціальну норму: що є дозволеним, забороненим, обов'язковим. Саме через модальність суспільство «озвучує» стандарти соціальної поведінки. Уживання модальних форм може посилювати тон і ставлення до групи людей, особливо в контексті мови ворожнечі.

Основні українські модальні форми:

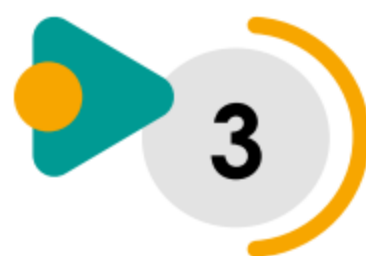
- Можливість / Здатність: могли (я можу, він може), мати змогу, бути в змозі.
- Необхідність: мусити, бути повинним, треба, слід.
- Бажання / Дозвіл: хотіти, можна (можна йти), нехай.
- Ймовірність / Невпевненість: можливо, напевно, певне (у поєднанні з частками).

2

Б Повправляйтеся у виявленні в текстах ознак мови ворожнечі, визначенні модальних форм і їхньої ролі у висловлюваннях, використовуючи вправи Мовного практикуму в інтерактивному електронному додатку до підручника.

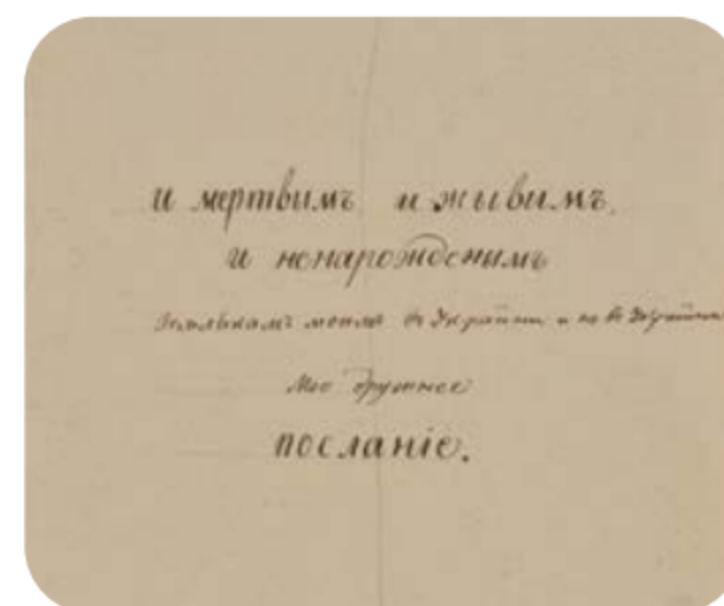

Читацький і глядацький форум

3

А Прочитайте в **Хрестоматії** твір Тараса Шевченка «І мертвим, і живим, і ненарожденним землякам моїм в Україні і не в Україні моє дружнєє посланіє» та обговоріть особливості назви цього твору та жанру. Як ви розумієте епіграф до цього твору: «Аще кто речет, яко люблю бога, а брата своего ненавижу, ложь есть»?

Титульний лист рукопису
«І мертвим, і живим...»

Поема-послання — це віршований ліро-епічний твір, написаний у формі листа чи звернення до конкретної особи або групи людей, що поєднує ознаки лірики (емоційність) та епосу (сюжет), часто має дидактичний, філософський, патріотичний або сатиричний зміст.

3

Б Об'єднайтеся в 4 групи та проаналізуйте поему-послання, роздрукувавши або виписавши до зошиту пропоновані запитання до вказаних частин. До кожної частини виберіть 1–3 цитати, які можуть бути використаними як прецедентні тексти. Обговоріть результати роботи кожної групи та створіть загальний список цитат.

Частина від слів «І смеркає, і світає...» до слів «В своїй хаті своя й правда, і сила, і воля»

- Яку картину з поеми Т. Шевченка «Сон» нагадує ця частина поеми-послання?
- Які соціальні типи згадує автор у цьому фрагменті?
- До чого закликає сучасників ліричний герой твору?
- Якою автор бачить Україну?
- Який настрій ліричного героя в цьому епізоді?
- Які рядки можна назвати афористичними? Який сенс вони транслиують читачеві?
- До кого автор звертається в цьому епізоді?
- Про що автор попереджає адресатів послання?

Частина від слів «Нема на світі України, немає другого Дніпра...» до слів «Свої кайдани, свою славу»

- До кого автор звертається в цьому епізоді?
- У чому ліричний герой звинувачує сучасників?
- Яке майбутнє пророкує Т. Шевченко наступним поколінням українців?
- На чиєму боці, на думку автора, істина й перемога?
- Які поради-заклики висловлює ліричний герой, щоб застерегти від помилок?
- Які вчинки та дії піддано найбільшій критиці з боку автора?
- Чиї злочини викриває автор?
- Якого значення надає автор вивченню історії та мови свого народу?
- На які помилки вказує ліричний герой сучасникам? Від яких помилок минулого намагається застерегти?
- Які наслідки недалекоглядності попередніх поколінь, на думку автора, стали фатальними для України?

Частина від слів «Доборолась Україна до самого краю» до слів «За що розпинали»

- У чому ліричний герой вбачає найбільшу помилку сучасників?
- Якими будуть наслідки скоєних у минулому помилок для майбутніх поколінь?
- Які помилки переслідують українців і повторювані від покоління до покоління? Які уроки історії український народ не засвоїв?
- Якою є роль вивчення рідної мови, історії, культури у відродженні нації?
- Якими є наслідки для людини через утрату зв'язку з батьківщиною?
- Що радить ліричний герой нащадкам, як намагається їх застерегти від помилок минулих поколінь?

Частина від слів «Обніміте ж, брати мої, найменшого брата»

- Кому автор адресує заклик у цій частині поеми?
- До чого автор закликає у своєму посланні?
- Якою є ідеальна картина світу для ліричного героя?
- Яким автор бачить майбутнє України з огляду на зміст цієї частини поеми?
- Яким є настрій ліричного героя наприкінці твору? Чи змінився він порівняно з початком поеми?

Творча студія

Підготовчий етап проєкту

4

Візьміть участь у проєкті, метою якого є створення анімаційного фільму (з використанням прецедентних текстів) за мотивами поеми-послання Т. Шевченка «І мертвим, і живим, і ненарожденним...» про те, як ідеї Шевченка «мандрують у часі» — від XIX ст. до сьогодення. Ознайомтеся з етапами виробництва анімаційного фільму й порадою режисера-аніматора.

Порада
режисера-аніматора:
**«Створюючи
анімаційний фільм,
треба подбати
про те, щоб сюжет
був динамічним,
персонажі — живими,
а кожен кадр працював
на загальну ідею»**

Етапи виробництва анімаційного фільму

1. Написання сценарію

В основі будь-якого фільму є ідея, яку ви оформлюєте в сценарій. Він має бути дуже точним, адже потім щосекунди вам необхідно буде відмальовувати. Там не має бути нічого зайвого й нічого, що ви «потім виріжете, якщо не вийде». Кожна секунда анімації — це величезний обсяг роботи, тому вдумливо ставтеся до того, що включаєте в сценарій. А ще одразу уявляйте, як це можна намалювати.

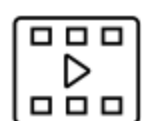

2. Створення персонажів

Якщо порівняти це з ігровим кіно, то це етап кастингу. Тільки акторів треба видумати. Створюючи персонажів, варто передусім звертати увагу на їхні характери. Бо саме характери впливають на зовнішність героїв. Наприклад, «круглі» персонажі (у формі тіла яких переважає коло) зазвичай добрі, відкриті та дружелюбні герої.

3. Розкадрування

Розкадрування допомагає зрозуміти ще до початку створення анімації, яким буде на вигляд фільм. Це відображення основних сцен фільму в статичі. З розкадрування можна зрозуміти, якими будуть сцени в мультфільмі, їх послідовність, тривалість (якщо розкадровка з таймкодом), розташування основних предметів і персонажів.

4. Аніматик

Аніматик — це по суті анімоване розкадрування. Це вже не статичні картинки, але ще й не анімація — щось середнє між ними. Аніматик, як правило, створюється чітко за розкадруванням і за часом фільму. Тобто якщо фільм триває 2 хвилини, то й аніматик робиться рівно на 2 хвилини, щоб можна було зрозуміти тривалість кожної сцени, перш ніж її змінить наступна.

5. Продакшн візуальної частини фільму

Продакшн сильно залежить від виду анімації, яку ви для себе обрали. Якщо ми говоримо про традиційну анімацію, то спочатку з аніматика аніматор малює основні локації та персонажів. Після цього вже робить анімацію проміжних кадрів.

6. Створення звукової частини фільму

Озвучування може бути різного рівня складності. Якщо у вашому фільмі є діалоги, то їх мають озвучити актори. Якщо там є музика, то цю музику має написати композитор, ви можете її придбати або використати музику без авторських прав. Якщо у вашому фільмі є моменти, де має бути природний звук (стук у двері, нявкання кота), то ви маєте його записати або знайти в звукових базах.

(За матеріалами «Українська кіношкола»)

- 5 Об'єднайтеся в групу для виконання проєкту й розгляньте в інтерактивному електронному додатку до підручника дорожню карту створення анімаційного фільму.
- 6 Перегляньте етапи проєкту та почніть створювати «Щоденник проєкту» (див. опис етапів проєкту та рубрик щоденника в модулі 1.7), у якому поступово фіксуйте всі рішення, події, пов'язані з проєктом.

Етап реалізації проєкту

- 7 Перегляньте в інтерактивному електронному додатку до підручника урок Всеукраїнської школи онлайн «Види анімації» й ознайомтеся зі структурою анімаційного фільму в стилі «Книга-мандрівка. Україна». За бажанням можете подивитися кілька серій анімаційного серіалу «Книга-мандрівка. Україна» (за власним вибором).

СТРУКТУРА АНІМАЦІЙНОГО ФІЛЬМУ

за мотивами поеми-послання Т. Шевченко «І мертвим, і живим, і ненарожденним...» у стилі «Книга-мандрівка. Україна», (3–5 хв.)

Елемент	Деталі
Пролог-мандрівка	Анімований персонаж вирушає в подорож у часі
Зав'язка	Герой потрапляє в поему — бачить «сон» чи «видіння», де оживають рядки
Розвиток дії	Зіставлення людей минулого і сучасних людей
Кульмінація	Герой усвідомлює, що Шевченкові слова — не минуле, а дороговказ
Розв'язка	Герой повертається в сучасність — але вже «бачить інакше»
Епілог	Герой звертається з посланням

Існують різні **види анімації**, основні з них:

- **мальована** (класична);
- **об'ємна** (лялькова, пластилінова, пісочна, голчаста);
- **комп'ютерна** (2D, 3D, моушн-графіка).

Вони відрізняються способом створення рухомих зображень від традиційних малюнків до складних цифрових моделей і фізичних об'єктів.

8

Виберіть 1–3 цитати (прецедентні тексти) зі списку цитат, створеному у вправі 3 Б, які будуть покладені в основу конфлікту у вашому анімафільмі.

9

Спираючись на здійснений аналіз поеми-послання Т. Шевченка «І мертвим, і живим, і ненарожденним...» розподіліть у групі завдання і напишіть послання. Деталі розміщені в інтерактивному електронному додатку до підручника.

- **Завдання 1** — послання попереднім поколінням («мертвим»).
- **Завдання 2** — послання сучасним українцям в Україні та за кордоном («живим»).
- **Завдання 3** — послання собі в доросле життя через 30-40 років («ненарожденним»).
- **Завдання 4** — послання прийдешнім поколінням українців, які житимуть через 100–200 років («ненарожденним»).

Скористайтесь переліком запитань-орієнтирів, які допоможуть вам визначитися зі змістом і формою ваших послань.

10

Почніть створювати сценарій (див. структуру анімафільму у вправі 7).

11

Прочитайте текст і створіть аніматик — чернетку свого анімафільму.

- 12** Перегляньте завдання, сформульовані в Дорожній карті у вправі 5. Визначте, які завдання слід ще виконати, щоб завершити створення свого анімафільму. Виконайте ці завдання.

Заключний етап проєкту

- 13** Якщо ви виконали вправи 7–12, то ви готові оприлюднити свій анімафільм однокласникам та однокласницям або ширшій аудиторії глядачів та глядачок. Для впевненості скористайтеся чеклістом. За потреби доопрацюйте свій проєкт, якщо за певним критерієм він, на думку групи, є ще не завершеним.

КРИТЕРІЙ	ТАК	НІ	ЧАСТКОВО
Чи фільм відповідає проєкту?			
Чи є чітка структура: пролог → зав'язка → розвиток дії → кульмінація → розв'язка → епілог?			
Чи логічно пов'язані сцени?			
Чи передано головну ідею / меседж?			
Чи узгоджені між собою персонажі, тло, кольори?			
Чи є стилістична єдність?			
Чи доречний текст (репліки, титри)?			
Чи чітка дикція?			
Чи музика та звукові ефекти підсилюють емоції, а не відволікають?			
Чи є несподівані рішення?			
Чи є тизер або рекламна листівка?			

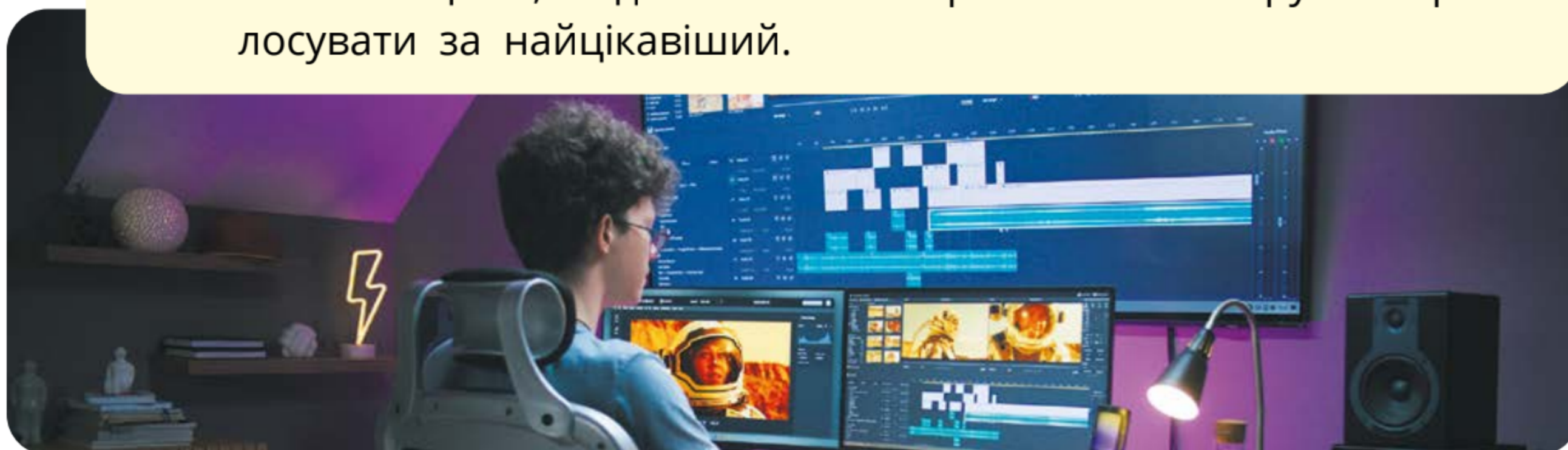

14

Обговоріть, у який спосіб ви представлятимете свій проєкт. Оберіть певний варіант із-поміж наведених нижче або вигадайте власне рішення. Оприлюдніть свій проєкт.

1. Розмістити анімафільм на YouTube, прорекламувати в різний спосіб, зокрема поширюючи тизер.
2. Розмістити анімафільм на шкільному сайті разом з анімафільмами, створеними іншими однокласниками та однокласницями, запросити учнів та учениць інших класів подивитися анімафільми й проголосувати за найцікавіший.
3. Розмістити анімафільм на класній онлайндовішці разом з анімафільмами, створеними іншими однокласниками та однокласницями, подивитися анімафільми інших груп й проголосувати за найцікавіший.

Післяпроєктний етап (рефлексія)

15

Обговоріть у групі, що вам удалося в процесі роботи над проєктом, а над чим варто попрацювати наступного разу.

1. Завдяки чому вдалося досягти результату?
2. Що було найскладнішим?
3. Що сподобалось у спільній роботі, а що не сподобалось?
4. Чи були серед подій, які зафіксовані в «Щоденнику проєкту», такі, які можна назвати комічними чи драматичними?
5. Чого нового вдалося навчитися в процесі виконання проєкту?

Практикум

16

А Визначтеся шляхом жеребкування, анімаційний фільм якої групи ви аналізуватимете. Проаналізуйте анімафільм за такими критеріями:

КРИТЕРІЙ	ТАК	НІ	ЧАСТКОВО
Чи розкриває анімафільм заявлену тему?			
Чи зрозумілий сюжет без додаткових пояснень?			
Чи динаміка тримає увагу?			
Чи візуальні елементи допомагають зрозуміти зміст?			
Чи не заглушає музика голоси?			
Чи звук і картинка працюють як єдине ціле?			
Чи фільм вирізняється серед інших?			

16

Б Надайте авторам анімафільму зворотний зв'язок в усній або письмовій формі, додавши, що сподобалося найбільше, а що можна поліпшити (1–2 поради).

Творча студія

17

Поміркуйте, у кого з однокласників або однокласниць ви хочете взяти інтерв'ю про участь у проєкті. Подумайте і запишіть 7 запитань. Перевірте, чи враховують ці запитання таке:

яку участь брав той або та, у кого беруть інтерв'ю, у створенні анімафільму;

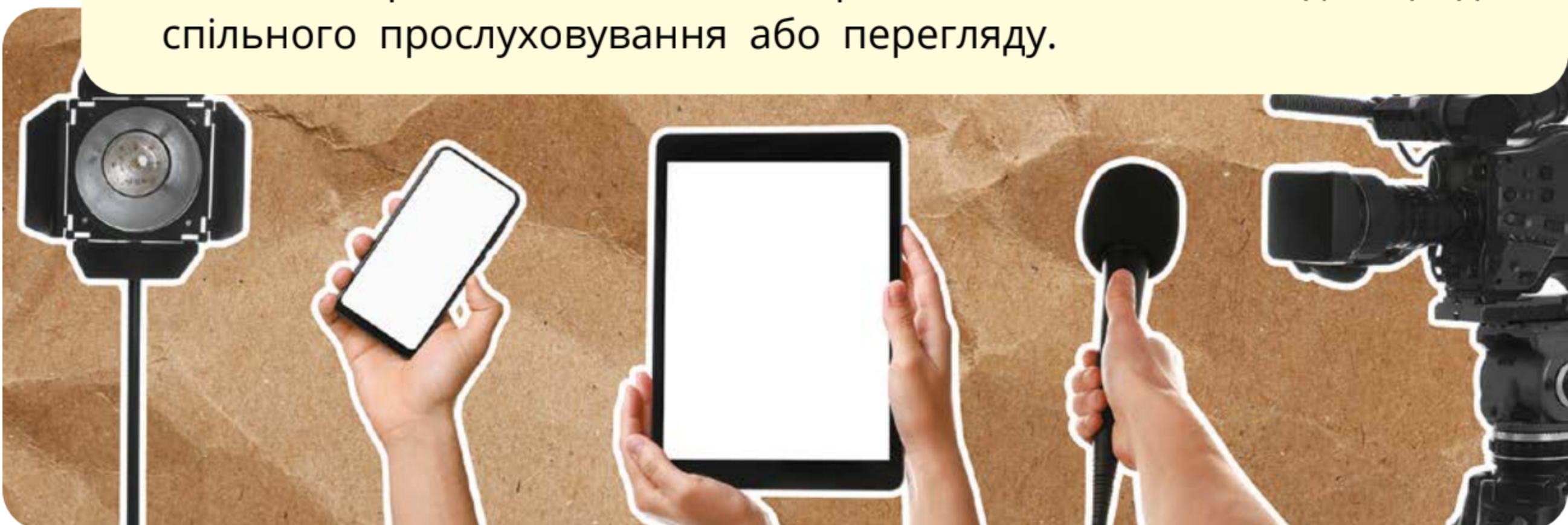

які спіткали труднощі у спільній роботі;

як співавтори допомагали одне одному.

Заздалегідь ознайомте того, у кого братимете інтерв'ю, із запитаннями й домовтеся про час інтерв'ю. Зробіть відео- або аудіо-запис інтерв'ю. Розмістіть інтерв'ю на онлайнній дошці для спільного прослуховування або перегляду.

Індивідуальне читання

18

А Підсумуйте результати обговорення в класному читацькому чаті або на засіданнях читацького клубу про книжки, прочитані протягом поточного місяця.

18

Б Перечитайте анотації до книжок у списку, поданому в інтерактивному електронному додатку до підручника до Модуля 1.1. Які з цих книжок ви плануєте прочитати влітку? Які книжки є у вашому читацькому плані поза цього списку? Обговоріть свій план з однокласниками й однокласницями. Читаючи обрані твори влітку, не припиняйте відображати власні враження у своєму читацькому журналі, у повідомленнях у класному читацькому чаті або на засіданнях читацького клубу.

Практикум

19

Утворіть групи і шляхом жеребкування визначтеся з темою для спільної роботи для підсумовування знань, вивчених про українську мову. Поміркуйте, які питання вам слід обговорити в групі щодо обраної теми, й напишіть план обговорення та добору інформації. На основі обговорення й зібраної інформації створіть тематичну презентацію. Оприлюдніть свою роботу іншим групам та візьміть участь в обговоренні робіт інших груп.

ТЕМИ ДЛЯ ПРЕЗЕНТАЦІЇ:

1. Комунікація.

2. Інформація

3. Мовні засоби

4. Текст

5. Літературний твір

МІРИЛО ПОСТУПУ

20

Роздрукуйте таблицю очікуваних результатів до Розділу 4 за групами умінь «Усна взаємодія», «Робота з текстом», «Письмова взаємодія», «Дослідження мовлення», розміщену в інтерактивному електронному додатку до підручника. Оцініть кожний результат за критеріями «Упевнено роблю» або «Навчаюся». Розмістіть таблиці з самооцінюванням у власному портфоліо, порівняйте результати з тими, що були в таблиці до Розділу 3. Поміркуйте над тим, що змінилося. Які результати покращені? Які з'явилися нові результати, про які раніше не йшлося?

УКРАЇНСЬКА МОВА, УКРАЇНСЬКА ТА ЗАРУБІЖНА ЛІТЕРАТУРИ. Частина 2

Підручник інтегрованого курсу для 9 класу
закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах)

Особливості підручника:

- забезпечує вивчення мовних тем на основі роботи з художніми текстами з української та зарубіжної літератур
- містить вправи для залучення учнів до творчої діяльності в групах / парах чи самостійно
- формує наскрізні вміння: навички читання з розумінням, висловлення власної думки в усній та письмовій формах, критичне й системне мислення

Інтерактивний електронний додаток містить:

- відео- та аудіоматеріали для роботи з текстами різних стилів
- інтерактивні завдання до кожного модуля
- завдання до текстів різних стилів і жанрів для закріплення знань із теорії літератури
- мовний практикум
- мовознавчо-літературознавчий **Довідник**
- публіцистично-художню **Хрестоматію**
- презентації до кожного модуля

